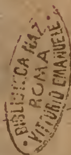
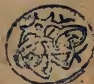
IANI NICII
ERYTHRÆI

EPISTOLÆ
AD
TYRRHENVM.

COLONIÆ VBIORVM,
Apud IODOCVM KALCOVIVM
& socios. CIↃ IↃCXLV.

Excellentis viri, Iani Nicii Erythræi, ad Tyrrhenum Epiſtolæ, merentur ſubjici prælo Typographi, atque exire in publicum. Coloniæ Vbiorum, Dec. CIↃIↃCXLIV.

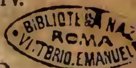
Henricus Francken Sierſtorpffius, SS. Theol. Doctor; Metropolitanæ ac S. Cæciliæ Colon. Preſbyter Canonicus; Gymnaſii Laurent. Regens; librorum Cenſor.

CARMINA

hîc Epiſtolis juncta.

Reperitur quoque, ad calcem Epiſtolæ XVIII, lucubratio de Miſſa, nec non alia de dignitate Sacerdotis.

texere, eadem nocte, fulmen è cælo decidit in tectum, cubiculo meo proximum, ejusque tegulas omnes imbricesque usque adeo perfregit comminuitque, ut in pulverem plane redegerit; à cubiculo autem meo abstinuit. Pontifex, summa animi consiliique maturitate, in dandis magistratibus, se gerit. Nuper, Æmiliæ præfecturam, Patriarchæ Spadæ, qui olim Romanæ Vrbis provinciam, Gubernatoris nomine, administraverat, detulit. Ipse interdum, à negociis publicis feriatus, in suburbanum suum, Vaticano propinquum, quod Cardinalis habuerat in deliciis, se confert, ibique, aliquibus ex Cardinalibus adhibitis, ac sæpius Cappono, ad omnem animi remissionem alacritatemque descendit. Vale. Romæ, IV Non. Novembr. CIↃIↃCXLIV.

LXXVIII.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

HEri, vix tandem, proximas tuas ad me literas, XIV post die quam Romam pervenerant, recuperavi. nam cum vir optimus, negociorum tuorum gestor, dixisset puero illi, quem octavo quoque die, cum aliqua mearum epistolarum, illuc mitto, quas ad te perferendas curet; cum, inquam, dixisset, fasciculum tuarum ad me literarum accepisse quendam, qui se curaturum ajebat ut mihi redderentur, neque illius nomen elocutus esset, atque ego biduum, triduum expectassem, neque quisquam accederet; discruciabar animi, verens, ne ille interiisset. quod me, duplici de causa, solicitabat; &, quia eram vehementer cupidus, ex te cognoscendi, quid ageres, ut valeres, num aliquis ad vos nuncius, de novi Pont. Innocentii X creatione, venisset; &, quia pro certo sciebam, in eo fasciculo octerniones epistolarum includi, quos superioribus, à te acceptis, adderem. Verum, cum quatuordecim jam dies expectassem, desperatione propemodum debilitatus, heri mane diluculo, cum maximus de cælo imber caderet, è pueris meis al-

terum, ad eundem tuum miſi, ſumma vi ab eo petens, ut ejus mihi nomen, qui faſciculum accepiſſet, indicaret. quem, tandem fuiſſe, ait, eum qui, tibi amicus, habitat in vico quodam, Quirinali proximo, ad capita domorum. Accurrit illico famulus, & invenit eum domi, commodum,cum è lecto ſurrexiſſet: rogavit, num quidquam tuarum ad me literarum haberet. Qui, paululum erubeſcens, ſe habere reſpondit, ſed ſuo effluxiſſe animo, mihi eas reddere. Soluto faſciculi vinculo, inveni primum, pauxillum quid tuarum ad me literarum, quibus ſignificabas voluptatem, quam ex Innocentii Pont. max. creatione cepiſſes; tum, octerniones epiſtolarum tres, quos aliis adjunxi. At Pontifex, totus in pacis cogitatione verſatur, in eiſque deligendis, qui ſint ad eam rem apti. nam antea pacificæ perſonæ non deſiderabantur, ſed in bellatoribus fere omnia erant. Interea non ceſſat petere à Cardinali Cappono, ut, rerum componendarum gratia, legatus iſtuc proficiſcatur; qui, ſi veniret, generis claritate, magnitudine animi atque conſilii, rerum maximarum uſu, quo præſtat, plurimum huic cauſæ prodeſſet. Atqui is, tum exactam propemodum ætatem, tum infirmiſſimam excuſat valetudinem, qua, itinerum labores, & frigidiſſimi iſtarum regionum aëris rigorem, ferre non poſſet. Equidem iſtam gloriam Illuſtriſſimo Neritonenſium Præſuli præreptam nolim: ſed,cum omnes ad eam aditus,innumeris obſtructos difficultatibus, ac pene interclusos intelligam, malim, eum Vrbem colere, & in hac luce vivere, quam iſtic, ubi ſi omnia coneris atque perficias, ſi omnes iſtas regiones, tuarum virtutum, rerumque geſtarum fama impleas, nihilo ſis hic Romæ notior ac clarior; quæ tantarum rerum præſentium ſtrepitu adeo obtunditur, ut vix ea, quæ aliis fiunt in locis, exaudiat. Veniat ipſi in mentem illius, quod de ſe Cicero, in oratione pro Plancio, ſcribit. qui cum quæſtor in Sicilia fuiſſet,ibique res ita magnas ac præclaras geſſiſſet, ut inauditi à Siculis honores ſibi decernerentur, exiſtimabat, nullos alios Romæ, niſi de ſua quæſtura, ſermones haberi: ſed cum, decedens è provincia,, Puteolos forte veniſſet, ubi plurimi, ut ille inquit,ac lautiſſimi ſolebant eſſe, interrogatus eſt à quodam

dam, quo die Roma exisset, & num quid in ea esset novi: cui cum respondisset, se è provincia decedere, Etiam mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa. huic primum stomachatus est fastidiose;sed postea destitit stomachari, sentiens, Pop. Romanum aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere; ac desiit, quid de ipso audituri essent hominis, cogitare, statuitque habitare in oculis omnium. Id ego consilium utile esse arbitror iis,quibus idem est cursus ad gloriam; ut, postquam satis sibi apud exteras gentes laudis famæque pepererint, Romæ Remp. gerant; ab oculis horum hominum, nisi forte lege ac necessitate, non abeant. Hæc meus in animi nobilissimi virum amor summus ac singularis, atque ardens illud studium, quo incendor, ut ipsum, ex suis virtutibus,ornatum aspiciam, scribere suasit. quod si resciat ille, atque audacius factum existimaverit, ignoscat rogo.Romæ nihil est novi,nisi P.Nicolaum Rodulphium, olim Dominicanæ familiæ generalem magistrum, cui non licebat Romæ consistere, à summo Pont. revocatum, atq; humanissimis honorificentissimisq; verbis exceptum, in præcipua parte cœnobii, ad Minervæ, habitare, Vrbem, vel rheda vel gestatoria sella delatum, circumire,omnium cum plausu lætitiaque, quacunque iter facit, honorifice accipi; tum Angelum Cæsium, Ariminensem Episcopum,Episcoporum decus eximium,ab eodem Pont. accersitum, ut, quemadmodum ajunt, ad Regem Hispaniarum mittatur, Rospiliosi loco, Nuncius. Vale. Romæ, IV Idus Novembr. CIↃIↃCXLIV.

LXXIX.

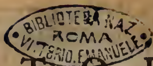
TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

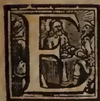
DVm hæc scribo, XVIII Kal. Decembris, hora fere noctis secunda, Romanus aër, explosarum fragore bambardarum remugit, tubarum sonitus tympanorumque strepitu percrepat,omnes ferme viarum tractus,frequentium flammis ignium, elucent; ut,si quis Romam,

è locis, unde est in eam despectus, aspiciat, ardere illa & conflagrare videatur. quod si Neroni id venisset in mentē facere, sine urbanorum dolore, immo magna cum illorum voluptate, suis potuisset oculis, ardentis imaginem Trojæ subjicere. tum ædium pene omnium fenestræ, luminibus, cartaceis in orbem ductis pedalibus laternis inclusis, vel accensis cereis emicant: denique, tota Vrbe, lætitia ac voluptas agitatur. Causa lætitiæ est Camillus, Innocentii Pont. fratris filius, qui solus ex familia Pamphilia superest, in Collegium Cardinalium cooptatus, una cum Io. Carolo Mediceo, Ferdinandi, Magni Ducis Etruriæ fratre. Maluit videlicet ille Ecclesiasticæ vitæ rationem ingredi, quam matrimonia persequi, & liberos educare, generi monumentum & sibi. Ajunt etiam, Pontificem, ad eum cooptandum, impulsum, tum Cardinalium omnium, tum Regum atque Rerump. oratorum precibus, qui recusabant, de suis suorumque Principum negociis, cum aliis, quam cum Pontificis fratris filio agere. Adolescens est, duo ac viginti annos natus, optimis moribus, ac diligentia Olympiæ Maildachinæ matris, liberaliter educatus. Sed pridie, quam comitia haberentur, in aula regia, magno omnium cum plausu, restituta est inscriptio illa, Vrbani Pont. jussu deleta, quæ ingentia Reip. Venetæ in Romanam Sedem merita, in pariete ibi depicta, referebat. Constans est omnium opinio, hoc Pontifice, neminem in amplissimorum Patrum ordinem esse venturum, nisi eum, qui sit genere, sanctitate, doctrina, ac rerum gestarum fama, toto terrarum orbe clarissimus. neque enim esse verendum, ne, in Cardinalibus cooptandis, cujusvis alterius rei oblitus, familiæ suæ, opibus, honoribus, ac divitiis augendæ, rationem habiturus sit ille, qui eam, fratris filio, in quo unica ejus propagandæ spes inerat, ad ecclesiasticam militiam rescripto, properaverit ipse delere. Atque accersivit Romam Angelum Cæsium, Antistitem Ariminensem, veri ac germani Episcopi exemplar ac formam: cujus virtutis lumen, longe clarissimum, ante annos triginta, in Cardinalium Collegium, ad purpuram illustrandam, fuisse translatum oportuit; ut, sicut Episcopis, quemadmodum in suo mune-

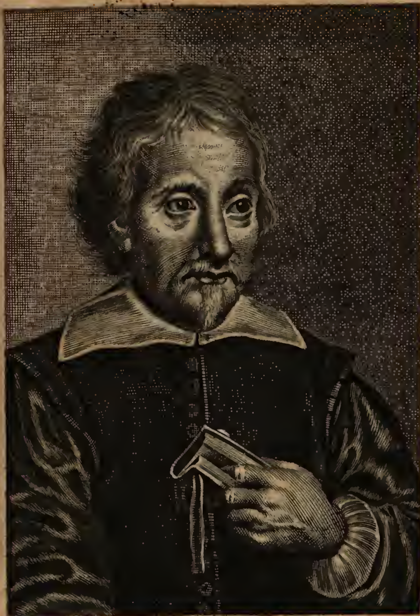
ne-

LECTORI
TYPOGRAPHVS.

EVdemia peperit, quas vides, ad Tyrrhenum Epiſtolas. Quod ſi igitur eidem has junxeris, acclamare licebit, *Sequitur matrem ſua proles*; ac juſtum equidem volumen tibi erit. Sin ſemotas malueris, nihil etiam peccaveris. Adultæ filiæ ſunt: gloriam patri quæſitum eunt: invenient, vel ſolitariæ. Vale. Decembris, CIƆIƆCXLIV.

IANVS NICIVS
ERYTHRÆVS.

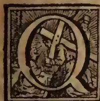
I.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo, longeque doctissimo,

IANVS NICIVS ERYTHRÆVS

S. P. D.

Vamvis, multos jam annos, maxima cum utilitate Christianæ Reipublicæ, tua isthæc vis tanta virtutis atque ingenii, peregrinata, abfuit ab oculis & Vrbis & aulæ, meo tamen ab animo, cui nihil potest obsistere, nunquam ea recessit. Etenim ab eo die, quo ea primum se mihi obtulit, ita meum ad se animum arripuit, ita me totum sibi conglutinavit, atque conjunxit, ut nulla temporis diuturnitas, nulla locorum distantia, nulla regionum diversitas, tantam conjunctionem, tamque arcte constrictum amoris vinculum, dissolvere ac distrahere potuerit. Quid mirum est igitur, si in eo libello, qui mihi, æstate quadam ocio diffluenti, neque, quid potius agerem, habenti, per jocum excidit, ejus meminerim, cujus mihi virtus semper animo obversabatur, &, quamcumque rem agere occepissem, se mihi semper objiciebat? Verum, acceptis tuis literis, tanta me voluptas invasit, quantam maximam capere possum, tanta lætitiæ vis ingruit, quanta ne in cogitationem quidem cujusquam cadere potis est, dum illud mecum reputo, me in ejus memoria, qui esset omnium virtutum princeps, hæsisse, unde tot annorum, quibus inter nos non vidimus, cursus, tot regionum, quibus disjuncti fuimus, interjectus, tot munerum amplissimorum, quorum adhuc occupatione distringeris, administratio, facile potuisset ejicere. Præterea videbam, ingentes à te mihi gratias agi, per literas, omni elegantia, suavitate, cultuque refertas; ob tenuem, nescio quam, amoris erga tuas virtutes mei, significationem. Quas literas, quoniam in

 iis à te

iis à te ornor, comperiebam, plus mihi ad immortalitatem nominis profuturas, quam Eudemiam, quam omnes eos libros, ad quos edendos, jam diu amicorum sedulitate studioque, compellor. Sed tanta gratiæ memoris animi virtus, tanta beneficentiæ vis non poterat ab alio prodire, nisi ab eo, quem generis splendor, ingenii nobilitas, doctrinæ magnitudo, omniumque elegantissimarum artium scientia, ab imperitorum atque inurbanorum vulgo secernit. Cujus beneficii si ulla me unquam oblivio capiat, non modo ingratus sim, sed feras etiam bestias, immanitate ac sævitia, superem. Ac non tibi visum est satis, si id unum mihi beneficium tribuisses, sed curasti, ut, cum alio munere copulatum, ad me veniret; nempe illud dico opus, in quo totam itineris tui rationem ac seriem elegantissimo persecutus es libello, ita ornate, ita aperte, ita dilucide, ut urbes, amnes, viæ, regiones, eisdem descriptæ, non tam verbis exprimi, quam coloribus pingi, non tam animo repræsentari, quam oculis subjici videantur. Quod mihi spectaculum, ita visum est lepidum, ita jucundum, ut ad illud complures literatos viros, ac earum regionum, quæ à te referuntur, peritos, convocaverim: qui omnes clare plausum dederunt, atque urbium earum situs, hominum mores, viarum asperitates, itineris incommoda, atque pericula, apte, lepide, concinne, prope in conspectum adducta, clamarunt. Cujus scripti pulchritudine elegantiaque cum satiari nequaquam possem, coactus sum illud heri, in summo colle Ianiculi, ad D. Petri, inter viridantium illarum arborum umbras, avium cantus, ac leniter susurrantis auræ sibilos, relegere, una cum Hugone Vbaldino, Basilicæ Vaticanæ Canonico & Archidiacono, præstanti sapientia viro, judicio peracri, ac spectatore ingeniorum elegantissimo, uno verbo, Roberti Cardinalis Vbaldini fratre. Ac non potest dici, quanta, ejus opusculi lectio hominem voluptate perfuderit, quantasque ab utroq; nostrum assensiones & admirationes expresserit. Illud demum inter nos convenit, tibi neminem, ingenio, eruditione, judicio, ac poëticæ etiam facultatis laude, anteire, idque eo admirabilius videri, quod in summis atque perpetuis occupationibus

tuis

tuis, tanta scribendi tam bene facilitas & ratio contingat. Quamobrem eas tibi gratias ago habeoque, quibus es dignus; & posthac interdum audebo litterarum ad te aliquid scribere; non quo tibi, mei memoria, animum refricem; nihil enim hac re opus esse intelligo; sed reverentiæ & amoris in te mei testificandi gratia. Vale. Romæ, VI Non. Iulii MDCXLI.

II.

TYRRHENO

V. C. eruditissimoque.

SIgnificare mihi visæ sunt tuæ humanissimæ ad me literæ, eo jucundiores quo minus expectatæ, tibi non ingratum fore, si interdum ad te literas darem, quibus tecum absens, ut dicitur, loquerer. Verum id me sæpius agere cogitantem, argumenti, de quo scriberem, inopia retinuit. Nihil enim occurrebat, quod scriberem, quodque te velle scire existimarem. Nam, quæ hic Romæ aguntur, cum ad te perferantur, arbitror tibi esse notiora, quam mihi, qui adsum. Etenim homo, minime cupidus investigandi ea, quæ nihil ad me attinent, neque cum curiosis versor, qui rem alienam potius curant quam suam, neque ædes in ea Vrbis parte habeo, ubi ob frequentiam civium, omnia mihi necessario sint audienda; sed fere solus ago, ac remoto ab arbitris loco inhabito, quo vix tandem levis eorum, quæ fiant, rumor accedit. Cum enim, vel mea inertia, vel eorum ad quos me applicaveram culpa, vel fortunæ injuria, quæ mihi semper adversata est, procul à Rep. semper habuisset; decrevi, relictis omnibus curis, ibi quiescere, ubi, tanquam in portu sedens, turbulentissimo ambitionis æstu eos jactari, qui se illi commisissent, aspicerem, eisque navis Reip. bene gerendæ laudem virtutemque concederem, mihique, ut dicitur, viverem. Itaque non inelegantem domum, nec ita magna mercede, conduxi, unde amœnissimus est prospectus in Vrbem, & in circumjectos Vrbi campos; ibique

diei majorem partem, legendo aliquid scribendoque, traduco, non ullam inde docti vel litterati viri famam aucupans, sed honestum ocii mei oblectamentum quærens. Hinc Eudemiola nostra manavit; quæ mihi est erepta è manibus antea, quam castigare expolireque eam possem; cujus duos postremos libros, quos jam diu impressor se typis mandaturum promiserat, nondum apparere, vehementer miror. Ab hoc eodem ocio alia non parum multa prodierunt; fortasse non minus, quam Eudemia, oppleta inanitatum, atque aranearum. Nam cum nihil suppeteret, in quo fructuosius meum tempus contererem, ne nihil interea agerem, ad hæc inania ac levia revolvebar. Quæ, ut alia plura, evanuissent, nisi aliquod illis pondus addidisset Gabriel Naudæus Parisinus, vir doctissimus, quicum mihi aliquot ab hinc annos, magnus usus necessitudoque intercedit. Hic, pro suo erga omnes cupidos literarum amore studioque, singulari me benevolentia complexus est, adeo ut singulos ingenioli mei partus, quos ego semper contempsi, nec aspicere volui, patria prope caritate, susceperit, servaverit, aluerit, summamque dederit operam, ut quam longissima illis vita contingeret. Nam primam Dialogorum meorum partem, quæ Dialogis duodecim continetur, magna ex parte de rebus amœnis lepidisque, conscriptis, Lutetiam Parisiorum ad amicum suum misit, ut eam typis cudendam quam primum curet. Et quia nullum neque finem neque modum facit, de me cogitandi, ac bene merendi, jam nunc in eo est, ut volumen epistolarum mearum, quas plures in libros dispositas habet, transalpinis librorum impressoribus tradat, magis, ut ego interpretor, ardore animi, impetuque; quam maturitate atque judicio. Novi ego mei tenuitatem ingenii; novi res meas, quam longe infra illud, quod summum ac perfectum est, jaceant. Sed benevolentiæ illius obsisti non potest, qui obfirmate dat operam, ut mea, quæ penes se habet, ante meum è vita discessum in lucem exeant, quo (id quod ego minime laboro) vivus hac gloriola fruar. Ac cecidit mihi perincommode, ut epistolam ad me tuam, non majore elegantia quam humanitate refertam, aspiceret, in qua large, tuam ipse

mihi

mihi operam ac studium defers. Nam ab eo die magnam in spem venit, posse contingere, ut istic, ubi celebres officinas impressorias esse non ignorat, tua auctoritate & gratia, imprimatur illud opus, quod nuper, de viris, aliqua ingenii fama notis, me vivo vita functis, absolvi. Itaque, quoties me videt, (videt autem sæpissime,) rogat, instat, urget, ut id à te beneficium, quanta vi potest, efflagitem. Cui ego roganti diu restiti: sed cum jam ille, non cohortationes, non preces, adhibere, verum vim facere videretur; coactus sum per literas, quæ non erubescunt, (coram enim ausus non essem,) meum hoc ad te postulatum afferre, teque perquam demisse orare, ut, si fas est, si æquum censeas, si tibi videatur, cum aliquo impressorum istorum agi cures, ut librum, de quo dixi, typis mandandum accipiat. Qui liber, tum meo tum aliorum judicio, non quidem sermonis elegantia, quæ virtus abest à me longissime, sed materiæ varietate, plenus est cujusdam voluptatis, quæ non mediocriter, legentium animos, commemoratione hominum, & cognitione ingeniorum, tanquam formarum, detinere possit. Neque ego sum tam ineptus, quin videam, me temere agere, cum eam tibi provinciam conor imponere, quæ minime occupationibus tuis maximis gravissimisque conveniat, simulque impudenter facere, quod per amicitiam & gratiam aliquid à te contendere audeã, in quem nulla mea merita extent. Sed temeritatis crimen facile propulsabit humanitas, qua te mihi dedisti; impudentiæ vero notam, amicissimi mihi hominis contentio diluet. Nam video, laudi datum esse non nemini, quod deposuerit, ob amici jussa, pudorem. Interim, quidquid futurum est, si tibi non est molestum, significes velim. Etenim, si qua spes istic negocii conficiendi se dederit, id erit mihi gratum in primis, tum mea, tum amici causa; sin minus, tuam mihi operam studiumque non defuisse lætabor; idque in magni beneficii gratiæque loco reponam. Romæ, pridie Idus Septembris MDCLXI.

III.

Doctissimo clarissimoque viro
TYRRHENO.

NVdius tertius redditæ mihi sunt uno tempore à te epistolæ duæ; quas, ex die, illis adscripta, tres antea menses quam accepissem, exaratas fuisse comperi. Cujus rei causam cùm ab eo, qui detulerat, quæsissem, eam in amanuensi tuo hærere respondit, qui in earum literarum opistographo, pro Nicio alium, fere cognominem, scripsisset; cumque eæ, per duos menses, tota Vrbe circumlatæ essent, neminem fuisse inventum, qui vocaretur ita. Verum, ad me optatissimæ expectatissimæque pervenerunt, tum quia elegantissimum religiosissimumque illud carmen, de Christo recens nato, ferebant, cujus frequenti lectione, sensi me mirabiliter recreari, atque ad pietatem excitari; tum etiam quia scriptum in illis erat, te daturum operam, ut Pinacotheca mea, vel istic vel in Belgio, typis imprimeretur; quo nihil mihi gratius, nec jucundius accidere potuit. Sed à tam propensa humanissimi in me hominis voluntate aliter expectari non poterat; ac, de utraque re, immortales tibi gratias ago habeoque, ut debeo. Mitto, ut jubes, quatuor ejus operis folia; reliqua deinceps, octavo quoque die, missurus. De forma & characteribus, quibus imprimendum sit, nihil præfinire audeo, sed totum in tuam voluntatem judiciumque rejicio, quo nihil potest inveniri sapientius. Gallucium Sinistrum, adhuc convenire non potui; deterritus, contractioribus his diebus, itineris longitudine; nam ædes meæ, ab ædibus illius, immane, quantum distent; sed multo magis, corruptis Vrbis viis ab imbribus, quas non aliàs altiore obductas limo me vidisse commemini. Sed quamprimum, curabo mandatum tuum diligenter, ac de re quam cupis, certiorem te proximis literis faciam. Doleo vehementer, ex animi tui sententia te minus valere, & aliquanto imbecilliore capite, ob perpetuos studiorum labores, uti. At, si tibi tuorum in te amicorum studia, si

Sedis

Sedis Apostolicæ utilitas, quam ex te capit, est cordi; quæso te, ut valetudinem tuam cures diligentius; &, quoniam omnis tibi, à medicis, cogitandi labor interdictus est, quoties ad te literas dedero, (quod, quia ita à te mihi imperatur, faciam sæpe,) ne mihi respondeas, &, si quid inciderit, in quo mea tibi opera esse usui possit, id ad me deferendum per alios cures. Malo enim humanitatis, eloquentiæ, doctrinæque tuæ fructu carere, quam vel minimo, valetudini tuæ, detrimento vel incommodo esse. Vale. Romæ, v Idus Ianuarii, CIↃIↃCXLII.

IV.

Doctissimo nobilissimoque viro

T Y R R H E N O.

CVm iterum ac sæpius carmen tuum elegantissimum, de Christi domini natali lectitassem, cœpi egomet mecum cogitare, quodnam simile donum, tuo dono contra comparare pro viribus possem. Et aliquandiu in hac cogitatione defixo, proxima Dionysia reduxerunt mihi ad memoriam D. Catharinam Senensem, Virginem sanctissimam, ac popularem tuam, quam feriis Bacchanalibus legimus, maximis à Christo fuisse beneficiis affectam. Itaque hos elegos cecini, ita fortasse inepte, ita ineleganter, ita indocte, ut tu ipse, vel quivis alius, cum legerit, jure dicturus de me sit id, quod est in proverbio, Asinus ad lyram; ita me abhorrere atque esse absurdum, intelliget. Sed, quid vis? non potui me continere, quin hæc incondita funderem: intempestive omnino: nam fuissem excusandus, si tum ad canendum me contulissem, cum calido latravit Sirius æstu, quo tempore, ut Poëta inquit, resonant arbusta cicadis: nunc vero nullum mihi excusationis perfugium esse relictum video, qui, eo tempore anni, vocem exerceo, quo, ob frigoris diritatem, cicadæ, ranunculi, grylli, atque alia ejusmodi animalia, à natura ad canendum, sive potius ad obstrependum clamore molestissimo auribus, genita, silent. Vnum me forte à reprehensione ho-

minum vindicabit; ardens nimirum ac vehemens, ad te munusculo aliquo remunerandum, voluntas, qua incendor; cui mihi fas non fuit obsistere: hæc in me istam tam ineptam versus faciendi cupiditatem excitavit, inflammavitque. Sed quamquam videri possim irrisione dignus, quod rem, ab usu atque exercitatione mea remotam, & ad quam minime à natura factus sum, hoc est, poësin, attigerim, illud tamen objici mihi jure non poterit, quod judicium defuerit in eligenda materia, quæ tibi aliisque probari non vehementer possit; cum sim conatus explicare sacros D. Catharinæ amores, solicitudinesque, quibus, ex Christi, ut ipsa putabat, absentis desiderio, affligebatur. Etenim, sanctissimæ Virginis nomen, cujus ad meos hos versus studia non alliciat, quamvis eorum similes, quos olim Fauni vatesque canebant? Sume igitur id à me munus, quantumvis exile ac tenue, tanquam meæ in te observantiæ, & in Catharinam pietatis testimonium, & ejus quod non recte faciam, agendi temeritatem, meæ incensæ, ad te remunerandum, ut antea dixi, voluntatis excusatione defende; adeoque, eadem opera nunc præclarissimo Præsuli Chisio id à me offerri, scito. Vale. Romæ, XVIII. Kal. Febr. MDCXLII.

Argumentum Epistolæ.

Catharina Senensis, virgo præstantissima, aliquot supra hanc nostram ætatem sæculis, admirabili sanctitatis laude floruit, Deo autem ita fuit accepta & cara, ut sæpe Christus se illi palam corporis oculis aspiciendum objecerit, manusque & pedes, attrectandos exosculandosque, præbuerit, horarias etiam preces cum ea recitaverit, lateris vulnus eidem admoverit, ut divinum inde cruorem, quovis nectare præstantiorem suavioremque, suo arbitratu exhauriret. & quod omnem fidem excedit, feriis Bacchanalibus, cum domi sola sederet, eo quod domestici omnes se domo foras ejecissent, ut spectaculis operam darent, eundem Christum, una cum beatissima ejus Matre, Angelorum choris stipata, admirabili quadam luce perfusum, ad se venientem excepit: qui detractum sibi è digito anulum, tanquam amoris

moris arrhabonem, virginis digito inseruit, atque, ut sit in nuptiis, applaudentibus Angelorum choris, sponsa sibi nomine eandem adjunxit. Verum quia fiebat interdum, ut minus frequenter se illi in conspectum daret, ac cælestibus voluptatibus animum expleret, quo videlicet, ut nostro more loquar, experiretur, quid illa amaret, quid simularet, vel potius, ut ea distractione dissidioque, majorem ejus in pectore faceret divini ipsius amoris incendium, illa, quæ ejus dissidium ferre non posset, hac epistola queritur, lamentatur, aitque, se miseram excruciari, lacrimantem afflictari, dolore curisque tabescere, quia ipso egeat, quia careat; ac propterea eum orare, obsecrare, ut ad ipsam redeat, ut veteres secum amores, mores, consuetudines, ac delicias exerceat, ni eam malit, quæ per ipsius vitam vivit, ab ipso, hoc est, à sua vita, distractam, demum vita devolvi.

Epistola CATHARINÆ SENENSIS ad Christum sponsum.

Queritur, se fuisse ab eo relictam: rogat, ut redeat.

ILla tui quondam, dulcissima cura, voluptas,
At nunc perpetui præda doloris amans,
Sic tibi, postremum, morituro supplicat ore;
Nec vanum est; facient fata propinqua fidem.
Vltima vicini venit cum funeris hora,
Albus olor tales mittit ab ore sonos,
Quales nunc imo fusas è pectore voces
Flebilibus cogor consociare modis.
Non, mihi si linguæ centum sint oraque centum,
Mœsta queam lacrimas enumerare meas,
Quæ, simul ac removes dulces, mea gaudia, vultus,
Decurrunt oculis, more fluentis aquæ.
Vndique si vastis pelagi cingentibus undis
In vacuo sedeam sola relicta solo;
Non sic perpetuis maculem mea luctibus ora,
Nec feriam sæva pectora nuda manu;

Vt, sine te, lacrimis undantibus ostia pando,
Et crebro laceros verbere tundo sinus.
Occurrunt animo metuendi mille figuræ,
Eripitur tota queis mihi nocte quies.
Illa pavore vacat, cui te contingit habere,
Et quam, pacato numine, dexter adis.
Aspice, quæ fueram hosti formidabilis, ut nunc,
Ignavus cogat me dare terga timor.
Nec vires animusque subest, gelidusque recurrit,
Hostis ab aspectu, cuncta per ossa tremor.
Sustineas placido, victam succumbere, vultu,
Conjugii titulo quæ tibi juncta manet?
Te patiente, tuam, qui te male perfidus odit,
Ante tuos oculos sub sua jura trahet?
Quod facinus nequeat vilis perferre popellus,
Sustineat divûm rex, hominumque pater?
Est ubi, dic, pietas? ubi casta fœdera flammæ?
Est ubi pacta fides? est ubi dulcis amor?
Scilicet in me alacri fundentur ab ore cachinni?
Scilicet infidæ fabula gentis ero?
En, quæ, Christe, tibi thalamo sociata jugali,
Syderibus, visa est, inseruisse caput,
Vt famulæ in morem (referent) onerata catenis,
It nunc, tartarei præda cruenta ducis?
Nec procul illa dies aberit, ni sedulus adsis,
Qua trahar ad Stygios exagitanda lacus.
Eja, age, dulce veni, qualis per gramina cervus
It celer, ad rivos prætereuntis aquæ.
At tibi si lacrimæ, si sunt suspiria cordi,
Plurimus hic large qui rigat ora liquor,
Et gemitus poterant, properantes pectore ab imo,
Quo mittebantur, cor tetigisse pium.
Sed si jam redeant perfossi corporis artus,
Si nitidum, gestans spinea serta caput;
Diffugient lacrimæ, tradentur nubila frontis
Obscuræ, aëriis diripienda Notis.
Quos dem complexus! quot plantis dulcia figam
Oscula! quot manibus, quas terebravit amor,
Quæque manus, solido ex auro, plenæque hyacinthis,
Æternis satagunt nos cumulare bonis!

Quam memori, illa dies, animò, quam sæpe recursat,
(O mihi sint tales, & sine fine dies,)
Illa dies, inquam, qua tu, pulcherrime rerum,
Luce nitens nivea, conspiciendus ades!
Tempus erat, ventri quo quisque addictus opimo,
Turpia sint quamvis, cuncta licere putat,
Cumque, novos induta simul turba improba vultus,
Carbasa per vetitum pandit ad omne nefas;
Perque vias omnes, perque omnia compita, currit
Ogygio qualis concita Baccha Deo.
Ipsa sedens vacuâ tristis meditabar in aula
Mores, nec meritis tempora digna tuis,
Quæ tibi sæva darent pro dulci præmia vita;
Scilicet interitum, verbera, vincla, crucem.
Sola aderam: namque ingenium moresque secuta
Vrbis, cuncta domus, densa theatra petit;
Cum mihi lætus ades, manifesta in luce videndus:
Vera loquar, vero vix habitura fidem.
Fulgebant rutilo radiantes vertice nimbi,
Et vox mortales non dabat ore sonos;
Stillabant celsi divinæ frontis honores,
Gemmarum in liquidos agmina ducta globos;
Corpus odoratas spirabat naribus auras,
Non quas è terra divite mittit Arabs,
Sed quas æternis vestiti floribus afflant
Ætherei colles, & locus almus alit.
Tum promens dira trajectum cuspide pectus,
Ad secreta animi quà via facta patet:
En tibi cor, inquis, dulcis meus ignis, apertum;
Hauriat hinc sacri pocula amoris amor;
Sint lacrimæ procul & fugiant, mala signa doloris,
Inque suum redeant gaudia pulsa locum;
Te risus cantusque decent, te sola voluptas,
Cui pateant cordis regna beata mei.
Vt lapis, ut stipes, jacui; vox faucibus hæsit,
In stupido tantum pectore frigus erat.
Non tulit & vultus, acies male firma, nitentis,
Sydereum, solis clarius orbe, jubar,
Sed tenebris adoperta nigris, lucemque perosa,
Est noctem medio quærere visa die.

At post-

At postquam lapsæ surgunt in pectore vires,
Luminibusque redit, te revocante, vigor;
Tum per succensas currit nova flamma medullas;
Nec moror, ante tuos procubuisse pedes;
Et quoniam sine te nulla est mihi vita superstes,
Usque, precor, lateri sim comes ipsa tuo.
Nam propius vita, vitales plenius auras
Os avidum, patulo pectore, carpet hians.
Hæc neque sicca genas veneror tacitoque labello;
Namque dabant lacrimas lumina, lingua preces;
Cum subitus pulcro rutilat tibi risus ab ore,
Cui par non ullum sydera lumen habent.
Tum raptam è digitis splendenti murice gemmam
Ipse tenens, blanda talia voce refers:
Empta mihi toto per diram sanguine mortem,
Clarus hic in parvo qui nitet orbe lapis,
Si tibi sunt cordi, ut video, connubia nostra,
Si geminas animas unus adurit amor,
Splendeat æternum, nostri tibi pignus amoris,
Nec digito à digitis sit procul ille tuis.
Hic, tua festivo genitrix nitidissima vultu,
Ducebat superum, læta per astra, choros;
Millibus ac cæli niveis comitata ministris,
Ipsa est conjugii pronuba facta mei.
O tum quanta mihi fulserunt gaudia! quantus
Venit honos, cum sic tradita nupta Deo!
Ex illo fulget mihi tempore dives in auro
Gemma, suasque astris æmula jactat opes.
Aërias penetrasse vias, cælique videbar
Limina non dubio me tetigisse pede.
Sed dum tuta ratem pacata per æquora solvo,
Ac, rerum varias, non subit, esse vices,
Ah, fugis, & fugiunt tecum pax alma jocusque,
Firma manent tantum bella, metusque, dolor.
Nec vox, nec luctus, nec pectore missus ab imo
Spiritus, heu, pondus vimque morantis habet.
Unica nata meo, pulcherrima causa, labori,
Aspera, sed quamvis aspera, cara tamen,
Quæ mihi contraxit tantos sors improba luctus?
Quis furor iratis dat mea vela Notis?

Omnia

Omnia si veniunt nobis solatia tecum,
Si celerem rapiunt, te fugiente, fugam,
Cur præsens vel ades nunquam, aut ubi veneris, aura
Ocior, & rapidi fluminis instar, abis?
Si, desiderio ut moriar, mea vita, refertam
Muneribus dextram fersque refersque simul,
Heu, patior, quales solvunt sub tartara pœnas
Pectora, flagitiis nobilitata suis.
Sic miser ostensis torquetur Tantalus undis;
Hac vesana viri luditur arte fames.
Quid facias hosti, venias si talis amanti,
Si Dominus sponsæ tristis & asper ades?
Quid facias servo, rupto qui carcere sævam
Sit tibi conatus contribuisse necem?
At, si jure, meis pro factis, improba plector,
Si meritam læsi me premit ira Dei,
(Quod misera ut verear, culparum cogit acervus,
Quarum mens valido pondere pressa gemit,
Atque olido nigroque simul circumlita cœno
Deformes toto contrahit ore notas,)
Solvantur facili sinuosa ligamina dextra,
Atque abeant posito libera colla jugo;
Sanguinis atra tui mundentur corda lavacro,
Et fiant ipsa candidiora nive.
Nam loca fœda situ, lutulentaque sordibus altis,
Iure fugis, puro non adeunda Deo.
Tum nivei soles succedent noctibus atris;
Tum subeant dubiis ocia tuta malis.
Lassaque tum positis requiescant ora querelis,
Tum siccæ careant imbre cadente genæ.
At, nisi justa celer venias in vota precantis,
Non erit, ipse tua quam tuearis ope.
Nam moneo, nec longa mora est, jam deseret artus
Inque leves auras spiritus ibit iners.
Sed neque stulta loquor; doleat, quod linquere vitam
Teque querar titulum mortis habere meæ;
Pro quo, plus una dignum est conducere vita,
Vel semel indignam posse subire necem.
Illud, dente malo, lacerat mea viscera morsu,
Quod tua non moriar, qua tua dicta fui.

Da mites

Da mites animos, teneros da rursus amores;
Non aderit tenebris mors adoperta caput,
Sed sumet nitidos, præstanti corpore, vultus,
Inque meos veniet pulcrior illa sinus.
Quare age, quid cessas, mea lux, mea vita, meaque
Tuta quies, portus, perfugiumque, rati?
Aspice, ventorum rabie ut, conpage soluta,
Pene bibat tumidas naufraga puppis aquas!
Vita veni, mea vita veni; & si mors subeunda est,
Ante meam vitam, sit mihi vita mori.

V.

TYRRHENO

V. C. & omni virtutum laude cumulatissimo.

GVlielmus Moonsius, qui hîc Romæ Serenissimi Electoris Coloniensis negocia procurat, magna cum fidei, integritatis, ac diligentiæ laude; narravit mihi, se audivisse, qui diceret, minus commodæ valetudinis tuæ causam sustinere aërem istum, sua nimia acerbitate tenuitateque capiti infestum tuo. Quod facile adducor ut credam: nam Italos novi multos, quos, utpote mitiori crassiorique ortos cælo, aër iste ægros fecit: neque ita multo ante, Iesuitam quendam, Balthasarem nomine, P. Valentini, qui cum Card. Legato istuc profectus erat, socium, gravem in morbum induxit; nam posteaquam Romam rediit, à pituita, ex capite in totum corpus defluente, ita correptus est totus, ut omnium membrorum usum prorsus amiserit, ac multos dies, tanquam lapis vel truncus, lectulo defixus adhæserit; adeo ut medici, de eo actum esse, pronunciarent; neque quisquam dubitavit, quin tanta vis morbi, ab eo semine ortum habuisset, quod regionis istius diritas in ipso reliquisset: at deinde se colligentes, sibique ipsi animum addentes, non inutilem nec illaudabilem in eo curando operam adhibuerunt: nam cum constaret inter eos, stuporem illum torporemque membrorum, à noxio aliquo humore, per totum corpus fuso, manare, nihil esse agendum

dum prius existimarunt, quam ut illum, artificio aliquo & machinatione, foras extraherent: atque vaporario, ad eum usum facto, multos dies hominem inclusum habuerunt, &, caloris vi, sudoris illi plurimum excitandum movendumque curarunt: atque ea curandi ratio hunc exitum habuit, ut paulatim membris vigor redierit, ac demum pristinum illis robur accesserit: & nunc, ex ancipiti ereptus, integer ac validus, Domus professæ foribus præest. Sed ut ad Moonsium redeam, cujus antea memini, Batavus est, Hagæ, nobili loco natus, Græcis ac Latinis literis doctus; & aliquot abhinc annis in hanc viciniam commigravit: itaque, & jure vicinitatis, quod in propinqua parte amicitiæ putatur, & communium similitudine studiorum ac voluntatum, se penitus in meam familiaritatem immersit. Hic Vrbis istius, in qua versaris, nobilitatem, situm, amœnitatem, pulchritudinem, civium frequentiam, doctorum hominum, atque omni eruditione principum multitudinem, bonorum librorum copiam, miris laudibus prosequitur. Magna illi spes est, fore, ut sacerdotium aliquod locuples ac pingue, ex iis, quæ istic numerantur in primis, obtineat, atque, ad eam rem, tuam sibi, apud istum Principem, cui tot annos inservit, gratiam atque operam usui & adjumento esse posse existimat. Proximis ludis Bacchanalibus, Antonius Card. Barberinus insignem fabulam populo spectandam dabit: palatium nimirum, quod Ludovicus Ariostus, in suo Orlando furente, ab Atlante magicis artibus excitatum fuisse; cecinit, in eoque tot heroas & heroinas errasse finxit. Ariosti carmen deduxit in actus Iulius Respiliosus, V. C. more suo, elegantissimis versibus; quibus modos fecit Aloysius quidam, modulator egregius; selecti ex cantoribus Pontificiis omnium optimi: qui fabulam agant, actores primarum partium, duo sunt, M. Antonius, deliciæ domini, ob singularem vocis suavitatem, & eques Loretus Victorius, cujus similem neque isthæc neque longe superior ætas tulit. Ajunt, scenæ totius apparatum magnificentissimum fore, ac regali Antonii Cardinalis animo dignum. Præstantissimi artifices adhibiti,

Qui scenam doceant versis jam frontibus ire,
Sæpius & varios redeuntem promere vultus,
Vt, populi plausu, concurrat dextera læva,
Omnis & indocta decedat ab aure voluptas,
Adque oculos abeat. namque his plebecula gaudet,
Nec curat, recto maneat num fabula talo.
Sed cur injussæ, dictant mihi carmina Musæ,
Quas procul hinc abiisse, loci squallore fugatas,
proximis superioribus meis ad te literis scripseram; præsertim cum non modo suus huic loco pitor non redierit, sed novarum quotidie sordium fiat accessio? Sed fortasse vênerunt, ut mihi, quam longas ad te epistolas dare cupienti, verba suppeditarent. Atqui eæ, nisi numeris lege adstrictis, loqui nesciunt. Sed oro, te ut adversus aëris istius injurias, si tibi noxius est, tuearis ac munias. Vale, Musarum amor, ac decus. Romæ, VIII Idus Febr. CIↃ IↃ CXLII.

VI.

Clarissimo atque omnium virtutum laude cumulatissimo viro,

TYRRHENO.

QVatuor jam menses continuos totos, ferme perpetui de cœlo decidunt imbres, non illi quidem maximi vehementissimique; nam vias, præter modum corruptas, expurgarent atque detergerent; sed sedati, neque ita magni, qui vias easdem, altiori, tenaciori, & ad fallenda vestigia aptiori in primis cœno obducunt; ac vix serenus unus & alter dies intercedit, quo tellus, una cum cœlo exhilarata, eniteat. Sed anni tempus, tam adversum, molestius intolerabiliusque mihi reddit clivi hujus, olim omnium amœnissimi, in quo nunc habito, facies, immutata. Nam, quemadmodum antea nihil mundius, nihil venustius, ita nunc nihil eodem invenias horridius, fœdius, ac lutulentius. Primum enim, tres ex intimis Principis familiaribus, loci amœnitate capti, ædes, in eo coëmptas, cœperunt altius tollere, suoque ex arbitrio formare; sed, aliquot abhinc menses

ſes, (quamobrem, neſcio,) inchoatum ab ipſis opus intermiſerunt, neque adhuc curant ad abſolutionem perfectionemque perducere: at hoc minus eſſet moleſtum; verum ita ab omni parte clivum, rudere, ſabulo, cœmentis, aliaque ad ædificandum materia, complerunt, ut, non modo, quemadmodum inquit ille, è via ſemitam fecerint, ſed vix tantulum loci reliquerint, quo ad Ædem proximam aditus pateat. Deinde, equitum turma, quæ apud nos in hybernis collocata eſt, ipſa quoque, quod reliquum erat viæ, paleis, fœno, ſtercore, aliiſque ſordibus, tum imbribus, tum aqua, qua equos abluunt, ſemper madidis, ita referſit, ut, ubi veſtigium figas, non invenias. At ubinam eſt remoti hujus ab arbitris loci ocium, quies, ſilentium? Profecto, hæc omnia exulatum abiere, nec, quando veterem ſuam in ſedem, tanquam poſtliminio, reverſura ſint, ſcio. Nulli hic antea ſtrepitus, nulli clamores audiebantur; nullis hæc vicinia vocibus, niſi avium cantibus, perſonabat; nihil huc admittebatur, quod poſſet oculos vel aures cujuſpiam offendere: at nunc, dies noctesque, inſaniſſimis importuniſſimorum militum ululatibus omnia percrepant, nocturnis bacchationibus vigiliiſque replentur, impuriſſimis meritricibus celebrantur; de quibus illi ſæpenumero inter ſe contendunt, velitantur, rixantur, ac mutuis etiam vulneribus ſeſe confodiunt. Et miraris, illud à me tam incomtum, tam rude, tam inelegans carmen prodiiſſe? At Muſæ, ut tu melius omnibus noſti, mundiciæ, pacis, ociique in primis cupidæ, ad loca ſordida, inamœna, ac tumultibus referta, non audent accedere. Ab hac igitur turba atque tumultu, & à duobus inſuper tubis, quæ à duabus item valentiſſimis tubicinibus fere ſemper inflatum accipiunt, à ſtudiis iſtis amœniſſimis, atque adeo à me ipſo ſejunctus, & in alia omnia diſtractus, quaſi colligendi mei gratia, ſæpe me confero ad Patres Societatis Ieſu, qui ſunt hic Romæ in domo profeſſa; ac modo unum, modo alterum, modo plures evocari jubeo, ac me illis dedo, cum illis oblecto, ſermones confero, & eorum jucundiſſima conſuetudine ac dulcibus alloquiis recreatus, à moleſtis cogitationibus abeo, atque ad me ipſum redeo. Ac magno

mihi solatio in primis est Pater Iacobus Fuligattus, quicum, jam inde à puero, vetus mihi usus necessitudoque intercedit. Hic miros mecum de te sermones agitat, quem probe sibi notum esse ait; quippe qui, cum confessiones tuas exciperet, te duce, ad intimos animi tui recessus & cubilia penetraverit, eaque perlustrarit, inspexerit. Vt ille ingenium tuum laudat, ad omnia summa natum! ut doctrinam & eruditionem, & eloquentiam, quam in te admiratur, multorum facultati atque industriæ, qui aliquod in iis rebus nomen habent, anteponit! ut mores tuos elegantissimos, sanctissimosque, nobili & Christiano viro dignos effert in cœlum! Petivit à me opere maximo, ut suis verbis tibi manus exoscularer, ac salutem plurimam dicerem. Egeram, superioribus diebus, cum Galluccio Sinistro, tuis verbis, diligenter, ut ex libro Salvii, ejus paginæ, in qua clarissimæ familiæ vestræ insignia essent depicta, exemplum unum mihi liceret excipere. Qui mihi responderat, rem me difficillimam quærere; se enim propemodum desperare, posse eum reperiri; quod Salvii scripta, una cum innumerabilibus aliis Card. Mazzarini, essent confusa, atque permista; ac velle singula scrutari, rem esse multæ operæ, magnique laboris. Sed cum postea revertissem, quod promisisset, daturum se operam, ut tibi fieret satis; excusavit Laurentii fratris ægrotationem, qui etiam nunc, ex ancipiti morbo, lecto implicitus, non potuisset, ad perquirendum librum illum, animum adjungere; nam id ad se eum recepisse, apud quem manuscirpta omnia, quæ fuerant Salvii, reperiuntur; verum simul ac ille convaluisset, curaturum se, ut negocium susciperet; ac tibi vicissim omnem suam operam, studium, & officium defert. Te meliuscule habere, gaudeo; sed fac omnino, ut valeas. Ego longiores ad te literas do, quia id mihi te cupere significasti: at si earum lectio, vel minima ex parte, valetudinem tuam deteriorem faciat, ne legas, sed eas abjicias, vel conscindas. Multo enim, te, malo valetudinis tuæ rationem habere, quam epistolas meas legere, nullo lepore nullaque suavitate conspersas. Iterum vale. Romæ, Kal. Febr. CIƆIƆCXLII.

Docti∫∫i-

VII.

Doctissimo nobilissimoque viro,

TYRRHENO.

Clarorum virorum imagines, quas ego oratione, quasi coloribus, conor exprimere, ipse quoque, neque scite, neque affabre, neque eleganter elaboratas esse intelligo. Quamobrem, si tibi libitum est unquam, eas aspicere, te videre videor, in hominis imperiti, & ad pingendum delineandumque non aptissimi, inscitia, cachinnos extollere; ac nisi unicuique earum imaginum, ejus, cujus formam referret, nomen antea inscripsissem, fore arbitror, ut te, eorum quoque, qui tibi notissimi, & longo usu amicitiaq; conjunctissimi fuere, notitia effugeret. Itaque ejus pictoris, similis omnino invenior, qui magna in tabula omnes omnium formas pecudum pingebat, quas ita deformabat, ut quivis, cum aspiceret, quænam earum esset canis, quæ leo, quæ bos, ne suspicione quidem assequi posset, nisi ad earum nomina, quæ singulis erant apposita, oculos convertisset. Verum, ut meam tibi sententiam ostendam, ita ego has ad te imagines mitto, ut de iis imprimendis vel non, nihil statuam omnino, sed rem totam, in tuum arbitrium judiciumque rejiciam. Nam, si lucis usura indignæ tibi videntur, perpetuis eas tenebris mandandas, vel potius perdendas cures. At, si, posse eas corrigi, non desperes, utinam faceres id, quod egregii pictores solent, qui uno aut altero penicilli ductu, multa, in tabulis vulgarium artificum pictis, vitia emendant. At id à te magis optare ego audeo, quam sperare; cui bonæ felicitates omnes adversæ sunt; &, si quid forte pauxillulum boni contingit, non est perpetuum; sed vix advenit, cum abit, ventis & avibus citius. Nactus eram domum, in clivo, qui, amœnitate & ocio, nulli Vrbis villarum cedit; id, quod semper optaveram; cum ecce tibi, à centum & viginti importunissimis militibus, cum totidem equis, ut antea scripsi, occupatur, omnisque ab eo nitor & ocium exigitur. Verum inconditas eorum voces, molestissimosque

clamores, ludum jocumque diceres, præut perpetuus, dies noctesque, venaticorum canum ad viginti, qui in ædibus, contiguis meis, aluntur, ululatus ac rabies, quod dat incommodi atque pœnarum: nam somnum avertit, quietem abigit, mentem eripit, ut animum ad cogitandum vel scribendum instituere nequeas; & nunc, ut cum maxime, molestus odiosusque, finem scribendi facere me cogit. Audivi ac legi, inter ea quæ Acherunti fiunt cruciamenta, damnatorum ejulatus, gemitus, ac stridorem dentium in primis numerari: at nihil video, quod æque Acheruntem referat, ut locus hic, ubi nunc habito: ita canum ululatibus odiosissimis completur, qui omnem ab animo & à corpore, solatii, voluptatis, ociique cogitationem expellunt. Tu fac ut valeas, &, quoniam me in numerum servorum tuorum recepisti, amorem & studium in te meum amplectaris ac diligas. Romæ, Idibus Febr. CIↃ IↃ CXLII.

VIII.

Nobilissimo sapientissimoque viro, TYRRHENO.

NOn fuit mihi magnopere quærendum, quidnam potissimum his ad te literis scriberem. Nam, plus quam vellem, uberem tecum dolendi querendique materiam mihi clades illa misera atq; funesta suppeditavit, qua regio ista amœnissima, ab infestissimis Catholicæ religionis hostibus afflicta ac vastata fuisse narratur. Venit enim à vobis ad nos nuncius, Cæsaris copias cum adversariorum copiis, collatis signis, acriter conflixisse, sed Cæsarianos fuisse devictos, ac peditatum fere omnem cæde deletum, verum equitatum se tutum in locum fuga recepisse. Tum, ajunt, barbaros, agri potitos, ea facere atque fecisse, quæ victores, victis hostibus, facere consueverunt; videlicet stuprum virginibus, vim matribus familias afferre, fana atque domos spoliare, cædem & incendia facere; vos vero, mœnibus urbis clausos, ex locis editis, prædia rustica, ædes sacras ac religiosas, ardentes fumantesque despicere. Addunt, Colo-

nienses,

nienses, homines quietissimos, & à strepitu bellorum remotissimos, magno esse in metu, ne ipsorum ubrs opulentissima, ac pacis artibus florentissima, in potestatem hostium veniat. Et sane tam indignum Catholicæ Reip. casum, ad quam denique, clades accepta redundat, miseratus sum, atque etiam deflevi. At, quænam est isthæc infelicisGermaniæ condicio.ut pepetuo bellorum incendio flagret? Illine præcipua lex calamitatis definita est, ut optata nunquam pace potiatur? At nos Itali, quibus adhuc contingit, in summo ocio & tranquillitate vivere, tanquam nos pacis ociiq; pœniteat, bellorum causas exquirimus, eaque jam semina jacimus, unde ii malorum trunci proveniant, ut ad eos evelleudos extirpandosque, vix nostræ, vel cujusquam vires sufficiant. Non te, summa eruditione ac prudentia præditum, latet, bella facile incipere, verum ægre desinere. Nos quidem, nostris flagitiis atque sceleribus, jam dudum divinam in nos iracundiam provocamus. Itaque, nisi Deus inducat animum, ignoscere, male huic Vrbi metuo. Abundat, nec inficior, Roma pluribus vitiis; sed multis etiam virtutibus floret. sunt multi improbi, flagitiosi, ac se ipsos, ut inquit Apostolus, amantes, quos nihil cujusquam miseret, sed omnia suam ad utilitatem & commoda referunt; at contra, plures possumus adducere, probos, honestos, ac religiosos viros, qui sacras ædes frequentant, ab omnibus vitiis se abstinent, suum unicuique reddunt. Quod si, propter decem viros, paratus erat Deus, parcere Sodomæ & Gomorrhæ, horum bene facta, preces, & lacrimas, magnam esse habituras vim, spero, apud patrem misericordiarum, ut sit propitius, neque, ut sementem fecimus, ita metamus. Tu vero in istorum miserorum calamitatibus, auctoritate, consilio, atque prudentia, ita uti te dignum est, gere; tum, fac valeas, ac me ames. Romæ, XI Kal. Martii CIↃ IↃ CXLII.

IX.

Clarissimo eruditissimoque viro,

TYRRHENO.

PVpugerunt me tuæ literæ vehementer, ex quibus intellexi, stranguriam plurimum tibi negocii facessere: in qua, tantum inaudivi esse molestiæ atque periculi, ut, ejus solum nomine audito, exhorream. Cum vero scribis, plurimis te gravissimisque occupationibus districtum teneri, videris mihi ejus morbi ceterorumque, quibus premeris, causam aperire. Nam, si negotiorum solicitudines curæque, majore quam par est mole, se nobis inferant, atque omnibus horis, sive prandeas, sive cœnes, sive cubes, sive aliud aliquid facias, implicent; jam caput fatigatur, incenditur, somnus abigitur, ac bene concoquendi facultas amittitur; tum exinde cruditates exortæ, in urinæ iter commeant, eamque, ne libere fluat, impediunt. Quamobrem, tuæ prudentiæ res est, morborum causis, quantum potest, occurrere, labori parcius indulgere, atque accuratius rationem valetudinis ducere; eoque magis, quod si majorem in te vim negotiorum attrahas, quam ferre possis, tibi noceas, nec Sedi Apostolicæ, cujus rem geris, satisfacias, neque summo Pont. iisque, qui istam tibi provinciam detulerunt, gratam rem facias; quorum interest, te ipsis diu incolumem esse, quique, eatenus postulant, in ista provincia recte administranda, omnes à te nervos ingenii industriæque contendi, ut salvus sis, neque nimia diligentia aliquod tibi periculum crees. Statui, Pinacotheculæ meæ modum ac finem imponere. Nam, ut in longo opere fit, ejus me odium ac fastidium cepit. Deinde subiit, inopis & obscuri hominis Pinacothecam esse, non fortunati ac nobilis: etenim magnos magna decent; pusillos ac tenues suo se modulo ac pede metiri æquum est. Proinde indicem imaginum mitto; quod est indicium, omnes Pinacothecæ parietes, à summo ad imum, esse vestitos, neque ulterius cujusquam imagini locum in ea esse relictum, nisi Celsi Cittadini, jampridem mihi, vir-

tutis

tutis fama, notissimi. Cujus ego præstantissimi ingenii formam, rudi meo crassoque penicillo, conabor exprimere, magis id adeo, ut imperiis tuis obtemperem, quam quod sperem, posse eidem aliquid, ad sui nominis memoriam posteritati prodendam, mea scripta proficere. Ea enim est hominis claritas, ut satis ipsa per sese, sine cujusquam auxilio, à temporis injuria vindicare se possit; ea odæ, qua importunum hominis interitum defles, gravitas, elegantia, venustas, ut ad eum immortalitati commendandum sola sufficiat. Non scribam ad te pluribus, ne fortasse, longa atque molesta literarum mearum lectione, tibi morbum augeam. Romæ, Prid. idus Martii CIↃ·IↃ CXLII.

X.

TYRRHENO

doctissimo sapientissimoque.

DVos atque inter se diversos animi motus tuæ in me humanissimæ literæ concitarunt, Tyrrhene doctissime. Primum, dolorem longe gravissimum excitarunt, cum significant, te à pluribus coporis morbis, tanquam à totidem carnificibus, acriter dilacerari atque divelli. Sed in hujus doloris quasi tenebris, illud non tenue consolationis lumen mihi exoriri visum est, quod intelligerem, te, in iis cruciatibus perferendis, usque adeo fortem impigrumq; præbere, ut ne latum quidem unguem ab officio boni viri, neque à sapientis gravitate discedas, sed, ea consolatione, cruciatuum illorum acerbitatem minuas, ut eos tibi à Deo immitti, sicut vere immittuntur, existimes, quo peccatorum maculas, quarum multas, omnes, ex hujus vitæ contagione concipimus, eluat; teque, ad perpessionem malorum, quæ non possunt abesse, fortiorem efficiat. Sapienter omnino, mi Tyrrhene: unusquisque enim, atque is præsertim quem in filii loco Deus diligit, suos habet adversarios, & quasi lictores, à quibus perpetuo diverberetur excrucieturque; atque omnia hæc ad utilitatem nostram tamen. Exposui hæc Iacobo Fuligatto, atque etiam particulam literarum

tuarum ostendi, in qua, illius de te memoriam tibi esse gratissimam, ais. Qui visus est magnopere commoveri, tibique est auctor, ut valetudini tuæ diligentissime studeas: cui maximo adjumento fore existimat, si te, quantum potest, à curis omnibus eximas, ac præsertim à laboribus animi, atque ad ocium & tranquillitatem conferas; præterea, pro tua incolumitate, assiduas ac vehementes ad Deum preces se effusurum spondet. Ex altera vero parte, ex iisdem tuis literis voluptatem non minimam cepi; ex quibus intellexi, meum tibi carmen, non ita incomtum ac rude visum fuisse, ut ego existimabam. Ausus sum etiam Aloysio Card. Cappono illud ostendere; quod adeo visus est probare, ut non solum honorificis verbis, verum etiam munusculis, sibi gratum extitisse, significaverit, quod ejus sibi legendi copiam fecissem. Non potui me continere, quin alio carmine maximas illi gratias agerem. Mitto illud ad te, pro eo, quod mihi misisti; iniqua plane compensatione. nam tuum, sine inflatu atque tumore, se in altum tollit; meum humi serpit, tutum nimium, ut ait ille, timidumque procellæ: tuum artificii, gravitatis venustatisque plenum est totum; meum, sine venere, sine pondere, sine arte: tuum aures implet; meum, à se jejunas inanesque dimittit. Neque te participem illius fecissem, nisi in eo verissimæ laudes continerentur Episcopi Neritonensis, Chisii, Sedis Apostolicæ Nuncii apud Vbios, tibi notissimi. Cogito, omnino à versibus animum avocare, ad quos faciendos, nulla mihi propemodum, à natura, data esse instrumenta intelligo; tibique in hac re, sicut in aliis, cedere, fascesque summittere. Aveo scire, quid agas, num morbi, qui te excruciant, aliquid de sua in te vexando acerbitate remiserint, vel, id quod magis cupio, te plane dimiserint. Tu interim, quo tam optatus ad nos nuncius pervenire possit, diligenter iis, quæ à medicis imperantur, obtempera. Romæ, v Kal. Aprilis CIƆ.IƆ CXLII.

Aloysio

Aloysio Card. Cappono.

MAgne heros, Tyrio qui tempora murice felix
Vincta gerens fulges, sacri pars magna senatus,
Quo totus veluti se cardine vertitur orbis;
Cum tanti facias solus mea carmina, cumque
Tot me muneribus large, tot laudibus ornes,
Dulcia corripiunt stupidam mihi gaudia mentem,
Quæ se tot dici meritis opibusque potentem
Audit, judice te, quo nil præstantius usquam,
Excitat & fusas languenti in pectore vires
Ingenii, ad pulcras artes, animumque jacentem
Erigit, atque novas alacrem spes sumere cogit;
Qui propria contemptor opus, pravoque pudore
Actus, quos tulerat partus in luminis auras,
Perdidit innocuos tenebris blattisque situque,
Mater sæva nimis, quovisque immanior hoste;
Illud sæpe timens. cæli si libera lucem
Cernere ea atque hominum sineret docta ora tueri,
Ne sua seque nimis stulte videatur amasse,
Et nugis voluisse meris simul addere pondus.
Quod si culta Fabi, divini carmina vatis,
Cui datur illa, frequens miris quam laudibus effers,
Atque viri titulo decoratur epistola tanti,
Ebibere attenta possis feliciter aure;
Ducere nectareos succos, insertus Olympo,
Teque Iovis credas superumque accumbere mensis.
Tam large facunda favis florentis Hymetti
Ora illi linguamque dea sparsere canora;
Vt tibi det liquido dulcissima carmina melle.
Illum olim felix hilari Ferraria vultu,
Iura sibi dare, Prolegati nomine, vidit,
Tempore, quo, justa divini Numinis ira,
Dira lues Itala passim tellure vagatur,
Ac Bellona furens agros devastat & urbes:
Quæstorem Fidei causarum sensit & acrem
Post Melite pinguis, sterili vicina Cosyra.
Nunc Vbios decorat, Romani Nuncius orbis,
Explicet ut validis contorta negocia nodis,

Semidei Regis propere jussa ampla secutus,
Mercurii, eloquio, similis, rebusque gerendis,
Sed fidei laude ac probitatis clarior illo.
Ingenium natura homini, mentemque potentem
Viribus, at corpus tribuit non æqua refertum
Multiplici morbo, solido nec robore firmum.
Iamque ut eam pergat, dudum quam Musa reliquit,
Ire viam, atque tuas percurrere libera laudes;
Ergo, ne jaceam, ne sim mihi vilis, ut ante,
Te tribuente datur, sæcli laus indyta nostri.
Quod si non viridi Phœbus pulcraque juventa
Gaudeat, atque hilaris doctarum turba sororum
Non fugiat fœdam canis rugisque senectam,
Te forsan, levibus vectum per inania pennis,
Miscerem superis, sublimi carmine, Divis.
Tum pleno loquerer nitidoque rotundius ore
Ipse tui varias fœcundi pectoris artes,
Cultaque perpetuo, per tot discrimina rerum,
Tempora amicitiæ, constanti fœdere junctæ;
Capponumque domus, genus alto à sanguine avorum,
Maxima quo tantum se nunc Florentia jactat,
Magna foret longi pars carminis, illaque major,
Quæ tibi, pro grege commisso, quatit anxia mentem
Cura. Labor quantus fuit is, quam fervidus ardor,
Cum prope mersa undis gemuit, metuitque Ravenna,
Horrida ne rursum venissent sæcula Pyrrhæ!
Nam te, non piguit, toties mersare periclis,
Atque offerre animam, trepidis pro civibus, ultro.
Hæc canerem primo, cythara fidibusque canoris.
Tum vellem, quæ longa tuæ nent stamina vitæ,
Fatales Parcas dulci compellere cantu,
Ne properare manu, digitisque micantibus, ausint
Aurea pensa colo plenis involvere fusis,
Nestoris ut superes annos longamque senectam.
Sed decursa bonum mihi tantum præripit ætas.
At, si non amor, ut metuo, tibi somnia fingit,
Talis & invenior, qualem tua verba figurant;
Gaudeo, tot locuples opibus, quas credere nunquam
Ipse meis potui miseris includier arcis.
Ludicra virtutis sed si te fallit imago &

Vana, vel hoc statuis precium persolvere merci
Decocta. cui nullus adhuc successerit emptor;
Quo te pœniteat facti minus, est mihi cura,
Vt, qua nunc levis est, sit pondere laudis onusta.
Vive diu, servique tui non immemor esto,
Qui tibi nunc meritas tanto pro munere grates
Persolvit sermone rudi, musaque pedestri.

XI.

Doctissimo religiosissimoque viro, TYRRHENO.

PErgratum me tibi esse facturum existimo, Tyrrhene religiosissime, si hoc tempore, quo Christi Salvatoris nostri Passio, solemni ritu ac peculiaribus ceremoniis, celebratur, tecum de ea per literas loquerer. Non enim tu ex eorum numero es, quos vulgo politicos vocant, qui ejusmodi sermonibus nolint personas graves, & in maximis de Rep. negociis occupatos, illigari. Quasi vero indecorum sit habendum, missis ad clarissimos viros epistolis, aliis de rebus cum ipsis agere, nisi ad publicas vel privatas utilitates pertinentibus; quæ omnes utilitates nugæ sunt meræ, præ ut nobis Christi passio quæ dedit. At ego, cum omni tempore, tum hoc in primis, nullos sermones, nulla colloquia, optimo atq; amplissimo viro convenire magis arbitror, quam de eo judicio, quo ab inimicis suis, perditis ac sceleratis hominibus, circumventus est Christus; quo judicio, scimus, nullum, post homines natos, factum fuisse scelestius, neque injustius. Sed tam pauci inveniuntur, qui animum ad illud cogitandum instituant, ut verissima & justissima sit illa Dei Patris querela, *Ecce, quomodo moritur justus, & nemo percipit corde!* Duo queritur à cogitatione nostra repelli; Christi videlicet innocentiam, & eorum, à quibus ad mortem datur, perfidiam ac scelus. *Ecce, quomodo moritur justus!* ille, inquit, justus, ad quem ne tenuissima quidem levissimi cujusquam errati suspicio pervenire potuit; ille, inquit, justus, qui est fons & origo omnis innocentiæ, sanctitatis atque

atque justitiæ. qui animam suam preciosissimam, pro injustis, pro sceleratis, pro impiis, ad mortem acerbissimam atque indignissimam, tradidit; qui iniquissimis perditorum judicum sententiis oppressus interiit. Et quomodo moritur? Exquisitis atque acerbissimis omnium tormentis suppliciisque necatus, omnibus verborum factorumque contumeliis ignominiisque vexatus, crudelissimo turpissimoque servitutis supplicio mactatus. *Ecce*, inquit, *quomodo moritur justus*! Verbum *Ecce*, eam ni fallor vim habet, ut, quod cogitandum à nobis sit, non, tanquam absens, animo repræsentetur, sed, quasi præsens, oculis subjiciatur. Videtur enim dicere, Hoc tam atrox facinus, hæc tam inaudita crudelitas, hæc tam insignis atrocitas, non fama solum ac literis ad vos perfertur, verum etiam, ad contemplandum, ante oculos ponitur. Neminem enim Christianum virum, paulo salutis suæ studiosiorem, esse arbitror, qui non aliquem domi suæ Christi crucifixi imaginem habeat, in qua, cum velit, tanquam in aliquo speculo, & Christi ejusdem innocentiam, & ipsius acerbitatem inimicorum, aspiciat. Sed, de Christi innocentia velle plura commemorare, tam esse superfluum ac non necessarium existimo, quam, multis argumentis ac longa oratione contendere, solem hunc meridie lucere. Incredibilis vero Iudæorum iniquitas, in irroganda vitæ auctori crudelissima morte supplicioque, quamquam ex Christi innocentia satis superque se prodat, attamen non inutile, immo plane necessarium existimo, ad intima iniquitatis ejusdem cubilia penetrare, atque, unde ea ortum, vires, & incrementum habuerit, investigare. Etenim, non aliunde, quam ab ira, invidia, crudelitate, superbia, pessimis animi impulsoribus suasoribusque, prodiisse reperietur. Hinc discemus, nunquam animum cupiditati permittere, quæ radix omnium malorum est, quæque Dei filio mortem inferendi causa fuit; sed in omnibus, tum dictis tum factis, rationis imperia persequi, cum eaque conjuncti, illud unum, ad virtutem ad laudem, directum iter arripere. Ita enim nihil temere, nihil perverse, nihil confuse, sed contra, omnia constanter, omnia ordine, omnia considerate agre-

gre-

grediemur. Et ſane ea, in quibus, ad procurandam Chriſti mortem, lapſi ſunt Iudæi, uſque adeo omnem rationis modum excedunt, ut mirum ſit, fuiſſe unquam homines, qui in tanta inconſtantia, levitate, ſtultitiaque, verſati fuiſſe dicantur. Quamobrem, ad demonſtrandum, quam multis animum tenebris & erroribus, expulſo rationis imperio, cupiditas implicet, nullam Iudæorum inſaniâ, in tanto ſcelere ob iram atque invidiam perpetrando, doctrinam efficaciorem eſſe conſtituo. Primum, nihil tam probari omnibus cupiebant, quam Chriſtum jure damnari. Quam id aſſequantur, attende. Concilium, ex principibus ſacerdotum & ſenioribus populi, convocant; quærunt, quid de Chriſto fieri placeat. At quænam erat cauſa cogendi concilii? Lazarus, ab inferis excitatus. Quodnam crimen in medium adducitur? Multarum rerum mirabilium magnarumque patratio. *Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?* Demonſtrant, niſi præſens cautio ſit atque proviſio, in ſummum diſcrimen omnia eſſe ventura. Primus Caiphas ſententiam dicit; in quam poſtea omnes quaſi pedibus eunt; videri ſibi hominem eſſe morte multandum, quo, unius ſupplicio, pene innumerabilium ſalus in tuto conſtituatur. Quæ ſententia quemadmodum propoſitis rebus conveniat atque cohæreat, eſt operæ precium agnoſcere. Quam culpam, quod facinus tantum admiſit, unde illud in eo exemplum conſtitui debeat? Nullum aliud ſubjici video, niſi quia claudis greſſum, cæcis viſum, mortuis vitam reſtituerit. O cæcas hominum mentes! o ſtulta conſilia! Quis unquam, niſi ingratus, niſi perfidus, niſi inhumanus, niſi ſævitia feras & immanes beſtias ſuperans, in referenda gratia injuriam, pro beneficio perniciem, pro ſalute interitum, pro vita mortem tribuendam eſſe decrevit? Quis unquam, niſi ſtultus vel inſanus, rationem concluſit hoc modo, Quod aliquis, verbi cauſa, utilitati ſuis civibus fuerit, idcirco excruciatus, morti tradatur? Immo ex eo, quod tot homines miſeros, afflictos, opis egenos, ſervaverit, adjuverit, beneficiis ac muneribus locupletarit, illud effici & conſequens eſſe dicat, ut retineatur in civitate, conſervetur, inſuper honoribus ac præmiis

afficiatur; ut sit, quo quis confugere in suis periculis, ad quem deplorare de suis calamitatibus, ubi opem invenire in rebus dubiis atq; arduis possit. At respondebunt; ideo id à se consilium, de Christo è vivis eximendo, susceptum esse, quod verebantur, ne divinus illi honor à populo tribueretur, atq; hæc officiosa hominum credulitas ipsorum Reip. exitium ac pestem afferret. Sed quæro; utrum, Christum esse hominem, an Deum, arbitrabantur? Si hominem, cur res, ab eo patratas, idoneas esse censebant, quibus Deus ab omnibus existimaretur? Si Deum, cur eatenus stultitia progrediebantur, ut vellent, more gigantum, bellare cum Deo? Sed sit hic stupor in verbis. At, quemadmodum re ac factis secum ipsi pugnaverint, accipe; ac mecum animum paulisper attende. Illud in primis, Iudæorum ac principum sacerdotum animos in Christum concitaverat, quod sacerdotium, divinarumque rerum procurationem ab ipsis ad gentes transferendam esse, ab eodem acceperant; seque in iis colonis designatos esse non ignorabant, qui propterea quod domini vineæ servos plagis ac verberibus male multassent, ejusdem filium interfecissent, ac fructus vineæ ad se domum avertissent, extra vineam ejiciendi essent, atque alii in ipsorum locum subrogandi. Quid igitur accidit? Non expectavit Caiphas, qui erat Pontifex anni illius, dum loco submoveretur, dum honore, quo fungebatur, ejiceretur; sed eodem se sua sponte abdicavit, ac se suosque in perpetuum omni dignitate spoliavit. Quo vitio animi percitus? Furore nimirum mentis, ira atque odio concitatæ. Nam cum ante ipsius tribunal Christum, satellitum turba stipatum, catenarum nexu constrictum, accusantium vocibus verberatum aspiceret; rogavit, numnam esset Christus, filius Dei vivi? Qui cum se esse non negasset, tum etiam aliqua de futuro judicio addidisset, in quo divina ejus majestas perspicua futura esset; non tulit ille, sed hoc responso sic exarsit, ut pontificiam sibi vestem à pectore discinderet distraheretque. Quid potuit facere elegantius pontifex, in retinendis suis ornamentis nimis acer ac vehemens? Habebat in potestate eum, unde se gentemque suam omni dignitate spoliatum iri perceperat:

perat: non quærit, cur, vel quando id futurum esset, sed statim manus dat, cedit, contra suas fortunas suæque nationis utilitatem judicat, dignitate se abdicat, ac rei controversæ possessionem, quasi caducam & vacuam, deserit, quam nullo fere negocio, quos minime volebat, acciperent. Nam, de sella, de tribunali prosiliens, vestem, atque ipsa sibi pontificia ornamenta, ut paulo ante dixi, à pectore diloricavit atque disrupit. Etenim, tum Matthæus, tum Marcus, scidisse illum vestimenta sua, & Christo præsenti blasphemi calumniam imposuisse, testatur. *Tunc princeps sacerdotum*, ajunt, *scidit vestimenta sua, dicens; Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus? ecce, nunc audistis blasphemiam.* At imprudens huc decidit, insciens tantum sibi posterisque suis mali creavit. Quid imprudens? quid insciens? Homo Iudæus, ac pontifex, qui legis cæremonias, eo anno, tuendas conservandasque susceperat, debuit in præcipuis ejus legis capitibus hæsitare? At, quænam in ea imperabantur? Multa sane; sed illud in primis, quod ad Pontificiam ipsius personam pertinebat; in quo ipsius existimatio, dignitas, salus continebatur; ne sacerdos cidarim de capite suo deponeret, neve vestimenta sua disrumperet. Quamobrem igitur est in hanc fraudem, tam importunam, tam impiam, tam sibi suisque perniciosam, prolapsus? Ejus rei nulla potest afferri certior ratio, nisi quod iræ invidiæque stimulis, tanquam furiis, agitatus; non modo à memoria prolapsus sit, verum etiam à se ipso deciderit. Accipe, vel potius reduc tibi in memoriam (non enim magistro ac monitore me eges,) illam principum sacerdotum ac seniorum populi, in hac eadem causa, non minus superiore insignem impudentemque stultitiam. Illos triginta denarios, quos ob mercedem parricidii acceptos, Iudas retulerat, vetuerunt in ærarium referri; ne videlicet funesta illa pecunia reliquum æs sacrum, quod attigisset, cruentaret. Quæ cautio, tam aliena, tam inepta, tam levis, quam multa stultitiæ ipsorum argumenta contineat, numeremus. Vtrum ad justam, an ad injustam causam, eam ab ipsis pecuniam numeratam esse existimabant? Si ad justam, videlicet ad hominem sacrilegum, impium, seditio-

ditiosumque tollendum; cur eam verentur ad reliquum æs sacrum adjungere? Si ad injustam, nimirum ad virum sanctissimum, ac bene de Rep. ipsorum meritum, extinguendum; cur non etiam se ipsos una cum pecunia, ab altari, à templo, atque adeo à communione hominum ac societate, sejungunt? Deinde, si argentum, pro capite justi repensum, ita est corruptum ac pestilens, ut ejus contagio reliquis etiam nummis, quos attigerit, obsit; quomodo ii, qui tanto se parricidio contaminarunt, nullam impuritatis ac corruptionis notam contraxisse dicantur? Quid? pecunia, animæ, sensus, ac rationis expers, tantopere alterius sceleris invidia laborabit, ipse vero auctor injuriæ, sceleris, perfidiæ, sensu ac ratione præditus, divinis & humanis legibus ab injuria alteri inferenda prohibitus, nullum ex suo scelere vitium & damnum accipiet? Postremo, vide varietatem & inconstantiam sententiarum. Pecunia, ad proditionem & interitum Christi erogata, improbatur; proditio & interitus ejusdem laudatur. Sed epistolæ modum nimis excederem, si vellem ea omnia complecti oratione, quæ Judæi in Christi causa improbe, stulte, & inconstanter admiserunt: ex quibus manifeste colligitur, in eorum animis, & Christi innocentiam, & summum in eundem odium invidiamque, pugnasse. Verum, ne longum faciam, neque te, innumeris prope negociis obstrictum, diutius detineam, neque, tot tantarumque ægritudinum mole oppressum, legendi etiam labore defatigem; unum eligam, quo breviter explicato, totum hunc locum perorabo atque concludam. Nihil Iudæi tam misere cupiebant, ut diximus, quam Christum, supplicio ac morte affectum, sibi ab oculis removere: sed illud simul laborabant, ut necis ejusdem culpa, ab ipsis ejiceretur, atque in alios refunderetur: idque eventurum ex sententia putarunt, si ille prætoris auctoritate jussuque sublatus fuisset in crucem. Quæ eorum cautio duo nobis subjicit; primum, Christi Domini innocentiam, quæ apud inimicissimos homines tantam vim habuit, ut, ob ejus cruciatum & mortem, in summum hominum odium se incursuros arbitrarentur; deinde, novum quoddam & inauditum Iudæorum

in Chri-

in Christum odium crudelitatemque proponit, quæ tantas eorum animis tenebras offuderat, ut, quemadmodum de Ægyptiacis illis proditum memoriæ ac literis est, propemodum comprehendi, ac teneri manibus, possent. O stultos homines! ô ineptam vestram rationem! ô scelerata consilia! Tantæne erant apud vos tenebræ, ut in illa nequissima Prætoris sententia, vestra vi coactuque expressa, obscuram vestram cupiditatem fore existimaretis, neque totam ejus sententiæ invidiam, in vos redundaturam, quoniam esset alterius ore prolata? Nam quis est princeps atque auctor injuriæ habendus? numne ille, qui coactus & invitus injuriam fecit, an ille, qui eum coëgit ut faceret? Huic omnes, sine dubio, acceptam eam referent; in illo altero vix invenient, quod reprehendant: quid enim interest, utrum quispiam per se, an per alterum, impium atque atrox facinus, conceptum mente, perficiat? Sed quid opus est verbis? Exitus ostendit, num, per hanc rationem, tantam infamiam effugerint. Etenim ab ea die, usque ad hanc diem, majore, ob Christi mortem, sunt apud omnes homines odio, quam si suis ipsi manibus tanto se facinore contaminassent. Quotus enim quisq; est, qui eorum meminerit, quorũ manibus acerbissimo omniũ supplicio affectus est Christus? Et merito: nam, cum vestro coactu, vestra vi, ô Iudæi, tantum scelus perpetratum sit, non tam est quærendum, quorum manibus, quam quorum cupiditate impulsuq; perfectum illud extiterit: itaque cohors illa prætoria, quæ volentem eum invasit; comprehendit, catenis vinxit, vestra erat manus; milites, qui nudarunt, vestræ item erant manus; lictores qui verberarunt, carnifices, qui in crucem egerunt, manus vestræ, sine controversia, fuerunt. Sed quonam me doloris æstus abripuit? Paulo ante verebar, ne hæ meæ literæ longius excurrerent, quam epistolæ ratio patiatur: at nunc sciens prudensque, dum Christi causam ago, dum eorum iniquitatem coarguo, insaniam exagito, dum vehementius, in eorum sævitiem, invehor, pene orationem in epistolam inclusi. Sed æquum est, te mihi ignoscere, si quid hoc tempore, quo, anniversariis sacris, ad memoriam passionis Christi revocamur, tanti sceleris atrocitate commotus, pietatis,

 veritatis,

veritatis, ac misericordiæ causa, epistolæ modum, scribendo, finesque transierim. Sed ut me revocem eo, unde discesseram; Iudæi in eo, quod videri vellent à Christi morte alieni, singularem ejus innocentiam vel inviti testantur; in eo, quod ejus sanguinem tantopere expeterent, suum in illum odium crudelitatemque declarant: quorum furore, tanquam tempestate aliqua, abrepta universa civitas, in eam insaniam delapsa est, ut omnes prope furentibus similes, quem paulo ante faustis acclamationibus, tanquam ovantem, in civitatem reduxerant, quem divinis honoribus dignum judicaverant, in supplicium, in crucem rapi postularent, ac prætori, qui tanti facinoris invidiam formidabat, responderent, ne cunctaretur, neque metueret; sese enim omnem invidiæ tempestatem, si qua orta esset, in suum ac suorum filiorum caput excepturos. Venit mihi in mentem, hoc loco, veteris illius Aristidis, qui ob singularem innocentiam, unus post hominum memoriam, in Græcorum Rep. cognomine Iustus est appellatus. Hic, cum à concitata multitudine in exilium ejiceretur, ac quendam animadverteret scribentem ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus putaretur; ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut, præter ceteros, Iustus appellaretur. Non equidem ausim Aristidem Christo in comparatione conjungere; neque enim ullo modo ille comparandus ad Christum est; fuit ille quidem insignis, abstinentia, probitate, justitia, sed nihil ad Christum, præ cujus sanctitate atque justitia ceterorum omnium sanctitates, justitiæq;, iniquitatum instar habere videantur: at si concitatæ in Christum multitudinis causæ investigentur, non aliæ, sicut in Aristide, reperiantur; nisi quod vitiis hominum exagitandis, ac rebus mirabilibus patrandis perfecisset, ut omnium justissimus, denique ut Dei filius haberetur; quod principibus sacerdotum, Scribis, Pharisæis, perpetuis Christi inimicis, minime placebat, ac propterea civium suorum animos in illum inflammarunt. Atque hæc sunt, quæ nos est æquum, hoc tempore, de Christi innocentia, & Iudæorum iniquitate, medi-
tari;

tari; ne incurramus in eam reprehensionem, *Ecce, quomodo moritur justus, & nemo cogitat corde*! Fructus autem hujus meditationis erit, ut in deliberationibus, atque in omnibus actionibus suscipiendis, perturbationes animi à nostris consiliis repellamus. Ita enim omnis semper levitas ac temeritas aberit; contra, summa illis prudentia atque constantia aderit. Sed hæc hactenus. Aloysius Card. Cajetanus, homo, ut nosti, tenui, ac nulla ferme valetudine, quippe cui nihil tam familiare erat, quam ægrotare, tandem VII Idus Aprilis est paucorum dierum morbo consumptus. Verum aliquot ante dies, quam in morbum, quo periit, incideret, cœperat aliter se illi corpus habere, quam consueverat; quod ab Hippocrate inter signa adversæ valetudinis futuræ numeratur. Nam, ut animadvertere potuisti, cum esses hîc Romæ, erat homini corpus gracile, tenue, infirmum; facies macilenta, squalida, ac prope cadaverosa; sed repente plenior, speciosior, & coloratior, factus est; adeo ut omnes admirarentur. At, cui hæc contingunt, jubetur à medicis, suspecta habere bona sua; quæ, cum ad eum pervenerint locum unde ultra progredi nequeant, retro, ut medici iidem ajunt, quasi ruina quadam, revolvuntur. Attamen erat omnium opinio, eum diutius fuisse victurum, nisi, alieno tempore, (nihil enim tum ea re opus erat,) potione medicata, quam medicus illi diluerat, purgare corpus voluisset: cujus medicaminis, simul ac in venas sese diffudit, ea vis fuit, ut non modo, non integram illi valetudinem, quemadmodum in primis optabat, sed exitium ac pestem, id quod minime volebat, attulerit, tanta celeritate, ut nullum eidem spacium, saltem ad peccata, confessionis Sacramento, delenda, reliquerit. Quamquam fit credibile, hominem illum pium, sacris Episcopalibus initiatum, atque in Patrum purpuratorum senatum adlectum, qui ordo vacare vitio ac ceteris specimen esse debet, non imparatum, à morte fuisse oppressum. Fertur Iulius Cæsar, in sermone, nato super cœnam apud M. Lepidum, quisnam esset vitæ finis commodissimus, repentinum inopinatumque prætulisse. Sed habeat sibi ille, ac sui similes, talem exitum vitæ; neque tu, neque ego, neque Christa-

nus quispiam, cui cor sapiat, mortis suæ tempus compelli in eas angustias velit, ut, de statu animæ suæ in perpetuum constituendo, ne cogitandi quidem spacium obtineat. Vale. Romæ, III Idus Aprilis CIↃ IↃ CXLII.

XII.

Doctissimo præstantissimoque viro, TYRRHENO.

GVilelmus Moonsius, plurimum se tibi debere, fatetur, pro tua singulari in ipsum voluntate; deque ea incomparabiles tibi gratias agit; ac pro certo existimat, ubi usus veniat, te sibi nunquam defuturum, opera, auctoritate, & gratia. Atque utrique nostrum jucundissimum accidit, eos morbos, qui tibi negotium facesserent, mensem jam integrum magnopere molestos non fuisse. Atque optandum est maxime, perpetuo secundam tibi valetudinem contingere. Nam scito, hic Romæ grata esse, quæ facis, quæque feceris, omnia. Narrat enim idem Moonsius, Pontificem max. summe ipsi laudasse ingenium, eruditionem, probitatem, aliasque eximias animi tui dotes, & in primis prudentiam, industriam, diligentiam, ac dexteritatem in negotiis, seque iis adeo delectari, ut nihil desideret melius: Franciscum vero Card. Barberinum palam omnibus audientibus dicere, ex iis, qui foris cum imperio ac potestate aliqua sint, neminem se videre, quem tibi, in Rep. bene gerenda, anteponat. Quamobrem est quod gaudeas, tua illis merita nota esse atque perspecta, quibus referendæ illis gratiæ facultas datur. In Eudemia, P. Monstrum, qui librum diligenter evolverat, nihil deprehendit contineri, quod cujusquam famam lædat, vel Principis alicujus majestatem minuat, vel fidei sanctitatem offendat, vel mores hominum corrumpat; immo multa afferri, lepida, jocosa, quæque possint, feriato à negotiis publicis, animum relaxare. Et Card. Barberinus, sumto in manus libro, sensit, ex ejus lectione, ea se voluptate perfundi, quam ipsi prædixerat P. Monstrum. Quod ego ut audivi, bono animo fui. Carmina vero, mihi abs te missa,

missa, sæpius legi; ac satis verbis dici non potest, quam ea mihi visa sint lepida, elegantia, docta, atque venusta. Sed quid vis dicam? nisi, te tui semper similem inveniri, sive sumto spacio ad cogitandum, sive imparatus, ad scribendum accedas? Equidem ego hac tua ingenii celeritate, quæ longe diuturnam aliorum diligentiam superat, prope deterritus, multo magis hæreo in sententia, ut omnino à scribendis versibus animum avocem; idque non faciam, quod non optime possim; ejusque non inprudens consilium persequar, qui

Indoctusque pilæ discique trochique quiescit,
Ne spissæ risum moveant impune catervæ.

Vale. Romæ, Kal. April. CIϽ IϽ CXLII.

XIII.

Clarissimo eruditissimoque viro,

TYRRHENO.

Narrat mihi Moonsius, vicinus ac familiaris meus, fere se nunquam ad Franciscum Card. Barberinum accedere, ut mandata sibi à Principe isto negocia referat, quin secum ille longos & honorificos de te sermones habeat, & ingenium in primis tuum, eloquentiam, probitatem, eruditionem, ac bonarum artium studia laudet: proximis vero diebus, cum eadem de causa ad illum venisset, atque injecta esset mentio de te, disertis eundem verbis dixisse, neminem ex iis esse, qui aliquam Sedi Apostolicæ operam domi forisve navarent, quem tibi, studio, sedulitate, prudentia anteponeret: sed cum addidisset Moonsius, mihi tecum amicitiam usumque literarum intercedere, castigasse illum, gravissimis verbis, immodestiam meam, qui tibi, tot adversæ valetudinis incommodis pene circumvento, auderem morbi augendi causam afferre, propterea quod homini humanissimo, & in persequendis officiis diligentissimo, meis literis respondendi vim propemodum ac necessitatem afferrem. Quamobrem à tanto viro, ac salutis tuæ in primis studioso, admonitus, vel potius objurgatus, statueram,

tueram, omnino quiescere, nec, nisi à te jussus, vel re aliqua necessaria coactus, verbum posthac unum ad te scribere. At, cum fere in id tempus, quo hæc mihi proponerem, incidissent feriæ, Christo ab inferis resurgenti sacræ, paululum me illæ, à suscepto consilio depulerunt, compuleruntque, ut ipsas tibi, per literas, quando coram non licet, faustas atque felices à Deo precarer. Tum, sensi, me ad id literarum officium tibi præstandum, hoc tempore, quadam quasi religione incitari: quod vererer, si illud prætermitterem, ne contra consuetudinem, contra mores, atque adeo contra humanitatem, venirem. Quamobrem patere, vel potius concede hoc amori in te meo, tuisque in me singularibus meritis, ut tibi paululum his literis sim molestus: cum hac tamen condicione, ut nullam, ad respondendum illis, operam sumas. Scio, te mihi bene velle, omnia bona cupere, optareque, ut hæ feriæ sanctissimæ religiosissimæque, peræq; ex sententia mihi contingant, ac tibi. Itaque summa esset impudentia, poscere, peculiaribus hoc etiam literis mihi esse testatum. Ac si antehac, mearum literarum frequentia, tibi satietatem & fastidium exhibui, scias, id me tua voluntate ac jussu fecisse: nam memini, te mihi imperare, ut sæpe, quam longissimas possem, ad te literas darem. Simul illud memoria teneo, te valetudine minus prospera uti, ac noris, me cum audivi, rogasse, ne ullum meis epistolis responsum dares, neve ea de causa animum solicitares. Nam, quamvis tuæ mihi literæ voluptatem incredibilem afferant, fiunt tamen minus jucundæ atque suaves, si aliquod ex iis valetudini tuæ incommodum vel minimum accidat. Te igitur cura diligenter, ac Reip. bonis artibus, & amicis, perquam diutissime incolumem serva; &, si quando, vel à te jussus, vel ab amore, quo te prosequor, impulsus, literarum ad te aliquid dedero, quæso, ne, iis legendis, oculos defatiges, quæ mihi scribenda visa sint, sed tuorum ad id quempiam adhibeas. Mihi enim abunde satisfactum erit, si alienæ vocis auxilio, quod scripserim, per aures tibi in animum immigrare patiaris. Vale, atque in tuis, caritate incensis, ad Deum sacrificiis ac precibus, aliqua tuum animum mei, peccatorum omnium deterrimi, memoria subeat.

Hoc

Hoc nihil mihi gratius accidere poterit. Romæ, XV Kal. Maji CIↃ IↃ CXLII.

XIV.

Doctiſſimo, atque omnium virtutum laude cumulatiſſimo viro,

TYRRHENO.

MAgna primum voluptate atque lætitia tuæ me literæ affecerunt, quarum erat initium, te non ita acerbe crudeliterque ut antea, ab illis morbis, à quibus oppugnaris, diſtrahi atque cruciari; quamquam identidem aliquid tibi negocii exhiberent: nam ſpes erat, fore ut tandem dilaberentur, atque evaneſcerent. Sed poſtea prope exanimatus ſum, cum legi, medicos aliquot, certis quibuſdam ſignis adductos, opinari, inflammationem iſtam, & urinæ reddendæ difficultatem, pluribus à calculis oriri, qui itineri urinæ ſeſe intus opponant, qui calculi Spadanis aut Andernacenſibus aquis ſint in arenam redigendi, vel, ſi nihil ſit præſidii in illis aquis, ſectione extrahendi. Quamobrem, *quaſi ſolſtitialis herba*, ut Calidorus ille Plautinus ait, *pauliſper fui; repente exortus ſum, repentino occidi.* Verum admiratus ſum magnum & excelſum animum tuum, qui nullis dolorum vel mortis terroribus permoveatur, ſed, ſi ita Dei voluntas ferat, ad omnia perferenda ſit paratus, quantumvis aſpera atque acerba. Qui quidem animus non poteſt aliunde, quam à recte factorum conſcientia, tantam firmitatem ac robur accipere. Sed re vera, ſi cuiquam tantum mali ſubeſt, ut, niſi ſectione, ſuccurri non poſſit, hic, non eſt, quod magnopere commoveatur. Nam hæc curatio, quæ olim à veteribus medicis, non procul à periculo abeſſe, exiſtimabatur, quæque illi tantum corpori adhibebatur, quod jam novem annos, nondum quatuordecim exceſſiſſet, nunc medicorum noſtrorum induſtria, prope tuta eſt, & convenire omni ætati putatur. Novi ego hic Romæ ſenes, annos ſexaginta & eo amplius natos; qui cum pluribus calculis laborarent,

atque omnia essent experti, demum ad hoc ultimum confugerunt, ac brevi sanitati redditi sunt: præter admodum paucos, qui, magis quod sibi temperare nequierint, quam quod medici diligentia, cura, studiumque defuerit, sese in interitum præcipitaverunt. Itaque hæc curatio, quæ olim temeraria, ut dixi, existimabatur, jam, ut considerata atque salubris, cujusvis ætatis calculosis adhibetur. Excellit, in hoc genere curationis, hic Romæ Ioannes quidam Verulanus; qui quoniam plures annos fuit in Gallia, unde etiam disciplinam arripuisse dicitur, & quia Gallica utitur veste, Gallus vulgo appellatur. Huic omnes fere istiusmodi curationes prospere feliciterque succedunt. Exortus est paucis ante mensibus alter, ex oppido Albani, qui longe minori negocio calculosis opitulabatur: non enim plagis factis, iter calculis, unde extraherentur, aperiebat, sed medicatam nescio quam potionem concinnabat, qua ab ægris hausta, calculi, tenuissimas in partes comminuti, una cum urina reddebantur. Sed neminem, ejus opera, audivi, ad sanitatem fuisse perductum, præter civem Romanum unum, ex Tedellina familia, honesta ac generosa. Sed quia, ante curationem, multos ab ægrotis aureos nummos exposcebat, ad res coëmendas, potioni illi conflandæ necessarias, tanquam veterator est explosus, atque ejectus. Atque hæc hactenus. Legi relegiq; sæpius Chorum Pelusiorum tuum, verborum splendore, ac sententiarum gravitate atque frequentia, tragici carminis majestate dignissimum. Sed in Oda, qua equitis Alphonsi, consobrini tui, mortem defles, commotus sum magis. Nam, præterquam quod sermo in ea est, supra quam dici potest, elegans atque venustus, ita est dolenter ac flebiliter scripta, ut mihi legenti lacrimas non parum multas excusserit. Vtinam sæpe doctissimis hisce carminibus mihi animum expleas. Sunt enim ingentis muneris cujusdam instar: neque ea, nisi cum probis, doctis, tuique similibus viris communico: Aristarchos istos invidos, derisores, flocci non facio; &, si quando in eos incido, abeo, sermonem segrego, meque ab eorum consuetudine, quantum potest, abstineo. At vide, obsecro, quod donum, contra, tuo isti dono comparem. Mitto ad te episto-

epiſtolam, quam nuper ad Silveſtrum Colliculam medicum ſcripſi, qui me officiis beneficiiſque omnibus complectitur. Ridebis; ac carbones tibi miſſos dices, pro auro. Sed fieri aliter non poteſt. Muſas accuſa, quæ ad me, nullius precii ſenem, non audent accedere. Vale. Romæ, IV Kal. Iunii CIↃ IↃ CXLII.

Ad Silveſtrum Colliculam, Vrbani VIII medicum.

DVm latis animum Sophiæ, Silveſter, in hortis
Oblectas, doctaque manu per compita paſſim
Et per quadra legis flores herbaſque virentes,
Queis formoſa ſalus ægros revocetur in artus;
Ianiculi poſitus viridanti in vertice triſtis,
Vſque premor duplicis laceratus verbere curæ,
Quod ſubeunt animum male geſtæ tempora vitæ,
Et mutata oculis offert ſe collis imago.
Heu quam diverſa, heu, quantum nunc diſtat ab illa,
Quam Dryadum cupiere chori cupiere Napææ,
Ianiculus, Muſarum olim Phœbique voluptas,
Præ quo contemſit nemoroſa cacumina Pindi,
Caſtalios fontes, Zephyris agitataque Tempe;
At nunc Bellonæ & ſævi domus horrida Martis,
Caſtra magis, quam læta refert ſpectacula ruris!
Ante quidem, tenero mulcentes aëra cantu,
Dulcibus implebant volucres concentibus auras;
At nunc armorum ſonitus, clangorque tubarum,
Horribili ſtrepitu, timidas ſe fundit in aures;
Quo pelluntur aves & amantes ocia Muſæ.
At tu, Pæonias docuit quem Cynthius artes,
Fragrantes herbas medicos componis in uſus,
Nais pulcra tibi quas, colle virentis Hymetti,
Textilibus fert læta manus onerata caniſtris,
Vt, te præſertim placito curante magiſtro,
Annoſam numeroſa trahat per luſtra ſenectam
VRBANI virtus magni; quo ſoſpite jactat
Se pia libertas, & pax redit aurea terris.
O te felicem merito, cui contigit uni,
Poſt ſuperos, ſummi regum, cuſtodia regis,

Pandere cui soli fulgentis limina cœli,
Claudere &, imperio, horrendi datur ostia Ditis.
Non opus hoc fortis fuit, aut dedit obvia casus
Munera tanta tibi; medicæ sed gloria laudis,
Ac veneranda fides, meruit, quod lividus odit,
Qui tibi se nequeat meritis conferre minorem.
Ad tua nam veniunt properantes jussa decoræ
Cum calathis florum Nymphæ; tibi monstrat Apollo,
Quæ casiæ virtus, quæ sint olidique cyperi
Vires, Niliaca & quidquid colocasia possint;
Tum, qui lethales valeant depellere morbos,
Expressi in latices, formoso è gramine, succi.
Quare age sollicitus, cari, sine fine, parentis
Irriguos nitidosque frequens te confer in hortos;
Serus ut ad superos migret, saturatus & annis,
Ipsa salus aderit, lepido nitidissima vultu,
Quæ tibi se jungat, tecum quæ diluat æque
Alma salutiferi spumantia pocula roris,
Ne sacris ausint membris accedere morbi.

XV.

Clarissimo, atque omnium virtutum laude cumulatissimo

TYRRHENO.

QVis ingenium tuum non admiretur, ad omnia summa natum? Nam quamcumque in partem se dat, sui semper simile invenitur. Hendecasyllabi tui, ut sunt blanduli, eleganculi, venustuli! ut eorum similes, quos olim Catullus effudit! Tritura vero, quo nomine elegans illud æstivum de messe carmen inscribis, præter sermonis venustatem atque nitorem, quo nullus ne excogitari quidem major potest, ut delectat! ut sensus afficit! ut rem ipsam ante oculos statuit! Equidem ruri tecum esse, atque ad pellendos solis ardores, *Herculea redimitus tempora fronde*, rusticanos homines, opus in sole facientes, videor aspicere, atque ea omnia cernere, quæ versibus, quasi coloribus depicta, in pagella, tan-

quam

quam in tabula, expressisti. Quam ego sum cupidus Hugonis Vbaldini, Basilicæ Vaticanæ Canonici & Archidiaconi, qui nunc abest, quique te facit plurimi, aspiciendi, ut, cum à prandio, animi causa, per amœna ac proxima Vrbi loca, rheda vecti circumferimur, tua hæc carmina legenda tradam, eumque exclamantem audiam, Pulcre, bene, recte, non potuit melius! Quas ab eo voces non eliciet ambitio, ut videlicet per hanc rationem à te gratiam ineat; non spes utilitatis aliqua exprimet, qui rei nullius est cupidus; non tibi assentandi studium auferet, quem haud scio an unquam viderit; sed ratio ac veritas extorquebit. Atqui nunquam æque ac modo, ingenii inopia atque tenuitas, mihi onus visum est & miserum & grave, cum nihil à me possim sumere, ad te remunerandum, si non pari, at grato tamen munere. Cui enim, vel mediocriter literis imbuto, nedum tibi, omnium doctrinarum ornamentis instructo, gratum potest esse, quidquid à me prodierit? Sed vide, quo me referendæ gratiæ studium impellat, ut, ne immunes meæ ad te literæ veniant, eo audaciæ procedam, ut non verear, pauca quædam ad te disticha mittere; quæ mihi heri ac nudius tertius necesse fuit, Fatrum S. Honuphrii, cui hodie natalitia dantur, precibus, scribere; quorum singula singulas spirituales sententias, simpliciter ac dilucide explicatas, continent; magis id adeo, ut animum legentis moveant, quam ut capiant, atque delectent. Præfigenda sunt cellulis novitiorum, ita ut unaquæque earum suum distichum habeat: quibus illi distichis, quotidie lectitandis, earum in ipsis virtutum amorem excitare conentur, quæ in illis commendantur. Sed hæc hactenus. Nihil à te mihi poterit gratius accidere, quam si interdum, quod tuo commodo fiat, carmina isthæc, à te olim scripta, mittantur. Sunt enim mihi thesauri cujusdam instar, unde divitias eloquentiæ depromam. Vale. Romæ, prid. Idus Iunii CIↃ IↃ CXLII.

Pax

Pax animi.

Dulcia pacatæ ſuccedent ocia vitæ :
Cui Chriſtus cordi, pacis amator erit.

Caſtitas.

Mors, & judicium, & Chriſti patientis imago,
Si tibi ſit præſens undique, caſtus eris.

Studia literarum.

Diligit innocuos, odit ſapientia pravos.
Vt tibi ſe jungat, ſit probitatis amor.

Menſæ frugalitas.

Qui menſas refugit modicas, ſectatur & amplas,
Hic ventri natum ſe probat eſſe ſuo.

Otii fuga.

Otia ſi fugias, fugient te Dæmonis artes,
Namque operi intento vertere terga ſolent.

Silentium.

Sæpe tibi magnos peperere ſilentia fructus.
Nec mala magna minus, garrula lingua dedit.

Paupertas.

Si Chriſto careas, inopem te crede; ſed illo
Si fruеris, regum ſperne beatus opes.

Obedientia.

Rectius ille ſui peraget mandata magiſtri,
Illius ore Deum qui dare juſſa putet.

Humilitas.

Excidet elatæ tumidæque ſuperbia menti,
Si recolas, quid ſis, quidque futurus eris.

Oratio.

Orantem fugiet, ſi te conſpexerit hoſtis.
At ſecus, invadet, decipietque dolis.

Monita.

Monita.

Num feret horrendas divini judicis iras,
Qui fugit, atque odio verba monentis habet?

Modestia.

Contrahat informem ne pulcra modestia labem;
Omnia cernentem, sis memor, esse Deum.

Patientia.

Quem pigeat, tolerare breves minimosque labores,
Tartareus subeat perpetuusque dolor.

Solitudo.

Turba frequens plures dedit Orco; sed loca sola
Innumeros superis inseruere choris.

XVI.

Religiosissimo, atque omnibus eruditionis doctrinæque laudibus ornatissimo

TYRRHENO.

DIes Dominicus est, Deo trino & uni festus ac sacer: modo redii è re divina: domi sum solus: multa occurrunt animo, quæ audivi; sed in primis illa, tanquam cygnea, Christi Domini vox & oratio, quam, evolaturus ad superos, suos ad discipulos habuit, *Data est mihi omnis potestas, in cælo, & in terra.* At non possum, quin his literis tibi, quæ mihi ea de re veniunt in mentem, exponam. nam, quem ad potius referam, quam ad te, cui datum est, nosse mysterium regni Dei? nam, si effundam ad eum, cujus cordis quasi palato terrena tantum, nec cælestia, sapiant, jure ab eo irridear, atque audiam, Quid mecum lingua, quam non noverim, loqueris? si vis intelligi, dic aliquid, quod plane à meis auribus non abhorreat; secus, fabulam, ut dicitur, surdo narrabis. At, quinam, inquies, tu es, qui audeas aliis, de Christi potestate, aliquid tradere? etenim *quis loquetur poten-*

potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? Vera loqueris; sum pulvisculus sum, terra sum cinis: at canales interdū lateritii, vel fictiles, liquores lucidissimos fontium, ad usus hominum afferunt. Quamquam, non est mihi propositum, de divina Christi potentia, omnia persequi, neque, quibus ea rebus contineatur, exponere; verum pauca quædam, ex illis Christi verbis, *Data est mihi omnis potestas, in cælo, & in terra*, & proxime sequentibus, notatione digna excerpam. Quibus verbis omnem vim suam Christus voluisse experiri videtur, ut nos, à rebus humanis abductos, ad sui amorem & cultum attraheret. Nam, quid est causæ, cur homines tanto studio principibus viris se in clientelam tradant, eorum tempori serviant, studiis obsequantur, nisi quod eos, magnitudine potentiæ, ac præstantia dignitatis, ceteris anteire conspiciant? Putant enim, sub illorum præsidio atq; tutela, omnia sibi prospere eventura, nec minimam futuram accessionem honorū ac divitiarum. Christus, ut majorem in ipso, quam in ceteris omnibus, spem utilitatum esse significaret, *Data est mihi*, inquit, *omnis potestas, in cælo, & in terra.* Eam videlicet sibi potentiam obtigisse confirmat, quæ per omnes cæli terræque regiones pertingat, iisdemque, quibus illæ, terminis definiatur. Qui igitur posthac alterius cujusquam opibus niti se postulet, cur alterius cujusquam sibi potentiam adoptet, cum audiat, tantum in Christo sibi esse opis atque præsidii, ut nihil sit in cœlo, vel in terra, quod non ejus arbitrio imperioque subjiciatur? Hoc interest inter principum aliorum & Christi potentiam, quod illi non omnia, quæcunque in animum incidunt, possunt, sed pluribus in rebus à sua potentia destituuntur; at nihil est, quod Christi potentiam effugiat, nihil, quod non præsto sit eidem, ad nutum. Tum alii potentiores, ut omnia possint, non possunt animabus nostris salutem dare; sed possunt corpori mortem afferre: at quænam, obsecro, ea est potentia, quæ, ut Theodorus Lysimacho, mortem minitanti, respondit, cantharidis vires non excedat? sed ut, quos lucis hujus usura privaverint, æternis pœnis addicant, vel cælestibus præmiis afficiant, id abest ab eorum potestate longissime: at in Christi manu est,

nu eſt, eos, qui ſecus quam decuit vixerint, ad inferos detrudere, æternis ignibus tradere, quique recte factis ſibi in cælum aditum aperuerunt, in beatorum ſedes excipere, ac pro ratione meritorum, ſempiternæ felicitatis præmiis ornare. Deinde potentioribus aliis, non ſuppetit ſemper, omnibus benefaciendi voluntas & copia; nam facultates illorum non patent in immenſum, ſed, cum Chriſti copiis divitiiſque collatæ, exiguis quibuſdam finibus terminantur; itaque paucos quoſdam habent eximios, ac cognatos præſertim, quos divitiis & honoribus expleant; ſatis, & pluſquam utile fuit Rebuſpublicis, inhoneſtos homines vidimus, prætermiſſis bonis, in altiſſimo dignitatis gradu locari; ſatis, & pluſquam ſatis, noſter in propinquos & conſanguineos amor & ſtudium in offenſionem hominum incurrit; quibus, ſi fas eſſet, vellemus, Regibus ac Tetrarchis Regno everſis, regale faſtigium vindicare, vel potius, ſuperis è cælo pulſis, divinum principatum aſſerere. At Chriſti benignitas, utpote infinita, in neminem clauditur, omnibus patet, in omnes, qui velint, peræque diffunditur; ille omnes diligit, omnes habet eximios, omnes in cognatorum numero ducit, immo nulla re alia, ut iſta nobiſcum conſanguinitate & cognatione, gloriatur; nam quod aliud in Euangelio frequentius, quam filii hominis, nomen uſurpat? Poſtremo, nihil fere de aliorum in nos Principum amore poteſt eſſe exploratum ac certum; tot enim ſunt in hominum animis latebræ, tantique receſſus, ut non facile ſtatuere poſſis, qua quiſque ſit in te voluntate ſtudioque, nec poſſis agnoſcere, quid ille amet, quid ſimulet: dixit olim Philoſophus neſcio quis, bene actum fore cum genere hominum, ſi latam nobis natura in pectore feneſtram aperuiſſet, unde oculorum acies ad cordis penetralia perveniret; at ille, mea ſententia, inepte eſt imprudenterque locutus; nunquam enim pejus conſultum fuiſſet cum rebus humanis, quam ſi aliquis ad intima cordis noſtri cubilia aditus patuiſſet; nam, quam multæ ibi inſidiæ, in nos comparatæ, conſpicerentur? quam ibi multa, ſimulata ac ficta, ſeſe in conſpectum darent? quam multa, ſimulatione amicitiæ obtecta odia, rejectis involucris, nuda atque aperta

aperta paterent ad oculos! ſiquidem, ut Pſalmographus inquit, *pravum & inſcrutabile cor hominis*: quæ omnia, ad notitiam noſtram adducta, incredibili nos moleſtia complerent. At Chriſti in nos amor, tam eſt apertus, tamque perſpicuus, quam quæ oculis cernuntur: quamobrem, cum nihil in eo eſſet ſimulatum ac fictum, cumque ejus curæ, cogitationes, operæ, ad noſtram utilitatem omnes referrentur, paſſus eſt ſibi pectus perforari, & latam in eo feneſtram, unde cor introſpici poſſet, aperiri. Verum (quod ad cognationem attinet, quæ nobis cum illo intercedit,) ſi tantam nobis indidit natura cupiditatem, filios, fratres, ac nepotes noſtros, ornandi, locupletandi; qua Chriſtum in eos indulgentia eſſe oporteat, quos eo cognationis vinculo ſibi habet annexos, quo nullum ne excogitari quidem poſſit adſtrictius? Nam quod vinculum inveniri poteſt majus illo, quo humanã ſibi naturam una colligavit hypoſtaſi? Profecto, nullũ neq; modum neq; finem faciet eos augendi, locupletandi, ornandi, donec ſupra omnes cæli orbes, ſupra omnes Angelorum ordines, evectos, ſecum ad Dei patris dexteram ducat, in eoque, quo ipſe ſedet, ſolio collocet, atque conſtituat. Iam tibi, Tyrrhene, in curſu honorum, ad ſummam amplitudinem properanti, potentiorum hominum gratia non deeſt, quorum arbitrio Reſp. geritur, & imperia magiſtratuſque mandantur; cumque, vera ad honores via, hoc eſt, virtute nitaris, nihil in te deſideratur, quod à natura, doctrina, ſtudio, & exercitatione ſuppeditetur: verum illud nobis perſuaſum eſſe debet, immo deliberatum ac fixum in animo hærere, cujuſvis potius vel potentiſſimi hominis gratiam contemnere, abjicere, pro nihilo ducere, quam illam vel cum leviſſima Chriſti contumelia conjungere. Neque dubitemus, neque animum deſpondeamus. Chriſtus dives eſt, qui poteſt nos ab inopia ad ſummas opes divitiaſque perducere; Rex eſt, ac Rex ille, *per quem reges regnant, & legum conditores juſta decernunt*; qui poteſt nos honoribus ac dignitatibus omnibus ornare; delectationes in dextera habet, qui poteſt nos voluptatibus ſolidis ac veris explere. Ad ejus igitur amicitiam & clientelam nos aggregemus, ejus ductum ſequamur,

ejus gratiæ dediti simus. Nam cui Christus inest, quamvis omnia alia desint, continuo est dives, est Rex, deliciis omnibus affluens: contra, cui Christus deest, etsi reliqua omnia adsint, illico est inops, inglorius, miser. At postquam, ita magnas, atque ita late patentes, potentiæ suæ vires esse, Christus ostendit, rem totam conclusit, hoc modo: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; docentes eos, servare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Quæ Christi ad Apostolos oratio tribus ex præceptis omnino conflatur. Primum, jubet eos proficisci; tum gentes abluere; postremo docere, ut iis vitam legibus instituerent, quas ab ipso acceperant. Quæ tria fecisse legitur populus Israel, cum, Deo propitio, acerbissimum illud servitutis jugum à cervicibus suis excussit. nam primum, ex Ægypti finibus, quantum potest, excessit; tum, pedibus rubri maris undas evasit; postremo, leges à Deo, quibus subjectus esset, accepit. Itaque, ut hæc omnia, ex proposita materia, ad nos transferamus; primum abire jubemur, *Euntes ergo, docete*; at qui abit, locum, ubi erat, relinquit; quis autem erat locus, qui nos antea recipiebat? Ægyptus, nimirum peccatum; Ægypti igitur derelictio discessionem à peccato significat, quam, ut ait Augustinus, baptizandi profitentur. Deinde, de baptismo præceptum accipimus; videlicet, de mari rubro pedibus ineundo. Vtrumq; breviter complexus est, cohortatione sua, Petrus Apostolus. nam quid aliud est dicere, *Pœnitentiam agite; & baptizetur unusquisque vestrum, in nomine domini nostri Iesu Christi*, nisi, Recedite ab Ægypto, & per mare rubrum iter habete? Ab Ægypto igitur, hoc est, à peccandi consuetudine recedendum est, omnes peccandi illecebræ respuendæ, omnes honorum divitiarumque cupiditates compescendæ, ut, per maris rubri transitum, in numerum filiorum Dei veniamus; hoc enim in primis ex baptismo consequimur; quem locum ac numerum amittimus, quoties in aliquod vitium pravitatemque delabimur, quæ nos à Dei similitudine prorsus abripiat. Theologi plane omnes, interrogati, cur Spiritus sanctus, cum, æque ac Filius, à divina Patris natura procedat, nomen Filii non habeat; inter alia, quæ

docte acuteque respondent, ideo, ajunt, Filium non appellari, sed Spiritum sanctum, quod non, ut intelligendo mens, sic etiam voluntas amando, similitudinem aliquam informat ejus, quod amatur, sed abrepta, velut spiritu quodam vehementi, impellitur, ad potiundum ac fruendum. Summa denique huc redit, ut in Filio similitudo quædam Patris & imago debeat inesse; at Dei similitudinem nihil à nobis æque repellit, ut peccati deformitas turpitudoque. Postremo, cum jubet nos doctoris & magistri partes suscipere, ac docere populos, servare ea, quæ ipse mandaverat; non illud intelligit, ut unusquisque nostrum inscendat suggestum, ac de superiori loco, acri ac vehementi oratione, populos ad studium virtutis ac probitatis impellat; sed, ut exemplo, quod omnium magistrorum præcepta superat, quod omnium eloquentium disertam orationem evincit, à noxiis eos inanissimarum rerum cupiditatibus avocemus ad divinarum legum amorem, atque ad omnium laudabilium studiorum voluntates. In hoc unusquisque potest esse eloquens; immo tanto ceteris eloquentia præstabit, quanto anteibit exemplo. At si tanta est in divinis legibus gravitas, ut humanæ eam vires ferre non possint, si tanta in eisdem obtemperando difficultas, ut dixerit ipsemet Christus, *Sine me nihil potestis facere*, hoc est, sine mea ope auxilioque vestri omnes ad virtutem labores atq; conatus in irritum recident; ergo quid fiet nobis, cum Christum abesse contingat, cum jam cælo receptum, beatissimæ illæ mentes, & felicissima gaudia detineant? nonne abjiciamus animum oportet? nonne, oneris magnitudine oppressi, legum earundem gravitati succumbemus? Nihil, inquit Christus, hic vos metus exterreat, nihil hæc cogitatio perturbet, nihil vestra studia retardet; ego nunquam vos deseram, nunquam à mea ope auxilioque destituam; sed *ero vobiscum, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Vale. Romæ, XVII Kal. Iulii CIƆIƆCXLII.

Doctissi-

XVII.

Doctiſſimo religioſiſſimoque domino TYRRHENO.

PRoximis ſuperioribus meis literis, magno à te opere expetebam, ut interdum, quod commodo tuo fieret, ne gravareris, carmen ad me aliquod mittere, ex iis, quę olim feciſſes. nam ea me ingentis cujuſdam beneficii ac muneris loco ducere, ajebam. At tu, quaſi divinares, quid cuperem, vel potius, quaſi mihi in animum penetrares, meaſque in eo voluntates & ſtudia omnia perſpiceres, in votis ac poſtulatis, mihi ultro occurriſti, & antequam meæ ad te literæ pervenirent, atque adeo antea quam Roma diſcederent, duo dulciſſime elegantiſſimeque ſcripta epigrammata ad me miſiſti; unum, de Albani pictoris tabula, ubi puer Ieſus ſe Patri voto obſtringit, atque Angeli, ejus cruciatuum inſtrumentis, quaſi pueriliter ludunt; alterum, de Roma, ab Arnulpho Germaniæ Rege, per occaſionem leporis fugientis, capta. Quod munus copulaſti cum epiſtola, humanitatis, elegantiæ, ſanctimoniæque pleniſſima; in qua tui mihi cordis arcana conſilia detegis, nimirum, ardens illud deſiderium, quo flagras, eccleſiæ, cui præes, adeundæ, & gregis tibi à Deo commiſſi, ea quæ paſtorem bonum decet cura, ſedulitate, ac diligentia, regendi tuendique, præterea, omiſſis ceteris ſtudiis, in lectione ſacrorum librorum, iiſque, quæ à ſanctis Patribus ſingulari doctrina, eruditione, ac pietate ſcripta ſunt, perpetuo hærendi. Quod vereor ut tibi unquam facere liceat. Nam quemadmodum tu ipſe ſcribis, cum ſummo Pontifici voluntatis tuæ regendæ moderandæque quaſdam quaſi habenas tradideris, nunquam ille tantam vim doctrinæ, eruditionis, ſapientiæque, patietur intra anguſtos unius eccleſiæ fines, tanquam aliquam aqulam, contineri, ſed ad Eccleſiam univerſam irrigandam exhilarandamque permittet effluere. Quod vero meam opellam, ad idem ſacrarum literarum ſtudium conaris abſtrahere traducereque, atq; ad hortationes preces etiam adjungis, tuum

in me amorem, & honoris, existimationis ac salutis meæ studium, agnosco; deque eo maximas tibi gratias ago habeoque. Sed nolim me tibi, de Eudemia, Pinacotheca, aliisque ejusmodi nugis, penitus esse notum atque perspectum. Etenim hæc per lusum jocumque composui; atque eo facilius ad hanc animi hilaritatem ludumque descendi, quod viderem, ludicras res ac leves in honore & gratia esse, omnium ad se voluntates allicere, emtorem invenire; graves vero & serias, tanquam tristes, molestas, odiosas, atque invendibiles merces, fere ab omnibus rejici. Verum, scias velim, jam inde ab adolescentia, sacrarum rerum notitiam, magis quam cetera studia, mihi cordi fuisse. Argumento sunt ea, quæ in hoc genere scripsi; quæ si omnia extarent, neque ingenioli mei fœtus, quos semper contemsi neque volui aspicere, tanquam parens inhumanus, exposuissem, vel mea ipse manu discerpendo enecassem, aliquot, in bibliothecula mea, loculamenta implerent. At quædam sævitiam meam effugerunt, amicorum misericordia, qui ea decreverunt tollere, & adversus vim meam suis custodiis clausa habere, parati etiam reddere, si sit ipsis cautum à me, fore ut ea filiorum loco ac numero habeam, atque aliquam communis lucis usuram usurpare permittam. Hæc autem, nisi memoria me fugit, sunt Homiliæ, in omnes fere anni Dominicos, & in plures alios Christi, & Sanctorum, dies festos; in quibus data est à nobis opera, ut sermo esset purus ac Latinus, eæq; sententiæ continerentur, quæ magis animum moverent, quam delectarent. deinde, volumen Exemplorum recentium, quæ partim meis ipse oculis vidi, partim à viris gravissimis, qui ipsi vidissent, ac rebus omnibus interfuissent, accepi; quod opus, si exeat in publicum, ad deterrendos à peccatis homines, plurimum posse valere existimo. tum brevis ac dilucida Canonis Missæ interpretatio; quæ etsi nihil fere contineat, quod non ab aliis sit dictum, ordo tamen, & sermonis perspicuitas atque concinnitas, potest hominum sibi favorem ac studium conciliare. huic adjunctum est opusculum, de officio ac dignitate Sacerdotis, ac brevis, totius Missæ sacrificii, explicatio. Scripsimus etiam, D. Augustinum imitati, confessiones nostras, ac de pœnitentia

nitentia in supremum diem non differenda. Aliquot etiam sanctorum virorum vitas scriptis mandavimus, ut B. Stanislai Kostka, & Iuvenalis Ancinæ, Saluciarum Episcopi, ex Congregatione Oratorii Romani. At nunquam operæ precium existimavi, quæcunq; ab aliis, quovis sermone, sive eleganti sive rudi, quavis lingua, sive vernacula sive externa, confecta essent, attingere; quod me operam lusurum sum arbitratus, si meum eas ad res laborem ac studium adjunxissem, in quibus alii elaborassent. Postremo id quod pene fueram oblitus, est dialogorum liber, qui Dialogos duodecim continet, de rebus sacris, atq; ad mores emendandos & componendos utilibus. Hæc eo scripsi, ut intelligeres, me nunquam alienum ab iis studiis animum habuisse, ad quæ meam cogitationem atq; operam advocas, verum, multum eidem laboris ac temporis tribuisse. Sed, his omissis, venio ad literas tuas, in quibus admiratus sum præter modum, pacem illam animi, & tranquillitatem, qua in acerbissimis istis doloribus, quibus frequenter premeris, te sustentas. Quæ pax præcipuus est Spiritus sancti fructus. At commodum, tuæ mihi literæ redditæ sunt diebus Spiritui Paraclito sacris; quo tempore, in sacrificiis, atque in horariis precibus freqnenter fieri mentionem audivi de pace, illis Salvatoris nostri verbis, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, sed non, quomodo mundus dat, ego do vobis.* Et recte. Nam quæ pax nobis à mundo contingit, pacis tantum nomen extrinsecus retinet, sed intus in corde seditiones ac tumultus maximos habet inclusos; qui nullam nos partem quietis & ocii patiuntur accipere. Verum, pax Christi, tanti tamque inæstimabilis precii est, ut in suprema cœna discipulis eam suis, hoc est, iis omnibus qui dicto sibi audientes sunt, quasi testamento reliquerit, & postea, revocatus ad vitam immortalem atque beatam, nihil habuerit prius, quod illis precaretur, quam pacem. Nam *stetit*, inquit Lucas, *in medio discipulorum suorum, & dixit eis, Pax vobis.* Quem locum, quoniam sermonem hunc, de Christi pace, qua frueris; cujusque ego sum avidissimus, lacessivi, paulo fusius explicare non dubitabo; fretus fiducia literarum tuarum, quibus significasti, eas tibi epistolas fore non ingratas,

quæ de rebus divinis loquerentur. Ait igitur Lucas, Christum, ab inferis excitatum, in medio discipulorum suorum cœtu constitisse, iisque, ex indignissima ipsius morte perturbatis atque perterritis, pacem attulisse. At istuc idem, quod tum re ipsa gestum fuisse narratur, spiritualiter nobis accidere, testes sunt ii, qui in acerrima atque attentissima Christi crucis ac mortis meditatione versantur. Nam tum præsertim se intus sentiunt Christi præsentia mirabiliter refici, ejusque pacis suavitate perfundi, cum antea, revocatis sibi ad memoriam acerbissimis ejusdem cruciatibus ac morte, dolori mœroriq; sese tradiderint. Habet etiam anima hominis spacium; in cujus medio consistat, conquiescat, seque hilaritatibus oneret Christus; qui delicias suas memorat, esse cum filiis hominum. Etenim nisi in latitudinem pateret, non diceret Spiritus Sanctus de eo, cui fixum ac deliberatum est, millies antea per summos cruciatus vitam amittere, quam ne minimum quidem à religione officii discedere, *Deus in medio ejus non commovebitur*. Medium enim extremas quasdam oras habeat necesse est, à quibus æquo sit intervallo disjunctum. Cum autem dicat Lucas, Christum stetisse in medio discipulorum suorum, ostendit, eos non dispersos, non dissipatos, non disjunctos, sed concordes, sed coactos, sed unum in locum congregatos fuisse. Itaque, si cupimus, ad nos Christum venire, in medio cordis nostri vestigia defigere, sermones nobiscum miscere, optatissimum pacis nuncium nobis afferre, necessarium est, cogitationes nostras, quas semper in Christo defixas esse oportet, non palantes, non vagas, non in varia studia distractas, hac illac excurrere, sed intra cordis nostri claustra cohibitas, atque constructas includi. At si eas fortasse contingat errare, atque à nobis abesse, quisnam eas revocet? quis reducat in viam? quis intra cordis septa compellat? Idem ille, qui Christi discipulos, undique ex fuga retractos, uno in cœnaculo conclusos habuit; nimirum metus; qui adeo eorum animos occupaverat, ut non satis illi habuerint, cœnaculi unius parietibus sese committere, verum etiam pessulum ostio obdiderint. Nam Ioannes ait, *Cum fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum*

Iudæ-

Iudæorum, venisse Iesum, stetisse in medio eorum, ac dixisse eis, Pax vobis. At undenam hic metus, qui cogitationes nostras dispersas cogat, ac se sequi compellat, arcessebatur? Non aliunde, quam ex Christi passionis mortisque memoria. Etenim, cum omnis Christi vitæ pars, frugifera ac fructuosa sit, tum nulla in ea feracior est, neque uberior, quam extremus actus, qui illius cruce supplicioque concluditur. Inde enim innumerabiles utilitates fructusque ducuntur. Verum, ex uberrimis ejus fontibus, utilis in primis, divinæ severitatis quidam metus, ac terror, emanat. Nam si ita graviter, ita sæviter, ita atrociter, Deus ultus est peccatum in Filio, in quo netenue quidem levissimi cujuspiam errati vestigium apparebat, non aliam ob causam, nisi quia ad translationem criminis, nomen suum accommodaverat, ac turpē peccati personam induerat; qua severitate, quibus judiciis, quam acribus, quam pertimescendis, nostra in nobis peccata persequetur, pœnis suppliciisque constringet! quibus exemplis, se esse illis infensum, ostendet! Nonne, qui se attente in hac meditatione defixerit, magno terrore metuque corripietur? nonne cogitationes suas, antea in omnes inanium atque inutilium rerum libidines, ut sunt honores, voluptates, divitiæ, tanquam in varias ac longinquas regiones, immissas, revocabit, ac secum esse compellet? Quod ubi erit factum, continuo Christus, in earum cogitationum conventu medius existens, hanc ad nos orationem habebit, *Pax vobis; ego sum; nolite timere.* At, per Deum immortalem, quodnam potest peccatori homini nuncium Christus afferre, cujus ille se magis participem fieri cupiat, quam certiorem eum facere, se reducem esse factum in Dei amicitiam & gratiam? Quid mirum est igitur, si gavisi sint discipuli, viso Domino? Itaque, quemadmodum illorum animi, ex mœrore atque tristitia, traducti sunt ad hilaritatem lætitiamque, ita etiam nos, ex tam admirabili nuncio, mirabiliter excitari ad lætitiam sentiemus. At, cum acceperimus, Deum injurias, sibi à nobis factas, oblivione sempiterna delesse, atque insuper, suam nobis amicitiam & gratiam detulisse, quid vicissim à nobis præstandum est Deo? Illud nimirum, nisi ingratissimi, vel potius, nisi,

 in hu-

in humana figura, tetræ immanesque belluæ simus, ut omnes eidem ad nostram amicitiam aditus apertos, atque adeo patefactos esse, patiamur; ut eundem intra penitissima cordis nostri penetralia receptum, ita caritatis vinculis constrictum teneamus, ut ea nunquam vincula solvere, nunquam fugam meditari jure conetur. Sed, quanam ratione hæc pax nobis cum Deo continget? Eadem, qua à Christo conciliata est, quam nobis, re magis quam verbis, exemplo efficacius quam voce, significavit, vel potius ante oculos posuit, cum Apostolis manus ac pedes ostendit. Manibus, manibus inquam, & pedibus nos in amicitiam cum Deo reduxit. Nam, manibus opera, pedibus animi affectiones designari, nemo est, paulo in sacris literis exercitatus, qui nesciat. Vtraque autem re, operibus videlicet, atque omni ardore animi impetuque adhibito, tantum nobis bonum peperit. Nam, ad opera quod attinet, qua assiduitate, qua diligentia, qua solicitudine, negocium redemptionis nostræ, à Deo sibi commissum & traditum, inchoaverit, prosecutus sit, ad absolutionem perfectionemque perduxerit, illa ejus ad Patrem oratio demonstrat, *Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut facerem.* Quod vero studium, quem ardorem animi, ad illud attulerit, tum multa, tum ea in primis verba, ardentissimo amoris igne succensa, declarant, quibus olim discipulos suos affatum esse legimus, *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiatur?* Iisdem plane artibus, Dei amicitiam & gratiam nobis comparemus oportet. Tunc enim, compositas inter nos ipsumque discordias, ac pacem conciliatam esse, existimare poterimus, cum animum induxerimus, ejus mandatis obtemperare, eisdemque, quibus ille studiis exardescit, incensum & inflammatum animum gerere. Etenim sicut nullum est majus conciliatæ inter aliquos gratiæ argumentum, quam similitudo studiorum; ita etiam, nullum est dissidii certius indicium, quam contrariæ hominum sententiæ, ac dissimilitudines studiorum & voluntatum. *Pacem,* inquit Apostolus, pro recuperata ejus amicitia & gratia, *habeamus ad Deum.* At quænam, Leo Pont. max. ait, potest esse pax illi ad Deum, cui ea placent quæ Deo displicent, & displicent

ea quæ

ea quæ Deo placent? Hæc igitur contraria studia atque sententiæ, ut cum maxime, inter ipsum & Deum discordias esse, convincunt; contra, voluntatum animorumque concordia, eosdem pace amicitiaq; invicem conglutinari demonstrat. Quod erit magis testatum, si Christo, prandium à nobis poscenti, duo illa obsonia antepostuerimus, quæ ab Apostolis eidem, reliquiarum aliquid quo vesceretur poscenti, exhibita fuisse traduntur. *Habetis hic*, ait ille, *aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.* Pisces, ex Gregorii Magni interpretatione, sunt curiosæ hominum cogitationes, quæ per fluxas hujus vitæ vias cursitant, & tanquam in altum impulsæ, ibidem, quasi in concitato mari, vehementibus actæ tempestatibus, fluitant. At, quemadmodum pisces, quo sint ad cibos hominum apti, primum è mari extrahuntur, tum igni torrentur; ita etiam cogitationes nostræ, quo, tanquam obsonium aliquod, in Christi pectus abeant, & cum ejusdem voluntate copulatæ, vel potius unum atque idem cum illa effectæ, perpetua nos in pace cum Deo constituant; antea sunt ex negociosæ perturbatæq; vitiis ac cupiditatibus vitę quasi fluctibus extrahendæ eripiendæque, deinde ardentibus divini amoris prunis tradendæ, ac demum Christo in prandium anteponendæ. Deinde apposuerunt ei *favum mellis.* Sed cur non ipsum mel potius? nam excerptum aptius in epulas Christi venisset. Nihil est, quod tam facile expedire possimus. Nam huic dubitationi ita occurrit Augustinus; qui tum in melle, tum in mellis favo, nos omnes, qui pacem cum illo habere cupimus, eleganter designari demonstrat, qui tum mellis, à favo sejuncti, similes erimus, cum, hujus corporis custodia liberati, Deo convivæ, quasi dulcissimæ quædam epulæ, dabimur; at interea dum, mortalibus membris circumplicati, in hac vita detinemur, favi cujusdam imaginem ac similitudinem gerimus, atque Christo, cibum de nobis poscenti, mel simul & favum, hoc est, animam & corpus, offerimus. Qua in re nonne illud, optime Tyrrhene, docemur, quod tu egregie præstas, ut, quemadmodum mel, dum favo concluditur, neque ceræ permiscetur, neque cum illa confunditur, sed apud eam, velut hospi-

lut hoſpitio divertit, ita etiam, dum carne circumtecti ſumus, nullum ejus ad nos cupiditatibus aditum præbeamus, nihil earum in nos influere permittamus? Interea, quoniam fieri aliter non poteſt, corporis hoſpitium tantum, non autem conſuetudinem, uſurpemus; imitemurque in primis hirundines, quæ ita in urbibus, ita in domibus verſantur, ita nidos in eis conſtruunt, ut neque aſſueſcant ad homines, neque manſueſiant. Quod autem una tantum piſcis parte contentus fuerit, neque, integrum ſibi illum apponi popoſcerit, illud poteſt cauſæ afferri, quod, cum piſces animi noſtri ſolicitudines curaſque deſignent, non fert moleſte Deus, partem earum aliquam à nobis in neceſſarios vitæ uſus derivari; reliquum vero in ipſo conſumi requirit; ita tamen, ut ea etiam pars, quæ ad vitæ neceſſitates reſervatur, ſit divini amoris igne ſuccenſa; videlicet, ut B. Gregorius explicat, noſtram ad ſe fiduciam non attrahat, ſed tota in Deo collocetur atque hæreat; qui favum mellis, corpus nimirum atq; animum hominis, totum ducit ſuum, nihil ex eo mundum, nihil ſibi Dæmonem, nihil carnem, decerpere patitur. Nam totus ad Chriſtum homo, hæreditatis jure ac nomine, pertinet. Hæc eſt illa hæreditas, quam ſuo ſibi ſanguine peperit, quam habet ſe ipſo cariorem, quam dulciorem ſuper mel & favum appellat. Origenes, locum illum Proverbiorum exponens, *Vade ad apem*, (quod legitur in quibuſdam Græcis exemplaribus, ac citatur etiam à Clemente Alexandrino, Hieronymo, aliiſque,) aperit aliquid, quod mire locum hunc, quem tractamus, illuſtret. Quærit enim, cur ſit eundum ad apem, & non ad apes? Quia, inquit, Chriſtus, qui potiſſimum apis nomine ſignificatur, eſt princeps apum; & merito inter apes, nimirum inter eos, qui circum virtutes, quaſi floſculos, exeunt, ad opera atque labores, principatus atque admiratio Chriſto tribuitur: nam omnibus quidem vitæ ſuæ diebus, ſed præſertim paſſionis ac mortis tempore, ex virtutibus omnibus, tanquam ex floribus, mella contraxit, ſuccoſque dulciſſimos, ex iiſque favum præſtantiſſimum, novum videlicet hominem, confinxit, qui totus eſt ſuus; neque alius, juris in eo quidquam habet: quod ſi quiſpiam aliquid ſibi ex eo decer-

decerpserit, hic tanquam ex jure, manuconsertus, appellandus erit, quod in alienas possessiones tam temere irruerit. Habes epistolam bene longam, ab homine, ocio diffluente, ad hominem innumeris implicatum occupationibus. Sed non debet esse nobis molestum, interdum ab ejusmodi interventoribus, cujusmodi sunt meæ literæ, occupationibus nostris moram & impedimentum afferri, cum mors instet, negocium omnium maximum, neque senibus modo, & infirmissimis, sed juvenibus etiam ac robustissimis. Ac nudius tertius Cardinali Burghesio, populari ac ut arbitror affini tuo, exequiarum munus persolutum est, qui in ipso pene ætatis flore sublatus, utinam in ea cum Christo pace decesserit, de qua sumus locuti. Sed tempus me admonet, ut scribendi finem faciam, atque me conferam, ubi præeuntibus Episcopis, Cardinalibus, atque aulicis pene omnibus, cum accensis cereis, atque agmen claudente Cardinali Lantes, sacrosancta Christi corporis mysteria gestante, (nam Pontifex, utpote infirma valetudine, non audet se matutino ac frigido cælo committere,) *It per velatas annua pompa vias.* Vale. Romæ, XIII Kal. Iulii CIↃIↃCXLII.

XVIII.

TYRRHENO,

omnibus excellentis viri ornamentis illustri.

PRoximis tuis litteris mihi significasti, me tibi gratum esse facturum, si mitterem, brevem Canonis Missæ interpretationem, à me olim ex D. Thoma aliisque doctissimis viris collectam, una cum opusculo de officio ac dignitate Sacerdotis, deinde Io. Iuvenalis Ancinæ Saluciarum Episcopi vitam; quod diceres, magno hæc tibi esse usui posse ad pietatis studium augendum, & ad munus, quod sustines, rite administrandum. Tibi dicto sum audiens; atque, ex præscripto tuarum literarum, mitto jam quidem duo prima ad te, tibique do, dono, dico; mox deinde missurus quoque tertium. Cui enim mea magis tradenda existimem, quam tibi, qui illud in primis

primis ſcribendi genus probare videris, quod ſequimur; ac puram, dilucidam, & ſine offenſione euntem orationem, obſcuræ, contortæ, atque ineptiis claudicanti, anteponere; in qua hodie adoleſcentes & imperiti admirantur, obſtupeſcunt, clamores extollunt, perſpicuitatem vero ſermonis, in qua tantum veteres ponebant, & pro qua adipiſcenda tantopere elaborarunt, tanquam pueriles nugas, nugatores ipſi omnium maximi, irrident atque contemnunt. Atque utinam, ad hanc tuam erga mea ſcripta humanitatem, cenſoria etiam auctoritas tua accederet, quæ ſevere in eorum vitia animadverteret, eaq; à virtutibus, ſi quæ inſunt, tanquam à ſenatu, amoveret atque repelleret. profecto, nihil eſſet, in quo tuam in me benevolentiam mihi magis teſtatam eſſe optarem. Itaque, non modo non ægre fero atque moleſte, meam à docto illo viro, de quo ſcribis, opellam expoliri ac corrigi, verum etiam maximo beneficio me ab eo eſſe affectum, exiſtimo. Quid enim liberis ſuis mater à Deo majus poteſt optare, quam ut à vitiis vacui, & à virtutibus inſtructi, in publicum prodeant? Quamobrem deleat, mutet, detrahat, addat, faciat quod lubet: non enim ſe mihi, quaſi adverſarius, opponet, ſed, tanquam Deus, in votis & optatis occurret. Cui ſi digneris, meis verbis, gratias agere, erit mihi gratum in primis; ac longe gratius, ſi à triſtibus cogitationibus animum abduxeris, & ad hilaritatem traduxeris. Non enim, ab aſſidua & attenta mortis meditatione, hic à nobis fructus exigitur, ut in aliquam animi perturbationem ægritudinemque labamur; ſed ut potius lætemur, fore aliquando finem hujus exiguæ & ærumnoſæ, & initium æternæ, & cumulatæ bonis omnibus, vitæ: illudque præſertim ex ea requiritur, ut omnes nobis res humanas, utpote fluxas & caducas, in odium & contemtum adducamus; quarum vanitatis quænam major vel fortior potuit eſſe diſciplina, quam ultimus Reginæ Galliarum caſus, quæ iſtic diem clauſit extremum, cuique, jam deſperatæ atque depoſitæ, totum continuum triduum, interfuiſti? quam, primum florentiſſimam, ac redimitam auro gemmiſque, pulcherrimæ nobiliſſimæque Europæ parti longe lateque imperitantem, tum adverſæ fortunæ fluctibus

bus actam, ac subinde sedes mutantem, demum in externo solo, communi omnium hominum lege, societatem carnis dimittentem, agnovimus. Verum te, communis condicionis memoria, & infirmissimæ valetudinis tuæ incommodo, non gravius commoveri, quam fortem virum & Christianum deceat, argumento est studium & diligentia, qua vetustissimæ nobilissimæque familiæ tuæ monumenta interpretaris, ac posteritati committis. Et sane ego quoque, una cum aliis, in illo, vestro egregio insigni P O R V N, tanquam in re obscura, hærebam; & adhuc hærerem, nisi interpretationis tuæ lumen accessisset, quod omnes mihi, ab animo, ignorationis tenebras depelleret. Intrabam sæpe, ob loci vicinitatem, ubi habito, ædes illas amplissimas, quæ, quamquam dominum mutaverint, ab Augustino, earum auctore, veterem adhuc appellationem retinent, &, quoad hujus Vrbis nomen extabit, quod quidem erit, Deo approbante, sempiternum, vestræ familiæ ædes nuncupabuntur: cum eas, inquam, ædes intrarem, ut tabulis pulcherrime pictis, Raphaelis Sancii Vrbinatis, Iulii Romani, Balthasaris Senensis, aliorumque summorum artificum manu elaboratis, oculos pascerem, atque animum exsaturarem, cumque in illud insigne incurrerem, quod nemo esset, qui ejus mihi notitiam aperiret, tanquam ignotum hominem præteribam. Nunc autem capio voluptatem, mihi ex obscuro perspicuum esse factum; multisque præstantibus viris, qui in eadem ignorationis caligine versabantur, tuæ interpretationis lumine instructus, ad eam depellendam, atque ad intima ejusdem insignis intelligentiæ cubilia penetrandum, tanquam facem prætuli; idque deinceps faciam, cum in aliquem ejus rei rudem incidero. Hæc interim à me opuscula, ad sacrosanctum Missæ Sacrificium spectantia, ut postulaveras, accipe. Neque ea, molis exiguitate tenuitateque, contemnas. Nam summam earum rerum amplectuntur, quæ ab aliis fuse, & fortasse etiam subobscure, tractantur. In quo memoriæ hominum consultum est maxime; quod nihil ad retinenda ea, quæ tibi nunquam velis excidere, ita memoriam adjuvat, ut brevitas. Vale. Romæ, XII Kal. Sept. CIƆIƆCXLII.

BRE-

Brevis Summa et Compendium eorum, quæ in Sacrificio Missæ conficiuntur.

QVo majores uberioresque, ex sacrosancto Missæ sacrificio, utilitates & fructus percipiamus, & ad augendam in nobis erga tanta tamque divina mysteria pietatem ac religionem, multum sane refert, singula, quæ in eo fiant, agnoscere, & diligenter mandare memoriæ.

Atqui omnia, quæ in eo Sacrificio peraguntur, ad quatuor præsertim capita revocantur.

Nam quædam, ad præparandos tantæ rei animos spectant;

Quædam, ad nos erudiendos pertinent;

Quædam, circa consecrationem versantur;

Reliqua, in Sacramenti perceptione consistunt.

Cap. I. *Quæ ad præparandos animos adhibeantur.*

AC primum tantæ rei animus præparatur Introitu; qui Dei laudes in primis continet. Decet enim, à divinis laudibus Sacrificium illud inchoare, quod, proprio etiam nomine, sacrificium laudis appellatur.

Tum, ad illud magis magisque disponimur, memoria & commemoratione earum calamitatum, quibus in hac vita conficimur: à quibus nos eripi ac liberari, supplicibus ac demissis illis precibus, novies repetitis, exposcimus, *Kyrie eleison.* Quibus verbis, tum Patris, tum Filii, tum Spiritus sancti personam, exoramus; singulis personis ternas ejusmodi preces adhibendo, ut in unaquaque earum, alias etiam duas, ejusdem unitate naturæ, inesse significemus.

Postremo ad istuc idem sacrificium idonei magis efficimur, desiderio felicitatis æternæ, quam demum vitæ hujus molestiis ærumnisque perfuncti, speramus. Quod desiderium excitare conamur in nobis, cantico illo Angelico atque cœlesti, *Gloria in excelsis Deo.*

CAP. II. *Quæ, in hoc Sacrificio, erudiendi docendique vim habeant.*

PRimum, erudiunt nos Prophetarum & Apoſtolorum libri. Qui quoniam rudem & adumbratam rerum divinarum notitiam continent, ideo à miniſtris inferiorum ordinum, nempe à Lectoribus & Subdiaconis, recitantur. Quibus ſubjicitur Graduale, cum canticô Halleluja, vel Tractu. Quorum alterum ſignificat, ut ſpirituali gaudio repleti, alterum, ut intimo ſcelerum noſtrorum dolore affecti, ad abſolutionem perfectionemque virtutum omnium contendamus.

Deinde, magnam ad docendum vim habet Euangelium. Quod ideo Diaconi, ſuperioris ordinis miniſtri, voce recitatur, quia perfectam abſolutamque fidei noſtræ doctrinam habet, ab ipſomet Chriſto explicatam & traditam.

Tertio loco, docendi gratia, ſubjicitur Symbolum Apoſtolorum; quod breviter & dilucide, & tanquam per capita, totius fidei Chriſtianæ ſummam amplectitur.

CAP. III. *De ea parte hujus Sacrificii, quæ Conſecrationem continet.*

CVm, duabus de cauſis, ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum ſit; altera, quo Eccleſia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur; altera, ut cæleſte pabulum, ad ſpiritualem vitam conſervandam neceſſarium, nunquam nobis deeſſet: ideo illud primum à populo, ſumma cum alacritate animi, divinæ majeſtati offertur, & Chriſti, tum divinitas illis vocibus; *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, tum humanitas illis aliis, *Benedictus, qui venit*, celebratur.

Poſtea, Sacerdos, revocatis ſibi in memoriam iis, pro quibus illud Sacrificium offert, atque implorato divino præſidio, ut, eo adjutus, Sacramenti fructus conſequi poſſit, conſecrationem perficit, verbis à Chriſto domino relictis ac traditis.

Poſtremo,

Postremo, excusat se, quod, humilis & indignus, ad tantam rem perficiendam accesserit: nunquam enim se tale aliquid ausurum affirmans, nisi Christi præceptum urgeret; qui mandavit hæc fieri in suam commemorationem: ac petit à Deo, ut ejus Sacramenti fructus hac vita functis sibique uberrimi copiosissimique contingant.

Cap. IV. *De perceptione Corporis & Sanguinis Domini.*

PRimum, Sacerdos præparat se, ac populum ibi præsentem, ad percipienduum hoc Sacramentum; tum certis quibusdam precationibus, & in primis oratione Dominica, tum detestatione cujusvis simultatis atque odii; cum istud Sacramentum symbolum sit Ecclesiasticæ unitatis & conjunctionis.

Deinde, Corporis & Sanguinis Domini mysteria suscipiuntur.

Denique, totum Sacrificium in agendis Deo gratiis, pro ejus in nos beneficiis, concluditur; ac præsertim pro ea gratia, quæ nobis in Sacramento communicatur.

Oratio.

CLementissime Iesu; qui sacrosancta Corporis & Sanguinis tui mysteria in memoriam passionis tuæ, & in remissionem peccatorum instituisti; præparo me ad ea recolenda atque sumenda, commemoratione laudum tuarum, imploratione divinæ misericordiæ, desiderio felicitatis æternæ, eaque firmiter constanterque credendo, quæ à Sanctis Prophetis & Apostolis scripta sunt, & in primis quæ in Euangelio & in Symbolo continentur: tum, ita præparatus & instructus, offero Deo Patri æterno, te Filium suum unigenitum, verum Deum & hominem, in hoc Sacramento latentem, primum pro salute animæ meæ, & N. N. N. atque omnium propinquorum & benefactorum meorum; deinde pro animabus N. N. N. atque omnium fidelium defunctorum, ut, à peccatis expiati, de tenebris in lucem sanctam, ac de pœnis purgatorij ignis ad æterna gaudia, transferantur.

per

per hujus igitur virtutem Sacramenti, me tibi totum infere, & una cum Sanctis & electis tuis tecum unum corpus atque unum animum effice: denique fac me tibi, pro acceptis beneficiis, debitas in perpetuum laudes gratesque persolvere. Qui vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen.

De Nobilitate Atque Excellentia Sacerdotis.

CVm Sacerdos, sacris vestibus indutus, rei sacræ faciendæ gratia, ad aram accedit, legati personam sustinet, missi à populo ad Deum, ut nostram causam cum eo potissimum agat: sicuti concionator est quidam quasi Dei interpres ac nuncius, qui, ejus nomine, divinam legem, ac vitæ præcepta, homines edocet.

In hac igitur legatione Missæ, quatuor occurrunt in primis, quæ diligenter & attente considerentur.

Primum, quam personam Sacerdos adeat, ut cum ea loquatur;

Tum, quo genere sermonis apud eandem utatur;

Deinde, quid petat, vel deprecetur;

Postremo, quid agat, quidve perficiat.

Cap. I. *Quicum Sacerdos in Missa loquatur.*

SAcerdos Deum alloquitur, & pro nobis deprecatur. Magna profecto res est, cum Deo sermones conferre; quod in singulis colloquiis spiritualibus, nobis fere contingit. Verum, id Sacerdos, in sacrificio Missæ, singulari atq; mirabili quadam ratione præstat ac perficit. Nam Deum præsentem, sibique operam dantem, appellat: neque id ad breve nescio quod tempus, ut fit in horis canonicis, quas brevi, conversa ad Deum, oratione concludimus; neque ut accidit in meditationibus, quarum exiguam partem colloquium occupat; sed quam longissime & quam diutissime eundem affatur. Etenim divinum istud Sacrificium, perpetuus est quidam sermo cum Deo, ad eum nobis placandum, atque ad intimos mentis nostræ recessus eidem aperiendos adhibitus. Id

quod indicant omnes orationes secretæ, omnes collectæ, ipsa denique oratio Dominica. Quid multa? Præter Euangelium & Epistolam, totum illud unius semihoræ curriculum in maximis atque gravissimis cum Deo colloquiis sermonibusque conteritur: neque siletur, nisi ad brevissimum tempus; nempe tantisper, dum ipsi, nos in memoriam vivorum ac mortuorum inducimus. O rem maximam ac præstantissimam, tam multis verbis, tamdiu, tanta cum majestate, hominem loqui!

CAP. II. *Quæ ratio sermonis in Missa adhibeatur.*

RAtio sermonis, quæ ad Deum precandum affertur, est plane singularis & eximia; idque multis de causis.

Primum, quia Sacerdos Deo familiariter, secreto, & tanquam in aurem loquitur. Ideoque, magna ex parte, submissa utitur voce, ut est mos inter amicos. Quemadmodum Moyses fecisse legitur, cui loquebatur Dominus facie ad faciem, sicut solet loqui homo amicus ad amicum suum.

Deinde, quia non sua, sed Ecclesiæ universæ postulata, cujus ille personam refert, exponit; ejusque voces perinde à Deo accipiuntur, ac si à populo universo mitterentur. Neque, quod hanc ad rem attinet, multum sane refert, qualis sit Sacerdos, utrum bonus an malus. Unde ejus orationis vis & efficacia perspicitur, simulque colligitur, quam eadem attente ac benigne à Deo exaudiatur.

Tum, quia nihil Sacerdos suo marte loquitur, sed conceptis utitur verbis, ab Ecclesia & Spiritu sancto sibi relictis & traditis. Etenim, quæcunque ab eo narrantur, vel sunt à sacris Conciliis excogitata diligenterque examinata; vel à Christo composita, ut oratio Dominica; vel à sacris litteris excerpta, cujusmodi sunt Euangelia, Epistolæ, Psalmorumque versus; vel ab Ecclesiasticis canonibus jussa atque decreta. Quamobrem non est verendum, ne ea minus grata & jucunda Dei auribus accidant, vel, tanquam à divina ipsius majestate aliena, rejiciantur,

ciantur, vel propter ineptam petendi rationem, minus nobis, quam volumus, impetrent. Id quod, in privatis postulationibus ac precibus, non parum sæpe contingit. Nam ideo D. Iacobus inquit, *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis.*

Deinde, quia nobilis hic populi Christiani legatus, missus de rebus magnis ad Deum, non privatim, ac remotis arbitris, sed publice, ac coram universis cœli militibus, verba facit. Id quod statim in ipsis Missæ initiis ostendit; nimirum cum peccata sua, tum Deo, tum B. V. Sanctis, atque Angelis omnibus, confitetur; quos etiam, una cum iis, qui præsentes adsunt, sibi patronos ac precatores apud Deum adoptat. Qua re eam Ecclesiæ unitatem conjunctionemque demonstrat, quæ ex beatis & ex nobis efficitur. Atque multo id clarius ostendit in Præfatione, ubi suas cum Angelorum laudibus voces jungi copularique postulat, illis verbis, *Et ideo cum Angelis & Archangelis*; & rursus, cum dicit, *Cum quibus & nostras voces ut admitti jubeas, deprecamur*; neque in his duntaxat duobus Missæ locis, sed deinceps in aliis pluribus, hanc cum Angelis atque Sanctis societatem & communionem supplicibus verbis efflagitat.

Postremo, quia Sacerdos verba facit Deo præsenti, seque audienti, non solum è cælo, sed ex longe propinquiori loco, nempe ex altari; atque adeo ex hostia, sub qua delitescit. Quamobrem omnis fere est illi sermo cum Deo.

CAP. III. *Qua de re Sacerdos cum Deo sermonem instituat.*

MVlta sunt, de quibus cum Deo agere, ad Sacerdotis officium diligentiamque pertineat. Nam ille de collatis in nos beneficiis Deo gratias agit, laudes eidem tribuit, cultum & honorem impertit, animorum vulnera detegit, medicinam exposcit, peccatorum veniam deprecatur, nullum denique officii genus, divinæ à nobis majestati debitum, prætermittit.

Deinde, vivorum mortuorumque omnium, qui sunt ubique locorum ac gentium, postulata precesque ad

Deum exponit. Vnde supplicibus prope libellis onustus, ad Dei colloquium accedit. Quocirca, nullus est pupillus, nulla vidua, nemo æger, inops, afflictus, nemo qui, ingressus mare, navi vehatur, nemo qui, conjectus in vincula, squalore luctuque afficiatur, nemo mortuus, qui, in purgatorio igne, peccatorum maculas eluat, denique nemo, sive vir sive mulier, cujusvis sit ætatis & ordinis, in Ecclesia, necessitate aliqua premitur, qui supplicem suum libellum in manibus Sacerdotis, ad aram sacrificantis, non habeat. Neque hoc mirum videri debeat; cum ipse calamitosorum sese omnium patronum ac ducem profiteatur, ac præbeat.

CAP. IV. *Quid in Sacrificio Missæ potissimum agatur.*

NEq; solum Missæ Sacrificium intra verba concluditur, sed res in eo longe omnium maximæ sanctissimæque præstantur. Nam hic nobilis Ecclesiæ legatus, nempe Sacerdos, unicum Dei filium, Iesum Christum Dominum nostrum, agnum immaculatum, una cum omnibus ejus meritis, opibus, atque virtutibus, Deo hostiam offert; illum, inquam, eundem agnum, qui se ipsum, in ara crucis semel tantummodo cruentum, immolavit. Quo tum munere si ita delectatus est Deus, cum omnibus vexabatur injuriis atque doloribus, eo quod esset filius suus dilectus, in quo sibi bene complacuit; quam id illi gratum acceptumque nunc fore existimamus, cum defunctum ærumnis ac laboribus, summa cum religione ac reverentia, gloriosum & immortale defertur? Neque existimare debemus, minus multos ad nos fructus ab hoc Sacrificio defluere, quia sanguine careat. Nam, ad remissionem peccatorum quod attinet, perinde illud valet, ac si nunc pro nobis cruentum in ara crucis immolaretur.

Deinde, non modo in hoc Sacrificio, Christus verus agnus immolatur, verum etiam panis & vinum in Corpus & Sanguinem Christi convertitur. Itaque duplici in eo Sacerdos munere fungitur. Nam, & Christi Corpus conficit, ac nobis exhibet, & Deo illud Patri, pro suis

atque omnium hominum culpis & sceleribus, immolat. Quæ sane potestas, summo atque admirabili Dei beneficio ac munere, soli ipsi, neque alteri cuiquam præterea, tribuitur.

Postremo, in hoc eodem Missæ Sacrificio, cui, sicut hactenus diximus, nihil in terris par & simile invenitur, militans Ecclesia cum triumphante conjungitur, atque ex utraque unum atque idem corpus efficitur. Quod aperte verba illa demonstrant, quæ leguntur in Canone, *Communicantes, & memoriam venerantes.* Ac, ne multis morer, tum præsertim illud manifeste declaratur, atque adeo proponitur, quod in Symbolo, de sanctorum communione, profitemur ac credimus.

Conclusio ac peroratio.

EX iis, quæ hactenus dicta sunt, constat, qua veneratione cultuque dignum sit hoc Sacrificium: quo nihil, ne excogitari quidem potest augustius, neque præstantius. Quid mirum igitur est, si tantus eidem honos ab omnibus Christianis hominibus habeatur! Etenim, quis Princeps, quis magistratus, quis superior, sive sit secularis, sive Ecclesiasticus, sive religiosus, si Sacerdotem accersiri ad se jubeat, atque eum audiat ad altare rem divinam facere, non continuo vetet, eum interpellari? Par eidem honos à summo Pont. exhibeatur necesse est; qui nulla unquam ratione committet, ut ille, in re tanta occupatus, accitu suo evocetur, atque ad se venire cogatur. Quod longe secus accideret, si aliud quodvis vel religiosum vel pium opus instituisset; si videlicet oraret, horas canonicas recitaret, confessiones audiret, aut aliquid ejusmodi aliud efficeret. Nam liceret superiori, si ita sibi res poscere videretur, mittere Sacerdoti, qui diceret, ut, relictis rebus omnibus, statim ad se veniret. Vnde licet intelligere, nihil vacui ac liberi temporis Sacerdoti contingere, & quod vere possit dicere, totum esse suum, neque aliquid in eo juris quemquam habere, præter id tempus, quo Corpus & Sanguinem Domini, in Sacrificio, ad altare conficiat. Quin etiam Deus ipse, hoc tempore, nullum ab eo externi

cultus & honoris signum efflagitat. Nam si illac, ubi res divina fiat, sacra hostia deferatur, vel eadem, in proximo altari, signo campanâ dato, in altum extollatur, vetat Deus Sacerdotem, adorandi gratia, se commovere, atque id, quod agat, omittere. Quod si Deo est tam eximius, cujusmodi sanctis Angelis erit! qua demissione animi, qua reverentia, beatissimæ illæ mentes sacris altaribus aderunt! Quid agis, ò Sacerdos? quid cogitas? cur non sedulo tibi in animum subjicis, qua probitate præditum, quibus virtutibus ornatum eum esse oporteat, qui ad faciendam rem sacram accedat; quæ animadversio, quæ demissio animi, qui ardor, quæ fiducia, quæ pietas, quæ caritas in eo requiratur, qui se tantæ rei ministrum exhibeat?

His igitur in mente & cogitatione defixis, &, si ita videatur, ad numerum dierum hebdomadis distributis atque descriptis; facile Sacerdos assequetur, ut intelligat, cujusmodi oporteat esse eum, qui vocatus est à Deo in sortem hujus ministerii: ceteri vero fideles habebunt, quid attente ac religiose meditari in iis sacris possint, in quibus intersint.

XIX.

Longe præstantissimo viro,

T Y R R H E N O.

PRoximis meis superioribus literis, pollicitus fueram, Io. Iuvenalis Ancinæ Saluciarum Episcopi vitam me tibi missurum. Quod autem non servaverim, in eo quod promiserim, fidem, non id quidem mea culpa contigit; sed eorum, quibus eam commodaveram, factum est causa. Nulla enim vi, quamvis omnia conatus sim, extorquere ex eorum manibus potui. Primum, qui nunc illis præest, repetenti mihi eam, humaniter respondit, ut solet; daturum se operam, ut mihi satisfieret. Deinde, cum acrius instarem, rem se ad quatuor viros illos relaturum ait, quorum consiliis, in rebus difficilibus, uteretur. Iubet me reverti postridie. Revertor.

Mittit

Mittit ad unum ex illis quatuor, cui partes datas esse narrabat, me conveniendi, mihique animum explendi. Accurro hilaris, ut librum exciperem, ac meos ad lares, tanquam ab exilio, reducem facerem. Sed hunc me laborem lucrifacere bonus ille vir, qui mihi expleturus erat animum, jussit: nam summa oris verborumque gravitate nunciavit, omnes uno ore auctores fuisse, ne liber ille regionem commutaret, immo ut custodiis omnibus vinctus teneretur, ne qua foras exiret. Cumque ego tam severi S. C. causam exquirerem, Quia summi Pont. decreto cautum est, ait, ne res miræ & supra naturæ vires, quæ patratæ dicuntur ab iis qui nondum in Sanctorum numerum relati sunt, literis mandentur, & in publicum efferantur; ne videlicet probis ac simplicibus viris falsa miracula pro veris obtrudantur. Bene agis, inquam; ergo, ne legi fraus fiat, hæc me omnia prætermissurum, & reliqua persecuturum, polliceor. At, illis detractis, ait, quid reliquum erit, quod de illo scribatur? Multum sane, excipio; atque, in eorum quæ detracta fuerint locum, longiores de illius virtutibus logos substituam, iisque spirituales sententias plures intexam; adeo ut non modicum corpus, ex earum rerum explicatione, conficiam. Ad eundem scopulum, inquit ille, revolveris; an legem nescis pari eos jure comprehendere, qui nova ac mira, atque eos, qui egregia eorum facta, conscripserint, de quibus, tanquam de optimis atque sanctissimis viris, bene vulgus existimaverit, &, si quis ejusmodi liber in publicum prodeat, fore ut illico inter vetitos numeretur? Tum ego commotus, Adigis me quidem, ajo, ad insaniam; quid audio? licet, semperque licitum fuit, turpia improborum hominum, non modo facta, sed dicta, quæ penitus evellenda essent ex hominum memoria, literis mandare, & tanquam posteritati consecrare; quæ vero viri, omnium sanctissimi, pie, religiose, vel cum aliqua virtutis laude fecerunt, quæque ad æmulationem similium exemplorum, non modo typis imprimenda, verum etiam in animis omnium defigenda essent, ea silentio obrui, atque à notitia hominum removeri mandantur, non aliam ob causam, nisi quia, de illorum hominum probitate atque

justitia, magna fuerit opinio multitudinis? Tenes, ait ille. Sed, cum id verisimile non videretur, mihique ab eo verba dari suspicarer, Cedo, inquam, librum; jam, si quæ tempestas ex illius editione orietur, in me hærebit, atque ea, ut dicitur, faba cudetur. Hic ille, Impudentiam hominis, clamat, qui eo se crimine alligare non dubitet, cujus pœnæ dedecus, tum in nostram familiam, si liber proscribatur, tum in sancti viri existimationem, si ejus laudibus fides detrahatur, redundaturum sit. Ne multa; ita tum discessi ab illo, ut qui librum se daturum negaret, diceret tamen, se atque suos mihi omnia cupere, non tamen posse hac in re gratificari; proinde quiescerem, aliisque in rebus, quæ ad ipsorum existimationem, è quorum numero Iuvenalis fuerat, minuendam non spectarent, ingenii laudem quærerem. Hæc eo longius tibi narranda esse duxi, ut causa pateret, quamobrem mihi ejus, quod promiseram, faciendi facultas non suppeditaverit. Vale. Romæ, IV Non. Septembr. CIↃ IↃ CXLII.

XX.

Præstantissimo nobilissimoque viro,

T Y R R H E N O.

Satis dici verbis non potest, quam ego sim avidus cognoscendi ex te, de morbis tuis, quos adeo te solicitum habere narrabas; num tecum mitius agant, vel potius, id quod maxime cupio, prorsus abscesserint. Audivi de Equite Cassiano Puteo, te fuisse profectum in Galliam, ut optimis illis secandi magistris calculum, qui tantum tibi negocium exhibet, sectione discludas. Quod si est ita ut dicit, curationem istam tibi feliciter evenire exopto. Nos hic Romæ in magno terrore metuque versamur; quem nobis metum Parmensium Dux conficit, qui, cum equitum quatuor millibus, in agrum Bononiensem, nemine prohibente, invasit; quamquam exercitus noster, ad eum repellendum ibi in præsidio collocatus, non procul abesset; qui si ausus esset obsistere, facile illas desperatorum hominum turmas, imbri, lassitudine, ac

dine, ac fame confectas, deleſſet. Inde per Æmiliam, Caſtilionum, quod eſt Etruriæ oppidum, venit Dux, octo millibus peditum, ut dicitur, auctus; unde nihil, præter bombardas quatuor,& magnum frumenti numerum, cujus maxime erat indigens, abſtulit. Prædicare ipſum, ajunt, ſe non adverſus Eccleſiam, cujus ipſe propugnator ſit atque vexillifer, ſed contra inimicos ſuos, bellum gerere, qui, plus iræ ſuæ quam æquitati tribuentes, bonis ipſum ſuis everterint. Interea magnus fere omnes Romæ timor invaſit; quem timorem auxit Pont. qui duobus menſibus celerius, quam ſuperioribus annis conſueverat, è Quirinali in Vaticanum ſe contulit; ſecutus, ut ſui prædicant, & ut ego arbitror, mitioris aëris oportunitatem; quem ſibi longe illo ſalubriorem expertus eſt eſſe. Sed populus, utpote meticuloſus, ſuſpicatur, ut, ſi rumor ſit, hoſtem adventare, illico in arcem, Vaticano proximam, confugiat; quam in arcem, frumentum, vinum, caſeum, laridum, pernam, ligna, & alia, tanquam ad longam obſidionem ſuſtinendam, comportari videas. Artifices, qui ſint ferendis armis idonei, deſcribuntur, ut manualia eiſdem tormenta dividantur. Romanorum nobiliſſimi locupletiſſimiq;, mulieres præſertim, aurum, veſtem, atque alia pretioſa, arcis incluſa, ad amicos in urbem Leoninam mittunt; quæ urbs, quoniam undiq; vallo ac foſſa munitur, contra hoſtium incurſus ſatis tuta fore exiſtimatur. Quamobrem foſſæ, quæ circa ipſam ſunt, exhauriuntur, quo aqua, è Vaticanis fontibus ducta, poſſit excurrere; munitionibus muri adduntur, foraminibus æquo intervallo diſtincti, unde propugnatores tecti ferire hoſtem poſſint; in eis milites, cuſtodiæ cauſa, collocantur; portarum tranſitus pontibus ligneis conjunguntur, quibus detortis, hoſtibus aditus intercludatur; per totam Vrbem vigiliæ habentur; denique nihil prætermittitur, quod ad propugnandum ac repellendum hoſtem pertinere videatur. Conſilia fere quotidie, apud Pontificem, de belli adminiſtrandi ratione habentur. Et quamvis excelſus Pontificis animus nihil præſentibus periculis frangatur, civitas tamen nihilo ſegnius permovetur, trepidat, atque ex vero periculum æſtimat. Aliquot ex vicinis meis, auro

argento, aliiſque carioribus rebus convaſatis, alius alio, profectionem adornat. Mihi quamvis, in urbe Leonina, amici cujuſdam mei domus pateat, tamen certum eſt, locum non mutare, ſed, quicumque acciderit caſus, hunc quieto & æquo animo ferre. Sed hæc hactenus. Dialogi duodecim noſtri, Gabrielis Naudæi opera, jam ſunt Pariſiis impreſſi; quos arbitror celerius in iſthæc loca, quam Romam, perventuros. Scripſit ad me Naudæus, eum, cujus ſumtibus prælo traditi ſunt, optima eſſe in ſpe, ut liber emtorem inveniat, quod ſtylus iis, qui ſunt ejus rei intelligentes, probetur. Tu, velim, me in tuorum numero habeas, ac de recuperata valetudine certiorem facias. Romæ, Kal. Octobr. CIƆ IƆ CXLII.

XXI.

TYRRHENO.

HEri redditæ mihi ſunt à te literæ, duos ferme poſt menſes quam datæ fuerunt, fumo ac ſordibus obſitæ, ac propemodum laceræ. Quem habitum ſitumq; ex illius, qui eas mihi reddendas acceperat, ſacculi tenebris, in quibus diu latuerant, contraxiſſe exiſtimo. Qui quidē capital fecit, cum me tam diu tuarum literarum ſuavitatis expertem eſſe voluerit, &, quod refert, cognoſcendi facultatem ademerit, ubi eſſes, ut valeres, quid ageres; quæ vehementer ſcire cupiebam. Scribis, poſtridie iſtic Pariſienſem chirurgum adfuturum, qui ſectione calculum, qui tantum tibi negocium exhibet, abſtrahat. Iam eum operi manum admoviſſe credo, teque, periculis omnibus defunctum, integrum ac validum in ocio ac tranquillitate ævum exigere. Quæſo, ſi te à me coli, obſervari, ac diligi, quemadmodum tuæ eximiæ virtutes poſtulant, arbitraris; ut jubeas, tam optati nuncii me quamprimum per literas participem fieri; ut mihi gaudeam, tibi gratuler, Deoque immortales gratias agam. Pergratum mihi fuit intelligere, Pinacothecam jam eſſe in Belgio editam: ac miror, Dialogos, jam pridem Pariſiis impreſſos, iſtic nondum comparuiſſe; ſed diutius eſſe in mora non poſſunt. Si memoria tenes, in noſtra,

apud patres Soc. Iesu, Sodalitate mos est, ut Dominicis diebus collationes, ut nunc loquimur, fiant; cum Sodales aliquot, qui sint eam ad rem apti, à Patre, qui illis præest, interrogantur, ut, si quid ex Euangelio, quod eo die in Sacrificio Missæ audierant, sibi proficuum ac notatione dignum acceperint, ad utilitatem aliorum in medium proferant. Ego, ab initio superioris mensis, his productioribus noctibus, cœpi terna ex singulis dierum Dominicorum Euangeliis, quæ mihi usui sint & aliis prosint, puncta colligere, eaque Latinis mandare litteris. Quod opus, simul ac erit absolutum, ac tibi commodam valetudinem obtigisse cognovero, si videbitur, nec tibi erit ingratum, continuo mittam ad te, ut legas, (non enim erit, ut arbitror, tua lectione indignum,) atque aliis legendum tradas. Nos hic à belli ac direptionis metu, Parmensis Ducis abitu, liberati, in ocio vivimus. Quam direptionem hæc civitas perterrita, atque omnibus fere rebus ad resistendum imparata, non potuisset effugere, si Magnus Etruriæ Dux, cui omnia bona Deus det, suum peditatum, quem in propugnaculis imperii sui collocatum habebat, cum Parmensibus copiis, quæ magna ex parte ex Venetum auxiliis constare dicebantur, conjunxisset. Sed optimus Princeps non est passus, tantum in se dedecus ac crimen admittere. Plures militum cohortes, atque equitum turmæ, ab Vrbe dimissæ, sunt aptis in locis, unde statim, si usus veniat, contrahi in unum possint, in hybernis dispositæ; diurnæ nocturnæque in muris vigiliæ haberi sunt desitæ: Vrbis tamen portæ adhuc à militibus custodiuntur; &, quod mihi ægre est, adhuc hic collis, ab una equitum turma obsidetur, quæ illius amœnitati ocioque non minimum detrahit. In proximo Consistorio, quod post triduum habebitur, Cardinalium comitia futura dicuntur, in quorum Collegium cooptabitur Thaddæi Barberini Principis filius natu major, qui jam clericalem habitum induit, & duobus insignibus sacerdotiis, Sublacensi nimirum ac Farfensi, ornatus est. Vale; nam plura scribere prohibeor, horribilibus canum ululatibus, ad viginti; quos in ædibus, domi meæ proximis, vicinus meus alit. Romæ, prid. Idus Decemb. CIↃ IↃ CXLII.

Clarissi-

XXII.

Clariſſimo, atque omnium præſtantiſſimarum virtutum notis inſigni viro,

TYRRHENO.

EX omnibus, amicitiæ vinculo tibi devinctis, quos nuper tuus iſte morbus, tam atrox tamque anceps, habuit anxios atque ſolicitos, præcipuo quodam animi dolore metuque me fuiſſe diſtractum, facile tibi perſuadebitur, ſi tuorum in me meritorum veniat in mentem. Etenim mihi, homini, tibi ferme ignoto, quod nulla commotus re alia, niſi laudum tuarum ſplendore ac fama, tui nobilitatem generis, ſplendorem familiæ, atque olim, in ſumma rerum omnium abundantia, præſtantem florentemque fortunam; tum, quod tibi proprium eſt maxime nec cum aliis commune, magnitudinem ingenii tui, ac vim varietatemque doctrinæ, neſcio quo libello, ſane exiliter tenuiterque narraſſem; mihi, inquam, ſponte, humaniſſimis literis, atque omni Latini ſermonis elegantia refertis, gratias egiſti, latum ad tuam ipſius amicitiam aditum aperuiſti, tua doctiſſima carmina, in quibus omnis flos venuſtatis, omne poëticæ facultatis lumen eniteat, legenda ac deguſtanda tradidiſti. Atque, ſi ex magnitudine doloris, quem ex amiſſa tua valetudine mihi contigit experiri, de voluptate, quam ex eadem à te recuperata percepi, liceat exiſtimare, profecto erit cuivis perſpicuum, eam eſſe tantam, quantam maximam capere animus poſſit. Verum, legendis tuis literis, quibus cruciatus maximos, qui tibi fuerunt perferendi & carnificinam, ad extrahendum calculum, qui fuerat in fruſta dilapſus, tot ferramentorum generibus adhibitam, narras, ſane vehementer exhorrui, ac vix lacrimas tenui. At ſpes eſt, fore, ut maximi dolores tui, in quibus, pro virtute animi conſtantiaque tua, te ita fortem præbuiſti, longiſſimæ, nullaque interruptæ ægritudine, valetudinis fructu compenſentur. Pinacotheca nondum comparuit. Dialogi vero noſtri, Gabrielis Naudæi, amiciſſimi hominis,

minis, opera, Parisiis impressi, non diu est cum Romæ cernuntur, ab eodem Naudæo mihi, Leoni Allatio, & Cassiano Puteo missi; sed singula eorum exempla singulis reddita. Sed in eo, quod traditum mihi est, folium unum desideratur; itaque puduit me illud, ita obtruncatum ac mancum, cuiquam ostendere. At Cassianus miros de illis cum omnibus habet sermones: eosque Eudemiæ anteponit. Sed vereor, ne sit illius benevolentiæ potius, quam judicii, testimonium. Scripsi ad Naudæum, ut plura eorum exempla istuc ad te mittenda quam primum curet; ut, cum pristinas plane vires fueris assecutus, atque ocio abundaveris, quod tibi arbitror vix posse contingere, perlegas. Sed typographum, Latini, ut opinor, sermonis inscitia, pluribus in locis fuisse mendosum invenies: nam, si quod verbum occurrerat, minus sibi antea notum, librarii mendum putavit esse, ac pro eo aliud, quod sibi esset familiare, substituit: quod, exempli gratia, in verbo nautea commisit, quæ est aqua de sentina, male olens, ut nosti; at hæc vox, cum sibi insolens ac nova accideret, ejus loco, nauseam, quæ sæpius ejus in aurium ædes immigraverat, posuit. Quam vellem, hic liber Bartoldo Nihusio, cujus mihi nuper amicitia conciliata, veniret in manus; quem ego, ex suis literis, virum esse probum, doctum, tuique in primis studiosissimum novi; cui, cave quidquam de me, vix nauci homine, prædices: ne deinde, cum aliter se rem habere compererit, dependendum tibi sit, quod illi pro me spoponderis. Crebriores deinceps à me literas, quoniam ita jubes, expecta; quas etiam, si nihil sit novi quod ad te scribam, dabo. Neque verebor, ne mihi verba non suppetant. Nam lusciniolæ, ut est in proverbio, cantio deesse non potest. Vale. Romæ, Kalend. Februarii CIↃ IↃ CXLIII.

Clarissi-

XXIII.

Clariſſimo, omniumque virtutum laude præſtantiſſimo viro,

TYRRHENO.

IAm pridem, ut noſti, induxit in mores ambitio, ut ſummatibus, omnique dignitate principibus viris, coram, ſi adſint, ſecus, per literas, dies feſtos, Chriſto tum naſcenti tum ab inferis reſurgenti ſacros, fauſtos à Deo precemur. At me, quem dudum vitæ ratio, atque exacta ætas, ab omni ambitione prorſus abſtraxit, quique re magis, quam inanibus hiſce ſignificationibus, officiorum momenta perſequor, hic uſus, qui invaluit, non poteſt attrahere, ut cum amicis, divitiis, opibus, & honoribus, longe præſtantibus, ad declarandum meum erga illos cultum & obſervantiam, hoc ſigni genere utar. Quo fit, ut neque ad aliquem abſentem, hac de cauſa, veniam; atque animo magis quam externa re aliqua, & dies feſtos, & omnia, evenire illis ex ſententia, cupio. Verum, quia te genus, ingenium, eloquentia, omniumque elegantia literarum, mihi conjunxit, ſed multo arctiori vinculo virtus, ſanctitas morum, tuuſque mihi ultro delatus amor, & is in ſummis quidem graviſſimarum rerum occupationibus, in acerbiſſimis corporis doloribus, atque in extremo vitæ periculo conſervatus, implicant atque conſtringunt; efficiunt, ut, non ſine nefario ſcelere, aliqua à me occaſio prætermittatur, tibi declarandi, quantum debeam, quamque alte tuorum erga me beneficiorum memoria mihi hæreat in animo; utque nullum ſit honoris genus, ita magnificum, ita edito in loco ſitum, quod non tuis ſummis virtutibus, & egregiis in Remp. meritis, jam diu deberi exiſtimem. Sed ad ſummam illam voluptatem, qua ex ſingularibus tuis in me beneficiis officiiſque perfundor, aliquid influit, quod puram ac liquidam eam mihi abire non patitur; mea, inquam, proſtrata & afflicta fortuna, qua, video, nulli me tibi eſſe uſui poſſe. Quamobrem, licet mihi quidem

quidem lætari tuis omnibus ornamentis & commodis, non tamen gaudere, ad ea consequenda, aliqua ex parte meam tibi operam idoneam atque utilem extitisse. Hujus tamen mei doloris acerbitas non parum ea, quæ in te redundat, gloria mitigatur. Tibi enim esse gloriosius existimo, amandum, tuendum, ornandumque suscepisse eum, unde nulla tibi spes utilitatis commoda ostendatur, quam si te illi dedisses, cujus opera tuis maxime rebus oportuna esse potest ac commoda; quod istud videatur hominis, magis se ipsum amantis, quam amicum, illud solius proprium sit Dei, cujus in nos beneficia sunt gratuita, neq; ullius antecedentis meriti rationem, aut spem utilitatis futuræ, sequuntur. Superest, ut tuum mihi amorem, & commodandi studium, esse perpetuum cupiam. Id quod etiam „ pro tua animi magnitudine atque constantia, mihi eventurum existimo. Vale; atque hos dies sanctissimos ac celeberrimos, hilares in Domino sume. Romæ, XIII Kalendas Aprilis CIↃ IↃ CXLIII.

Pinacotheca, nondum est ad nos allata. Hermannus, bibliopola Romæ in primis nobilis, qui, cum omnibus fere Europæ impressoribus, magnæ pecuniæ rationem habet, tres ferme ab hinc menses, mihi dixit, multa ejus exempla esse Liburni, ab eo, qui illam impresserat, sibi missa; sed adhuc, propter navigandi difficultatem, Romam pervenire non potuisse. Nescio, an Dialogi sint adhuc istuc allati. Scripsi ad Naudæum, ut eos quamprimum ad te mittendos perferendosque curaret; sed nondum, cum sæpius scripserim, ne unam quidem ab eo literam, postquam abiit, potui exsculpere. Iterum vale.

XXIV. Sin-

XXIV.

Singulari doctrina atque sapientia viro,

TYRRHENO.

SI me, ex longo & ancipiti morbo, convalescere, vel potius si mortuum ab Orco revocari contingeret, non ita exultarem gaudio, ut nunc efferor, cum te, quem prope extinctum luximus, ex præcipiti levatum, &, in veterem pristinæ valetudinis locum, restitutum fuisse comperio. Quod mihi gaudium tuæ elegantissimæ, omnique suavitate refertæ ad me literæ cumularunt: ex quibus intellexi, curationis illud genus, quod, propter ejus acerbitatem diritatemque, sub manus raro succedit, tibi ex sententia evenisse. Et sane est, quod maximas Deo immortali gratias agamus, quod nobis, tantopere de salute tua solicitis, in precibus ac votis occurrerit. Nondum domo pedem extulisse te arbitror, ac populo isti, qui, tam egregiis amoris in te sui significationibus, salutem tuam sua sibi cariorem esse ostendit, vultum tuum ostendisse; idque ob anni tempus tam adversum. Nam, si Romæ, ubi hyems, ob cæli tepiditatem, florum multitudinem, herbarum viriditatem, veris cujusdam speciem præfert, nunc Idibus Aprilis aër, ex lenissimo mitissimoque, ita factus est acer atque asper, ut non alias majore, quod meminerim, frigoris acerbitate desævierit; quid istic esse oporteat, ubi debacchantur frigora, dominatur Aquilo, ubi nives tempestatesque, tanquam in suo regno, omnia propemodum anni tempora moderantur ac regunt? Verum, ubi aspectus jucundissimus tuus, quasi faustum aliquod sidus, affulserit; jam, credo, venti conticescent, imbres nivesq; receptui canent, contractæ hyemis sævitiæ, hilaris, verni temporis, frons & mansuetudo succedet. Tum, quanta omnium animi voluptate perfundentur! quibus gaudiis exultabunt! quibus lætitiis incedent! Ac videre jam videor concursus ad te omnium omnis ætatis atque ordinis hominum, gratulationes, plausus, amplexus, honores, quibus illi

clan-

clausum pectoris in gremio gaudium, vel potius pectus ipsum apertum ac patens, conentur objicere. Nam, si antea, cum emanasset in vulgus, lethali te correptum morbo, ad extremum fere casum esse adductum, in mœrore fuerant, lacrimas non tenuerant, supplicationes pro salute tua decreverant, vota fecerant; si deinde, cum esset auditum, te, periculis omnibus defunctum, in portu, ut dicitur, navigare, oculis, ore, verbis; lætitiam suam explicaverant; quid reliquum nunc est, nisi ut præsenti tibi cor ipsum, unde fons omnis & origo lætitiæ promanat, aperiant? Quo nihil tibi potest, nec honestius nec honoratius, accidere. Siquidem ille verus est honor, qui à caritate ac benevolentia civium proficiscitur; non autem ille, qui ambitione, vel gratia, vel precio comparatur: quique hac via ad honores nititur, honoris nomen, non autem honorem, consequi studet. Quamquam communis sit omnium opinio, te celeriter esse, maxima cum gratia & gloria, ad summam amplitudinem perventurum. Non enim nunc Ephesi vivimus; ubi præstanti sapientia cives à Repub. pellebantur; ubi etiam, cum Hermodorus juberetur in exilium ire, ea audita vox est, Nemo de nobis excellat, sed si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit; ob quam vocem Heraclitus Physicus Ephesios universos ait fuisse morte multandos: neque Athenis ætatem agimus, ubi omnis exuperantia virtutis in odium & invidiam vocabatur: sed versamur cum iis, qui egregia cujusque in Remp. merita honoribus ac præmiis afficiunt, quibusque tua singularis virtus atque præstantia optime nota est atque perspecta. Sed, ut eo revocetur, unde huc declinavit, oratio; communem istam hominum de te lætitiam, facit mihi quodammodo peculiarem ac propriam, tum egregius tuus in me amor & studium, tum magnitudo beneficiorum, quibus à te auctus ornatusque sum. Atque ut præteream, quod me sponte tua ad tuorum amicorum numerum aggregaveris, quod sæpius, datis ad me literis, de tuis rebus certiorem feceris, quod tua elegantissima mecum carmina communicaveris; quale est illud beneficium & quantum, quod in tuis maximis occupationibus, in lethali morbo, in acer-

bissimis vesicæ doloribus, qui non solum nos abstrahunt ab omnibus aliis curis & cogitationibus, verum etiam pene à mente consilioque deducunt, neque mei absentis memoriam ejeceris! Pinacotheca non illepidos summo Principi ludos dedit, qui interdum ab orbis terræ procuratione feriatus, ad hanc animi remissionem, humanissimam liberalissimamq;, descendit, quæ ex elegantiũ literarum studiis percipitur; quod eos, quorum in illa imagines, tanquam suspensæ, cernuntur, partim ipse viderit, partim amicitia comprehenderit, partim, de eorum ingeniis, auditione & fama acceperit. Nec minor Francisci Card. Barberini, & eruditorum, favor ac studium enituit; quos neque precium ab emendo deterruit, neque labor à legendo detinuit, sed habent eam, legunt, & sunt iis, qui non habent, (nam carior est ejus exemplorum annona,) in commodando gratiosi. Quæ omnia, cum ad decus & existimationem meam redeant, incredibili, me tibi, qui præsertim, ut ederem libellum, suasor impulsorque fuisti, amoris & obligationis nexu devinciunt. Illud mihi ægre est, quod verba, quibus tibi gratias agam, non suppetunt: sunt enim omnia infra tua erga me merita. Quamobrem patere, me silentio, quæ oratione explicari non possunt, involvere, ne, dum ea conor exponere, minora verbis efficiam. Statui, posthac meum ocium in gravioribus studiis consumere, neque committere, ut, dum studiosius aliorum voluptati consulo, indiligentius saluti meæ, quæ ceteris mihi rebus carior debet esse, prospiciam. Iamque cœpi, ut Sodalitatis nostræ mos est, terna singulis ab Euangeliis, quæ Dominicis diebus leguntur, puncta decerpere, ad componendos mores utilia. Quod opus, simul ac absolvero, mittam ad te, ut, si tibi sit voluntas vel ocium, legas. Eques Puteanus, & P. Fuligattus, quos per me tuis verbis salvere jussisti, mutuam tibi salutem referunt, ac fausta omnia à Deo precantur. Vale. Romæ, Idibus April. CIↃ IↃ CXLIII.

XXV. Clarissi-

XXV.

Clarissimo doctissimoque viro,

TYRRHENO.

NVllas à te unquam literas accepi, quibus, pluribus verbis, responsum non dederim. Non enim fuissem tam superbus vel potius inhumanus, ut paterer, accusari abs te officium meum. Quod autem meæ ad te literæ aliquantulum conticuerint, argumenti fecit inopia. Nam, quod scriberem, non habebam. Nunc autem, cum desiderare te significes meas literas, posthac optatis tuis diligenter occurram; &, cum nihil erit quod scribam, faciam id, quod olim imperavit Attico Tullius, ut istuc etiam scribam, me nihil habere, quod scribam. Quamquam literæ, quas proxime ad me dedisti, uberem mihi atque amplam longissimæ epistolæ materiam exhibere videantur, qua sine fine tibi gratias agam, de ea cupiditate, quam præ te fers, nomen ut nostrum scriptis, quæ apud nos jacent in tenebris, in conspectum lucemque profetendis, clarius ac celebrius evadat, tuamque ad id commendationem polliceris. Quæ tua singularis in me humanitas & studium adigit me, ut tibi, plus quam parentibus meis, debere profitear. Illi enim exiguis inclusam mihi finibus vitam pepererunt: tu vero, nominis nostræ memoriæ non breve nescio quod tempus sed multa sæcula, propagare conaris. Illi, corpus mihi fragile, & innumeris obnoxium casibus, tradiderunt: tu ingenii famam, monumentis ejusdem ita prodendis, quam neque inimicorum vis ulla, neque imbrium ventorumque injuriæ, neque, ut ille de se cecinit, *innumerabilis annorum series* possit evertere, quod in te est, æternam mihi studes efficere. Illi non potuerunt aliam mihi patriam constituere, præter ejus urbis ambitum, ubi me genuerunt: tu elaborando, ut lucubrationes meæ in lucem exeant, dare videris operam, jam ut mea patria, non certis oppidi unius finibus terminetur, sed ut

pene iisdem, quibus orbis terræ, regionibus definiatur. Hos ego conatus si in quovis homine, quantumvis tenui obscuroque, laudarem, diligerem, magni æstimarem; quanti eos me æquum est facere, in Tyrrheno, tali viro, tamque præstanti, tot rebus gestis claro, tot honoribus functo, tot nobilitatis, ingenii, doctrinæ, industriæ prudentiæque laudibus eximio, qua eosdem me benevolentia complecti, quibus studiis, qnibus gratiarum actionibus, prosequi! Dixeram antea, tuas mihi literas magnam longæ epistolæ conficiendæ materiam suppeditare, eo quod pluribus verbis, eisdemque ornatissimis, de tua ista egregia in me voluntate tibi gratiæ sint agendæ. Sed longe aliter evenire nunc sentio. Nam verba, quibus tibi gratias agam, non invenio; nec orationis vim aliquam habeo, qua id, quod dicam, perinde à te percipi intelligentia possit, atque ipse cogitans sentio. Quo fit, ut, in magna rerum abundantia, dicendi paupertate laborem, meque, qui tibi quondam non plane infans visus sum, verba deficiant. Quamobrem oro te obtestorque, ut si tibi, ita ut par est, gratias non agam, ne id ingrati mihi animi vitio attribuas, sed magnitudini tuorum in me beneficiorum assignes, ac satis officio meo factum existimes, si verbo ac simpliciter ponam, beneficia illa talia esse, quæ exæquare dicendo, neque mea neque cujusquam posset oratio. Iam vero, ad mea scripta quod attinet, non alia sunt apud me reliqua, (nam Epistolas & Orationes secum Naudæus attulit,) nisi de rebus sacris ac divinis. In quibus imprimendis, sumptus atque opera luderetur, quod neque emptorem neque lectorem invenirent; quia homines, ut nunc sunt mores, à rebus gravibus atque severis abhorrent, & amœnis ac levibus inhiant. Est tamen liber Exemplorum, quæ nemo adhuc, quod sciam, literis tradidit, quæque ob rerum novitatem, gravitatem, varietatemque, non mediocrem lectoribus possint utilitatem ac voluptatem afferre. Mittam ad te librum, per partes, ut, cum legeris, de eo quidquid tibi videbitur statuas. Vidi nuper, Romæ, tui oris imaginem, egregia delineatam arte, & in pagina impressam, à P. Silvestro Petrasancta Soc. Iesu mihi ostensam. Quod si contingeret, me saltem unum

ejus

ejus exemplum imaginis habere, nihil mihi gratius accideret. Vale. Romæ, VIII Kal. Maji CIↃIↃCXLIII.

XXVI.

Doctissimo eloquentissimoque viro, TYRRHENO.

NVdius tertius redditæ mihi sunt alteræ à te litteræ, ut aliæ omnes, omni verborum splendore perlucidæ, omnibus eloquentiæ ornamentis refertæ, omnis humanitatis sale conspersæ; quibus respondes iis, quas ad te proxime dederam, cum Paschales ferias tibi felices ac faustas à Deo precabar. Sed non minima earum literarum pars in meis laudibus recensendis consumebatur: quas laudes, quia in me non agnosco, sed tuas esse omnes intelligo, in te, unde ortæ sunt, regero. Nam, quid potest epistolis tuis dulcius, quid ornatius, quid elegantius inveniri? Ita sunt puræ, ut nihil liquidius; ita Latinæ, ut, eas cum lego, Ciceronem vel Cæsarem mihi videar legere; ita colorem quendam urbanitatis retinent, ut Romam ipsam, tum cum Latine loquebatur, redolere sentiam, neque veterum quispiam, si reviviseeret, & in eas incideret, aliquam illis posset peregrinitatis notam objicere; quemadmodum vetula illa, Athenis, Theophrasto, quamvis ille elegantissime loqueretur, atque à sermonis divinitate nomen invenisset. At mea scripta, quæ tu, benevolentia credo ductus, quasi Latina, in cælum effers, non possent effugere hospitis speciem. Atque utinam hic solus urbanitatis color à meis scriptis abesset, neque in aliis multo majoribus vitiis ea invenirentur; bene cum illis actum esse existimarem. Nam, si non plane Romana, saltem civitate donata fuisse, gloriarer. Atqui, ut de ceteris taceam, singularis in eis inertia ac negligentia deprehenditur. Nam, simul ac scribendi ardor atque impetus arripit, eo me deferri sino, quo natura ipsa impellit. At non esset hoc reprehendendum, si, cum motus ille animi me, tanquam ventus, defecisset, vela colligerem, & ociosus, ad ea quæ scripsissem, mentem oculosque converterem, censoris par-

 tes

tes susciperem, in unamquamque rem animadverterem, quæ sese nimium profudissent revocarem, quæ angustius comprehensa essent dilatarem, quæque vitio aliquo laborarent emendarem atque corrigerem. Sed ita laborem hunc, tam necessarium, refugio, ut mori videar, si quando, re necessaria coactus, eum sumere debeam. At vide, quanto mea mihi scripta sint odio; ut ea ne relegere quidem sustineam, & procul ab oculis facessere jubeam. In quo feras ipsas immanitate superare convincor, quæ partus suos diligunt, alunt, fovent, ad maturitatem perfectionemque perducunt. Vt autem describam, nulla condicione possum adduci. Quid mirum est igitur, si sit mendis referta, si unum aut alterum in eis verbum desit, si plures abundent, si nomen unum loco alterius positum inveniatur! O si ego à te impetrare possem, ut, quæ istuc mitto, sive sint imprimenda sive non, cuipiam mediocriter literato legenda traderes, ut, si quid peccatum esset, corrigeret: nihil mihi gratius posset accidere. Sed hæc hactenus. Rumores, de nova tibi provincia decernenda, hic Romæ nulli circumferuntur. Ego illud velim, quod in rem tuam sit. Et quamquam ardeo desiderio incredibili te videndi, hunc tamen ardorem mitigabit magnitudo præmiorum & gloriæ, quam in hac luce orbis terrarum, ex repub. bene gesta, consequeris. Sed, ubivis fueris, sive istic, sive Venetiis, sive Romæ, me tibi, arctissimo benevolentiæ vinculo, ob magnitudinem tuorum in me beneficiorum, obstrictum, & præconem laudum tuarum, habebis. Doleo, scriptorum meorum genus non esse ejusmodi, ut parere cuipiam nominis immortalitatem possit. Sed non est tibi quærendum foris, quod abunde sit domi. Ea enim tui vis est ingenii, ea etiam, tum in soluta oratione, tum in versibus, verborum copia ac splendor, ut tui aliorumque commemorationem nominis adæquare, cum omnium sæculorum posteritate, facile possis. Interea valetudinem tuam cura diligenter; quam, Dei beneficio, & anni tempore mitissimo operam dante, esse arbitror in vado. Nam, quæ vos intempestiva istic frigora, Aprili mense, vexarunt, nos etiam hic Romæ, peræqua proportione, cruciarunt; adeo ut nunquam ma-

majora me fuisse expertum meminerim. Etenim, cum iisdem plane vestibus uterer, quibus tota superiore hyeme usus fueram, adeo me nihil ab iis, ad frigus propulsandum, adjuvari sentiebam, ut nudus viderer incedere, ac sæpe, tanquam si meis ipse oculis non crederem, corpori manus admoverem, quo experirer, num sagum, thoracem, femoralia, mecum afferrem, an domi reliquissem. Quamobrem bene mihi à natura fuisse prospectum existimo, quod istic nasci non contigit, ubi tantopere frigus desævit; præsertim cum isthac corporis constitutione, qua præditus sum; cui nihil est tam inimicum, quam frigus. Quod si istic ab iis, qui me genuerunt, collocatus fuissem in vita, statim, ab eadem devolutus primo, ut ita dicam, ventorum atque nivium impetu essem; ac, si hyeme hujus me lucis usuram contigisset accipere, connumerari inter insecta illa potuissem, quæ ephemera appellantur: nam, quo spiritum die hausissem, eodem exhalassem. Sed omissis jocis, Bartoldus Nihusius suam mihi, in lucubrationibus meis edendis, fidelem, assiduam, ac diligentem operam ultro pollicetur. Cujus tam propensam in me voluntatem illustrissimo Nuncio Chisio acceptam referendam esse, fateri compellor. Ejus enim commendatione, quæ plurimum apud omnes potest, sum illi traditus. Et quia se esse mearum literarum cupidum ostendit, dedi operam, ut homini animum explerem; &, sumpta occasione à quadam epistolæ, quam proxime ad me dederat, particula, dialogum, quem ad eum mitto, conscripsi. Rem mihi gratissimam feceris, si semel, quodcommodo tuo fiat, percurreris, &, si nihil habere ineptiarum compereris, obsignatum, ad amicum perferendum curaveris. Vale. Romæ, IV Idus Maji CIↃ IↃ CXLIII.

XXVII.

Summa ingenii, doctrinæ, & humanitatis laude præstanti viro,

TYRRHENO.

NOvi, quod ad te scribam, nihil habeo. Sed, quoniam pollicitus sum, quoties occasio se dederit, quamvis nulla ad scribendum materies suppeditat, tibi literas mittere; ut servem, in eo quod promiserim, fidem, id ipsum scribo, nihil esse, quod scribam. Nisi aves scire de bello, quo tota nunc ardet Italia. Verum, ab eo, utpote pacis ociique studiosus, ita abhorreo, ut inde, ubi de hac re, mihi in primis odiosa, sermones conventusque habeantur, me surripiam, domum abeam, ac sermonem segregem. Tantum dicam, nihil tam Romæ conspici, quam pedites equitesque decoris armis instructos; nihil tam audiri, quam strepitum tympanorum, clangoremque tubarum. Sæpe pars aliqua copiarum, in platea, quæ principis Apostolorum Ædi subjicitur, se ludicra armorum tractatione exercet: fit illuc populi concursus: summates ipsi eò spectaculo suos oblectant oculos, ac militum virtute, & ad pugnandum alacritate lætantur. Ego me domi contineo, vel eo abeo, quo ne eorum quidem armorum strepitus, populique clamor plaususque perveniat. Dicitur summus Pont. peditum viginti, equitum quinque millium, numerum habere: nec minorem, juncti adversus eum fœdere Principes, armatorum multitudinem obtinent. Nullum adhuc commissum est prælium. Quod ne fiat, summis à Deo precibus expetendum est, orandumque, ut sedatis discordiis, rebusque compositis, ab armis discedatur, vel eadem, communi consilio, in Turcas convertantur; quorum magna classis Tarentum prætervecta esse dicitur. Interim via longa, quæ collem, ubi nos habitamus, amplectitur, vallo munitur. Munitionibus præest Card. Firenzola; qui traditam sibi provinciam, summa cum diligentiæ, vigilantiæ,

& assidui-

& assiduitatis laude, administrat. Iamque pene perfectum est opus. Qui Cardinalis, quo ad munus suum, tum mane tum vesperi, diligenter obeundum, sit promptior atque celerior, cœnobium S. Honuphrii, munitionibus illis proximum, ubi una cum suis habitet, sibi delegit. Vrbs minore civium frequentia habitatur, quam antea; & ager minus multis jugis aratur; cum autem per Vrbem incedas, nihil frequentius, quam ædes, vacuas inquilinis, aspicias. Cujus rei causam fortasse belli metus sustinet: nam sunt hic homines valde meticulosi. Accedunt tempora, sive hominum injuria atque malitia sive caritate pecuniæ, difficillima solutionis; neque creditor à debitore nummum unum, nisi summa vi summoque labore, potest exigere. Itaque tota est Italia fides angustior. Sed his omissis, inveniendus est titulus aliquis, quem libro Exemplorum, quem institui ad te mittere, præfigamus: ac vellem eum maxime, qui esset speciosus, quique legendi curiositatem excitaret. Hunc ego laborem, nisi si sim nimis audax, velim à te suscipi, qui ita ingenii judiciique acumine præstas. Quæso, da hoc meo in te amori atque observantiæ. Romæ, Idibus Maji CIϽIϽCXLIII.

XXVIII.

Clarissimo sapientissimoque viro,

TYRRHENO.

QVid ais nunc jam? Nonne tibi morem gero? nonne tuis imperatis, plusquam opus est, servio? Poterisne amplius accusare me inertiæ vel negligentiæ? audebisne queri, me raro vel nunquam ad te literas dare? Iam diu factum est, postquam nullam ad te scribendi occasionem abire vacuam sino. Et quo mihi scribendi facultas non deesset, hæc fuit causa, ut statuerem, ad te mittere, quæ notatione ac memoria digna collegissem; unde, qui legerint, aliquid, ipsis quod ex usu sit, vel ad vitam recte instituendam prosit, arripiant. Iam credo, multitudine literarum mearum, tui te consilii pœniteat, ac tibi venisse in mentem pigeat, ad me scribere,

quod nihil ad te ſcriberem; jam te, arbitror, mei mearumque literarum odium cepiſſe; jam te opinor, faſtidio & ſatietate à me abalienatum, dicere, Ohe jam ſatis eſt, ohe jam deſine. Sed ſtudium & aſſiduitatem in ſcribendo meam tantiſper ſuffer, dum opus, quod cœpi per partes mittere, totum ad te perveniat; tum mihi præſcribe, quando & quantum me velis ſcribere. Etenim ne latum quidem unguem à tuarum legum præſcripto recedam. Id quoque, quod tibi, Bartoldo Nihuſio eveniſſe exiſtimo, ut me meaſque literas faſtidiat & oderit; tam crebras, tam longas, ad eum miſi. Sed hoc humanitati ſuæ adſcribat, qua me complecti videtur; cujus in me voluntati non poſſum, niſi multis verbis, gratias agere. At ſi quæras, quemadmodum ego me habeam, reſpondebo, Recte, pulcre, baſilice. Ac ſi pergas exquirere cauſam, Quia, inquam, Regum fortunas videor eſſe adeptus. Vbi enim regalis amplitudo ac dignitas magis elucet, quam in armatorum præſidio, quo domus regia munitur? ubi diſpoſiti milites vigilias agunt, atque aliis alii ſuccedunt. Domui iſtuc meæ contingit; ad quam, ex cohortibus quæ ſunt in Vrbe, milites quotidie plures, cuſtodiæ cauſa, mittuntur, ut, lanceis & ſclopis majoribus armati, ſuos, qui fugam adornant, ad cœnobium proximum non ſinant accedere; unde, munitionibus nondum perfectis, latus ad exeundum ex Vrbe abitus patet. Itaque præ foribus domus meæ, unde neceſſario tranſeundum eſt; quibus conſilium eſt fugere, ſedent, vel fuſi, ut eſt illorum mos, jacent, lanceas & ſclopos parieti commendant, diſcedenti mihi ac redeunti omnes aſſurgunt, decedunt, honorem & ſalutem impertiunt; ut, qui videat, & cauſam ignoret, honoris mei gratia illis meam domum cuſtodiis aſſervari, vel ſtrenui cujuſpiam ducis illud eſſe domicilium, exiſtimet. At ego, Regnum obtinere, & exercitibus imperare me, fingo, ac magnifice circumſpicio. Sed vix clamor ac ſtrepitus, quo illi inter ſe litigant, vel cantant, vel ſaltant, vel omnibus verborum contumeliis ſe invicem vexant ac lacerant, ita ut meis non liceat dare operam ſtudiis, mihi venit ad aures; cum me Regni illius pœnitet, illudque libenter

ter deponerem, si possem. Verum id ludus jocusque est, præ latratibus ulutatibusque canum ad triginta, quos in ædibus, quæ contiguæ meis, alit homo dives ac gratiosus: qui latratus ululatusque, cum non magis in aures quam in viscera mihi atque in animum penetrent, tum, non Regem me amplius, militum custodia stipatum, regali in solio sedere, sed damnatorum sedes, horrendis illorum vocibus percrepantes, incolere arbitror. Sed quid faciam? Ferendum est. Plus potest; & homini, in venationibus occupato, non minus multis opus est canibus. Nunc ædificat, altius ædes tollit; jamque in eam altitudinem perductum est opus, ut meæ illi ædes longissimo intervallo subsideant, & tanquam potentiori cedant, fastigiumque summittant. Vale. Romæ, v Kal. Iunii CIↃ IↃ CXLIII.

XXIX.

Clarissimo atque omnibus in rebus præcellentissimo viro,

TYRRHENO.

NVper est ad nos allatum de morte omnium fere sæculorum clarissimi nobilissimique Regis Galliarum, Ludovici XIII. eaque multorum jam literis & nunciis ita confirmatur, ut de ea dubitare non liceat; quamquam Regius apud Pontificem max. orator, rogatus, respondeat, id sibi non liquere; quod nullorum literis ea de re certior sit factus. Interea, credo, quo adeuntium se molestiis eripiat, secessit in villam Farnesiorum, quæ excelso, amœno, & ab arbitris remoto loco, pratis Neronianis imminet. Atque esset maxime optandum, Regem illum clarissimum potentissimumque, diem non obiisse supremum. Sed quid, inquam, potentissimum? Quænam est ista potentia, quæ non potuit, paucorum mensium an dierum? morbo resistere, atque ab eodem sit victa? O fallaces hominum spes! ô inanes nostras contentiones! Potuit ille quidem ingentes hostium exercitus fundere, potuit urbes expugnare, arces situ ma-

nuq; munitas capere; potuit Regum finitimorum regna suæ ditioni subjicere, atq; imperii fines late proferre: sed morbi vim ferre, sed morti par esse, non potuit. Vt volat ætas! ut fluunt anni! Hic Rex, me vivo, est natus ac mortuus. Heri, sed quid inquam heri? nuper modo audivisse videor, Henrico IV ex Maria Medicea natum esse filium. Atq; in hoc Rege illud Iacobi præsertim usurpare licet, *Quæ est enim vita nostra? vapor est, ad modicũ parens; & deinceps exterminabitur.* Nam vix ille, quasi fulgur, illuxit, cum extinctus evanuit. Quod si, tam angustũ in gyrum, Regum maximorũ fortuna compellitur, jam nihil eam moror: si Regum eorundem majestas amplitudoque in vermes ac saniem recidit, etiam exhorreo. Nam audio, Regis corpus, cum exenteraretur, plenum vermibus fuisse repertum. Valeant igitur Regum opes atque divitiæ; quærantur eæ, quæ magis sint propriæ, neque paucorum annorum ambitu contineantur. Vix annus integer unus excessit, cum tria Galliæ clarissima extincta sunt lumina; primum, cui tu morienti adfuisti, fœmina præstantissima, Henrici Regis, de cujus laudibus nulla unquam conticescet ætas, conjux gloriosissima, in cujus capite diadema regium, auro gemmisq; distinctum, effulserat, quæ Regnum amplissimum atque omnium maximum Regina, summo cum imperio ac potestate, administraverat; sed quæ deinde, ut sunt rerum vicissitudines, exul, ejecta, opis aliorum indigens, coacta est regiones subinde mutare, ac modo Belgas, modo Anglos, modo Germanos adire, jam ut nullus toto orbe terrarum locus inveniretur, ubi illa posset consistere: tum Cardinalis Richelii secuta mors est, quem omnes, propter præstantem vim animi atque ingenii admirabantur, qui tanquam in puppi sedens, Galliæ Regni navis clavũ tenebat, qui Regi imperabat, cujus ad nutum & ad voluntatem omnia fiebant, qui eam sibi vim auri argentique paraverat, ut ad vicies decies centena aureorum millia pervenisse dicatur, neque ex tantis divitiis teruncium unum secum potuit afferre: postrèmo, majores densioresque Galliæ, atque adeo terræ totius orbi, tenebras attulit, clarissimi omnis fere memoriæ Regis, tanquam solis, occasus. Quis ergo, cui cor sapiat, isto modo

Rex,

Rex, isto modo dives, fieri appetat? quis thesauris tam fluxis tamque caducis postmodum inhiet? Et tamen hodie non desunt, qui, thesauri vana spe ducti, caput suum ad incertos casus objiciunt. Proximis diebus, risu digna res accidit; quam, non possum, quin ad te scribam. Est Romæ forum, in quod, cum esses Romæ, non parum sæpe venisse te arbitror, ubi olitores, lanii, fartores, cupedinarii, pomariique habitant plures, Scrofa nomine, à scrofa marmorea, versuræ cujusdam domus hærente, sic appellatum. Illuc noctu quidam veniunt, cum operis, vectibus, ac vehiculis; ac signum illud evertere ac demoliri conantur. Quo strepitu excitata vicinitas, ad fenestras accurrit. Quæ, cum videret homines operi intentos, arbitrata est, eos esse parietum perfossores; & clamore sublato, fures, fures, exclamat. Ad quam illi vocem exterriti, protinus in pedes sese conjiciunt. Revertuntur postera nocte; sed eodem modo ejiciuntur fuganturque. At operarum illarum conductor, qui erat Gallus quidam thesaurorum indagator & effossor, cum videret, se nihil clam posse proficere, palam Cameræ Apostolicæ Commissarium, quem vocant, adit; quærit ab eo, quid velit sibi dare, si locum commonstret, unde ingens thesaurus erui possit. Qui, ne longum faciam, quartam ejus, quod inventum esset, partem Gallo promisit. Odorati sunt istuc quidam, ex Porcariis, nobili ac vetere familia homines, ad quos ea porca pertinebat. Qui statim demoliendam eam, suamque in domum exportandam locarunt. Quod ubi Gallus accepit, ex ægritudine in morbum incidit: ac nihil propius esset factum, quam ut ex eo moreretur, nisi Commissarius, & utilitatis suæ gratia, & ut fidem cum Gallo servaret, prospexisset. Nam scrofam referri, & certo in loco asservari jussit. Atque in eo res est, ut ferri cujuspiam acumine tentetur, num quid ea intus habeat inclusum. Sed thesaurus erunt carbones. Illud vero ridiculum, quod, cum Gallus malleo, scrofæ latus, percussisset, illudque resonare visum esset, Audite, inquit, ut resonat! ergo scrofa intus est vacua; ergo aurum continet. O stultum! o bardum! Profecto non plus sapis, quam lapis ille. Quis unquam conclusit hoc modo, Quia hæc nimirũ inanis res est, ergo intus aliquid habet? Immo quia

quia vacua eſt, illud ſit conſequens, inaniis araneis eam eſſe oppletam. Sed ego te nimis obtundo. Vale. Romæ, III Non. Iunii CIↃ IↃ CXLIII.

XXX.

Clariſſimo humaniſſimoque domino,

TYRRHENO.

ECquando mihi, Tyrrhene clariſſime, tribuet Deus, ut tibi, pariter pro meritis, referre gratiam poſſim? Sed quid, inquam, referre; cum id fas eſſe non ducam? Ecquando continget, ut iis ſaltem tibi verbis gratias agam, ut ii qui audiunt, quantum tibi debeam, perinde intelligant, quemadmodum ipſe cogitans ſentio? Tua cauſa factum eſt, ut meum in Vrbe nomen pluribus ſit notius, quam antea erat. Nemo enim eſt, vel honore ac dignitate aliqua præditus, nemo vir doctus, vel ſaltem literis tinctus; qui Pinacothecam, operam te plurimum dante, ſeu honeſte de me ſentiente, non habuerit, legerit, laudaverit. Ac ſummus ipſe Pont. ea in legendo ſe voluptate perfundi ſignificavit, ut, in Zoilo, multiſque in aliis, quos olim amicitia uſuque comprehenſos habuerat, ridiculos ſane homines atque facetos, quo poſſet quam effuſiſſimos riſus efferre, ab oculis conſpicilia, ne caderent, ſibi ſæpe detraxerit. Itaque, cum per Vrbem incedo, multorum, quos non alias me vidiſſe memini, gratulationibus excipior: alii domum ad me, ſalutandi gratia, veniunt: alii meam ſibi amicitiam ultro expetitum accedunt. Quocirca, qui meo antea ingenio nihil tribuebam, qui me nullius eſſe precii deputabam, nunc mihi eſſe aliquid videor, nunc facultati meæ precium aliquod ſtatuere pene compellor. Et ſane, ſi inani gloriola ducerer, ſi exiſtimarem, id meo libro, ſermonis elegantia, ac verborum ſententiarumque ſplendore, non autem ex tui nominis claritate contingere; facile me aliquo laudis æſtu abripi ſinerem. Sed, cum mihi

pulcre

pulcre sim conscius, quidquid meum opus, cæteroqui obscurum ac leve, splendoris ac luminis habeat, id totum à tuis apud alios prædicationibus corripere, cupiditatis meæ vela contraho, neque ea flatui, qui sese dat, pando. Præterea, non me fugit, historiæ eam vim esse, ut, quovis ea modo tractetur, legentes audientesque detineat. Quid mirum est igitur, si in eorum quasi imaginibus, delectati sint homines, quorum mores rudi oratione, tanquam penicillo, descripserim? præsertim, cum eorum aliquos notitia perceptos, aliquos etiam amicitia conjunctos habuerint. Verum, utut sese res habeat, quidquid à meo mihi libello laudis provenerit, totum humanitati tuæ acceptum refero, maximasque tibi gratias ago habeoque. Si de bello scire expetis, horret animus scribere. Nam, spe pacis exclusa, malorum montes, miseræ Italiæ atque Vrbi impendere video. Fœderati adversus nos Principes, oratores ad Pontificem suos revocarunt; armati, cædem, vastitatem, exitium, quocunque venerint, minitantur: atque aliquot equitum illorum turmæ, multa cum nostris prælia committunt: utrum secundo eventu, an secus, non audeo scribere; quia adhuc certi nihil affertur. Vtinam Deus, peccatis nostris infensus, tandem aliquando illorum obliviscatur, iram ponat, ac tot tantisque malis, quæ, volucris cujusdam instar, cœperunt late cursum extendere, ne longius progrediantur, tanquam alas evellat. Equidem angor animi, cum cogito, Italiam, quæ sola, ex omnibus orbis terræ partibus, in summo ocio & tranquillitate vivebat, nunc Principum suorum animis in ipsius perniciem conversis, eidemque discordiarum faces subjicientibus, ardere bello; cujus belli incendium, non aliter, nisi ipsius ruina, opprimatur. Plura scribere prohibet dolor. Vale. Romæ, Idibus Iunii CIↃ IↃ CXLIII.

XXXI. Cla-

XXXI.

Clariſſimo doctiſſimoque viro,

TYRRHENO.

QVos Pinacotheca noſtra ſucceſſus hic Romæ habuerit, quodq; fuerit de ea eruditorum fere omnium judicium, ſatis ſuperioribus meis ad te literis ſcripſi; & fortaſſe nimis elate tumideque omnia narravi. Itaque non repetam; ne videar imitari militem glorioſum, cujus omnis eſt de ſuis laudibus oratio. Lucas Holſtenius miris etiam laudibus extulit; mihique amantiſſimis verbis gratulatus eſt laudem, quam apud omnes, ut ajebat, meruiſſem. Magno eſt apud ſuum Principem in amore & gratia; interioribus ejus conſiliis adeſt; & ſæpe in eadem cum ipſo rheda conſpicitur. Neque Philoſophiam, neque Græcas literas, in Gymnaſio Romano docet, ſed locuplete ſacerdotio, in Baſilica Vaticana, præditus, ſumma illud cum diligentiæ ac ſolicitudinis laude adminiſtrat. Nam cum poſſit, ſummi Pont. privilegio, laborem veniendi in Eccleſiam, & cetera, quæ ſunt ejus muneris, exequendi, lucri facere, nec quidquam ex nummis deperdere, qui diſtribuuntur, in viros, præſentibus, nulla tamen in re patitur deſiderari à ſe præſentiam atque operam ſuam. Scribis, iſtuc perveniſſe Dialogos; ac jure quereris, nec eleganter, nec nitide, nec emendate fuiſſe impreſſos. Et ſane, vir doctiſſimus Nihuſius rem humanitate ſua digniſſimam faceret, ſi eos in Belgio rurſus imprimendos curaret. Quibus poſſet addere alios duos, nomini inſcriptos ſuo; quos ad eum miſi. Quam vellem, epiſtolis meis contingeret, ut elegantiſſimis illis typis impreſſæ cernerentur! Multa ſunt in eis ſcripta lepide, multa graviter, multa facete, quæ lectorem poſſent vel delectare vel juvare. Eas ſecum attulit Naudæus: at ſi cupiditati huic meæ commoda ſpes aliqua, tanquam benignum aliquod ſidus, affulgeret, ſcriberem ad illum, ut eas ad me quamprimum mittendas referendaſque curaret. Gaudeo vehementer, in veterem te optimæ valetudinis ſtatum fuiſſe

fuiſſe revocatum, jamque viribus plane recuperatis, ex domeſticis parietibus, tanquam è tenebris, foras in lucem exire, rheda per urbem vehi, ad amicorum ædes, ſalutandi eos gratia, venire: ac Deum rogo, qui te, ſuperiore anno, acerbiſſimis illis doloribus ſatis habuit exercitum, ut tantum tibi bonum velit eſſe perpetuum. Oris tui, venerabilis cujuſdam venuſtatis elegantiæque referti, imaginem, à te miſſam, accepi: de qua maximas tibi gratias ago. Et ſane digna eſt, cui omnes illos honores, clarorum virorum imaginibus haberi ſolitos, adhibeam: ut nimirum roſis violiſque, omnique florum genere, perpetuo eam coronandam excolendamque procurem. Scripſi, tuo mandato, ad eruditiſſimum virum Puteanum, jam ex eo tempore mihi fama notiſſimum, quo tempore Iuſto Lipſio in docendo ſucceſſit. Legi etiam doctiſſimos libros, ab eo editos. Cui ſi quid de me ſpopondiſti, dependendum tibi erit. Novi enim humanitatem tuam, novi ardorem animi, quo ſervis & amicis tuis faves, mihi præſertim, quem amandum ornandumque ſuſcepiſti. In qua voluntate ut perſeveres, te etiam, atque etiam rogo. Romæ, IV Idus Iunii CIↃIↃCXLIII.

XXXII.

Omni humanitatis omniumque elegantium literarum genere excultiſſimo viro,

TYRRHENO.

Quaternio, qui proxime ad te mittitur, neſcio quo caſu aberravit à ceteris. Quæſo te, ut mandes cuipiam è tuis, ut eum in ordinem redigat, & locum, quem amiſerat, obtinere procuret. Credo, jam mearum epiſtolarum tædeat; jam te arbitror ſcriptorum meorum, vel ineptiarum potius, ſatietatem faſtidiumque cepiſſe; jam hinc audire te arbitror, me tuam moleſtiam, tuum odium, tuam peſtem appellare; ac fortaſſe millies diei illi male precaris, quo die tibi venit in mentem, ad me ſcribere, ut ſæpius ad te literas darem. Sed humanitati tuæ culpam aſſigna, quæ, gratiæ ſcilicet cauſa, ſe largius id

eum effudit, qui modo continere se nequeat, sed longius progrediatur, & urbanitatis modestiæque fines excedat. Expectatur Romæ Octavius Piccolomineus, popularis tuus, ac fortasse etiam vel cognatus vel affinis; ille, inquam, Piccolomineus, qui in Germania simul rem & gloriam, armis belli, tantam reperit, ut nullus sit in toto orbe terrarum locus, vel tam disjunctus vel tam remotus, quo non ejus nominis fama pervaserit. Dicitur excepturus eum hospitio, apparatu ferme regio, Card. Sacchettus. Expectatur ab omnibus vehementer; qui os illud laudabile & honestum videre cupiunt; quem, tam sæpe audierint, tot secunda prælia fecisse, tot hostium copias profligasse, tot urbes manu cepisse. Atque arbitror, cum auditum fuerit, eum ad Vrbem adventare, universam hanc civitatem, prope ex suis sedibus evulsam, obviam illi ituram. Tantum eidem amoris benevolentiæque concitavit, in hominum animis, virtutis splendor ac gloriæ. Et sane est, quod plurimum vestra illi patria debeat, quæ nunc, eo præsertim nomine, omnium linguis ac literis celebratur, quod talem ex se civem genuerit, cui nemo hodie, bellicæ virtutis laudibus, anteferatur. Cui patriæ ego quoque faveo, cum in ea Germanico Ptolemæo, viro primario, nupta fuerit, ibique diem suum, obierit soror mea germana. Atqui, si talis nobis dux in eo, in quo nunc premimur, bello contingeret; profecto, qui illud nobis habent indictum, profligati atque deleti, tam præcipitis sui consilii pœnas darent; qui, ut privatas injurias, si quæ tamen ipsis factæ sunt, persequantur, conversis in Ecclesiæ Romanæ viscera armis, ejusdem patrimonium, cujus tutores fideles esse deberent, ipsi diripiunt. Vbi pietas? ubi Dei immortalis metus? Ecquando audivimus vel legimus, Christianos Principes universos contra Ecclesiam conjurasse, servos contra dominum, filios contra parentem? Quæ jam propagandæ religionis ratio relinquitur, cum ea ibi, unde tanquam à capite diffundi in omnes orbis terræ regiones oporteat, quasi exaruisse videatur? Illud vero, quod nunciatur nobis, execrabile atque horrendum, quod, cum Mutinæ indulgentiæ quædam essent promulgandæ, atque usitatum illud esset appositum

positum, ut pro matris Ecclesiæ exaltatione ad Deum preces effunderentur; quidam qui ibi erat, (si vera sunt, quæ dicuntur,) cum imperio jussit illud quantum potest, removeri, quod precationem illam diceret, fœderatis Principibus esse contrariam, qui ad Ecclesiam opprimendam arma conferrent. Et, quod dolorem in primis auget, illud est, quod ita omnia turbata atque permista esse cernuntur, ut, quinam sit futurus tantorum malorum finis, vix quisquam conjectura assequi possit. Summa atque præsenti Dei ope auxilioque opus est nobis; quod nisi præsto sit, intelligimus, omnia ad extremum casum esse ventura. Vale. Romæ, VI Kal. Iul. CIↃIↃCXLIII.

XXXIII.

Clarissimo doctissimoque viro,

TYRRHENO.

VEreor, ut meæ ad te literæ perferantur. Nam duobus ferme ab hinc mensibus hebdomadem nullam prætermisi, quin aliquas dederim. Neque dubium est, quin, si eæ tibi fuissent redditæ, tu, vir in his officiis persequendis diligentissimus, unis saltem earum, responsum aliquod dedisses; præsertim, cum earum nullæ non aliquot Exemplorum quaterniones adjunctos habuerint, quos nollem antea interiisse, quam tuis sese oculis subjecissent. Verum, quæcunque eos fortuna vel casus exceperit, in eandem ceteri, qui apud me reliqui sunt, aleam eunt. Accepi à quodam, qui se vidisse affirmat, fuisse Romam missa tria Eudemiæ exempla, denuo, cum auctario duorum librorum, qui desiderabantur, in Belgio impressæ. Hunc ego librum, ob locorum propinquitatem, celerius quam ad nos, pervenisse istuc arbitror, jamque palam omnibus esse venalem. Nobis ab amœnioribus his libris animum avocat belli gravitas atque acerbitas, quod infertur à Sedis Apostolicæ hostibus. Quamquam se appellari nolint hoc nomine: de quo quid ad te scribam, non habeo; nam certi quidquam sciri non potest. Illud vere tibi posse affirmare videor, plena esse omnia timoris, ac, nisi nos Deus respiciat, magnam Ecclesiæ

Rom. oppidis, atque in primis Vrbi Romæ cladem instare. Tanta, in fœderatis Principibus, adversus eam consensio atque ardor inspicitur. Principis Etrusci triremes ante Tiberis ostia navigant; quidquid illis occurrit, deprædantur; vinum, frumentum, salsa muriatica, aliaque ad vitæ usum necessaria, quæ à mercatoribus Romam advehuntur; suos quoque piscatoribus lembos adimunt: itaque magnam Neptuni pecudum caritatem, vel potius nullam earum copiam, fore nobis hoc anno, omnes existimant. Ideoque necesse erit, quibus diebus de more jejunium indicitur, cœnam asperam atque terrestrem inire; nisi forte Tiberis, ac vicini Vrbi lacus ac rivuli paucos, minutos, & insuaves gutturi pisces suppeditaverint. Bellatores nostri nihil ferme adhuc egregium ac magnum ex se dedere. Nam si secundæ, de illorum præliis, res essent, continuo per ora omnium tota Vrbe circumferrentur. Illud potius ad nos perfertur, quodcunque illi amicorum in oppidum veniunt, tanquam si hostes essent, statim illud diripere, cædem hominum facere, pecus abigere, agros vastare; atque alia flagitia, contra jus fasque, committere. Quæ, quamquam nemini sit dubium, invitis atque etiam insciis iis qui Remp. administrant fieri, tamen cum rerum statum, in quo versamur, nobis ante oculos statuant, sine dolore audiri commemorarique non possunt. Quid aliud dicam, nescio; nisi, advenisse tempus, quo peccatorum nostrorum pœnas luamus. Vale. Romæ, Kalend. Iulii CIƆ IƆ CXLIII.

XXXIV.

Clarissimo doctissimoque viro,

TYRRHENO.

NE tibi mirum videatur, si breves hæ tibi à me literæ veniant. Iam pridem enim tuæ, quæ longissimarum mihi epistolarum argumenta præberent, conticuerunt. Quod qua ratione sit factum, satis percipere nequeo. In tanta argumenti inopia, ad te scribendi occasionem sumerem ex bello, quod, cum magna totius Christiani

Christiani orbis offensione, à Principibus, Ecclesiæ Romanæ infertur: sed certi nihil, quod affirmare audeam, suppetit; ita incerta & ex cujusque libidine ficta ad nos omnia perferuntur: quædam vero pauca, quæ dubitationis nihil habeant, sunt ejusmodi, ut sine lacrimis audiri non queant. Quam esset optandum, ut mendacio niterentur, quæ modo sunt nobis allata! primum, de Venetum classe, quæ ad portum Cæsenaticum appulit, & classiariis, qui in terram egressi, oppidanos, omnia magis quam prælium expectantes, aggressi, oppidum illorum ceperunt, diripuerunt, inflammarunt: deinde, de magni Ducis exercitu, qui Castilionum, loci natura egregie munitum, obtinuit. Exercitus noster, in agro Perusino, idoneo castris loco delecto, iis se continet, neque hostem prælio lacessit; interim loca amœnissima ac fertilissima, arboribus cæsis, vitibus amputatis, ædificiis corruptis ac pene dirutis, ita fœda atque horrida reddidit, ut prata collesque, qui antea nitidi cultique ridere, & suas jactare opes, consueverant, nunc squalore situque horridi, lugere, sibique inflicta ab iis, à quibus conservari deberent, vulnera demonstrare ac lamentari videantur. Eadem, atque etiam major, à nostris agro Ferrariensi ac Bononiensi calamitas accidit; quos, eorum duces, vel quia aliter fieri non possit, vel ut eos sibi obnoxios faciant, luxuriose nimisque liberaliter habent. Sed hæc hactenus. Heri, pridie Non. Iulii, duo notissimi homines morte extincti subita sunt; nobilis quidam Gallus, Bulgarinus, qui erat Pontifici Max. ni fallor, à supplicibus libellis referendis, & alia publica munera administrabat; ac summo vir ingenio, singulari eruditione, ac præstanti doctrina, Lælius Guidiccionus, quicum tibi, homini perfecto in literis, ac literatorum omnium studioso, usum amicitiamque fuisse, non dubito. Magnum profecto, improviso ejus interitu, damnum elegantissimarum artium studia fecerunt. Et quamquam tibi mihique, quibus ob singulares ejus virtutes erat unice carus, mors ejusdem luctui sit, tamen non immodicam debet perturbationem afferre. Satis jam satis nota nobis est humanæ vitæ condicio. Non enim ea donata nobis est à Deo, sed credita: quam, cum vult, repetit. Immo, si

mo, ſi ex Iulii Cæſaris ſententia, finis vitæ repentinus inopinatuſque præferendus eſt lento tardoque, eſt quod illi magnopere gratulemur, qui, celeri ac ſubita morte, moleſtiſſimis, quas longa ægritudo habet, incommodis atque doloribus ſeſe ſubtraxit: præſertim cum ille optimo vitæ genere, ac ſanctiſſimis moribus, quibus erat præditus, omnibus horis, ad mortem æquo animo obeundam, ſe eſſe paratum oſtenderet. Tu vero, valetudine tua ſtudioſe diligenterque curanda, te nobis quam diutiſſime incolumem ſerva. Romæ, VIII Idus Iulii CIƆIƆCXLIII.

XXXV.

Clariſſimo, omniumque virtutum laude præſtantiſſimo viro,

TYRRHENO.

SI meis ad te literis recreari te ac refici dicis, ego viciſſim, tuis reddi mihi animam, ſentio. Ita ſunt lepidæ, elegantes, venuſtæ; ita redundant humanitate, benevolentia, amore. Illuſtriſſimi Chiſii narrationem de puella Sicula, à te mihi miſſam, ſumma legi cum voluptate, ac totidem plane verbis in meum librum tranſtuli; neque quidquam ſum illi auſus addere vel demere; quis enim ſperet, ſe poſſe nitidius, limatius, elegantius, & ornatius dicere? Afficio illam injuria, quod meis illepidis, invenuſtis, indiſertis narrationibus inſeram: verum hæc injuria, ea utilitate & commodo compenſatur, quod inter orationis meæ tenebras, clarius Chiſianæ ſplendor elucet. Reliquum eſt, quemadmodum ſuperioribus meis ad te literis ſcripſi, ut de ſpecioſo aliquo titulo, eidem præfigendo, cogitemus, qui hominum ad ſe ſtudia, legendi cupiditate, impellat. Peto à te, pro tua ſingulari humanitate, ut, in tuis maximis curis, aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi. Nudius tertius, III Idus Iulii, habita ſunt Cardinalium Comitia, & quindecim numero in eum ordinem relati; quorum nomina, & inſignia, ab iis qui tua hic negocia

negocia procurant, accipies. Spero, quamprimum fore, ut mihi liceat, hunc tibi honorem, tuis maximis in Remp. meritis debitum, gratulari. Varie, per omnem civitatem, lætitia, mæror, triſtitia, atque gaudium agitatur. Qui fuerunt cooptati, tum ipſi, tum eorum propinqui, amici, clientes, famuli, ſuos ad lætitiam animos excitant, atque onerant ſe hilaritate. Qui vero fuerunt præteriti, una cum iis, quos aliquo neceſſitudinis vinculo ſibi habent adjunctos, triſtantur, dolent, mœrent. Ego, quem ætas, voluntas, profeſſio, ab omni ambitione prorſus abſtraxit, mecum tacitus rideo, & tanquam in portu ſedens, iſtorum ſolicitudines, quaſi fluctus, quibus agitantur, aſpicio; neque ineptam hominum quorundam rationem ſatis mirari jam queo, qui tanta cupiditate ſtudioque ferantur in ea, quæ ventis ac flamma citius evolent, nec veſtigium aliquod ſui relinquant. Ipſe, mea ætate, Cardinalium collegium renovatum inſtauratumque decies vidi; neq; ex tam multis, qui deinceps adſcripti in hunc honeſtiſſimum ordinem fuerunt, quemquam meminimus, præter admodum paucos, quos ingenii ſui monumenta, omnis poſteritatis memoriæ commendarunt. Qui ideo ſunt illuſtres maximè, ac nobiles, quod literis doctrinaque floruerint. Itaque non eſt, neque cati neque ſapientis, cogitationes ſuas in iis rebus habere defixas, quæ neque diutius eſſe nobiſcum, neque propagare noſtri memoriam nominis poſſint. Deum ac cælum, propoſitum ac meditatum in perpetuum habeat oportet, qui ſolida, neque ullo unquam tempore interitura, deſiderat. Virtuti ac literarum ſtudiis det operam neceſſe eſt, qui aliquam in poſterum nominis ſui famam efflagitat. Sed jam videre te videor, ſtomacho & iracundia efferri, & loquacitatem meam oratione vultuque perterrere, qui, meis ad te literis, iis de rebus præcepta dare ſuſtineam, quibus tu onerare alios poſſis. Quamobrem ſcribendi finem facio. Vale. Romæ, Id. Iul. CIↃ IↃ CXLIII.

XXXVI.

Clarissimo, omnisque elegantia doctrinæ instructissimo viro,

TYRRHENO.

IAm tibi mecum licet, non ut cum Rege vel Imperatore, agere; sed cum privato, vel potius cum servo tuo, ut antea, loqui. Nam abrogatum est mihi imperium: nullæ militum custodiæ domum meam observant; nullis ab armatis, domum veniens, excipior; nullas lanceas, nulla tormenta bellica, domus meæ parietes sustinent; omnis superbia, omnis fastus abscessit; nullæ gloriandi, nullæ mihi, se aliis præponendi, causæ supersunt; nisi illud justam gloriandi, meque magnifice circumspiciendi, causam dicas afferre, quod mea domus inter binas duorum Cardinalium ædes includitur, & quod paulo supra, in (œnobio, Cardinalis item alius commoratur, ut sit novis Vrbis munitionibus, quibus præest, ipse propinquior; quodque fulgore purpuræ circumquaque præstinguor. At hoc, incommodo mihi potius ac servituti, quam honori & utilitati esse experior. Nam si quando huc illi se conferunt; non enim, præter unum, eorum quisquam has ædes, quas dixi, perpetuo incolit, sed ex intervallo habitat, quod sint angustiores, quam ut Cardinalis unius familiam possint excipere: si quando, inquam, accedunt, eorum familiares atque pedissequi omnia turbant ac miscent; qui, dum domini descendant, expectant, perstrepunt, clamant, alii domus meæ limen inferum occupant, ibi alea ludunt, velitantur inter se, conviciis expetunt, neque solum egredienti regredientique mihi non assurgunt, decedunt, caput detegunt, salutem impertiunt, verum etiam vix tantulum loci aperiunt, unde pedem domo possim efferre, & ad mea negocia progredi. Interea canum ululatus latratusque non intermittuntur: qui canes, modo binis, modo ternis, modo senis choris, horribiles sonos edentes, meditanti mihi impias inferorum sedes, damnatorum fletus & stri-

& ſtridores dentium referunt. Credideram, novæ dignitatis acceſſionem, omnem ejus, de quo ſæpius queſtus ſum, ab animo venandi cupiditatem & ſtudium ejeciſſe; ſed, ex canibus qui etiam nunc aluntur, facilis eſt conjectura, hac eum adhuc cupiditate teneri. Sed nimis quidem ſum progreſſus. jam vereor, ne illud mihi objiciatur, *Hypocrita. ejice primum trabem de oculo tuo; & tunc perſpicies ut educas feſtucam de oculo fatris tui.* quid tu? nullane habes vitia? immo alia, haud fortaſſe minora. Itaque capio vorſoriam, & ad alia me recipio. Inſcriptionem, quam Exemplorum libro præfigendam tradis, laudo; verum, & hanc, & quamcunque aliam, quæ tibi magis placuerit, utpote ab ingenio tuo partam, quo nihil præſtantius, nunquam potero non vehementer probare. Placet etiam exemplum, quaſi ſymbolum, à te, tanquam à conviva, collatum; ac ceteris addidi, meo illo rudi incultoque ſtylo, quoniam vetas me tui vel cujuſquam mentionem facere: nam ſi licuiſſet mihi, illud à te miſſum, dicere, non aliis niſi tuis elegantiſſimis verbis explicaſſem. Sed quoniam mihi narrantis perſona incumbit, conſilium fuit, ab aliis verba non mutuare, ſed propriis, quamvis deterioribus, uti,

—ne, ſi forte ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum.

Vale. Romæ, XIII Kal. Aug. CIↃ IↃ CXLIII.

XXXVII.

Doctiſſimo clariſſimoque viro,

TYRRHENO.

COnſtans eſt hic omnium ſermo, te Romam evocari, ut munus apprime honorificum geras. Qua fama mire ſum recreatus, quod nihil mihi poſt hac literarum præſidio, ad te oratione mea compellandum, futurum ſit opus, ſed præſens præſenti omnes animi mei ſenſus, & meum illud in primis ſingulare erga te ſtudium, non quoquo modo expreſſum in charta ſim explicaturus, ſed, coram adductum, tuis ipſemet oculis ſubjecturus. Summa inſuper affectus ſum animi voluptate, novi

tibi honoris acceſſione, ad ſummam amplitudinem aditum eſſe patefactum, ſi id, quod ſpero, eveniet. Quod duobus, qui deinceps eam provinciam adminiſtraverant, accidit; quos, proximis comitiis, in ampliſſimum ordinem cooptatos vidimus. Quamvis ſuperfluum exiſtimo, novis functionibus, tibi demandandis, induſtriæ tuæ, jam ſatis notæ atque perſpectæ, amplius periculum facere. Iam pridem enim, ſi ſit in Rep. bonis artibus locus, aſſecutus es, ut tibi ordo ille debeatur. Omnia ſunt in te, neque me amor fallit, quæ in homine, honori illi maturo, requiruntur. Mitto ea, quæ à nobis non pariuntur, ſed à natura, vel à majoribus tradita, accipiuntur; patriæ nimirum nobilitatem, ingenii præſtantiam, generis claritatem, opes, divitias. Nonne, ab ineunte ætate, omnia voluptatibus denegando, directum illud ad virtutem iter perſequendo, omnium liberalium artium ſtudiis operam dando, &, poſtquam ad Remp. acceſſiſti, labores pro ea plurimos ſuſcipiendo, dubia longiſſimarum peregrinationum itinera atque pericula non reformidando, ſed alacriter ineundo, commiſſa tibi munera, ſumma cum integritatis juſtitiæque laude, adminiſtrando, denique fide, probitate, induſtria, prudentia, promeritus es, bonorum omnium ſuffragio, qui ampliora iſta putant, quam quamvis mendacem inaniſſimi ſplendoris ſpeciem ac fumum, ut ea tibi virtutis inſignia deferantur, quæ forſan aliqui etiam ſine virtute adipiſcuntur? Et ſane haud optimo more inductum in Remp. eſt, ut interdum ſint, qui, ambitione vel gratia vel pecunia freti, ea præmia ereptum eant, quæ virtuti uni debentur. Hos ego ſoleo dicere, non honores, ſed honorum inſignia, fuiſſe conſecutos: ſiquidem ille verus eſt honor, qui cuipiam, probitate, atque opera probata, & maximis in Remp. meritis, ſummo eorum, qui recte ſentiunt, ſtudio & approbatione, defertur. Sed his omiſſis, quæ nihil ad me attinent; ut ad id, unde digreſſus ſum, redeam; geſtio præ lætitia, diem illum eſſe venturum, quo (niſi quid interea mihi humanitus accidat) te mihi licebit aſpicere, tuiſque ſapientiſſimis ſermonibus interdum animum paſcere, mentem formare, ac doctiſſimis præceptis imbuere. Neque me illud terret, quod eis, qui huic

eidem

eidem muneri, cui nunc tu præficeris, ſunt præpoſiti, tanta eſſe occupatio ſoleat, ut non multum, literarum ſtudiis & conſuetudini amicorum, ocii relinquatur. Nam ſpero, pro ea qua me benevolentia complecteris, ſubciſivi nonnihil temporis te eſſe mihi daturum, pro eoque, quo erga bonas literas ſtudio flagras, ocii aliquid inventurum, quo animum, negociorum occupatione diſtrictum, doctrina relaxare, atque ex forenſi ſtrepitu pene confectum reficere poſſis, teque præterea auribus, quando perpetuis plurimorum querelis clamoribuſque fuerint defeſſæ, requietem aliquam, mitibus amicorum colloquiis, eſſe allaturum. Interim Deum enixe rogabo, ut te, periculis omnibus, quæ à longis itineribus vix ſolent abeſſe, ereptum, ſalvum nobis & incolumem reddat. Vale. Romæ, VII Idus Aug. CIↃIↃCXLIII.

XXXVIII.

Clariſſimo ſapientiſſimoque viro,

TYRRHENO.

Decem ferme ab hinc dies, acris atque moleſta me lippitudo invaſit, ac male habet. Cumque aliquid, poſt cibum præſertim, vel legere, vel ſcribere, vel etiam cogitare inſtituo; ea pituitæ vis ad oculos defluit, ut eiſdem pene lumen eripiat. Itaque, de medicorum ſententia, cogor avocare animum à literis, vel ſaltem tantiſper, dum ejuſmodi ægritudo abſcedat, paululum ex ſtudio detrahere. Ac Moonſius noſter, (ita ejus eſt benignitas,) quo ego oculis meis parcam, neque moleſtiæ plus quam habeant addam, errata graviora, nam levia prætermiſit, quæ, typographi incuria, in meos Dialogos irrepſerunt, colligendi emendandique partes ſponte ſuſcepit. Nunquam enim ita fuiſſem audax, ut hanc tali viro provinciam imponerem. Quos Dialogos rurſum, in Belgio, typis mandandos eſſe, eſt mihi gratum in primis: tibique, cujus honoris gratia hoc fiet, immortales gratias ago. Et quoniam aliquod illis additamentum quæris, reperi inter paginas, quas Vulcano deſtinaveram, tres alios, quorum mihi memoria penitus ex animo exciderat;

ciderat; quos ad te mitto. Vtinam dare possem illos etiam, duodecim numero, quos una cum epistolis, orationibus, ac versibus, Naudæus secum attulit in Galliam. Sed, quod ad versus attinet, posse arbitror, ex iis, quos post ejus ab Vrbe discessum feci, breve aliquod corpus confici, & istic, si tibi videatur, imprimi. Sunt autem, primum Epistola Catharinæ Senensis, ad Christum sponsum; quam dulcissime tibi scriptam videri dixisti: tum illa, quam anno superiore, satis longam ad Episcopum Neritonensem dedi, nec adhuc scire potui, tibi redditam fuisse, quod nullam, in tuis ad me literis, ejus mentionem facias: deinde illa, in qua Cardinali Cappono, pluribus versibus, ejusdem Nuncii Apostolici Chisii laudes narro: accedunt aliæ duæ; una ad Silvestrum Colliculam, medicum Pontificium, quam summus Pontifex, quem ipsemet nosti quam sit elegans harum rerum æstimator, lectam, ita probavit, ut mirum sibi videri dixerit, id quod ego minime volo, me in Francisci Cardinalis familiarium numero non inveniri; altera, ad nobiles pueros Accorambonos, referta omnibus iis præceptis, quibus ætas puerilis institui ad mores optimos solet. Verum, de tota hac re tu ipse statuas velim; cujus auctoritatem non licet mihi defugere. Tui etiam juris volo esse, Exemplorum libro titulum, qui magis placeat, præfigere. Sunt etiam aliæ apud me quatuor, non illepidæ, narratiunculæ, à viro gravissimo mihi traditæ; quas, oculorum morbo impeditus, adhuc non potui Latinas reddere: sed proximis ad te literis venient. Decrevi, nisi tu aliter censeas, novam alteram Pinacothecam exstruere, in quam eorum, qui prætermissi sunt, quorum magnus est numerus, imagines referam. Video enim, hoc scriptorum genus vehementer omnibus probari; ac vix potest ejus, quam nuper edidimus, exemplorum haberi amplius copia, ob numerum emptorum, qui à mercatoribus arcessitus in Vrbem confluxit. Vt vendibilem hanc esse mercem oporteat. nam proba merx, ut inquit ille, facile emptorem reperit, tametsi in abstruso sita est. Sed antea absolvendum est aliud opus quod tibi promisi, ac jam ferme ad exitum perduxi; quo in opere, ex singulis Euangelii capitibus, quæ omnibus

omnibus totius anni Dominicis in ſacroſancto Miſſæ ſacrificio leguntur, terna puncta excipio, moribus conformandis utilia. Sed, quod pene ſum oblitus, epiſtolæ, qua liber Exemplorum, quem non minus gratum omnibus fore confido quam Pinacothecam, Illuſtriſſimo Chiſio inſcribitur, nihil habeo quod addam vel detraham; nec, ſi maxime cupiam, poſſim; nullum enim ejuſdem apud me autographum, quod ais, retinui, quoniam deſcribendi ac relegendi, quæ ſcripſi, laboris impatiens, ipſamet ſoleo eorum exemplaria tradere: hinc fit, ut pluribus referta ſint mendis. Quamobrem etiam atq; etiam à te peto, ut ſi quid in ea epiſtola perperam ſcriptum invenias, pro tua ſingulari in me humanitate, corripias, caſtiges, auferas, quodque ſit aptius, reponas. Mittam oris mei imaginem, egregii delineatoris manu in pagella deſcriptam. Conabor etiam, cum aliquid aliud, tuo nomini dicatum, emittam, in epiſtola oſtendere, illud inſigne, quod vehementer mihi probari ſcripſi, iis omnibus refertum laudibus eſſe, quæ in inventionis genus conveniant. Nam librum ſcribere de Impreſis, quas vocant, ſupervacaneum duco. Sunt enim multi, qui de hoc eodem argumento docte eleganterque commentati ſunt. Vale. Romæ, VII Kal. Sept. CIƆ IƆ CXLIII.

XXXIX.

TYRRHENO,

V. C. ſapientiſſimoque.

Lippitudo, quæ me ſolicitat, non modo non decreſcit, ſed fit etiam moleſtior, quoties vel animum ad aliquid cogitandum inſtituo, vel oculos aut manus ad legendum vel ſcribendum adhibeo. Quamobrem non tibi mirum videatur, ſi poſthac vel rarius vel paucioribus verbis ad te ſcribam: nullus eſt mihi domi, cujus oculis ac manibus legam ac ſcribam. Habeo tamen huic morbo gratiam, quod non antea me invaſerit, quam librum Exemplorum abſolverem. Nam nullum mihi amplius occurrit, niſi frigidum, aut nugatorium, aut vul-

vulgare. Ideo scribendi finem faciam. Accepi iterum familiæ tuæ, in primis nobilis, insignia, & symbolum, quo, apertum, nullisque simulationis vel dissimulationis involucris tectum, tum semper sibi constantem animum tuum significare conaris. Nam is hodie mos viget, ut tecti ac prudentis hominis famam obtineat, qui perplexa uti oratione sciat; vel, si dicendum est apertius, qui lepide eleganterq; circumvenire in negocio aliquem norit, ut, cum aliquid cuiquam promiserit, nec manere in eo quod promiserit velit, ne fidem fallere videatur, aliquem in verbis recessum ac latebram habeat, quo confugiat, neque satis, quod dictum esset, illum, cui promissa facta sunt, intellexisse convincat. Quod hominum genus odi maxime, lingua factiosum, ut ait ille, iners opera, sublesta fide. Vt, si cum hominibus istis sit vivendum, jam me Remp. non attigisse, minus pœniteat. Placet mihi etiam vehementer symbolum, quod, insignis familiæ tuæ loco, in vestibus sacris usurpas, Christum crucifixum, cordi impressum, palmam inter & olivam, corona circundatum. Vtinam ille, exemplo tuo, cordi etiam meo perpetuo infixus inhæreat; utinā solus mea sit pax, corona, atq; victoria; utinam, rebus omnibus humanis fluxis & caducis valere jussis, tota illum mente complectar: nam abunde mihi erunt omnia cum eo. Legi Episcopi Neritonensis nostri carmen, in eandem fere sententiam, elegantissimum, plenissimumque pietatis ac religionis, quod P. Benedicto Leodio misisti. Sed cum illud semel, iterum, ac sæpius legissem, nec expleri satiarique possem, contigit idem mihi, Iano Nicio seni, quod olim Achilli, summæ spei puero, contigisse narratur: qui, cum Chironis in antro canentem Orpheum audivisset, *dictum ex hoc, lenire tigres, rapidosque leones*, puerili quodam impetu, & egregio in Orpheum amore correptus, lyram arripuit, ad eamque cantoris præstantissimi laudes, rudibus & inconditis versibus, cecinit. Ita ego etiam, pari erga te amoris æstu percitus incensusque, non potui me continere, quin versibus, quibus jam diu abstinui, præstantissimum illum Antistitem Chisium, ut possem, celebrarem, eorumque te compotem redderem. Ac velim, mihi quoque idem eveni-

re,

re, quod Achilli; qui, quamvis aliis,qui audierant eum, ridiculus fuisset, Orpheo tamen, illius in se amore delectato, gratissimus extitit. Scio, me aliis, quibus meus in te amor & observantia nota non sit,ineptum & inconcinnum visum iri: at id mihi minus molestum erit, si tibi gratum, & non leve amoris in te mei argumentum, quodcunque à me prodierit, accidisse cognovero. Vale. Romæ, Kal. Septembr. CIↃ IↃ CXLIII.

Illustrissimo ac Reverendissimo D. FABIO CHISIO, Episcopo Neritonensi, & Sedis Apostolicæ apud Vbios Nuncio.

STemmata majorum, speciosaque nomina patrum,
Quorum alius fulvo renitens se jactet in auro,
Frontem alius Tyrio prætendat murice vinctam,
Sitque alius tumidus fama & felicibus armis,
Quod magnis olim legionibus imperitarit,
Numine cælesti doctus cum spernis & odis,
Iure mihi sapiens, prudens, rectusque videris.
Non fugit insani speciem, quem gloria mendax
Decipit, & tenuis fallax splendoris imago,
Vel, circum validis oneratum colla catenis,
Tradidit addictum vitiis damnosa voluptas.
Macte animo, Chisi; macte, inquam, ingentibus ausis,
Cujus tanta replet magnum sapientia pectus,
Vt satagas, stultos inter, non stultus haberi.
Hæc sedeat victrix alte sententia menti,
Vt, præter Christum, nullus te torqueat ignis.
Ille tibi sit solus amor, sit sola voluptas,
Divitiæque, decus. non se tibi præferet ullus,
Non proprias jactabit opes, quas conteret usus,
Prærodetque vorax, annis properantibus, ætas.
Si Christum teneas, veniunt simul omnia secum:
At si, quidquid arant Cilices quidque India mittit
Auri, possideas, ac regum sorte beatus
Sub tua jura trahas totum, quod continet orbis,
Et Christo careas, fies jam vilior alga.
O te felicem, claudis si pectoris arce
Auctorem & dominum rerum cœlique potentem.

Non

Non illum extremi veniens tibi temporis hora,
Non vis hostilis rapiet, non prava libido
Fortunæ, repetentis opes, quas cæca ministrat.
Namque erit illa dies, tenebris adoperta capillos,
Cum cita mors veniet, tacitoque simillima furi;
Detrahet ac regum capiti, decora alta, tiaras,
Coget & indignos, ostro gemmisque superbos,
Non bene commissos, tristes, deponere honores;
Quæque, suum fraudans genium, comparsit avarus,
Dilaceranda gemens heredi tradet hianti.
Eja, age, sit Christus tua spes, tua maxima cura;
Sit pax, deliciæ, pugnarum palma, corona;
Vt tua promittunt lepidis nova carmina chartis.

XL.

Clarissimo doctissimoque viro, TYRRHENO.

MAgnas, singulares, ingentes Nihusio, optimo viro; nec non omnium virtutum laudibus cumulatissimo Præsuli Chisio, à quo illi sum conciliatus; gratias habeo: qui Nihusius tanta celeritate diligentiaque Dialogos meos, vix dignos, qui semel à vobis conspiciantur, nedum legantur, imprimendos edendosque curavit, ut antea Romam impressi redierint, quam, illuc eos pervenisse, quisquam suspicari potuerit. Et sane vereor, ne ii, quibus minus nota sit hominis humanitas probitasque, voluisse eum arbitrentur, quamplurimos inscitiæ infantiæq; meæ testes hac ejus sedulitate diligentiaque colligere. Nam multa eorum vitia, quæ, si jacere potuissent in tenebris, acutorum hominum aciem effugissent; nunc, iis in luce collocatis, etiam nolentibus, in oculos defiguntur. Quæ ut ita sint, ejus tamen mirifica in me voluntate mire delector, meque ab eo amari gaudeo; neque quidquam tam cupio, quam pari, atque adeo majori aliquo munere, memorem me illi probare. Præterea, quamquam, in hujus editione libelli, ingenii mei existimatio non nihil agatur, hanc tamen existimationis

tionis jacturam æquo animo feram, si argumenti gravitas, hominum offensionem, in quam, ob jocorum, quibus fortasse nimium indulsimus, levitatem, incurrimus, obliterare aliqua ex parte potuerit. Symbolum, à te missum, fuit mihi gratissimum: & quamquam res ipsa, quam ita eleganter narras, multo mihi esset antea nota, non audebam tamen meum in librum eam referre, quod nullum ejus auctorem, præter rumorem, haberem: nunc, quoniam eam auctoritate & probatione tua niti video, jam nullus mihi dubitandi relictus est locus, quin ea sit verissima, neque ab arguto aliquo homine, & ad jocandum in primis apto, joci causa, ad voluptatem aurium efficta. Cupio te Romæ, cum aliqua honoris accessione, quamprimum videre; quod brevi, quæ est hominum de te opinio ac sermo, futurum existimo. Et sane necesse est, ut tua virtus, in hac luce orbis terrarum, editiori in loco posita, ampliori præsit provinciæ. Bono igitur publico valetudinem tuam cura diligenter. Proinde medicatas istas aquas, quas rursus tibi esse potandas dicis, laudo, immo necessarias duco, si renibus refrigerandis, novi semen calculi, ne iterum pullulet, possint elidere. Etenim vicinus quidam meus, cui, abhinc triennium, hac tam ancipiti sectionis curatione calculus, ovi cujusdam instar, extractus fuerat, nunc alterum, illi forma & magnitudine parem similemque, contraxit; & quia jam ferme septuaginta confecit annos, omni ex spe salutis deturbatus jacet; quam Deus à capite tuo pestem avertat. Tu interim, ut instituisti, me diligas velim. Vale. Romæ, XIII Kalendas Septemb. CIↃ IↃ CXLIII.

XLI.

Doctissimo sapientissimoque viro,

T Y R R H E N O.

Magna me cura & solicitudine afficit distillatio hæc, quæ tot jam dies meis negocium oculis exhibet. nondum enim assequi possum, ut exarescat. Quamquam

in hoc mea culpa est aliqua, eaque non minima, qui ab iis rebus abstinere me nequeo, quibus illa sustentari solet ac crescere; nimirum à solis lumine, ab aëre nocturno, & cibis quibusdam, qui lippis plurimum nocere dicuntur. Sed quid ego, in recensendis hujus ægritudinis causis atque fomentis, diutius immoror, cum vera atque præcipua ante oculos sit, ac manu teneatur? nempe senectus; quæ cum advenit, his atque similibus ad nos instructa malis accedit, immo ipsa per sese nihil est aliud nisi morbus; cui qui conetur obsistere, perinde est, ut inquit Cato, ac si, more gigantum, cum Deo bella suscipiat. Itaque naturæ, ut æquum est, cedo; & insuper magnas Deo gratias ago habeoque, qui me ad id ætatis perduxit, quo pauci perveniunt; cum pleraque pars hominum, in medio vitæ spacio, ac non parum multi in ipso aditu vestibuloque, revocentur. Quod autem nunc ego senectutis, quoq; premor morbi, meminerim, inopia rerum, de quibus scriberem, fecit: non, quod non sint plura, ac memoratu dignissima: sed ea sunt ejusmodi, ut literis tuto committi non possint. Nam superfluum duco ac non necessarium, scribere de Principe Casimiro, Regis Poloniæ fratre, qui Societati Iesu nomen dedit; quoniam hæc res, tam nova tamque admirabilis, notior est vobis, quam nobis, qui absumus à regionibus illis, ubi tantum ille aggressus est facinus, multo, quam vos, longius. Hic jam Romam pervenit, ac nudius tertius, ab Æde, nomini Iesu sacra, in Vaticanum, ad Pont. Max. se contulit; non rheda vectus, sed pedes, non regali habitu, sed simplici & obtrita veste, ut est mos novitiorum ejus Societatis, indutus; non alio comitatu instructus, nisi fraterculo uno, qui eidem incedebat ad dexteram. Exceptus est à summo Pont. perquam humanissimé, atque omnibus illis honoribus affectus, qui Regis fratri debentur: nam amantissimis ab eo amplexibus circumplicatus, non ad pedum sed ad manuum osculum admissus, non stans sed sedens, quæ vellet, jussus est dicere; præterea Celsitudinis cognomine cohonestatus, discessit: quamquam omnes istos honores atque alios constantissime repudiaret, rogaretque, ut non jam in Principum, unde discesserat, sed in pauperum atque ino-

inopum, ad quos transierat, loco ac numero haberetur. Quod illi Pontifex, deinceps se facturum esse, promisit. Duo etiam insignia duarum mulierum exempla proximis diebus contigerunt, quæ scribenda, atque ad te mittenda curavi; ut, si tempore venerint, reliquis adjiciantur. Vale. Romæ, VII Idus Octobris CIƆIƆCXLIII.

XLII.

Omnibus ingenii, doctrinæ, probitatisque notis insigni viro,

TYRRHENO.

NImis profecto sæviter, atque atrociter, invida mors in rebus humanis debacchatur; quæ plerunque vilissimis ac sordidissimis quibusque relictis, quidquid est ubique carissimum ac bellissimum, carpit. Paulo ante, Francisci Balduccii, Etrusci poëtæ clarissimi, & Lælii Guidiccionii, docti sermonis utriusque linguæ, & in omni eruditionis genere propemodum singularis, morte doluimus. Nunc, quasi parum damni bonæ literæ fecissent, Ioannem Ciampolum lugemus extinctum. Erat illi ingenium acre, sublime, acutum; scribendi genus altum, exaggeratum, novum, ac suum proprium; sententiæ argutæ, exquisitæ, & tanquam ex abdito erutæ. Hic primum in Io. Baptistæ Strozzæ cæci schola eruditus, ejusque facultatibus educatus, ingenii & eruditionis famam est adeptus; qua sublevatus, in principum virorum amicitiam gratiamque pervenerat; à quibus divitiis atque opibus auctus, facile ad summam amplitudinem fuisset evectus, nisi, magnis ad eam itineribus properans, in medio cursu corruisset; suo fortasse vitio: erat enim elatus, tumidus, gloriarum plenus, sui ipsius amator, ceterorum contemtor, præter eos, quos similis scribendi natura atque voluntas sibi junxisset. Sed, detractis his vitiis, erat omnino vir magnus; in inveniendo acutus; quod invenisset, omissis propriis, translatis explicans verbis; tum in soluta oratione, tum

in versibus, grande quiddam ac tragicum resonans: quo fiebat, ut, qui multum ab hoc ipsius genere distarent, postularet, eos sibi cedere, fastigiumque summittere. Quid multa? M. Tullium, & Pub. Virgilium, duo Latinæ eloquentiæ lumina, quorum temperata oratio, quæ nimirum humilia subtiliter, magna graviter, mediocria suaviter explicat, omnibus seculis admirabilis extitit, tales, inquam, tantosque viros, tanquam nullius homines ingenii, nullius ponderis, inopes rerum ac sententiarum, sermone abjecto atque pedestri, irridebat. Sua dicitur scripta Regi Poloniæ testamento legasse; ex quibus, si edentur, cognosci poterit, qualis fuerit. Ex administrationibus oppidorum, quæ, per annos duodecim, invitus (nam ad Vrbem, unde sub honoris specie fuerat ejectus, crebro spectabat,) gubernaverat, & ex fructibus, quos ex pinguibus sacerdotiis, quibus præditus erat, capiebat, multa aureorum millia confecerat: ex quibus millia decem & octo, quæ in officiis, ut vocant, una cum vita pereuntibus, collocaverat, ad Pontificem redierunt; ad quem etiam reliquorum bonorum possessio, spolii jure, pervenit. O miseros mortales, in coacervandis divitiis occupatos, qui, suum sæpe genium fraudantes, nesciunt, cui congregent eas! Ille mihi videtur prudens, ac sapienter, ut ita dicam, avarus, qui, quod sibi ex suis usibus redundat, effundit in pauperes. non enim illud perdit, sed pauperum manibus tradit, deferendum in cælum: ubi, in omni æterni temporis spacio, quod in ipsis sumpserit, eo fruatur, nec cuiquam ad illud adspirare fas erit. Sed jam philosophatum est satis: pergo ad reliqua. Summæ mihi voluptati fuit, intelligere, quaterniones meos, una cum literis, ad te datis, non interiisse, sed salvos, ad unum omnes, pervenisse. Nam, si quod, eorum jactura, damnum fieri contigisset, nulla id ratione sarciri potuisset; quod, ob rationes quas me tibi sæpius commemorasse memini, eorum, quæ scribo, nullum apud me exemplar relinquo. Quod autem ad bella attinet, laboratur hic vehementer: ac proximis diebus, non procul ab agro Perusino, male à nostris pugnatum est; qui, insidiis inimicorum oppressi, partim ferro deleti, partim, una cum eorum omnibus

omnibus fere ducibus,ſunt in captivitatem abducti. Tuæ ſunt partes, in precibus ac ſacrificiis, quæ Deo offers, eum rogare, ut ſit propitius, & Eccleſiæ ſuæ cauſam defenſionemque ſuſcipiat. Reliquum eſt, ut de tua ſingulari erga me humanitate benevolentiaque gratias agam; quæ quamvis ſatis ſe mihi indicaverit, tamen non ceſſat, in ſingulis tuis ad me literis, ex omnibus partibus fere ſemper oſtendere. Vale. Romæ, XVI Kalend. Octobr. CIϽ IϽ CXLIII.

XLIII.

Doctiſſimo clariſſimoque viro,

TYRRHENO.

IVbes me, Tyrrhene præſtantiſſime, tuis longis iiſdemque elegantiſſimis literis, quas proxime ad me miſiſti, alteris meis, æque longis, reſpondere. Quod non eſt difficile. Non enim cicadæ poteſt cantio deeſſe. Sed, ut illis æque bene, docte, eleganterque reſpondere liceat, tua opus eſt mihi eloquentia; quæ, ut tu optime omnium noſti, non in verborum tantum copia, & linguæ volubilitate conſiſtit, ſed aliis pluribus longeque majoribus virtutibus continetur: quarum in te nulla deſideratur. Nam, ſi verba eloquentes facerent, quis non eſſet eloquens? Nemo enim, niſi ſit plane elinguis ac ſtupidus, pluribus verbis animi ſui ſenſa proferre non poteſt. Tum garruli, loquaces, atque adeo circulatores omnes, eſſent in eloquentium numero reponendi, qui multas quotidie horas in foris, celeri ac nuſquam inſiſtente orationis curſu, ſimplicibus ac credulis hominibus mercimonia conantur obtrudere. Dabo igitur operam, ut tibi faciam ſatis, ac verbis, quibus tuæ ſcriptæ ſunt literæ, totidem pene verba rependam. Et primum, voluptatem mihi magnam nuncias; cum ſcribis, literarum, quas ad te dederim, nullas interiiſſe, ſed ſalvas, ad unas, omnes, perveniſſe. Sed cum addis, non meminiſſe te, eas legiſſe, quas ad Fabium Chiſium anno ſuperiore, ſcriptas verſibus, miſi; facis, ut verear, ne omnes tibi ſint redditæ.

Mitto igitur earum exemplum; quas, summa àmbitione, à te, summo scribendorum carminum magistro, legi ac corrigi cupio. Quibus accedunt aliæ, fratribus Accorambonis, optimis ac nobilibus adolescentibus datæ; in quibus Maria Isabella Accorambona, fœmina lectissima, eorum amita, omnem spem familiæ Accorambonæ dignitatis collocatam habet: nam illi, pene infantes, intra septem dierum spacium, utroque sunt parente orbati. Multa continent præcepta, ad mores recte formandos, ætati illi utilia ac salutaria. Superioribus diebus, aliam ad eundem Antistitem epistolam, versibus exaratam, scripsi; quam accepisse, legisse, atque etiam emendasse te arbitror: id enim summopere à te expetebam. Commovit studium meum, ad versus faciendos, elegantissimum viri illius carmen, cum summa pietatis significatione conjunctum, in quo P. Capuccino Leodiensi cogitationes suas, de mundi contemtu, à Deo sibi immissas, exponit. Placuit mihi argumentum; cui jam longa vita plus quam satis ostendit, quam sint fluxa, fragilia, caduca, inania, omnia ejus bona, quam sint fallaces hominum spes, fragilisque fortuna, quam sint inanes omnes nostræ contentiones, labores, & studia. Ac multa in eam sententiam dixi, non eadem eloquentia, qua ille, sed animi sensu propemodum pari. Ac, bonã istam mentem, qua præditus es, tibi vehementer gratulor, Deumq; oro, ut sit perpetua. Verum, ex his versibus, aliisque, quos te habere fateris, simul collectis, posset unum corpus confici, typisq; mandari. At erit exiguum. Fateor; non tamen propterea lectorum à se animos abalienabit, immo conciliabit sibi magis. Sentimus enim, librorum exiguitate nos vehementer, ad cognoscendum, quid illi afferant, allici; contra, magnitudine eorundem ac mole, à legendo deterreri. At quamvis hic liber, si edatur, justæ magnitudinis commendatione, opinioni hominum tradi non possit, saltem in iis numeraretur, qui re magis atque virtute æstimantur, quam pondere ac mole. Sed tantum illi laudis ac boni, ingenii facultatisque meæ tenuitas invidet. Atque utinam omnia, quæ in hoc genere scripta sunt à nobis, proferre possemus, neque partim neglecta interiissent, partim ab eo, qui secum attulit, detinerentur;

tur: profecto hæc ab eo magnitudo, quæ nunc abest,non desideraretur. Nunc meæ me inertiæ pudet pigetque, qui tantopere semper laborem describendi defugerim, neque operum, in quibus desudassem, exemplaria servaverim; quibus operibus, tua auctoritate & gratia, in lucem proferendis, tam bella occasio deperit; cujus fortasse, ut omnes divi atq; homines adjuvent,non alia posthac melior commodiorque se offeret. At si tibi, inquis, iste scribendi labor ita est odiosus atque molestus, amanuensis vel librarii cujuspiam opera utere; ita enim laboris scribendi molestiam feceris lucri. Primum, non sum in tantis nummis, præsertim in his temporum difficultatibus, ac difficillimis solutionis, ut præter eam familiam, quam alo, possim etiam amanuensis, docti eruditique viri, qui ea, quæ scribit, intelligat, operas emere; cujus notæ homines & difficillime inveniuntur, & carissime conducuntur. Deinde, quos in librariis sumptus facias, perdis. Etenim, harum elegantium artium rudes, ita corrupte, ita inquinate, omnia describunt, ut in iis, quæ scripserint, corrigendis emendandisque, plus operis sumas, quam si ipse scripsisses. Verum, quamvis omnium mearum rerum jacturam æquo animo feram, earum præsertim quæ ingenio pepererim, nolim tamen epistolas interire;quæ propter styli & argumenti varietatem & copiam, non minimam possunt lectoribus voluptatem afferre. At ego Gabrielem Naudæum,ingenuum ac literatum virum, nunquam iis esse præditum moribus credam, ut eas perditum ire velit. Nam quid illi lucri sit, eum, qui ipsius fidem secutus sit, fallere? Gaudeo, tibi consilium probari meum, de altera Pinacotheca instituenda; cumque id opus, quod præ manibus habeo, absolvero, (quod jam in fine laborat,) nihil hoc esse faciendum prius existimo; si tamen vita suppeditaverit; ut cum superioris satietas ceperit, novam habeas deambulationem, ubi fastidium & satietatem possis abigere. Nam post illam editam, tria præclara, & immortalitate digna ingenia interierunt, Balduccius, Guidiccionus, Ciampolus; quos ego novi probe, atque etiam habui usu amicitiaque conjunctos. De aliis, qui mihi noti sunt minus,præsto sunt, qui me docere fideliter possint, quali

quisque fuerit ingenio, moribus, eruditione, doctrina. Neque quidquam est, quod expedire celerius, vel facilius, possim. Etenim in hoc opere, quod nunc urgeo, omnia sunt ingenio eruenda: quæ magni laboris res est, magnæque industriæ: in illo, quod aggredi meditor, parata erit materia, & ante oculos posita: neque in verbis inveniendis eligendisque magnus me labor & cura torquebit; quod longus scribendi usus exercitatioque id mihi attulit, ut verba, quæ sint apta, statim vocata respondeant, & sub acumen styli succedant, tum argutæ facetæque sententiæ, ad ornatum ac lumen orationis, sua sponte, cum est opus, occurrant. Sed, quo major ex nova Pinacotheca voluptas tibi contingat, prosperam ac secundam valetudinem evenire in primis cupio; sine qua, nihil cuiquam gratum, nihil jucundum potest accidere. Cui valetudini si incommodus est maxime cæli istius rigor atque sævitia, quæso, quod bona summi Pontificis cum venia fiat, eripe te, quantum potest, regionibus istis frigidissimis, & aërem mitiorem salubrioremque persequere; cujusmodi illum esse arbitror, quo sponsa, ut inquis, hoc est, Ecclesia tua te vocat. Quamquam, si meo arbitratu liceat, velim te hic Romæ, ex tuis virtutibus ornatum, aspicere, atque in eo dignitatis loco collocatum, quo tua te præclara in Remp. merita vocant, officiis omnibus amplecti, colere, ac venerari; præterea, magis ex me ipso, quam ex aliqua mei ipsius effigie, tibi notus atque perspectus existere. Quæ effigies, jam absoluta planeque perfecta, in æs inciditur, ut imprimatur. Quod ubi erit factum, continuo ad te plura ejus evolabunt exempla. Nec sine magno meo pudore ac verecundia. Nam quis ego sim, ut oris mei descriptio, cum veritate naturæ decertans, in paginis impressa, circumferatur, quæ non solum pictoris artificio, sed etiam commemoratione hominis, & cognitione formæ, delectet? Sed amicis, nimium in hac re cupidis mei, postulantibus, vel cogentibus potius, obsisti non potuit. At, his omissis, amo pietatem tuam, ac laudo, qui à Deo tibi commissam Ecclesiam, adeo cordi tuo caram esse ostendis, ut omnibus tuis honoribus ac commodis anteponendam existimes. Ob cujus pietatis ac religionis ardorem

ardorem studiumque, illi tibi fructus contingent, qui maximi, omnium opinione, censentur; summa apud homines laus, & ad honores ascensio. Atque, ut meritorum tuorum sationi, iniquorum malignitate, hi fructus non respondeant, qui, quoniam fluxi sunt & caduci, cur tantopere sint expetendi, non video; certe te illi non decipient, qui, post decursum hujus miseræ & ærumnosæ vitæ spacium, iis à Deo proveniunt, qui creditam ac commissam ipsis Ecclesiam, cum fidei, probitatis, justitiæque laude administrarunt. En tibi epistolam longam, tuæque verborum prope numero parem; quam, ob ejus longitudinem, me piget relegere. Vale; ac me, sicut facis, dilige. Romæ, Id. Octobr. CIϽ IϽ CXLIII.

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino FABIO CHISIO, Sedis Apostolicæ apud Vbios Nuncio.

Grandia semidei dum te mandata remotis
Vrbani retinent Vbiis, dum mole sub alta
Curarum premeris; Romæ, securus inersque,
Longa nimis placidam duco per tempora vitam,
Ambitione procul; nec sævo viscera morsu
Corripit invidia, ex vicini rebus opimis;
Nec rapit ex oculis somnos ferus ardor habendi,
Nec lacerat mentem Veneris male sana cupido,
Turpis cuivis, ætati sed turpior actæ.
Quocirca, Æmonio jam pene æqualis Olympo,
Ipse potens animi, cæli de parte serena,
Cuncta feris cerno jactari flatibus infra.
Est mihi Ianiculi domus alto in vertice collis,
Quamvis parva, tamen qua non formosior ulla.
Hæc Tiberim late circum camposque virentes,
Et septemgeminos tollentem ad sidera colles,
Romulidum cupidis offert obtutibus Vrbem.
Si domus illa placet, longos quæ prospicit agros,
Quæ magis hac placeat, quam sors mihi dextra paravit?
Innocui vero facies nitidissima cæli,
Tum juga Telegoni, blandas tum Tiburis udi
Delicias regum, ac veteris monimenta Sibyllæ,

Præ se pontinum, & fundos putat esse malignos.
Iungitur exiguus domui, sed fertilis herbis,
Vtilis & pomis, atque aptus vitibus, hortus.
Hic casiæ mites, & olentis vimen acanthi;
Rosmaris hic, betæque, rumex, inulæque morantur;
Intybaque, erucæque, & spissis allia fibris,
Non desunt; hic ruta viret, cœpæque rubescunt,
Nec non, læta sinum pandens, se salvia fundit;
Ac locus, his etiam plures, alit ubere fœtus.
Arboribus ficus albæ, biferæque, nigræque,
Ac tenui pendent obducta cydonia lana.
Ver hic perpetuum renitens, dat munera florum,
Herbarumque, sinu tellus quas fœta remittit,
Lacteolas violas, rubras, quasque inficit ille
Qui color insani faciem perfundit amantis,
Purpureas niveasque rosas, atque alba ligustra,
Corycios que crocos, Salaminiacosque hyacinthos.
Est ubi plus tepeant hyemes, aut aura Favoni
Dulcius immodicos æstatis temperet ignes?
Namque ubi perrupto fremit Auster carcere sævus,
Aut gelido immites strident Aquilone procellæ,
Atque aër mugit, strepitant silvæque sonantes;
Nil hyemi est nostro viridanti juris in horto;
Singula quæque foris cum bello fervere cernas,
Intus cuncta silent, & verna pace fruuntur.
Vnde mihi, claro fas est mea prandia mane
Impune in sole ac cælo celebrare patenti,
Dum septi domibus reliqui, clausaque fenestra,
Igni quisque fugat frigus, boreamque furentem.
At postquam glacialis hyems dat, pulsa sub arctos,
Æstati reparare vices, flammaque rapaci
Cum campis urit segetes Hyperionis ardor.
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis;
Ad mensam sedeo, densas præbentibus umbras
Mollibus, ac pictis viridi pallore, corymbis;
Quos circum volitant auræ, Zephyrique vagantes:
Hos comitantur aves, patulis quæ dulcia ramis
Ludentes vario diffundunt carmina cantu.
Solus abest gelidis manans à fontibus humor,
Qui blandum referat decurrens murmur ad aures,
Irriget

Irriget & largo viridantes flumine plantas.
Sed quoque contingent hæc nobis dona, propinqui
Divitis auxilio, magnam qui ducit aquarum
Vim sibi; post refluas vicinis dividet undas.
Ac, ne summa domus sint imis forte minora,
Ardua sublimi pandit sese area tecto,
Vnde acies longe subjectos tendat in agros.
Dat sinuosa comis vitis frondentibus umbras
Frigidulas illi, solemque à finibus arcet.
Insequitur canna, lentoque ex vimine texta,
Speluncæ in morem, casula, & quo firmior imbri
Ventisque obsistat, fulcitur tota tigellis.
Hic mihi grata quies, veterum monumenta legenti,
Suppetit, & fesso solamen dulce laborum.
Ac memori illorum, quos antra domusque ferarum
Excepere olim, labentis tempora vitæ
Occurrunt animo, & patriæ cælestis origo.
Tum peregrinantem refero, qui fessus in umbra
Amissas reparat vires, quo promptior inde
Carpat iter reliquum, patriis avulsus ab oris.
Quos mihi dat risus, supremæ qui immemor horæ,
Sumtibus innumeris, vicinas nubibus ædes
Ædificat, jam jam tenues abiturus in auras!
Illa viatori magis apta cubilia duco.
Mittitur unde mea scripta hæc tibi littera dextra.

Mario ac Roberto Accorambonis, fratribus, magnæ spei adolescentibus.

Roberte, atque Mari, fratres, duo germina clari
Accoramboni generis, quos fervida virtus,
Per saxa & salebras, celsi perque aspera montis,
Alta trahit pueros supremi ad limen honoris;
Pergite, nec scelerum mater vos, blanda voluptas,
Ipsa suis capiat laqueis, teneatque revinctos;
Pinguia nec variis depicta coloribus arva,
Densa quibus nimium stultorum turba pererrat,
Decipiant oculos specie, gressusque morentur,
Optatam valeant cursu ne tangere metam.

Nunc

Nunc opus est animis, pueri, nunc pectore firmo,
Cum vestra hac petitur tam multis hostibus ætas,
Flectere qui teneros vitiorum ad limina cogant.
Nam (moneo) falsa latitat sub imagine, dulcis,
Dira voluptatis tabes, tetrumque venenum,
Quod, simul infundit se animis, totosque peragrat,
Protinus, æterno mactatos funere, ad ima
Tartara demergit, faucesque immitis Averni.
Tum via, qua rutilis fulget violisque rosisque,
Et tenerum pedibus gramen substernit euntis,
Plena est insidiis: fugiat, velocius aura,
Blandimenta oculos inimica juvantia molles,
Cui Deus & propria mens est & cura salutis.
Multo flore tegit, multumque virentibus herbis,
Mortiferos angues, laqueos, atque horrida Ditis
Ostia, sulphureos amnes, noctemque profundam,
Quæ rapit incautos, raptosque in viscera condit.
Spreta voluptatis facies, & amœna vireta
Posthabita, & fontes, ac formosissima Tempe,
Inseruere astris, diram qui contudit hydram,
Stymphalidasque feras prostravit cominus arcu,
Quæque ipse indueret, detraxit terga leoni;
Remigium contra quivis Ithacensis Vlyssi,
Cui potior patria fuit interdicta voluptas,
Æternis lacerat probris, ac sedulus urget,
Quod liquidi quondam captum dulcedine potus
In suis antiquam mutaverit ora figuram.
Credite, vos eadem tandem fortuna sequetur,
Cum similes illis contingat moribus esse.
Sed magis Herculeo submittite colla labori,
Si vos ille potest facere & servare beatos.

XLIV. Sin-

XLIV.

Singulari ſapientia & eruditione viro,

T Y R R H E N O.

DIſtillatio iſta, quæ, menſem jam integrum meo à capite defluens, iter ad oculos habet, ita me ab omni animi contentione ſtudioque, quæ lippis inimica eſſe ajunt, remotum habet, jam ut nihil fere ſcribam, nihil mediter, nihil legam: manus ipſa quodammodo, ex longa deſidia ignaviaque, torpere videtur, ac vix audere calamum ſumere. Omnino tali ſum ingenio præditus, ut, niſi adſit uſus & exercitatio, ſimilis ſim navigio, quod adverſo flumine pellitur. Nam, ſi remiges paululum inhibuerint, continuo eum, quem tenet amnis, curſum repetet, intermiſſo impetu pulſuque remorum. Quamobrem ſi lippitudo iſta pergat mihi moleſta eſſe, vereor, ne illuc redeam, unde me magno labore vix abripui; nimirum ad inſcitiæ, ac Latini ſermonis ignorantiæ, terminos. Sed mea erga te obſervantia, ne id contingat, efficiet, & invita ac repugnante lippitudine, in aliquo me ſcribendi ſtudio retinebit. Nam, quoniam ita tibi gratum eſſe video, nullam occaſionem, ad te literas dandi, prætermittam, nec officii literarum intermiſſione, tuo in me amori intervenire calamitatem aliquam patiar. Etenim nulla re alia, tam inter abſentes amicitiæ ab interitu vindicantur, quam literarum ope atque præſidio. Quamvis, dum ægritudo oculorum maneat, eo ſim parcius uſurus, hoc eſt, minus longas ad te literas daturus. Neq; ſolum amicitiæ tuendæ gratia, epiſtolarum officium eſſe mihi neceſſarium exiſtimo, verum ea etiam de cauſa, ne aliquod ingrati animi crimen incurram; quod tua in me beneficia ita magna ſunt, ita perpetua, ut, niſi tibi ſæpiſſime gratias agam, non modo ingratus, verum etiam impius ſim habendus. Nunquam enim illorum memoria mihi excidet: nunquam uſurpare literis atque ſermonibus deſiſtam, tuam illam; quo nomine appellem neſcio; nam ſi dixero, benevo-

nevolentiam, curam, ac diligentiam, vereor, ne id quod eloquar perinde intelligatur, atque ipse cogitans sentio; verum necessitatis & inopiæ causa dicam, summam illam solicitudinem, ab incredibili quadam humanitate ductam, qua, in maximis tuis occupationibus, acerbissimis vesicæ doloribus, gloriolæ nostræ studiosus in primis, das operam per tuos, ut mea scripta elegantissimis typis mandentur. Et, quod ad dialogos attinet, multa jam errata collegi, typographi injuria commissa; eaque ad Nihusium misi; sed sum oblitus, epistolæ, qua fratribus Syris Dialogum convivii, in ipsorum villa celebrati, inscribo, addere, patriciis Savonensibus; ut ejus inscriptio sit, *Io. Baptistæ & Alexandro de Syris, patriciis Savonensibus*. Si nondum Dialogi sint impressi, esset mihi gratissimum, duo illa verba addi. Et cum nihil sit prærerea, quod ad te scribam; finem faciam. Cura ut valeas, meque tibi semper gratum, tuorumq; in me beneficiorum memorem fore, existimes. Romæ, VI Kal. Octobr. CIↃIↃCXLIII.

XLV.

Clarissimo ornatissimoque viro,

T Y R R H E N O.

QVod breviores, quam vellem, hæ meæ ad te literæ veniant, temporis angustiæ, in quas coactus sum, faciunt. Nam cum tabellarius in eo jam esset, ut discederet, dedit mihi ad Bartoldum Nihusium literas Leo Allatius, Græcorum longe doctissimus; in quibus, ad quædam illius postulata, docte eruditeque respondet. Id ille serius fortasse, quam vellet, ab eo factum, queretur; sed injuria. Nam, nec majori celeritate, nec majori diligentia potuit; quod ea, de quibus doceri postulat, tam multa sunt, tam perplexa, tam obscura, ut ad ea explicanda, atque illustranda, multæ illi fuerint bibliothecæ adeundæ, multi codices evolvendi, multorum etiam sententiæ perquirendæ audiendæque. Præterea, tot negociorum labore gravatus, atque aulæ occupatione

ne (nam Francisco Card. Barberino operam navat,) ita districtus est totus, ut non multum illi ocii ac temporis ad literarum studia relinquatur. Expectatissimæ hæ ad Nihusium literæ perferentur: novi enim ego, ex illius literis, hominis ingenium, quam sit cupidum omnis eruditionis, omnisque doctrinæ, quamque harum literarum expectatione torqueatur. Tuæ erit humanitatis, tuique in illum amoris, perficere ut illi animus expleatur. Multa sunt, quæ scribi possent, præsertim de bello, quo multæ Italiæ urbes agrique vastantur. Sed malo, ea te ab aliis audire, quam ex meis literis accipere. Statui enim omnino de Rep. silere. Nam plures mihi essent accusandi. Tantum satis sit scire, multa à nostris secunda prælia fieri, atque adversus hostes malignos acriter vehementerque pugnari. Hoc enim nomine videor posse eos afficere, qui Ecclesiæ Romanæ, à qua nulla illis est orta injuria, bellum atrox habent indictum. Sed Deus, pœnas ab illis debitas justasque repetendo, vim suam numenque declarabit. Vale. Romæ, VIII Kal. Novembr. CIↃ IↃC XLIII.

XLVI.

Clarissimo sapientissimoque viro,

TYRRHENO.

AVdio, tibi succedi. Quod, si in rem tuam est, gaudeo. Quamquam, quantum ex superioribus tuis literis intellexi, profectionem ab regionibus istis tibi non ingratam, vel saltem valetudini tuæ non incommodam fore video, idque ob cæli sævitiam; quæ tantum, superioribus annis, tibi morbi creavit, unde vix vivus emerseris. Sed non perinde ac tibi, civibus istis gratus tuus discessus existet; qui te, quem ob vitæ innocentiam, ob singulares animi dotes, ob morum suavitatem, ita diligunt, ut nihil sit in amore ardentius, ægre à se divelli patientur. Mihi vero, non ita commodum eveniet: nam, ut me tibi aperiam, optabam summopere, ante tuum ab urbe ista discessum, fretus occasione,

quam Nihusii benignitas præbet, epistolas, quas istuc ad te misi, impressas aspicere, quæ perpetuum essent meæ in te observantiæ, tuæque in me benevolentiæ, monumentum. Etenim, nulla re ita sum alacer animo, quam ut ceteri, viventibus nobis, ex nostris ad te literis cognoscant, & omnis posteritas seculorum intelligat, tecum nobis amicitiam usumque literarum intercessisse. Hoc nihil mihi, vel ad existimationem honestius, vel ad læticiam animi jucundius, vel ad memoriæ dignitatem oportunius evenire posse existimo. Deinde, cum hæ literæ non minimam partem laudum tuarum attingant, incredibli me cupiditate inflammabant, procurandi, ut ederentur; quo hac gloriola fruerer, meam etiam opellam, illis celebrandis, alicui usui fuisse. Non tamen unquam sperare sum ausus, me, in te sempiternæ gloriæ commendando, propriam ingenii gloriam consequi posse: ad illud solum spectavi, ut hoc meo conatu fieret omnibus palam, quantam ego, una cum aliis, virtutum tuarum vim esse intelligam; cum me non potuerim continere, quin eas, quoquomodo possem, exponerem. Præterea augebat hoc desiderium meum officiosa multorum sedulitas, qui me, tanquam flagitatores assidui atque molesti, circumstant, rogantque, ecquando volumen epistolarum perventurum ad ipsos sit, quod Naudæus, se quamprimum Romam, typis impressum, missurum esse, spoponderat: cupere enim se, ajunt, meum illud scribendi genus, in quo naturalis quidam inest, ut ipsi dicunt, non fucatus nitor, ac sine molestia diligens elegantia, in epistolis, quarum illud magis est proprium, degustare. Sed cum Naudæus, multarum litium plurimorumque negociorum occupatione districtus, adhuc promissi sui summam explere non potuerit, fuisset mihi vehementer gratum, posse me, literis ad te missis huic illorum erga me voluntati facere satis. Neque in eo Naudæus offendi potuisset; neq; hæ literæ iis, quas ipse postea edidisset, novitatis gratiam eripuissent. Nam illæ multum ab his distant, in quibus est genus orationis fusum ac profluens, quod est epistolis familiaribus aptum. In quo vereor, ne modum excesserim, tecumque nimis familiariter egerim, ac jure illud mihi

possis

possis objicere, quod olim Augustus illi, qui cœnam ipsi dederat, nec cerealem, nec pollucibilem, nec imperatoria illius majestate dignam, *Non putabam, me tibi esse tam familiarem.* Tua enim dignitas & honores acti, exquisitius & enucleatius scribendi genus efflagitant. Et quoniam videbam, mearum ad te literarum non eum esse numerum, qui justum aliquod corpus efficeret; cogitabam, posse iis adjici eas, versibus scriptas, illasque ad Nihusium datas; ac præterea nonnullas alias, quas domi habeo. At vide, quam ego cogitationi huic meæ assentabar, & faciliora omnia fingebam. Occurrebat mihi primum, Nihusii humanitas, ac propensa, in hæc studia, voluntas, quæ non gravate dedisset operam, ut illæ imprimerentur: tum, egregium illud erga te studium, quod nihil tibi postulanti denegasset, sese aperiebat: postremo, ut ad hanc spem, quæ mihi à Nihusio ostendebatur, vela darem, ea etiam cogitatio me, tanquam flatus aliquis, impellebat, quod eum arbitrabar, non solum honoris tui gratia, sed sua etiam causa, ad hanc provinciam suscipiendam descensurum, quod meæ ad ipsum litteræ, quæ una cum aliis essent imprimendæ, meritissimo, magnam ingenii, doctrinæ & eruditionis, commendationem habeant. Verum, cum hæc spes occisa propemodum sit, eam dimittam; eoque magis, quod hanc rationem mecum tantum inibam, non autem tecum; quem præsertim adhibitum esse oportuit. Quis enim scit, an tu meum istud consilium fuisses approbaturus, an illud potius, tanquam ineptum, vel inane, repudiaturus? Quamobrem, ab hac cogitatione me totum avoco, & ad eam revoco; ut, simul ac operi inchoato, prope tamen absoluto, tanquam fastigium imposuerim, alteram Pinacothecæ partem, te in primis hortante ac suadente, instituam. Vale. Romæ, VI Idus Novembr. CIↃ IↃ CXLIII.

XLVII.

Nobiliſſimo præſtantiſſimoque viro, T Y R R H E N O.

SCribis ad me, te iſtic futurum hac hyeme; quam, ut initia ſe dant, acerrimam fore non dubito. Quod valetudinis tuæ cauſa, quæ mihi carior eſt mea, minime vellem; cum cælum iſtud frigidiſſimum, ut magno tuo cum malo expertus es, tibi adverſarium ſit maxime. Verum cum ita ſummi Pontificis voluntas ferat; cujus voluntati, pro ea qua præditus es erga Sedem Apoſtolicam reverentia atque obſervantia, tuæ faſtigium faſceſque ſummittis, ſine ulla exceptione loci, temporis, ac valetudinis; aliquam in ſpem venio, fore, ut mihi contingat, quod maxime cupio; nimirum, ut ea qua apud Nihuſium auctoritate & gratia polles, ſtatim poſt Exempla, meæ ad te literæ imprimantur, una cum iis, quas ad ipſum Nihuſium dedi, aliiſque nonnullis, quas diſperſas & vagas, hic Romæ collegi; idque iis de cauſis, quas pluribus verbis, ſuperioribus meis ad te literis, ſcripſi. Etenim Naudæi, qui tot pollicitationibus volumen à me literarum, una cum aliis quæ ſcripſimus, abſtulit, & ſecum in Galliam aſportavit, ſua promiſſa excidiſſe ab animo, video,

Vt miſſum ſponſi furtivo munere malum
Procurrit caſto virginis è gremio,
Quòd miſeræ oblitæ, molli ſub veſte locatum,
Dum adventu matris proſilit, excutitur.

Quamquam dignus eſt excuſatione. Nam in aſportanda ordinandaque inſigni bibliotheca, quam Cardinalis Mazarinus, cui ille inſervit, coëmit, tanta homini occupatio incidit, ut non liceat, alieno dare operam negocio. Verum, quamvis hujus rei ſim maxime cupidus, totam tamen in tuum arbitrium voluntatemque rejicio; à qua vel latum quidem unguem recedere, mihi fas eſſe non duco. Illud fortaſſe, ut totum hoc meum poſtulatum contemnas, efficiet, nempe epiſtolarum ipſarum ratio,

ratio, quæ omnes diligenter scribendi laude carent. Sum etenim revera, tum in epistolis, tum in aliis scriptionibus, admodum iners ac negligens, qui eas, inertiæ causa, ne relegere quidem audeo; quam meam inertiam, elegantissimo illo symbolo, quod ad me misisti, verberari sentio; nam, tam inconditis & inquinate loquentibus literis, tui nominis claritati tenebras obduci putabis. Sed, neque tibi neque mortalium cuipiam displicere debeat, in ea rudi impolitaque oratione, tanquam tenebris, mei erga te officii, vel pietatis potius, lumen enitere. Sed de his nimis multa. Statueram, simul ac opus, quod nunc urgeo; exædificassem, aliam Pinacothecam instituere, in quam eorum, qui prætermissi essent, vel postea interiissent, imagines referrem; sed, cum multorum, enixe eam postulantium, studiis non possit obsisti, est mihi in animo, omissis aliis omnibus, quamprimum illi manus admovere; ac, si paratam habuero materiam, non ita multis eam mensibus absolvam. Quamobrem, rem mihi gratissimam feceris, si uniuscujusque popularium tuorum, de quibus ad me scripsisti, genus, studium, ætatem, mores, tum pravos, tum bonos, exitum vitæ, atque alia, quæ sint illius propria, non fuse, neque Latine, (nolo enim tibi homini occupatissimo id laboris imponere;) sed breviter, ac vernacula lingua, describenda, atque ad me perferenda curabis. Quibus, in nonnullis, pace tua, ea addam, quæ ipse audivi ac vidi. Etenim non pangimus panegyricos, sed animi cujusque vultum, qui ingenii laude præstiterit, oratione, tanquam penicillo, describimus. Oris mei imaguncula nondum advenit; cum aderit, properabit ad te, ventis atque avibus citius. Quam cum aspicies, exclamabis, Cadaverosam hominis faciem, dignamque, quæ in literatis fictilibus urnis, joci causa, depingatur! Vale. Romæ, XII Kal. Decemb. CIↃIↃCXLIII.

XLVIII.

Laudatiſſimo, omnique honore cultuque digniſſimo viro,

TYRRHENO.

IAm Nihuſio redditum eſſe arbitror faſciculum literarum, ab Allatio miſſum; quibus doctiſſimis illius poſtulatis reſpondet. Neque dubito, quin animum illi expleverit. Ita eſt Allatius earum rerum peritus, de quibus ille doceri volebat, ut paucos habeat pares, ſuperiorem fortaſſe neminem. Ac forſan ſerius, quam vellet, ſibi reſponſum, queretur; ſed non debet nimium, ex ſuo ocio, alienum ſpectare. Aulicus ille eſt, & multarum rerum occupatione diſtrictus. At ego Nihuſii, in me diligendo, & in curando, ut mea opuſcula quam nitidiſſime & quam celerrime typis excudantur, in ipſis literis, quas mittis, benevolentiam, curam, aſſiduitatem, diligentiam, mirifice laudo. Sicut etiam tuam erga me benignitatem humanitatemque ſatis mirari non poſſum: nam quamquam tibi, homini occupatiſſimo, remiſerim, niſi quid neceſſe eſſet, neceſſe ne haberes ſcribere; tuæ tamen ad me literæ nunquam conquieſcunt. Quibus literis, noli exiſtimare, quidquam mihi vel optatius vel jucundius poſſe contingere. Iis enim legendis, non modo vocem tuam, abſens, audire videor, verum etiam in eis, quaſi in quadam tabula, elegantiſſimi ingenii tui imaginem expreſſam aſpicere. Vtinam tu quoque intueri in meis epiſtolis poſſes, amoris in te mei formam, & obligationis magnitudinem, qua tibi devincior: magnus profecto voluptati, quam ex tua amicitia capio, cumulus accederet. Verum non ea mihi orationis facultas, non ea ingenii vis obtigit, quæ utrique rei explicandæ par eſſe poſſit. Sed tametſi tuis literis incredibiliter delectari & allevari me ſentiam, ſi moleſtia aliqua premar; tamen, ſi illis, publicis negotiis, quibus iſtic præes, fraus aliqua fiat, hanc delectationem & allevationem, præſertim ſi ſcribendi neceſ-

ſitas

ſitas nulla ſit, publicæ utilitati, quamvis iniquo animo, remitto atque condono. Etenim laudo te, ac beatum judico, cui, quidquid ineſt ingenii, doctrinæ atque prudentiæ, quod tantum eſt, ut non videam, cui debeas cedere, totum libeat ad commune aliorum bonum utilitatemque conferre. Neque eos unquam laudavi, qui cum inſtrumenta rerum gerendarum, à natura accepiſſent, privatum ocium publicis negociis antepoſuerunt. quod ſi optimo ac ſapientiſſimo cuique perſuaſiſſent, civitates ac Reſp. nullas haberemus; jampridem enim earum interitus conſecutus eſſet. At, ſi tu hoc, inquies, iſto pacto arbitraris, ut prædicas, cur te avocaſti à judiciis, à foro, à curia, & ab omni republica? cur in hortulis, ut ita dicam, quieviſti tuis, ut ibi, Epicuri diſcipulus, vitam in ocio ac voluptate, hoc eſt, in literarum ſtudiis, quibus nulla major voluptas eſt, ageres? ut in ea eſſe ſententia videaris, quæ negat, verſari in Rep. eſſe ſapientis. Vera loqueris; neque illud me pudet confiteri, procul à Rep. ætatem egiſſe, & ubi adoleſcentiam habuerim, ibi ſenectutem exigere. Verum id magis fortunæ injuria, qua ſemper iniqua & adverſa uſus ſum, quam voluntate mea, factum eſt: ea enim me, ſummo Reip. capeſſendæ ſtudio incenſum, repulit inde, quo aggredi cupiebam: itaque, quod erat neceſſitatis, cœpit etiam eſſe voluntatis; omnemque publicorum munerum cogitationem meo ab animo ejeci. Quod ſi ſit aliquis, cui vera potentiſſimi illius Regis ſententia videatur, qui laudat ſenem, & fortunatum eſſe ait, qui ingloriùs ſit & ignobilis ad ſupremum diem perventurus; ecce me, quem probet, ac beati nomine, ſi velit, afficiat. Verum, hanc habeo huic meo ocio gratiam, quod te mihi, dominum, patronum, amicum, de me optime meritum, obtulit. Nam niſi Eudemia ocii mei fructus extitiſſet, nunquam tanto bono auctus ornatuſque fuiſſem. In quo ego tantum lucri pono, ut non ſolum illud mihi velim, uſq; ad exitum vitæ, integrum inviolatumque permanere, ſed etiam poſteris notum eſſe atque teſtatum, me uſum te eſſe amico, atque patrono. Quod mihi poſſe contingere exiſtimo, ſi, quemadmodum ſæpius ad te ſcripſi, litteræ, quas tibi miſi, vel iſtic Co-
 loniæ,

loniæ, vel uſpiam in Belgio, imprimantur. Sed pudet me de hoc plura ſcribere,ne tu,qui meam ſtultitiam adhuc pertuliſti, ſtomacheris,ac me non minus inſanire dicas, quam Ciceronem, qui de filiæ apotheoſi ſolicitus, tantam Attico ſuo moleſtiam exhibebat. Salvere cupio, viribus animi perquam venerabundi omnibus, Illuſtriſſimum Nuncium Apoſtolicum,Fabium Chiſium,patronum meum ingentem: ad quem ſcribi à me ſæpius, te non latet. Vale. Romæ, pridie Nonas Decembris CIↃ IↃ CXLIII.

XLIX.

Clariſſimo ornatiſſimoque viro, domino & patrono ſingulari,

TYRRHENO.

CVm maximo à te opere petii,ut,ſi quod in meos verſiculos mendum irrepſiſſe cognoſceres, emendares atque corrigeres, vel ſi qua in eis ſyllaba, humanæ imbecillitatis vitio, me peccaſſe conſtaret, ad rectam carminis rationem revocares ac redigeres; factum eſt à me ſerio, ac more majorum, ſine fuco ac fallaciis; nec veritus ſum aſſentandi ſuſpicionem, quia probe ſum mihi conſcius, nihil in me prorſus ineſſe, quo ſigna conturbentur, quibus voluntas à ſimulatione diſtingui poſſit. Et quamvis viginti ferme annis in aula verſatus ſim, feci tantum in ea temporis, rei omnium precioſiſſimæ, jacturam, non autem peſſimis aulicorum vitiis animum oblinivi, neque impetrare à me unquam potui, ut falſus fierem, atque aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum haberem. Iis vero, apud quos, in ſermonibus familiaribus, ſummam tibi eruditionis eloquentiæque laudem attribuo, ne quidquam à me, amicitia vel gratia, fictum ac ſimulatum exiſtiment, tua carmina in medium affero. Quibus lectis, non ſolum te illi, magnum faciendi poliendique carminis artificem fatentur eſſe, dignumque, ad quem alii, in ſcribendis verſibus, conſilium opemque expetitum, adveniant;

ant; verum etiam, in eo carmine exhorrescunt, in quo pulcherrima non pauca nobis enarras. Ita enim, tot in eo, nomina tam absona, tam absurda, tam barbara, tam ab usu aurium nostrarum abhorrentia, eleganter versibus illigas, ut ne latum quidem unguem à legitimo numero ac sono recedas. Quod si Horatius in uno oppidulo Equotutio ita hæsit, ut confessus sit, multo illud posse facilius signis, quam versibus dici; quid facturum eum fuisse arbitramur, si in tot enormia incidisset vocabula? Profectò hastas abjecisset, seque omnino posse eas versibus complecti desperasset. Pergratum est mihi, quod scribis, earum te literarum exemplum accepisse, quibus voluptates expono, quas ex ædium earum amœnitate ocioque, quibus nunc habito, cepi. Cepi, inquam; quia ab illis exeundum est mihi: pellor enim ab homine potenti, vicino meo; qui ab invito eas domino coëmit, ut domui, magnificè à se exædificatæ, conjungat. Quod eo mihi molestius accidit, quia plures ibi annos habitaverat, atque etiam mortuus est, Iulius Sansedonius Episcopus, vir sanctissimus, popularis tuus. Cupiebam enim, in eisdem ædibus, & in eodem cubiculo, extremum meum diem obire, ubi ille suum obiisset. Sed ita sunt res humanæ, atque ea lege nati sumus, ut nullum cuiquam perpetuum sit bonum. Nam vix aliquod datur, cum eripitur. Propterea ipse me sedulo & hortor & moneo, ut abducam animum à rebus tam incertis, tam fluxis, tamque fugacibus, atque ad ea adjiciam, quæ uno eodemque tenore semper fluunt, neque eorum cursus, calamitatis cujuspiam interventu, revocatur, vel interrumpitur. Placet mihi vehementer, quod scribis, posse eam epistolam, una cum aliis versibus exaratis, libro, cujus impressio ad exitum festinat, adjungi. Neque id futurum arbitror ab re; sunt enim omnes fere de rebus seriis & utilibus scriptæ. Doleo, reversionem tuam ad nos, in vernum tempus differri; ea in primis de causa, quod mansionem istic valetudini tuæ incommodam maxime experiris esse. Verum obedientia, qua voluntatem tuam, summi Pont. voluntati summittis, ab omnibus morborum periculis te eximet, & salvum atq; incolumem ad nos remittet. Quamvis is nunc

rerum est status, ut tibi non modo non sit dolendum, verum etiam lætandum, quod hinc absis. Nam multa tuis oculis surripiuntur, quæ tibi, Rom. Ecclesiæ, ejusque dignitatis in primis studioso, dolorem acerbissimum inurerent. Non vides ardentem bello præcipuam Italiæ partem; non urbium nobilissimarum agros, incendiis, direptionibus, cædibusque vastatos; non sceleris nefarii reos viros spectabiles, non fidem, tota Italia, angustam, solutiones difficiles, annonam caram, aliaque etiam pejora, quæ belli calamitas affert: &, quod animum vehementius excruciat ac lacerat, nullus adhuc horum malorum finis, nulla pacis & compositionis spes; sed contra, majorum incommodorum metus ostenditur. Vtinam nobis Deus, ob peccata nostra iratus, reconcilietur, ac sit propitius. Proxima Cardinalium comitia incredibili bonos omnes voluptate affecerunt, Ioanne de Lugo in illud Collegium cooptato. Tota enim urbe lætitia agitabatur; quod videbant, virtuti, ac bonis artibus, patefactum ad summam amplitudinem aditum esse. Hic, quemadmodum novisse te arbitror, cui enim ille notus non sit? ex nobili Societatis Iesu familia, jampridem doctrinæ, eruditionis, ac probitatis propemodum singularis fama, tanquam fax quædam elucet. Annos quatuor & viginti in Gymnasiis Soc. Iesu Theologiam docuit; multos, de eadem disciplina, egregios edidit libros; in his, volumina aliquot, de Iustitia & Iure, quæ ceteris anteire dicuntur: concionator adeo præclarus, ut ego, qui concionatores plerosque jam prope fastidio, quod eorum oratio fere vel cincinnulis fucoque puerili conspersa, vel sententiarum ineptiis referta, mihi stomachū moveat, hoc uno audiendo expleri satiarique non possem. Mei oris imaginem, simul ac ea mihi reddetur, quod fore propediem spero, mittam ad te. Nam eam impense ab illo, qui in æs incidendam curat, exigere, pudore deterreor; verens, ne, si flagitator molestus interveniam, aliquam apud eum vani vel ambitiosi hominis notam incurram. Vale. Romæ, xv Kal. Ian. CIↃIↃCXLIII.

L. Doctissimo

L.

Doctissimo religiosissimoque viro,

T Y R R H E N O.

HOdie Christo Domino, qui pro nobis homo nasci dignatus est, natalitia dantur. More, à majoribus nostris jam pridem inducto, fit, ut amicis ac patronis hos dies, illius nascentis memoriæ celebres atque solemnes, faustos atque felices, à Domino, una cum reliqua vita, precemur. Sed, pleraque pars hominum, qui nihil animo videre possunt, sed, tanquam pecudes, ad oculos omnia referunt, eam illis felicitatem deprecantur, quæ ipsa per se veræ felicitatis rationem non habet; eam nimirum, quam in opibus, honoribus, divitiis, longa ac referta voluptatibus vita collocamus; fructus vero & utilitates, quæ ex diebus his festis maximæ & innumerabiles percipi possunt, nec ipsi intelligunt, nec amicis exoptant. Mitto errorem, in quo versantur, cum felicitati nostræ, quæ stabilis & æterna esse debet, tanquam solum & fundamentum, substernunt res fluxas atque fugaces, quæ, quidquid ipsis sustinendum creditur, evertunt ac diruunt. Mitto hoc, inquam; nonne, cum ea amicis cupiunt, (si illi sint ignari, quemadmodum rebus secundis uti conveniat,) non tam, miseris ad felicitatem aditum aperiunt, quam ruinæ periculum struunt? Ego iis, quos diligo, colo, quosque mihi patronos adoptavi, quamquam illa quoque, si sint viri boni, evenire cupiam, (sunt enim, ut placere Peripateticis video, ad usum virtutis idonea, nec sine illis obtineri ea vita, quæ ab ipsis beatissima dicitur, potest, vere an secus, nihil ad hoc tempus,) attamen multo velim illa magis contingere, quæ divinus hic magister, cujus hodie natalis est dies, non solum verbis, dum vixit, in hominum aures infudit, sed suo etiam exemplo, in eorum oculis atque animis est conatus infigere; videlicet altissimam animi demissionem humilitatemque, incredibilem rerum omnium humanarum contemtum, summam cælestium æternorumque bonorum cupiditatem, implacabile pec-

tendis ea prima ducunt, summaque ambitione perquirunt, quæ utrum sint ipsis utilia nec ne, funditus ignorant: ut jure possit illis objici, quod Christus Dominus Zebedæi liberis inquit, *Nescitis, quid petatis:* quod illi postea, malo suo edocti, fateri coguntur, nihil ipsis minus expediens fuisse, quam id, ad quod obtinendum, studio omni, enitendum esse existimassent. Ac multos proferre possem, quibus, nostra memoria, id, quo adepto se beatos fore putabant, infeliciter cesserit: sed uno Octaviano Raggio ero contentus, cui hodie in Æde, sacrosancto nomini Iesu sacra, justa persolvuntur. Hunc amplitudo illa, cujus erat incredibiliter cupiens, quamque multorum annorum laboribus, inanibus, ut est mos aulæ, officiis, &, quod rem continet, multis aliis impensis obtinuit, paucorum dierum lætitia affecit, magnis laboribus ac solicitudinibus auxit, ac celerius, quam per ætatē convenire videri posset, mortem obire coëgit. Nam, cum in Corsicam navigasset, ubi insignem ac locupletem cathedram obtinuerat, paucos post menses revocatus est Romam, cujus ingens desiderium illū tenebat. Cumq; satis feliciter, anni tam adverso tempore, Ianuam pervenisset, ac posset, quod reliquum esset itineris, terra conficere, maluit se mari fluctibusque committere: ac, subito coorta tempestate, triremis, qua vehebatur, periclitari adeo cœpit, ut ille certo, haud arbitrario, de se actum esse existimaret, ut etiam Sacerdoti, qui ibi aderat, peccata confiteretur; cum indecorum Cardinali esse diceret, sine Sacramento Pœnitentiæ ex hac vita decedere. Sed postea, tempestate sedata, Romam reversus, sive maris agitatione, sive metu, quo fuerat concussus, sive navigationis incommodo, paucos post dies lethalem in morbum incidit, cujus vi oppressus interiit. Hæc cum video, & audio, fit ut jam minus memet mei pœniteat, ac minorem in dies dolorem capiam, quod fas mihi non fuerit, ad divitias pervenire, vel ad honores ascendere; cum in rebus istis, ad quas, tanquam ad summum bonum, gregatim homines confluunt, multo plures insint causæ dolendi, seque excruciandi, quam lætandi gaudendique: ac denique beatos eos judico, qui, virtute armati, omnia præsidia habent in se, bene beateque vivendi. Sed

di. Sed ex hac maris tempestate, de qua diximus, quæque Raggium afflixit, unum exortum est bonum, quod divinam in homines providentiam mire declarat, & illam Christi edictionem commendat, qua præcipit, ne nimia rerum, ad vitæ usum necessariarum, solicitudine nos premi sinamus; quoniam, si mentem nostram totam in Deum, atque ad divina ejusdem mandata exsequenda, conjectam habuerimus, ille daturus sit operam, ne quid nobis desit; immo etiam ut supersit, è quo vivamus. Erat in eadem triremi vir nobilis ac locuples, qui periculi magnitudine exterritus, cum existimaret, nihil fere in humanis auxiliis esse præsidii adversus vim tempestatis, ad preces, ut in extremo casu fit, & ad vota confugit, vovitque, si incolumi sibi pedem è triremi referre liceret, se virginem pauperculam indotatam ducturum uxorem domum. Cum igitur Romam venisset nudius quartus, prope D. Petri Ædem in Cardinalem nescio quem, rheda vectum, incurrit, ac, ne haberet necesse consistere, atque hominem salutare, in proximam ibi tonstrinam se recepit; ubi miles quidam levis armaturæ, è custodia Pontificis, caput molesto ac supervacuo capillorum pondere exonerabat: à quo ille petiit, num equum aliquem, qui alicujus esset precii, haberet: qui se habuisse respondit, sed haud ita multo ante interiisse; quod factum omnes domesticas suas rationes conturbasse; nam statuisse se, ex mercede, quam ex eo vendito collegisset, tres filias nubiles, quas ex uxore sua suscepisset, tribus honestis viris nuptui dare. Quod ubi homini ad aures venit, venit etiam in mentem voti, quod Deo nuncupasset; decrevitque, ea illud occasione persolvere; atque, Duc me, ait, sodes, ad eas; eamus visere. nam si ita est ut dicis, ad eas honeste collocandas usui tibi esse possum in primis. Nulla est in me mora, ait miles; præeuntem me sequere. Ille it, venit, videt virgines honesta facie; capillus incomtus, nudus pes; texebant una omnes, pannis obsitæ, eoque artificio se tuebantur; unde sciri poterat, quam pudice, parce, ac duriter vitam exigerent. Placuit illi, qui spectatum venerat, una præter ceteras; ac seductum parentem rogavit, eam sibi uxorem ut daret. Parens primo, se irrideri, existimavit;
quod

quod videbat, ſuam cum illius non æquam eſſe factionem: neque tam filiam in matrimonium, quam in concubinatum poſci ſuſpicabatur; ac, Vide, inquit, quid agas; quamvis res noſtræ ſunt pauperculæ, attamen exiſtimationis bonæ ita ſumus cupidi, ut quivis alius. Sed cum ille perſancte affirmaret, ſe non deriſum eum veniſſe, unumque inſtaret, ut condicionem acciperet, atque filiam deſponderet ſibi; credidit parens; deſpondit; atque in hunc diem dictæ ſunt nuptiæ. Verum ab illo, ſimul ac domum ſe recepit, nihil factum eſt prius, quam ut virgini duo aureorum millia muneri mitteret, unde ſumtus in nuptias faceret. Quid credis animi fuiſſe virgini illi, cui vix antea obolum unum licebat aſpicere, cum tantam vim auri ſibi ante oculos poſitam cerneret, ut ea uteretur ac frueretur? Credis, potuiſſe eam verbum ullum proloqui, quo illi, cujus tantum erat in ſe meritum, gratias ageret? Obſtupuit, hæſit; quid diceret, non habuit: potius factum eſt etiam, ut incerta animi eſſet, num vigilans, an in ſomnis, ut ſæpe accidit, theſaurum inveniſſet. Mater virginis, præ gaudio, nihil niſi lacrimarum imbrem ab oculis dabat. Hæc eo ſcripſi, ut Dei in homines providentiam, quanta ſit, admiremur. At vide, quam multa in hanc rem concurrerint, ex quibus, tanquam anulis inter ſe nexis, Dei conſilium, quo virginis illius inopiæ ſubveniret, quaſi gemma dependeat; tempeſtas, hominis illius metus, quo periculi magnitudinem eſt coactus voti mercede redimere, Romam acceſſus, Cardinalis interventus, in tonſtrinam receptus, miles qui capillum & barbam tonſori ſecandam præbuerat, virginis aſpectus in quo ille commotus eſt. Hæc mihi ſcribenti nunciatur, veniſſe ad me domum, humanitatis & officii ſcilicet gratia, virum optimum, ſtudioſiſſimum atque amantiſſimum tui, equitem Puteanum. Accurro; prodeo illi obviam; gratias ago. Poſt mutuas ſalutationes & amplexus, imus ſeſſum; & continuo ab eo injecta eſt mentio de te; cœpitque miris in cælum laudibus efferre ſingularem animi tui præſtantiam, ſuaviſſimarum artium ſcientiam, in rebus agendis dexteritatem, tuum denique excellens ingenium, ad omnia ſumma natum; quibus artibus, mire iſtorum hominum voluntates

luntates & studia promeruisses ; adeo ut nemo in isthæc loca venerit, cum ea potestate, qua præditus es, quem pluris illi fecerint, quemque ardentiori, quam te, amore complexi sint ; ploravitque, tuis non respondere favorem speratum meritis. Cui ego, Hui, inquam, tu mihi eum laudas, cui isthæc, quæ de illo prædicas, sunt notissima ? sed novi animi ipsius moderationem, novi hominis sapientiam, qui ita directum illud ad virtutem iter habet, ut eam propter se ipsam expetendam ducat, non ob aliquod præmium ; ut, qui aliter sentiant, ac propter virtutis præmia putent esse sibi recte honesteque vivendum, hi non tam virtutem expetere videantur, quam velle eam suarum cupiditatum famulam atque administram habere. Demum ita tum eques discessit à me, ut opere petierit maximo, suis ut verbis salutem tibi plurimam dicerem, ac veterem suam erga te observantiam commemorarem. Vale. Romæ, IV Non. Ianuar. CIↃ IↃ CXLIV.

LII.

Clarissimo doctissimoque viro,

T Y R R H E N O.

PRoximas tuas ad me literas, simul ac legi, nulla interposita mora, Leoni Allatio, summo viro, legendas misi. Nondum videre hominem potui ; sed eum arbitror incredibili voluptate fuisse perfusum. Erat enim præter modum cupidus cognoscendi, num fasciculus literarum suarum, in quibus componendis mensem unum & eo amplius elaborasset, ad Nihusium pervenisset. Cum vero intelligat, non solum, eum pervenisse, verum etiam illi gratissimum acceptissimumque extitisse, fieri non potest, quin incesserit omnibus læticiis. Epistolam ab Allatio tuam, flagitator molestus, recuperavi ; cum nullam tuarum epistolarum, diem unum patiar domo mea abesse : quas ego, thesauri cujusdam instar, avare constructas ac reconditas habeo, ac fidei cujusquam vix credo. Venio ad me. Nulla est cujusquam oratio, quæ possit

tuæ in me humanitatis indulgentiæque magnitudinem verbis comprehendere: nam, quidquid dixerit, minus erit. Equidem, cum in hanc cogitationem ingredior, ad incredibilem admirationem traducor. Quam enim rem, joco, à te tandem volui, quin perfecerim? Taceo alia: non me deterruit pudor, quin à te poſcerem, ut epiſtolæ, quas ad te miſiſſem, ederentur; ac vix hoc petii, cum mihi morem eſſe gerundum exiſtimaſti. At, noli putare, me ulla unquam cupiditate vehementius exarſiſſe, quam, ut eſſet omnibus notum atq; teſtatum, tecum mihi amicitiam uſumque literarum interceſſiſſe. Nam, quid mihi, vel ad exiſtimationem honeſtius, vel ad nominis famam diuturnius, poteſt accidere, quam ſciri, talem ac tantum virum, omnibus naturæ bonis, omnibus omnium virtutum ornamentis inſtructum, tot provinciis atque muneribus, ſumma cum fidei, probitatis, juſtitiæque laude, adminiſtratis, toto orbe Chriſtiano notiſſimum, privati hominis amicitiam non eſſe aſpernatum, ſed potius etiam literis ultro citroque dandis accipiendiſque, perpetuam eſſe voluiſſe? Et quoniam tantum amicitiæ noſtræ indulgendum eſſe ſtatuis, velim, ſi fieri poſſit, epiſtolis illis adjungi eas, quas Nihuſio, Mario, & Puteano dedi. Cujus quidem Puteani me pudet; quod ingenii vires mei minores ſint, quam ut cognitorem tantum ſuſtineant. Qui, in Michalori effigie, quid de me poſſit queri, non video: hominem enim illum antea, ne natum quidem eſſe, noveram; de quo ea ſcripſi, quæ didici ab eis, qui pulcre eum ſibi notum eſſe ajebant. At ſi volumen iſtud epiſtolarum futurum eſt nimis exiguum: quod ego non arbitror; augeatur literis, verſibus ſcriptis: ſin minus, ad ferendum libri Exemplorum tenuitati auxilium opemque, mittantur. Atque exemplum earum literarum, quas ſcripſeras te non habere, ſtatim miſi: quod miror te non accepiſſe. Neque, ut tu ſuſpicaris, epiſtolæ tuæ ſententiam non ſum aſſecutus; non enim tu is es, qui, ut plerique faciunt, obſcure ac perplexe loquaris, ſed complecteris verbis, quod vis, ac dicis plane, quod intelligam. Quod ſcribis, ut ad alios epiſtolas, à me collectas, mittam; ſuperfluum eſſe ac non neceſſarium exiſtimo, ſi, quemadmodum ex ſchedula, ab

la, ab Allatio hodie ad me scripta, licet intelligere, Naudæus, una cum orationibus, omnes meas epistolas, in quibus, præter admodum paucas quas mitto, illæ numerantur, Cæsio tradidit; quod poterit ex Nihusio sciri; cujus eas censuræ subjicio, ut, me inconsulto, detrahat, addat, mutet, corrigat, faciat, quod lubet; nihil enim hoc mihi gratius ab eo potest accidere. Verum, quod ad orationes attinet, si sint imprimendæ, maxime cuperem, eas illis accedere, quas olim adolescens edidi, atque eas legendi potestatem vix paucis feci, quod pluribus essent mendis deturpatæ atque corruptæ. Nam, quamvis verbis effervescentibus constent, ac paulo nimium redundantibus, quod erat ætatis, denique si sint in eis multa, quæ amputes; quædam tamen ex iis ad eloquentiam indoles, ut multi ajunt, elucet. Eas ego, cum tempus poscet, ad vos mittam, optime expurgatas emendatasque, P. Iacobi Syrmundi V. C. beneficio; qui tunc temporis, cum esset Romæ, hanc sibi operam, honoris mei gratia, sumpserat. In iis epistolis, quæ ad te veniunt, sunt quædam jocosæ: ut proximis his Dionysiis habeas, quod ridere possis. Quarum una est, ad Moonsium scripta, de cujusdam vicini nostri, Trocho, hoc est, Rota nomine, vita ac moribus, qui bona obligurierat sua, & aliorum, qui suam illi pecuniam crediderant. In ea epistola notatur Ecloga quædam, ab aliquibus, quos non est necesse nominare, festis Bacchanalibus data, quæ turpis etiam visa fuisset, si in lupanari aliquo acta esset, ad scorta sordida, diobolaria, quæque, ut Adelphasium illa apud Plautum loquitur, cœno delibuta, oleant stabulum, statumque, sellam, & sessibulum merum. Inducebatur in ea fabula, qui, nullum esse suaviorem sibi cibum ajebat, quam mulierem, quam, ut magis animo suo lubeat, verset, ac vel assam vel madidam sumat. Sed auctor fabulæ, homo senex, pœnas dedit, quamvis non meritis illius pares. At multo majores graviorésque persolvit Trochus, itidem senex, sed magis, quam quisquam adolescens, flagitiosus ac voluptarius. Nam sapientis consilii immemor, qui jubet nos, memores esse paupertatis, tempore abundantiæ, primum, Roma abiens, in itinere crus fregit; postremo, alienata mente, in quadam villula agri Florentini, in sum-

in ſumma rerum omnium egeſtate atque inopia, diem obiit ſupremum. Huic epiſtolæ accedit alia, qua reſpondemus reprehenſoribus Ignatii noſtri; quod eſt drama, Etruſca lingua à nobis compoſitum, & à Patribus Soc. Ieſu, regio apparatu ſumptuque, populo datum, in Æde nomini Ieſu ſacra, menſe Iulio CIƆ IƆ CXL, qui fuit annus, à Societate fundata, centeſimus. Illud etiam in tuis literis ſignificare videris, tibi eſſe in animo, non ſolum epiſtolas, verum etiam puncta moralia, ex Euangeliis Dominicorum dierum excepta, quæ præ manibus habeo, commendare per alios typographis. Quod ſane mihi perquam gratum; deprehendenti videlicet amoris tui, quoquo me verto, veſtigia. At, quoniam ſcire poſtulas, in quam molem evaſurum ſit illud opus, ſi imprimatur; ſuperabit, ut opinio mea fert, magnitudine Pinacothecam & Exempla. Nam, quamvis puncta ipſa breviter explicentur, acceſſerunt tamen ad ea Homiliæ, & ſermones nonnulli, habiti à me in Sodalitate noſtra, in qua tu olim dicendi laude floruiſti. Supereſt, ut de oris imagine tibi reſpondeam. Ego, quantum pudor meus patiebatur, inſtiti, ut ea, delineatoris artificio, tanta ſubtilitate, ad ſimilitudinem veri expreſſa in æs incideretur, ut illam animi quoque picturam eſſe diceres. Sed, qui negocium ſuſcepit, homo, in aliis quoque rebus occupatus, atque ita tardus, ut ex ipſa mora natus videatur, diem ex die ducens, me vana ſpe luſit, & uſque ad hoc tempus, promiſſis oneratum attraxit. Sed cum mihi reddetur, à nemine admonitus, mittam eam ad te. Verum, eſt aliquid, quod volui ſcribere, & ſum oblitus; de eo nimirum quem, proximis ſuperioribus literis narravi, votivam & indotatam uxorem duxiſſe; cujus rei, tum multos graves viros, tum rumorem ipſum auctorem habebam. At vetus eſt, quod dicitur, rumorem ſemper vero aliquid addere. Sed in hoc nimis ille quidem eſt progreſſus: nam cum percrebuiſſet, ſponſum duo aureorum millia muneri novæ nuptæ miſiſſe, inventum eſt, fuiſſe ducenta. Quamobrem, ne mendacii aliquando argui poſſim, jube meas literas corrigi, & pro duobus millibus ducenta ſcribi. Vale.. Romæ, pridie Id. Ianuar. CIƆ IƆ CXLIV.

Kk LIII. Cla-

LIII.

Clarissimo viro,

T Y R R H E N O.

HOccine credibile est, aut memorabile, (liceat mihi, ab his Poëtæ comici verbis, scribendi exordium capere, cum id, quod narrandum est, possit frustrationes in comœdiis dare;) hoccine, inquam, credibile est, tantus cuipiam innatus ut sit astus & malitia, & tam astutum & callidum, ad eludendos alios dolis, ingenium! Nam nisi id illi à natura contingeret, nulla posset arte ac disciplina, non solum dolos atque fallacias, verum etiam os, colorem, ac linguam sibi parare, qua aliis verba per deridiculum daret, ac pecuniam, mulierem, vel aliquid aliud; aut, quod astute volvisset in corde, pulcre explicatum reddere. Sed hic philosophandi non est locus: ad fabulam venio. Ille, de quo antea scripseram, vir domi suæ nobilis, Cardinalem Raggium propinqua cognatione contingens, ille, qui tantas se divitias habere jactabat, ut nesciret quid faceret auro, ille, qui adversa maris, quod nunquam fortasse ingressus fuerat, tempestate jactatus, ad virginem ignobilem, pauperculam, ac sine dote, secum matrimonio jungendam, voti se religione obstrinxerat, ac tam bonam tamque locupletem conditionem, ad militis illius prætoriani levis armaturæ filiam detulerat, qui primum dictus est, puellæ aureorum duo millia, deinde ducenta, sed in somnis, misisse, quibus acus, ligulas, flores, & alia capitis ornamenta coëmeret; hic, inquam, demum inventus est nebulo, in primis malus, callidus, doctus, ac nimis graphicus sycophanta. Nam, ea ipsa hora, qua miles suam ipsi gnatam despondit, cum nullam haberet domum, præter tabernam diversoriam, nullum cubile, nisi mercede conductum, se in illius domum immersit, neque antea pedem inde foras extraxit, quam ut aliam urbem persequeretur, in quam suas fallacias afferret, alios palumbes exquireret, quos dolis deciperet; simulans, id se cognatorum causa facere, quibus si quid oboleret, illico nuptiis illis vastitas, pernicies, exitium

exitium instaret. Sed quia necesse est aucupi, facere sumptum, avibus cibum offundere, neque is sumptus est ab re aucupis, quod aves, si semel sint captæ, rem illi solvunt; ideo quotidie inducebat, in domum soceri, bajulum, onustum œnophoris vini præstantissimi, & opiparis delicatisque obsoniis; quæ omnia, credita pecunia, à caupone emebat: cui os postea cum aliis una sublevit. Itaque omnes, ociosi ab animo, se apud mensam plenam nitide lepideque curabant: quo fiebat, ut pleniores indies coloratioresque evaderent: quæ res, multorum, ad invidendum, animos commovebat, qui eandem sibi fortunam expeterent: nam rebus aliorum secundis invidetur. Interea, in Æde Vaticana D. Petri, à Parocho edictiones ad populum habebantur; ut, si quid compertum cuipiam esset, quod obstaret, quo minus illæ nuptiæ fierent, id celatum ne haberet, ac palam efferret. Quibus habitis, cum nemo accederet, Parochus erat auctor homini, ut virginem, sibi desponsam, matrimonii nexu constringeret, atque operi extremam manum imponeret. Verum ille, variis excusationibus rem prolatando, ac diem ex die ducendo, Parochi dicta eludebat. Sed cum ille instaret, urgeret, ut nuptiæ fierent, pollicitus est tandem, nullam in ipso moram futuram; sed quatriduum concederet solum; nam sibi transcurso opus esse in portum Centumcellarum, quo navem pervenisse acceperat, quæ aurum, & vestem sponsæ, & cælatum argentum optimum, præterea stragulam vestem, aliaque non parum multa afferret, quibus ædes, quas esset conducturus, instrueret, ac pro sui nobilitate generis exornaret, vestem etiam, unde Parochus malacum à se pallium & tunicam, ex tenuissima lana Hispanica confectam, acciperet; quæ mercedem illi esse volebat assiduitatis & molestiæ, si quam susceperat. At Parochus, cui nunquam evenirent tales hereditates, omnes illius excusationes recepit, &, ut quamprimum se itineri commendaret, oravit. At malus, sponsæ digito, quem illi dederat anulum, detraxit, velle enim eum aurifici tradere, quo, interea dum abesset, quatuor aliis adamantibus augeretur: tum, quia erat hyems, ne viaticatus æstive illud iter arriperet, mutuas à pluribus pecunias

accepit, ab uno ſcuta decem, ab alio quinque, ab alio ſex, & ab aromatario quodam octuaginta; cui, quoniam ſibi cautum eſſe volebat, arculam quandam pignori oppoſitam reliquit, in quo plura continebantur, ſeorſum ſingula ſuis involucris contecta, ac pluribus vinculis arcte colligata atque conſtricta, tum nominibus rerum, quæ in eis continebantur, inſcripta; verbi gratia, Hoc integumento clauduntur toruli, ſive orbiculi aurei ducenti, Hoc torques triginta auro gemmiſque diſtincti, Hoc uniones trecenti, orbe, candore, ac lævitate præſtantes: ac, ne ille fucum ſibi fieri exiſtimaret, ſolutis vinculis, rejectiſque involucris, ſarcinulæ unius ex illis, ſerica tibialia ibidem conſtructa ac ſepoſita profert. Aromatarius credit, nec ſibi amplius eſſe quærendum putat. Ille arculam claudit, obſignat, pecuniam accipit, diſcedit, equum à ſocero poſcit, impetrat; quin etiam ſocer, honoris ejus gratia, famulum ſua mercede conducit, qui ſe eidem comitem addat, omnibus in rebus morigerus ſit, equumque procuret. Sed paucos poſt dies famulus redit, ſine ſponſo, &, quod refert, ſine equo; nunciatque, hominem, intempeſta nocte, clam omnes ſurrexiſſe, ac feciſſe id, quod olim ſervi nequam facere ſoliti erant; & cum mane illuxiſſet, neque ipſum neque equum eſſe viſum, neque potuiſſe ſciri, quonam verſus caſtra moviſſet. Quibus auditis, tum demum, qui aderant, magnum illum ſycophantam, ſe vero fungos, bardos, ſtipites fuiſſe, intellexerunt, qui ab eo ſe, tanquam pecudes, duci ſuſtinuiſſent. Sed miſer in primis miles vicem ſuam dolebat, cui nulla cenſoris animadverſione, ſed furis improbiſſimi opera, equus fuiſſet ademptus, atque inde ab equitibus ad pedites reſcriptus. Solus aromatarius nihil plane commotus eſt, qui ſe arcula illa prædivite, quaſi altera Euclionis aula, tutum eſſe arbitrabatur: ac ſecum, Niſi mihi, inquit, recte caviſſem, in eadem, qua miles iſte, ac ceteri, qui mutuitanti crediderunt, iniquitate hæſiſſem; ò quantum eſt, ſapere in loco! non enim paſſus ſum mihi verba dari, ſicut iſti: quibus non plus ſapientiæ adfuit, quam ſui occiſæ; cum homini externo, ignoto, fidem habendam eſſe duxerunt, quod bene veſtitus incederet, ac magnifice de ſe loqueretur. Verum,

cum daret operam, apud judicem, ut, testibus præsentibus ac scriba, aula reclnderetur, inventum est, integumentis illis, partim lapillos, partim vitri fracti frustula, partim fœnum, ac laceros pannos inclndi. Itaque sapiens aromatarius, suam sibi sapientiam decoxisse, omnium cum risu, cognovit. Hem tibi omnem fabulam. Ac, ne me existimes sapientiorem aliquando fuisse, quam istos, quos ludos factos esse ajo; velim scias, ad eundem scopulum me navem olim offendisse, cum in aula Card. Peretti versarer. Nam cum mane quodam in procœtone solus inambularem, fit mihi obvius quidam, cujus cum faciem, incessum, vestitum aspiceres, videbatur esse quantivis precii. Rogat me, num Iulius (is erat Cardinali à cubiculo) esset domi. Respondeo, si tantulum ibi manere voluisset, se eum esse visurum. Interea cœpit ille mecum sermones variis de rebus habere, sed ea sententiarum gravitate, eo verborum pondere, eo oculorum conjectu, ut Tit. Coruncanium, vel Catonem, vel Scævolam, vel aliquem alium ex veteribus illis, qui sapientes habiti sunt, tecum loqui dixisses. Denique, se virum esse patricium dixit, Veronæ ortum, ac velle à Iulio illo scuta quindecim mutua petere, quo salinum argenteum, pulcherrime factum, ac pignori oppositum, redimeret, ac venderet; jamque emptorem esse inventum. Sed dum sermones cædimus, adest quem volebat; ac vix tria inter ipsos verba faciunt, cum copulati ad me veniunt; loquitur Iulius, sibi non esse argenti copiam, quod mutuaret amico, verum, magnam me ab illo gratiam initurum, si illud dedissem: nam statim, vel argentum, vel salinum reddidisset. Poteram illi his verbis respondere, Quæ tibi est, item mihi est, argenti inopia; sed non sum ausus hoc facere: ac meo famulo pecuniam enumeravi, imperavique, ut cum illo iret, nec inanis domum reverteretur, sed vel argentum, vel salinum referret. Abiit, redit, pecuniam refert. Tum cœpit me mei ipsius pudere, quod viro fidem non habuissem, ac vehementer optare, beneficio aliquo, factam illi injuriam emendare. Sed non fuit mihi expectandum diutius; paucos enim post dies venit ad me, ut alia scuta quindecim sibi mutuo oranti dem, quibus patellam argenteam, cum emblematis

egregio opere factam, redimeret, quæque mihi ante noctem redderet. Quid multa ? non ita ille malebat accipere , ut ego dare. Itaque gaudens , oblatam mihi esse occasionem,qua possem illi gratificari, confestim argentum , quod poscebat, sine ullo teste enumero. At videre erat oris illius contumaciam, & contemtorem animum. Ita pecuniam illam accipiebat , ut me beneficio videretur afficere, quod eam mihi eriperet. Vesper adest ; maturius, quam antea,me domum recipio, ne sim in mora, utque argentum , mihi renumerandum, accipiam. Sed nihil erat me necesse ea caussa currendo rumpere ramices: nondum enim pecuniam redditurus advenit. Abiit unus dies, alter, multi : convenio hominem ; rogo,quid agat, ut valeat,num ægre sibi fuerit eos dies,quibus non est visus. Ille, O te, inquit, quærebam ; jam ostendam, quanti te faciam : volo tecum bonum quoddam communicare , cujus ne parentem quidem meum , si revivisceret , participem facerem. Admotaque ad sacculum manu, libellum foras extraxit, ac, Cape, ait : hic continentur signa ac notæ , quæ in iis deprehenduntur , qui supplicio sint afficiendi ; ac Veronæ, ubi ob meam nobilitatem, omnium mihi carcerum fores patebant, in omnibus , qui suspendio necabantur , vera ea esse cognovi; accipe igitur thesaurum hunc,atque in secretiore aliqua arca abstrusum ac reconditum habe , ne cujusquam insidiis pateat. Ceterum de argento verbum nullum. Tum ego commotus, Quid mihi , ajo , cum iis, qui crucibus dantur ? quid tuo mihi opus est libro, quasi ego physiognomon esse velim, qui me profitear, hominum mores, naturas , vitæ exitus , ex corpore , oculis , vultu, fronte pernoscere ? ego , cum primum manum ad crumenam admovisti , putabam, te velle mihi pecuniam , quam debes, exsolvere : sed nihil nisi verba à te mihi dari video, eaque quæ nihil ad rem attinent. Verum ille , paulum elatus ira, Quasi , inquit , tuis ego nummulis indigeam; post triduum ea mihi argenti copia erit , qua tibi , non modo pauxillulum istud nummorum quod petis , exsolvam, verum etiam centies tantum dono dem. Atque eadem opera epistolam mihi legendam tradidit , in qua erat scriptum, proximis literis , scuta quingenta ipsi esse

mittenda, ex fructibus, nescio cujus fundi, collecta. Credo; abeo; neque quidquam domum nisi spem refero. Sed hæc quoque occisa spes est: nam cum scuta illa essent lymphatica, in itinere hac illac dilapsa sunt, nec Romam pervenire potuerunt. Vix, ab hoc meo cum illo sermone, dies viginti intercesserant, cum est ad me allatum, eum fuisse conjectum in vincula, accusatum, quod Paulo v. Pont. Max. venenum parasset: nam veneficus esse dicebatur. Tum vero plane vehementer extimui, verens, ne, quo me argento defraudaret, tunicam mihi aliquam, vel subuculam, sanguine centauri tinctam, mitteret, quæ, sicut Herculi, visceribus inhærens, cum cruciatu vitam adimeret. Sed aliquanto post eundem audio, quæstione habita, cum nihil confessus esset, è vinculis exemptum fuisse, ac brachiis fere comminutis, in malam rem abiisse, neque potuisse sciri, quonam fuga se contulisset. Habes epistolam plenam inaniis, cum serii, quod scriberem, nihil occurreret. Reliquas epistolas non antea mittam, quam quis certum faciat mihi, num Cæsius à Naudæo epistolas omnes acceperit. Vale; atque hos dies, amœnitati lætitiæque dicatos, hilares sume. Romæ, x Kal. Febr. CIƆ IƆ CXLIV.

LIV.

Clarissimo doctissimoque viro,

TYRRHENO.

Schedula, tuo chirographo scripta, ac Nihusii literis, ad me & ad Leonem Allatium datis, inserta, longæ cujusdam epistolæ mihi instar fuit. Nam paucis verbis multa complectitur: quorum singula miram mihi voluptatem afferunt. Primum, quod caput est, cum tua manu exarata sit, indicat, te bene valere: cumq; te maximis & gravissimis occupationibus esse districtum narret, quā istic utilis ac necessaria tua opera sit, prorsus enunciat. Deinde, cum Exemplorum impressioni extremā manum additam fuisse referat, summam tuam erga me humanitatem & studium, in suscipiendis iis, quæ ad existi-

mationem meam tuendam augendamque pertinere videantur, ante oculos statuit. utinam hic liber, cum in ejus, cui est inscriptus, nomine apparebit, atque in hominum manus perveniet, juventuti utilitatem aliquam afferat. & certe sumus conati prodesse. neque melior ad id ratio occurrit, quam si iis, qui legerint, proponeremus, quid malis mali, & quid bonis boni evenerit; ut, tanquam in speculum, in aliorum facta inspicerent, & ex aliis sumerent exemplum sibi, illudque præsertim intelligerent, ut unusquisque sementem fecerit, ita metere. per hanc rationem, multos audivimus ac legimus, ad frugem rediisse, quorum anteactæ vitæ vitia multis postea sunt emendata virtutibus. Tum, in eadem scriptum est schedula, ubi plus ocii nactus eris, curaturum te, ut popularium tuorum notitia, quorum vita digna est, quæ, in exemplum alicujus virtutis, posteritati tradatur, ad me perferatur. quamquam in hac re nihil est opus festinatione: non enim istud vel aliud opus antea exordiar, quam ea, quæ sunt exorsa, detexam. Postremo in ea additur, scriptum à nonnullis esse ad Nihusium, de epistolis ad te meis, typis imprimendis; de quo magnas illis gratias ago; neque dubito, quin illud, ab eo responsum sint ablaturi, quod sit voluntati nostræ accommodatum. ita ejus est benignitas. Næ ego longius impudentia progredior, qui tantum optimis istis oneris audeo imponere. At vide, quantum succi in tua illa brevi schedula insit; cui si volui respondere, tot mihi verbis necesse fuerit uti. Neque verendum est, ne illa, quamvis exigua ac minuta, dispereat; nam eam voluminι epistolarum tuarum adjungam, quod ego sub signo habeo, servoque diligentissime. Vale. Romæ, IV Non. Febr. CIϽ IϽ CXLIV.

LV.

Clariſſimo doctiſſimoque viro,

TYRRHENO.

CVm mihi tuæ ſemper literæ gratæ ſunt atque jucundæ, tum, quas proxime ad me dediſti, voluptatem prope maximam attulerunt. Eam enim rem nunciant, cujus eram in primis avidus cognoſcendi, quamque ſuperioribus meis ad te literis ſignificaveram; num videlicet Cæſius à Naudæo epiſtolas & orationes meas, ſicut ille ad Allatium ſcripſerat, accepiſſet. Nunc autem, cum ita ſe rem habere intelligam, vehementer gaudeo, tibique gratias ago, qui primus hanc mihi voluptatem objeceris. Scripſeram, ut orationibus, ſi eas prælo dare conſultum eſſet, illas Cæſius adjungeret, quas olim adoleſcens, juvenili audacia ductus, Romæ imprimendas curaveram, quaſque innumeris prope mendis deturpatas, etiam nunc domi meæ finibus clauſas habeo, ne foras egrediantur, ſuiſque ſordibus vomitum aliis excutiant. Quæ orationes, quamvis non tam re, quam ſpe & expectatione, laudem aliquam mereri videantur, ea tamen, quæ in illis ad eloquentiam indoles enitet, non nullam poteſt lectoribus voluptatem afferre: quam ego indolem ſi uſu & exercitatione excoluiſſem, neque incultam reliquiſſem, fortaſſe, ſi non ad eloquentium, ad diſertorum tamen numerum aggregarer. Ab omnibus eas mendis expurgatas mittam, ut in viri cujuſpiam eximii nomine appareant. Epiſtolas quidem ad te meas, cum eo auctario de quo ſcripſi, cupio, ſeorſim ab aliis, typis mandari, ſi placeat; ut ſint æternum, meæ in te voluntatis, officii, ac reverentiæ monimentum. Petis deinde, ut, crebris ac longiuſculis literis, tibi eſſe voluptati non deſinam. At hic mihi locus videtur eſſe apertus, me tibi purgandi, vel potius à te poſtulandi, ut mihi ignoſcas, ſi interdum epiſtolas ineptiis, aut inaniis, tua gravitate & negociis, quibus diſtineris, indignis oppleverim: nam, tecum ut quaſi loquerer, tibique, qui longas à me epi-

ſtolas poſtulabas, facerem ſatis, illud neſcio quid nugarum ſcribere inſtitui. At, ſi genus hoc ſcribendi tibi eſſe inviſum, vel ſaltem ingratum, agnovero, totum abjiciam, eoque amplius non utar; neque committam, ut jure accuſare me poſſis. Liber Exemplorum, cum Romam mittetur, expectatus adveniet. Vtinam eo plauſu excipiatur, quo Pinacotheca. Sed nomen Illuſtriſſimi noſtri Chiſii, apud omnes notum & clarum, quo ille cohoneſtatur, non minimam eidem, ut ſpero, omnium benevolentiam & gratiam conciliabit. Vale. Romæ, Non. Febr. CIϽIϽCXLIV.

LVI.

TYRRHENO,

Clariſſimoque doctiſſimoque viro.

CRedo ego, te mirari, me, qui tot annos tam crebras tamque longas ad te epiſtolas ſcribere ſolitus ſim, jam diu nihil literarum dare. Sed literarum notæ, quibus hæc epiſtola exarata eſt, quæ ſunt ita inconcinnæ, ita diſtortæ, quivis ut, qui aſpexerit, non minus facete, quam Plautinus ille Pſeudolus in Phœnicii epiſtolam luſit, ſuſpicari poſſit, gallinam, ſi habent quoq; gallinæ manus, eas ſcripſiſſe; hæ, inquam, tam invenuſtæ literarum notæ, veram tibi ſilentii mei cauſam aperient; eamque non pigritiam, aut negligentiam, ſed adverſam valetudinem ſuſtinere probabunt. Quæ adverſa valetudo, non caput, non renes, non latera, non pedes, ſed dexteræ manus indicem, cujus præſertim opera ad ſcribendum utimur, eſt aggreſſa; in eoque ita pertinaciter hæret, ut ejus excruciandi finem nullum faciat. Ac, ſi aves ſcire, quiſnam caſus tantam vim morbi in digitum illum invexerit, breviter dicam. Cum vellem tegmen ex corio, libro, unde ruptis vinculis fugerat, acu rurſus adjungere, & corium illud eſſet durius, quam ut acu illa trajici poſſet, cœpi ego, homo ad ſutoriam artem non aptiſſimus, dexteræ manus indice eam impellere. Sed foramen acus, qua eam parte impellebam, ſe immergens in digitum,

tum, non leve eidem vulnus inflixit. Quod ego ſtatim ſenſi; ſed vitioſa quadam mea ad medicos offenſione atque faſtidio, nolui, in eo vulnere curando, cujuſquam illorum opera uti. Sed me temeritatis meæ non leviter poſtea pœnituit. Nam, biduo poſt, digitus præter modum intumuit, ac febres mihi moleſtiſſimas, doloreſque non ferendos adduxit; adeo ut neque interdiu neque noctu pars quietis ulla contingeret. Sed aliquot poſt dies febris abſceſſit, digiti tumor paululum deſedit, dolores mitius mecum agere cœperunt. Verum digiti durities ac rigor, ad ſcribendi munus adhuc nequit inflecti. Ac vereor, ne hac corporis parte perpetuo futurus ſim mancus, ac debilis; nam fieri vix poteſt, quin illius foramen acus, dum digitum penetraret, in aliquem nervum incurrerit, eundemque gravi quapiam injuria affecerit. Illud vero ridiculũ, quod magna manus pars, in quam, cognationis, vel potius vicinitatis, ut ita dicam, jure, digiti calamitas influxerat, tanquam proſetpens beſtia, priori pelle rejecta, novam induerit. Verum cum hoc loco res eſſet, neque ferre poſſem, me tecum diutius in hoc ſilentio manere, quod vererer, ne apud te, hominem in perſequendis officiis diligentiſſimum, aliquam ruſticitatis vel inurbanitatis notam ſubirem, volui experiri, num, ſi non eo, quo par eſt, alterius ſaltem digiti ope auxilioque, poſſem ad te ſcribendi munus explere; atque digito medio, indicis partes attribui, ut, una cum pollice, tanquam ſocietatem ad ſcribendum iniret: atque multo malui tibi in formandis delineandiſque literis inſulſus ridiculuſque videri, quam in ſuſpicionem inurbanitatis ruſticitatiſque venire. Verum, non hac tantum in re, ſed in aliis pluribus, hic mihi annus fuit adverſus. Etenim jurare liquido poſſum, me ſceleſtiorem rebus meis annum nunquam vidiſſe, quam hic mihi annus obtigit. Primum, digiti me dolor, de quo dixi, percuſſit: tum, in ruſticani hominis, vafri ac veteratoris, fraudibus hæſi; qui mihi miſtum pro mero, vel potius aquam pro vino, ingenti precio vendidit. Sed ego ſimplex, quique meo ex ingenio alios æſtimarem, Patri cuidam, ex Congregatione Oratorii, notiſſimi nominis, credidi, qui prædonis mihi impuriſſimi integritatem

ac

ac fidem miris in cælum laudibus extulit. Sed fortasse bonus ille vir existimabat, rem agi Ravennæ, ubi mistum quam merum, aqua quam vinum, carius multo divenditur. Illud mihi ægre est, quod hoc ejusmodi infortunium in summa rei nummariæ difficultate obtigit; nam alia cella vinaria exornanda est, siquidem ea uti velim. Deinde, meus famulus, cum maxime ejus mihi opera necessaria esset, ex scala lignea, quam inconsulte conscenderat, decidit, & aliquot in locis caput atque os humi perfregit. At longum esset omnia enumerare, quæ mihi hoc anno tetre & infeliciter ceciderunt. Sed æquo animo sunt ferenda. Nam infinitis prope passibus graviora atque acerbiora multa pro nobis passus est Christus; cujus cruciatuum ac mortis hoc tempore festos dies anniversarios agimus. At vide, quam levibus in rebus, quæque ad rem nihil attineant, insuetum operi ac labori digitum defatigem; quem, ob eam tantum caussam, indicis muneri vicarium succedere volui, ut te status mei certiorem faceret, atque ipse interruptum amoris nostri & officii mei iter aliqua ratione reciperem. Quamobrem fessum jam, omni illum labore exsolvo; & à te, quanta maxima vi potest, efflagito, ut amorem mihi tuum sarctum tectum, nullaque ex particula imminutum exhibeas. Vale. Romæ, XIV Kalendas April. CIↃIↃCXLIV.

LVII.

Clarissimo doctissimoque viro,

TYRRHENO.

NOvam provinciam, à summo Pont. tibi commissam, vehementer gratulor. Atque haud scio, an major tibi ab eo honor haberi hactenus, aut gravius de tua virtute judicium fieri potuerit. Neq; spem ullã video, qua te celeriter, ut cupis, expedire ex istis occupationum laqueis, in quos conjectus es, possis. Nam aliis nullam esse voluntatem audio, se istuc quamprimum conferendi; credo, quod hyemis sævitiam metuant, atque itineris longissimi pericula pertimescant. Molestum est mihi vehemen-

hementer, librum Exemplorum adhuc Romæ non conſpici; qui efflagitatur à multis, ac præſertim à viro docto, tale opus quoque moliente, quem tibi notum eſſe arbitror. Literarum notæ, ineptæ ac pueriliter ductæ, tibi erunt indicio, nullum adhuc mihi dexteræ manus indicis uſum poſſe contingere. Atque major mihi metus impendet, ne, quod reliquum eſt vitæ, hujus ſit digiti uſu carendum, quam ſpes in poſterum ſalutis ulla oſtenditur. Sed, quidquid Dei voluntas tulerit, æquo erit animo accipiendum, atque ferendum; neque, inanem ad repugnandum operam ſumendo, committendum, ut, more gigantum, velle cum eo bellare videamur. Interim hos dies, Chriſto ab inferis reſurgenti ſacros atque ſolemnes, tibi evenire feliciter cupio. Vale. Romæ, VII Kal. April. CIϽ IϽ CXLIV.

LVIII.

TYRRHENO,

Viro longe clariſſimo.

PRofectionem tuam, in Weſtphaliam, fortunare Deum volo, perficereque, ut te quamprimum, re confecta, ad nos recipias. Quod ſi contigerit, eum reliquis tuis egregiis in Remp. cumulum meritis addes, vix ut quidquam illis adjici poſſit: neque, cum ornatus eris ex tuis virtutibus, (nam honor, virtutis eſt præmium,) audies populum admurmurantem indignantemque, eos, quos minime deceat, honoribus amplificari; ſed fauſtis omnium acclamationibus excipieris, neque quiſquam erit, qui non fateatur, quidquid in te ornamentorum ſit collatum, digno in loco collocatum ac poſitum eſſe: quo, nihil tibi honeſtius poteſt accidere. Nobis tandem, ut ex aliis accepiſſe te arbitror, pax atque ocium contigit, Cardinalis Bichii, popularis tui, opera atque labore, ex Reginæ Galliarum auctoritate, comparatum; qui, anni tam adverſo tempore, atque hyeme ſumma, nulla ſalutis ſuæ ratione habita, longis ac periculoſis itineribus, communis utilitatis gratia,

non

non dubitavit ſeſe committere; ac ſæpius, ex Italia in Galliam, ex Gallia in Italiam, eſt profectus, ac modo Venetias, modo Florentiam, modo Mutinam, modo Parmam, modo Romam, ſe contulit; ut, æquis condicionibus, pax componeretur. At quanto fuiſſet ſatius, has turbas neminem commoviſſe, ſed nos multa diſſimulaſſe, non nihil prætermiſiſſe, non neceſſe habuiſſe omnia pro noſtro jure agere, pacem bello, ocium negotio, antepoſuiſſe! At quid eſt actum his tragædiis? nihil, niſi ut pulcherrima orbis terræ pars, ſumma Chriſtiani nominis & Catholicæ religionis hoſtium cum voluptate, cædibus, incendiis, rapinis, vaſtaretur, æraria exhaurirentur, populi acerbiſſimis exactionibus, capitum atque oſtiorum, funditus fere perderentur. Nemo enim eorum, qui inter ſe armis decertarunt, palmo uno agri factus eſt ditior; ſed in pacis conditionibus actum, ut, quæ ab unoquoque fuerant occupata, veteribus dominis reſtituerentur; ſed, ut eæ terræ ſolent, in quibus bellum acerbum diuturnumque verſatum eſt, deſerta, horrida atque deformia, ſed minus multis colonis & habitatoribus belli, ejuſdem calamitate ſublatis, celebrata, denique ita affecta, ut vix, ac ne vix quidem, centum annorum opera atque labore, recreari ac refici queant. Atque, hæc ita fore, facile erat cuique mediocriter prudenti conjicere. Verum Deus, peccatis noſtris vehementer infenſus, paſſus eſt eos, à quibus cupiditates noſtræ infringendæ ſunt, iræ, quæ ulciſcendi libido eſt, ſeſe permittere. Sed, ut, ab hac triſtitia ſermonis, paulum ad hilaritatem animum avocemus; ſuperfluum ac non neceſſarium exiſtimo, te, ſingulari frugalitate ac prudentia virum, commonefacere, ut, cum in Weſtphaliam veneris, à cœnis illius regionis caveas: quæ ita ſunt cereales, ita opiparæ, ita ſaliares, ita ſtruicibus patinariis refertæ, ut Sybariticæ menſæ, quas in exemplum prodigioſæ luxuriæ prodidit antiquitas, neque pleniores neq; uberiores fuiſſe perhibeantur; ita in longũ productæ, ut, quos plerunq; ſol occidens convivium ineuntes aſpiciat, eoſdem exoriens, gnaviter illud proſequentes, intueatur. In una harum cœnarum hæſit, hic Romæ, amicus quidã meus. Nam invitatus à Barone quodam ex Weſtphalia,
quem,

quem, in suo ludo, saltationibus ac ludicra armorum tractatione exercebat, (erat enim lanista, ac saltator in primis,) promisit, magis id adeo, ut cognosceret, quidnam cœnæ illæ, ad quas ille Baro nostras ne comparandas quidem ajebat, afferrent, quam ulla edendi bibendique cupiditate. It, venit, accumbit; atque ecce tibi, longa ferculorum pompa se offert, à vespere usque ad mane alterius diei. Ferebantur in patinis obsonia, ex omni fere genere terrestrium bestiarum ac Neptuni pecudum, quas anni tempus dabat, non ea ratione condita, qua vulgus cocorum utitur, sed novis & nobis incognitis condimentis. Narrabat ille mihi sigillatim omnia; sed ego homo, qui nullum in istis rebus sensum habeo, quique dignus fui, qui tum nascerer, cum nondum fruges essent inventæ, neque potui, neque operæ precium esse duxi, ea memoria excipere, atque complecti. Ordinem etiam, quo edulia veniebant in mensam, enumerabat: non enim temere alia aliis succedebant; sed ea, quæ possent superioris fastidium abigere, ac convivas, ut facetissime Horatius inquit, in morsus reficere. Quid vero dicam de vino, quod convivii caput est, & in quo, apud istos homines præsertim, fere sunt omnia? Sed, ut de eo nihil loquar, facile sit cuivis existimare, non minorem in eo comparando, quam in ceteris rebus, diligentiam sumptumque fuisse adhibitum. Nam tot erant vinorum genera numero, quot eduliorum; neque liberum erat cuiquam poscere, sibi dari quod vellet; sed illud erat bibendum, quod singula fercula comitabatur, atque aliquam cum illis suavitatis rationem habebat, lene, asperum, leve, dulce, atrum, album. Ac nihil in eo convivio desideratum est, quo proxime ad veterum magnificentiam videretur accedere, præter ministros coronatos, tibicines, & funalia. At, quid negocii fuisset, isthæc quoque præstare, si temporum istorum mos ita ferret? Denique, ne te diutius teneam, exitus fuit ejusmodi, ut ille miser, qui fuerat cupidus cognoscendi, quid sibi cœnæ ex Westphalia darent, inter manus, è convivio, sine mente ac sine sensu, auferretur. Nam tantum vini hauserat, tantum cibi adhibuerat, ut necesse habuerit, octo dierum inedia,

cra-

crapulam exhalare, & quod crudum habebat in ventre, concoquere. Sed næ ego impudens, qui, ocio abundans, tibi, homini occupatissimo, tam diu meis ineptiis jocisque moram objiciam. Quod de scriptis meis imprimendis me admones, ut occasionem tam bellam, mihi oblatam, arripiam, urgeam, atque uti sciam, ut dicitur, foro; pergratum mihi est in primis: ac, Nihusio adjutore, qui, quæ ejus est benignitas, suam ad hanc rem mihi operam pollicetur, in id studium vehementer incumbam. Et æquum est, nos, qui laudis cupidi sumus, quoniam, ut memoras, post cineres gloria sera venit, omni ope eniti, ut vivi gloriola nostra perfruamur. Qua tum frui nos existimabimus, cum epistolæ, quas ad te dedimus, à ceteris seorsim impressæ legentur. Nihil enim tam me ad spem quandam immortalitatis rapit, quam, omnium seculorum posteritati esse testatum, tecum mihi amicitiam intercessisse, ejusque conjungendæ causam non aliam fuisse, nisi virtutem. Vale. Romæ, prid. Idus Aprilis CIↃ IↃ CXLIV.

LIX.

Clarissimo sapientissimoque viro,

TYRRHENO.

MOnasterium Westphaliæ salvum & incolumem pervenisse te gaudeo; atque, si nos conjecturis moveri fas est, ex die quo istuc accessisti, quo die, olearum, in quibus pax designatur, rami parantur, ut postridie post sacras illis preces, sanctissimis ceremoniis, adhibitas, populo in Ecclesia distribuantur; ex hoc, inquam, die licet conjicere, atque in spem magnam venire, negocium, de pace, inter Christianos Principes, prospere ac feliciter successurum. Atque nihil est tam optandum, quam ut Deus, in cujus manu est, voluntates Regum, quamcunque velit in partem, impellere, (nam *cor regis in manu Domini*,) eam Principibus istis, quorum animi, studiorum ac voluntatum dissimilitudine, inter se diffident, mentem injiciat; ut belli, intus

à cupiditatibus suis, ipsis illati causas evellant, ut sedata & tranquilla sint omnia, ac ratio præsit, appetitus obtemperet: nam continuo pax illa, cui conficiendæ tanta à vobis istic opera datur, terrarum orbi succedet. Sed interea, dum animi sunt in motu suarum cupiditatum, unde omnia in nobis bella oriuntur, dum perturbationum tenebris obducti, à rationis lumine deseruntur, quænam potest pacis ociique lux fulgorque splendescere? Sed ego stultus, qui tecum hac de re philosophari audeam, qui præceptorum istorum plenus es totus. Itaque ad me venio; ad quem scribit Nihusius, epistolas & orationes, Parisiis Io. Cæsio allatas, se legisse, quas sibi dignas videri ait, si ita mea voluntas ferat, quæ ante alia opera typis excudantur. Cui ego respondi, non solum eandem mihi esse sententiam, sed etiam ita facto opus esse, quo meæ ad te literæ, unde mihi, quia sunt ad te scriptæ, nominis immortalitatem auguror, vel una cum aliis epistolis, vel, quod malim, seorsim à ceteris imprimantur. Quæso te, si me amas, si meus tibi honor est cordi, ut hac in re omnes nervos auctoritatis industriæque tuæ contendas, mihique, famæ, ex hominis clarissimi amicitia adipiscendæ, in primis cupido, animum expleas. Binas alias literas mitto, quæ illis, augendi voluminis gratia, jungantur: unas, ad Stephanum Vajum, episcopum Cyrenensem, atque hospitalis domus S. Spiritus in Saxia Præceptorem, ac modo Basilicæ Vaticanæ Canonicum, in locum Cecchini, in Collegium sac. Rotæ Auditorum cooptati, subrogatum; ad quem scribo, de incredibili hominum concursu, in Ædem D. Mariæ in Vallicella facto, cantuque symphoniæ, quo die Eques Loretus Victorius, meus vicinus, musicus omnium præstantissimus, ac pene divinus, primum sacrum fecit: alteras, ad Marium Villanum I. C. & olim Quæstoris pontificii à cognitionibus, scriptas. Vale; meique, qui cælestis opis auxiliique in primis egeo, in tuis sacrificiis, & incensis caritate precibus, esto memor. Romæ, XIII Kalendas Maji CIↃIↃCXLIV.

LX.

Clarissimo sapientissimoque viro,

TYRRHENO.

NÆ ego non solum incommodus, verum etiam inhumanus, sim habendus, si tibi, gravissimis in rebus occupato, hoc est, pacis communis procuratione districto, longis, ut antea, literis moram ac molestiam exhibeam. Quamobrem posthac paucis officium, quod tibi à me debetur, exsolvam. Doleo vehementer, negocium in quo verteris, tam multis difficultatum nexibus implicari, ut, quemadmodum etiam hic à prudentissimis viris dici audio, aliqua humana ratione explicari vix queat. Superest exorandus ille, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum, quique solus potest voluntates hominum, quamcumque velit in partem, impellere; ut belli cupidos, ab armis ac dimicationibus, ad pacis ociique studia convertat. Sæpius fueras mihi auctor, ut facultate, à Nihusio ac Cæsio mihi oblata, mei propagandi nominis, uterer. Tandem, auctoritate tua impulsus, feci, quod jusseras; atque hominum illorum animos mire in me propensos invenio. Nec mora ulla in iis est; immo, ut, proximis ad me literis significavit Nihusius, epistolæ cœptæ sunt typis excudi. Instant, urgent, ut, si quæ sunt mittendæ, mittantur. Vtrum eæ, quas ad te scripsi, ad illos pervenerint, nec ne, certi nihil potui scire: sed si adhuc sunt apud te, præsertim illæ sex, versibus scriptæ, peto à te majorem in modum, ut eas, quamprimum poteris, mittas, quo una cum ceteris imprimantur: intemperans sum enim in hujus rei cupiditate, ut nosti. Rumor, de Legati ad vos profectione, adhuc perseverat: ajuntque, eorum, qui dominantur, hanc esse sententiam, omnino ut abeat; ideoque quamprimum, nisi si quid inter cæsa & porrecta, ut veteres ajebant, occurrat, eum, communis boni causa, mandata facturum. Quod præterea ad te scribam, non habeo; nisi, hic Romæ, à Fratribus Dominicanis, novi

Gene-

Generalis creandi cauſa, comitia haberi, cum ſummus Pont. P. Nicolao Rodulphio, per epiſtolam cui Brevi nomen eſt, magiſtratum illum abrogaverit. Vale. Romæ, VII Kal. Maji CIↃIↃCXLIV.

LXI.

Clariſſimo doctiſſimoque viro, TYRRHENO.

REdditæ mihi ſunt uno tempore à te epiſtolæ duæ, quarum in altera dies erat adſcripta XVII Kalend. Maji, in altera, quæ erat recentior, XIII Kal. ejuſdem menſis. Reſpondebo igitur ſuperiori prius. In qua ſcribis, te mirari, quod jam diu nihil à me literarum accepiſſes. Quæ res quamvis negligentiæ deſidiæque me videatur arguere, ea tamen accuſatio, atque querela, magnum mihi cedit in bonum. Eſt enim indicio, quanti me facias. Nam quod precium, in æſtimatione tua, habeat is, cujus gratia ab iis curis, quibus premeris, aliquid ſpacii ſurripias, ut de eo cogites, ut ad eum ſcribas, ut crebras ac longas ab eo literas exigas? At quibus negociis, Deus bone, diſtineris? Iis nimirum, quibus nulla, neque graviora neque majora, eſſe poſſunt, ut orbi terrarum, jam diu variis bellorum motibus exagitato atque concuſſo, conſilio tuo atque prudentia opem feras, atque perpetuam eidem pacem ociumque, ſublatis diſcordiis, parias. Atque utinam non id benevolentiæ ſit potius tuæ, quam judicii, teſtimonium. Nam qui modus eſt amoris, idem eſt æſtimationis. Sed, ſive error ſive veritas hanc mihi apud te æſtimationem pepererit, non eſſe quærendum arbitror, cum utrumque ſit mihi honeſtum atque glorioſum. Cuinam futurus ſit vilis ille, qui tibi, tanta apud omnes exiſtimatione, aliquo eſſe in precio videatur? Itaque non eam tibi opinionem conabor adimere, &, quanti vere ſim, aperire; ſed ipſe mihi aſſentiar, eaq; in me fingam, quæ à te tribui video. At tuum erit cavere, ne, quantum mihi precii conaris adjungere, tantundem tibi, ſi verum aliquando detegatur,

tur, tanquam non æquo alienæ facultatis æstimatori, detrahatur. Illud mihi dolet, non eam vim ingenii, non eam orationis facultatem & copiam fuisse concessam, qua tuas in cælum laudes efferre, meisque scriptis mandare omnium seculorum memoriæ possim. Verum, ad id neque alterius cujusquam opera à te magnopere desideranda est. Quid enim quæras foris, quod abunde habeas domi? Etenim tu, non solum recte faciendi sed & bene dicendi magister, melius quam quivis alius potes, quæ cum aliqua summæ prudentiæ, integritatis, continentiæ que laude præstiteris, literis consignata posteritati relinquere. Nunc ad alteram epistolam venio, in qua multa, quæ mihi hoc anno gravia contigerunt, cohortatione tua facere leviora conaris. Et sane assequeris id, quod vis. Nam ita me comparavi, ferre æquo animo, quæcunque Deus adversus animi mei sententiam immiserit; eoque magis, quo propius absum à morte, quæ cuncta mortalium mala dissolvit. Sed, ut verum fatear, cetera omnia adversa, quæ tecum in epistola mea conquestus sum, atque alia etiam nonnulla quæ tacui, ludus jocusque fuerunt, præut, quam acus illius malignitas meo digito calamitatem invexit. Etenim non potest adhuc inflecti; sed riget: ac vereor, ne id, quod reliquum erit vitæ, in hac sim incommoditate hæsurus. Sed, ut antea dixi, ac tu etiam sapienter admones, quidquid à Deo immittitur, est ferendum. At, si quid, joci causa, petulantius scripserim, ejus nunc pœnas pendo. Quod ad mei oris imaginem attinet, quoniam ita expeti video, ex archetypo, qui in bibliotheca Equitis Cassiani Puteolani servatur, eam brevi in pagella describendam, atque ad te mittendam curabo. Nam delineator ille Germanus, qui anno superiore, octo vel decem dies continuos, quinas singulis diebus horas, quo me, quam maxime ad similitudinem veri posset, exprimeret, omnibus crucibus exercitum habuit, atque opus tunc egregie quidem perfectum reddiderat, nunc variis me promissis & excusationibus duxit, nec adhuc præstare, quod promiserat, voluit: & quod mirum magis videatur, Syrii fratres, quorum sumtibus, delineatoris illius opera fuerat conducta, cum idem sæpius, à me rogati, promissent,

fiſſent, in eadem ſunt mora, ne dicam vanitate, verſari. Vale; & memor noſtri, ſicut facis, vive. Romæ, VIII Kal. Iunii CIƆIƆCXLIV.

LXII.

Clariſſimo ſapientiſſimoque viro,

TYRRHENO.

PLane deeſt, quod ſcribam. Quod non abs re mihi contingit, quoniam ad te brevior jam in ſcribendo cupiam fieri; dubitans, ne tibi, homini occupatiſſimo, longitudine mearum literarum, quæ nihil ferme niſi nugas habent, non ſolum moleſtiam afferam, verum, impudentiæ meæ odio, ſtomachum etiam moveam. Eſſet mihi pergratum in primis atque jucundum, te curis illis, quibus iſtic implicitus detineris, ſolutum ac liberum, hic Romæ conſpicere, amplecti, colere, ac venerari: ſed, ſi iſthæc tibi provincia amplitudini gloriæque futura eſt, hac me voluptate carere, æquo animo patiar. Card. Legatum, vulgo ajunt, in Vrbe manere, nunc præſertim, cum, quotquot ſunt ubique terrarum Cardinales, Romam confluunt, ex Hiſpania, Germania, Italia; immo, quod non ſpero, in morbum incidiſſe. Sed, per Deum immortalem, quid eſt, in quo glorioſius noſtra conſumi poſſit induſtria, quam ut orbi terrarum, tot jam diu bellorum tumultibus exagitato, pax, tranquillitas, ociumque reddatur? Quam pacem, Dei beneficio, Italiæ partam, ſi quis eſt, qui conetur dirimere, ac rem rurſum ad certamen contentionemque deducere, huic profecto mens ſuperbiſſima & carnifex animus ineſt; cum ſine ulla ſpe emolumenti cujuſpiam, quod reliquum nobis ſuperioris belli calamitas fecerit, eripere, noſque fundis, familiis, ac vita ipſa everſos, funditus ire perditum properet. Tu, cui ob inſignem probitatem, juſtitiam, ceteraſque bonas artes, Deum obtemperaturum arbitror, (nam ejuſmodi generis hominum deprecatio multum valet,) illum comprecare, ut id nobis bonum, quod elargitus eſt ſemel, velit eſſe perpetuum,

neque cujusquam malignitate intercipi sinat. Sed ego rationem promissi mei, de brevitate literarum, non exsolvo, sed longius in scribendo, quam pollicitus fueram, prodeo. Meum igitur cursum inhibeo, ac, ne mendax inveniar, me ad promissi mei terminos revoco. Vale. Romæ, Kal. Iunii CIↃ IↃ CXLIV.

LXIII.

Doctissimo clarissimoque viro, TYRRHENO.

Brevissimis tuis literis breviter respondebo. Quamvis ætas mea decursa, jam diu me à scribendis versibus avocet; quamvis deforme mihi videatur, canis annisque obsitum, se festivissimis lepidissimarum Virginum choris inserere, & stellis nebulam spargere candidis; quamvis, id quod meæ ætati conveniens est magis, solutæ orationi meum omne studium dederim, omnisq; mihi cum Cicerone res sit, nec Poëtas, tanquam alia quadam lingua locutos, audeam attingere: tamen, quo tibi obtemperem, à cujus jussis recedere, nefas esse existimo, intermissam exercitationem paululum repetam, ac Musas orabo, ut tantisper me, capite candido, inter ipsas versari patiantur, dum studiis tuis obsequi conor. Non possum, quamvis brevis esse cupiam, quin tibi rem admirabilem, quæ nuper Romæ contigit, cujusque ego sum testis, exponam his literis. Inventum est, quemadmodum calculosis, sine ulla ferri ope, succurratur: quæ res, omnes eorum rationes evertit, qui ab illis calculum manu moliantur extrahere. Est quidam è familia Hospitalis domus S. Spiritus in Saxia, ex eo Pistoriensium genere, quos Plautus, per jocum, Paniceos, vocat, mihi ob vicinitatem longe notissimus. Huic, septem ab hinc annis, calculus mali tantum invexerat, ut medicamentis vinci non posset. Itaque statuit, se Io. cuidam Trullæ, qui magnam, ex calculosis sectione curandis, famam sibi confecit, curandum committere. Quæ res illi feliciter atque ex sententia successerat. Verum, aliquot post annos,

nos, ad eundem ſcopulum navem afflixit, ac laborare periculoſius cœpit. Quamobrem cum acerbiſſimis veſicæ doloribus ita premeretur, ut ferre non poſſet; ſtatuit, homo jam prope decrepitus, rurſus opem à ſectione depoſcere, atque ultima experiri; &, quamvis, in ea curatione, vita ſibi eſſet ponenda, mortem in lucro, non in damno, putare; quod præſtaret, ſemel antea, quam millies, mori. Itaque jam illi cum chirurgo de mercede convenerat, jam teſtamenti tabulas obſignaverat, jam aliquot diebus, victu corpus præparaverat. Sed pridie quam ſecaretur, in variis Vrbis eccleſiis, plura Sacra facienda curavit, in primis in æde, D. Franciſci ſtigmatibus ſacra. Quo cum ſacerdos quidam, ſacrum facturus, caſu veniſſet, rogatus eſt ab æditou, ut pro calculoſo ad Deum preces effunderet, cui poſtridie ferro calculus eſſet extrahendus. Cui ille, Poſtquam ſacrum confecero, duc me, ait, ad illum; nam volo experiri, num, ſine hac tam præcipiti medicina, poſſim homini ſubvenire. Eunt, veniunt, ac ſummis hominem doloribus conflictantem inveniunt. Cujus ille, qui eo ſe juſſerat adduci, miſertus, Age, inquit, da mihi cyathum, vini plenum. Iubet ſtatim æger proferri, exiſtimans, ad ſedandam ſitim ab eo depoſci. At ille, neſcio quid pulveris, in vinum immiſit, atque ægro hauriendum tradidit. Res mira; non ita multo poſt ſoluta eſt homini alvus; ac, doloribus omni ex parte ſedatis, urina, cui plurimum arenæ ſubſideret, emiſſa. Nimirum, pulveris illius vi, calculus fuerat minutatim conciſus, & ſimul cum urina redditus. Proxima nocte, altus eum ſomnus excepit, nec, ad auroram uſque, dimiſit. Quæ poſtquam illuxit, validus vegetuſque ſurrexit, ad Ædem D. Petri ſe contulit, ſcalas aſcendit, cum antea, ne digitum quidem, pedem poſſet altius efferre; ac, poſitis humi genibus, Sacro interfuit. Hæc volui te ſcire, ut, ſi quando, quod Deus avertat, rurſus hoc morbo tentari te ſentias, ſcias, unde, contra illud, auxilium petendum ſit. Vale. Romæ, III Non. Iunii CIϽ IϽ CXLIV.

NICIVS TYRRHENO.

Hodie à prandio, quo tempore, nullum audivi esse ad impetrandum aliquid aptius, Musas conveni, rogavi, obsecravi, tuum etiam nomen interposui, ut mihi, ad id quod esset à te imperatum, operam darent. Nihil vidi illis fastidiosius, nihil à me alienius. Vt multa verba fecerunt! ut lenta materies fuerunt! Tandem, tundendo, atque odio, perfeci, ut se mihi darent, ad ea quæ vellem. Tum capita argumenti, à te missi, ostendo; rogo, ut eorum singula, singulorum distichorum ambitu, complecterentur. Sumunt, legunt; ac pene stomachantes, Næ tu es impudens, ajunt, qui illud postules, quod vix concessum sit Deo, ut tam multæ res, ex tam lato campo, in brevem gyrum compellantur. Sed cum instarem, urgerem, ut experirentur, ut mihi oranti, si non mea, tua saltem causa, non deessent; Vt lubet, ajunt, absolvamus hunc vomitum; sed ea lege nostram tibi operam pollicemur, ut eligamus ea, quæ in singulis capitibus sint potiora, cetera omittamus. Atque hos versiculos, quasi ludentes, effuderunt. Quos amico tuo tibique minime placituros scio: sed id tibi erit exemplo, ut, si quid posthac, in hoc genere, recte curatum velis, iis mandes, qui majori sint apud Musas in amore & gratia; non mihi, qui me illis esse invisum & odiosum sentio. Vale.

Primus dolor.

Sistit Olympiadæ Firminam lictor; at ille,
Dum studet amplecti, protinus obriguit.

Primum gaudium.

Sanat Olympiaden sacroque in fonte lavatum,
Gaudet, pro Christi nomine, obire necem.

Secundus dolor.

Mœsta dolet, quod turba, colens simalacra deorum,
Ad Stygias, recto tramite, curreat aquas.

Secundum gaudium.

Se plures, Firmina, Deo peperisse, triumphat;
Præfectique domum, carnificemque suum.

Ter-

Tertius dolor.

Virginis innocuum nudatur corpus amictu;
Oraque purpureis erubuere rosis.

Tertium gaudium.

In cruce nudatum Christum, cum nuda tuetur,
Nudari, pro illo, jam putat esse decus.

Quartus dolor.

Proh dolor; impetitur pugnis, quod casta recuset,
Quem prece comminuit, se dare thura Iovi.

Quartum gaudium.

Lætatur, crebro faciem sibi verbere tundi,
Quo Christum referat, livida facta magis.

Quintus dolor.

Discerpi virgis magno sibi membra dolore,
Fractaque mortiferu sentit hiare plagis.

Quintum gaudium.

Verbera cum subeunt Christi, virgæque, flagella;
Gaudia succedunt; cura dolorque fugit.

Sextus dolor.

Rursus nuda datur, flavos suspensa capillos;
Membra dolor macerat; corripit ora rubor.

Sextum gaudium.

Vt pennis, elata comis, ad sidera ferri
Se putat, & sponso jam propiore frui.

Septimus dolor.

Lampadibus, nivei laxantur pectoris artus,
Ast anima in cælum, qua via facta, fugit.

Septimum gaudium.

Læta est in flammis, quod sit jungenda Mariæ,
Quæ septeno itidem functa dolore fuit.

LXIV.

Maximo clarissimoque viro,

TYRRHENO.

CVm te scribis, per partes, datas à me tibi literas, Nihusio edendas mittere, magna me ac propemodum incredibili voluptate perfundis. Inest enim in hoc nuncio lepos, plane magnus atque jucundus; quod nihil tam impense unquam optaverim, quam extare apud omnes perpetuum aliquod meæ erga te observantiæ testimonium, simulque esse omnibus notum atque perspectum, quantum me tibi debere profitear. Quod si persuaderi etiam possit, ut illis velis eas etiam, quas versibus scripsimus, addere, explebis omnem desiderii mei expectationem: nam hæ quoque, quamvis poëtico stylo exaratæ, epistolarum nomine signantur. Quibus hæc velim accedat epistola, quam ad Nihusium scribo; si tamen ea tibi digna videbitur, quæ in tuum atque illius conspectum veniat: secus autem, ea auctoritate imperioque, quod in me meaque omnia habes, censoris severissimi partes suscipias volo, ejusque audacia atque impudentia graviter acerbeque cohibita, probri causa, de aliarum quasi senatu amoveas, neque ad Nihusium eam pervenire patiaris. Quamquam jam prope statuerim, omnino à scribendis versibus abstinere; quod totum hoc scriptionis genus sit plane alienum ab ea ætate, ad quam me natura perduxit. Etenim alia ætas, ut alios mores, ita etiam alia studia postulat. Deinde, cum me noverim ad poëticæ facultatis studia non aptissimum, sapienter faciam, si me contineam, & ad alias artes, quibus sim aptior, transferam, Horatiani illius præcepti memor, *Tu nihil invita dices faciesque Minerva.* Sed, si te arbitraris, inquies, isto pacto ut prædicas, cur ea, quæ inepte scripseris, tantopere mandari typis exoptas? Vt nimirum appareat, me, omni genere monumentorum meorum, esse conatum, addictum tibi, ob tua maxima in me merita singularesque virtutes, animum meum, omnium secu-

seculorum memoriæ significare. Quod, qui resciverint, improbaturos non esse confido: nam, si artem ridebunt, conatum laudabunt, voluntatem extollent. Liber Exemplorum, cujus frontem, graphice eleganterque delineatam, aspexi, nondum apparet. Quod satis mirari non possum; præserim, cum jam sex menses facti sint, postquam fuit impressus. Doleo, Daniæ Regis causa, in nova bella distracti, intermissum esse agi de pace; quam cupio, in leges omnibus Christianis Principibus æquas, perquam celeriter confici; quo te, cui omnes homines favent, ex tuis virtutibus ornatum, quamprimum Romæ videre possimus. Vale. Romæ, XVII Kal. Iulii CIↃ IↃ CXLIV.

LXV.

Doctissimo clarissimoque viro,

TYRRHENO.

HEri, ego & Hugo Vbaldinus, Basilicæ Vaticanæ Archidiaconus, profecti sumus ad cœnobium Carmelitarum discalceatorum, ut F. Io. Baptistam Vrsinum, Ducis Brachiani fratrem, salutaremus: quicum unà horam, & eo amplius, fuimus. Et sane navavi operam, quod illuc venissem. Nulla enim cujusquam oratione ita recreatus sum, ut illius sermone: nulla unquam voluptas bene de me meruit magis, quam ea quæ ex morum illius suavitate mihi contigit. Nunquam memet mei magis pœnituit, quam cum, tanquam in aliquod speculum, in illum inspexi, qui, etiam tum adolescens, cum posset in summa rerum omnium abundantia vivere, in maximis voluptatibus esse, ac nitidissime se curare, relictis rebus omnibus, spretis ac contemtis voluptatibus, neglectis opiparis cœnis, arctissimum illud vitæ amplexus est genus, in quo, non modo non quidquam genio concedat, sed multa naturæ ac necessitati deneget; ubi, si sit iter faciendum, non rheda vel equo vectus, sed pedibus ipse suis incedat, ubi, si sit corpus cibo reficiendum, non delicatis obsoniis, non nitidiusculis illud epulis

lis, ſed oleribus ac leguminibus, quorum ne nomen quidem ferre antea poterat, curet; ſi ſit cubandum, non lectulo, ſerica vel aurea veſte contecto, non ebore fulto, non culcita plumea ſtrato, non linteis, tenuiſſimo filo contextis, inſtructo, ſed rudibus ac brevibus tabulis confecto, ſtramenticia culcita conſtrato, ac ſuis veſtibus indutus, utatur. Res plane mira, & in qua Dei in nos miſericordia & virtus in primis eluceat: qui antea, cum opulento opibus, cum delicato deliciis, cum elato ſuperbia, contendebat, nunc mutatis moribus, cum abſtinente, frugalitate, cum paupere, inopia, cum humili, omni demiſſione animi, certat; neque alia re magis reprehenditur, quam quod ſit nimium in ſe aſper ac durus. Atque hoc eſt cæli regno vim adhibere; cujus, violenti, non ſegnes, non remiſſi, potiuntur. Nam quæ major inveniri vis poteſt, quam cupiditates frangere, libidines domitas habere, animum ab his rebus avellere, quæ, arctiſſimis eum vinculis captum, ſibique implicitum detinent? Neque dubitandum eſt, quin hac vi, cæli arces expugnaverit Fr. Io. Baptiſta, Capuccinus, qui IX Kal. Iunii, hujus anni, eſt mortuus. Hic, olim Dux Mutinæ, paupertatem divitiis, imperium obedientia, aulam cœnobio, precioſas veſtes cilicio, mutaverat. De cujus extrema ægritudine, ac morte, hæc à Fratribus ſui ordinis, qui eidem ægrotanti morientique adfuerunt, ferme narrantur. Cum, Idibus Maji, incidiſſet in febrim, ſtatim lethalem eam eſſe intellexit; tum quod omnes cibos faſtidiret, ac reſpueret; tum quia Fratri cuidam Ioſepho Mariæ, ipſi ſocio, ex acuta febri laboranti, omnia caritatis officia præſtitiſſet. Quæ febris cum nulla medicamentorum vi minui poſſet, ſed quotidie amplior fieret, medicus, jam ad ultima ventum, nec ſpem ſalutis reliquam eſſe, pronunciat. Quod cum ille recepiſſet, adeo commotus non eſt, ut totus hilaritate redundaverit; &, convocatis Fratribus, omnibus audientibus dixit, nullum ſibi unquam nuncium fuiſſe allatum, cujus magis particeps fieri cupierit, & in quo major lepos ineſſet. Tum, cœnobii cuſtodem, quanta maxima potuit ope, rogavit, ut veſtem, quæ eſſet ceteris attritior atque vetuſtior, afferri ſibi juberet, in qua Deo ſpiritum redderet,

ac ſe-

ac ſepultura afficeretur: velle enim ſe, quantum fas eſſet, Sancto Seraphico Patri ſuo Franciſco ſimilem eſſe. Quod factum eſt ſtatim. Sed cum ille manum ad cucullum admoviſſet, ut eam, qua erat indutus, ſibi veſtem extraheret, idque ægre, amiſſis magna ex parte viribus, faceret; voluerunt eam fratres vel conſcindere vel diſſuere. Id quod ille non eſt paſſus: quod diceret, æquum non eſſe, eo damno pauperem illam domum affici; tum, mirum videri non debere, ſi cum, una cum Imperio, tot facultates & commoda poſuiſſet, illud neſcio quid incommodi laboriſque ſuſciperet: & qua vi potuit, eorum qui aderant ope adjuncta, eam ſibi detraxit, atque alteram induit. Sed (mirum) alvus, quæ largius antea fluxerat, ſuppreſſa eſt ſtatim. Tum, peccata quædam, palam admiſſa, deprecatus eſt; quamvis à nonnullis, in quibus illi offenſi eſſent, mala mens ac malus animus abfuiſſet; quorum illum maxime pœnituiſſe, illud præſertim indicio eſt, quod hebdomade ſancta, longo quatuor millium itinere, ſummoque incommodo, quod flumen, frequentibus imbribus vehementer auctum, eſſet tranſeundum, ad egregium quendam ſui Ordinis concionatorem, eruditũ in primis ac doctum, ſe contulit; cui totius anteactæ vitæ peccata, intimo animi dolore, aperuit. Verum, cum rurſum peccata ſua Patri alteri confeſſus eſſet, quem, extremo illo caſu, ſibi confeſſarium elegerat, quemque rogaverat, ut ſibi, ſupremo illo tempore, non deeſſet, ſacram Euchariſtiam ſumſit, cum antea ſummiſſis ac pene intermortuis vocibus confeſſionem recitaſſet; quod etiam fecit cum ſacro perunctus eſt oleo. Inter hæc admonitus eſt ab illo confeſſario, ut Ioſephum à Leoniſſa, cujus & B. Felicis imagines ante oculos depictas habebat, deprecatorem ſibi, apud Deum, valetudinis impetrandæ gratia, adhiberet. Qui negavit, id fieri ullo modo poſſe; quod ſumma ejus Patris voluntas eſſet, ad cæleſtem ipſum gloriam ſocium & conſortem adhibere in poſterum diem. Nondum fuerat illi allatum de ſocii morte, jam in ſepulcro conditi, cum, Vnus, inquit, eſt defunctus, in templo, cui ego mox futurus ſum comes; ſed antea, nimirum poſt horam, P. Sextulam videbo. Nec dicto fides abfuit: nam vix hora interceſſerat ab hoc ſer-

mone

mone prædictionis illius, cum P. Sextula adest, quem cum introeuntem cubiculum aspiceret, plenus gaudii lætitiæque, Bene, inquit, sit P. meo Sextulæ, qui mihi omnibus in rebus præsto fuit: etenim, quemadmodum è seculo ducem ac magistrum se mihi præbuit, ita nunc, è corporis custodia discedenti, societatemque carnis ejicienti, parat iter in cælum. Multisque verbis ultro citroque habitis, psalmos hymnosque concinens, septimam circiter horam noctis, sine aliquo doloris sensu, extremum spiritum suo edidit creatori; annos natus tres supra quinquaginta; in castro S. Ioannis, quod est oppidum Carfenianæ seu Grapheniane vallis, sub Apennino, Non ita multo post, venit Regium Lepidi, ad P. Viceprovincialem Bononiæ, Canonicus quidam regularis, Bernardo nomine, religiosæ sacrarum Deo virginum familiæ à Confessionibus, ob probitatem bona apud omnes existimatione; qui juratus affirmabat, superioris diei Dominici nocte, cum jam ferme dies appeteret, se vidisse, per quietem, Capuccinum quendam, lanea indutum veste candida, sibi terga obvertere; sed cum experrectus lecto desiliret, tandem novisse, eum esse P. Io. Baptistam: qui, conversa in ipsum facie, multa luce coruscante, gratias ipsi agebat; & cum accurreret, ut, positis humi genibus, ejus sese pedibus advolveret, evolasse illum ab oculis, neque amplius esse visum; verum tantam ipsi vim divinæ dulcedinis in animo reliquisse, tantamque lætitiam, ut ea totus diffueret, nec posset consistere: deinde, volventi secum in corde, quodnam ob meritum ipsi gratias egisset, nihil occurrebat, nisi quod in confessionibus eos graviter objurgasset, qui minus commodos de illo sermones habuissent; id quod etiam pridie ejus diei fecerat. Hæc, inopia argumenti, scripsi, quod nollem mei oris imaginem, quam mittö, sine meis literis ad te venire. Vale. Romæ, VIII Kal. Iulii CIↃ IↃ CXLIV.

LXVI. Clarissi-

LXVI.

Clariſſimo præſtantiſſimoque viro, T Y R R H E N O.

HEri, XIII Kal. Auguſti, redditæ mihi ſunt binæ à te literæ, cum menſem jam ferme integrum nullas accepiſſem. Quod miratus tum fui valde; & quoniam res plena timoris eſt amor, cœpi ſubvereri, ne incommoda uterereris valetudine: interdum veniebat in mentem, eam tibi negociorum molem objici, ut non eſſet ſpacium de me cogitandi, nedum ad me ſcribendi. Sed tandem, ancipiti cura diſtractum, fecerunt me tuæ literæ certiorem, & te bene valere, neque, quo curis, quibus premeris, locum des, mei memoriam ex animo ejeciſſe. Quorum utrunque incredibili me voluptate complevit. Fuit mihi gratiſſimum munuſculum tuum, imaguncula S. Ioſeph, animam agentis; cujus aſpectu illa me cupiditas acrius incendit, quæ ſola, extinctis ceteris, animum urit; nempe ut moriatur anima mea morte juſtorum, & fiant noviſſima mea illorum ſimilia. Cui rei nulla alia ratio oſtenditur, niſi, ut eundem vitæ curſum teneamus, quem illi, nihil cupiditatibus ſuis largiendo, in ſummo corporis labore atque animi contentione confecerunt. Nam nemo eſt, qui juſtorum ſibi ſimilem exitum vitæ non concupiſcat: ſed paucos invenias, quos illorum vitæ ratio delectet. Exigis à me præterea crebras ac longas literas; neque excuſationem poſthac aliquam te acceptu-rum, vel occupationum tuarum, vel rerum, quæ ſcribantur, inopia, dicis; perinde quaſi mihi non defutura ſit oratio, ac luſciniolæ cantio. Quod ego, qui pulcre me novi, ſecus eſſe intelligo: tamen, quo tibi animum expleam, inaniis chartas implebo, iiſq; quæ nihil ad rem pertineant. In præſentia nihil ſubvenit quod ſcribã, niſi, eos eſſe in urbe calores, quorum ſimiles ſe fuiſſe in vita expertum, nemo meminerit. Interdum imbres maximi decidunt, qui paululũ æſtum relevare videntur; ſed ſtatim, majore vi, quaſi flammas agens, æſtus regreditur, noſque qui nullum ab ejus ſævitia tutum locum invenimus,

mus, violẽtius aggreditur. Ac proximo die Dominico, qui fuit dies D. Alexio facer, ex improviso, obducto nubibus cælo, tanta aquarum vis cecidit, ut nullas, hoc anno, majores fuisse constaret. Sed antea, ita validus & vehemens exortus est turbo, ut obvium quemq; abriperet, & aliquot passuum via delatum, humi affligeret atque prosterneret; tum pulverem, cujus plenissimæ erant viæ, ita in altum elevaret, ut oculis, cæli lucem & aspectum eriperet. Deinde ingentem animis terrorem incutiebat, inter, torrentis modo, effundentem sese imbrem, horribilis cæli fragor, & passim cadentium fulminum species, & ab omni parte cæli emicantia fulgura, gladii illius simillima, quo Angelus, in ipso Paradisi aditu vestibuloque, submovere dicitur audentes adire. Et, quod magis mireris, quodque non magis ad naturales causas, quam ad divinam rationem, referendum existimes; tam repentinus, tam tristis, tam prodigiosus imber tum extitit, cum universa pene civitas, ex suis sedibus evulsa, testaceum tumulum, & editiora circa pratum illud loca occupasset, quo pasceret oculos ludicro certamine, quod maxime ad similitudinem veri edituræ essent omnes, quotquot sunt Romæ, tum equitum tum peditum copiæ. Ac videre licebat, omnes cujusque ætatis atque ordinis homines, adolescentes præsertim mulieres, tenuissimis vestibus, ut anni fervidissimum tempus suadebat, indutæ, cum nullus perfugio locus esset, totum illum imbrem excipere; qui, ad corpus usque permanans, ab eo, tanquam flumen, in rivulos discretum, effluetet. Neque magis tutæ ab imbris injuria fuerunt novæ nuptæ, ac matronæ nobiles, quæ, rhedis inclusæ, se fore eximias putabant: nam magna vis aquæ, ventorum impetu delata, in rhedas irrumpens, os illis, caput, ac totum sinum implebat. Itaque, quotquot illuc confluxerant, curiositatis suæ pœnas dederunt: neque, eo die, voluissent pedem è tecto foras efferre. Atque, ut ego interpretor, mihi visus est Deus, qui pax est, quique cœlitus nobis hanc, quam habemus, pacem conciliavit, stomachari hominum pertinaciam, qui omnibus iis malis erepti, quæ secum belli calamitas affert, adhuc in armorum cogitatione & tractatione versentur; ideo tempestatem illam ab eo fuisse immis-

immiſſam ; præſertim cum ille dies, trans Tiberim à Sodalitate Deiparæ Virginis , cujus in monte Carmelo magna eſt religio , ſacra ac ſolemni pompa celebraretur. Vale. Romæ , XII Kalendas Auguſti CIↃ IↃC XLIV.

LXVII.

TYRRHENO,

Viro Clariſſimo.

IN ſingulas horas, vel potius in ſingula temporis puncta, exſpectamus, dum de morte Pontificis , qui jam diu animam agit, fiat palam. Scribere haſce ad te cœperam : nec perperam ſcripſi illud. Nam hoc ipſo momento emanavit in vulgus,hora nempe diei undecima,Vrbanum VIII , qui tam diu præfuit Reipub. Eccleſiaſticæ, diem obiiſſe ſupremum. Nec rumor eſt inanis: nam,quæ aſſolent , quæque oportet ſigna hanc ad rem eſſe, omnia adſunt;ſtrepitus populi & admurmuratio,civium hac illac diſcurſantium fragor,ſignum ære Campano, ut moris eſt in morte Pontificum,datum à Capitolio;cujus magiſtratuum vigilantiæ diligentiæque , Vrbis cura committitur. Vtinam Sanctorum Pontificum choris inſeratur. Gaudeo , mea amico tuo Diſticha non diſplicuiſſe. Oris mei imaginem jam ad te perveniſſe , atque in tuis manibus eſſe , exiſtimo. Vir nobilis , doctus , mihique ante tuam commendationem amiciſſimus , Calanius de Aciaria , domum ad me venit, mihique tuas literas reddidit. Quem ego diligebam, faciebamque plurimi,quod ſæpius , in noſtræ Sodalitatis Sacello , pie docteque verba facientem audieram. Nunc pluris hoc mihi erit,quod à te diligitur , laudatur , eumque , tanquam alterum te, mihi jubes eſſe. Sed adhuc perfectum non reddidit,quod promiſit. Promiſerat enim , ſe breviter in pagella deſcripta tuorum popularium , qui in Pinacothecam referendi eſſent , dicta factaque præcipua ad te miſſurum. Quod ſi, fortaſſe, labore deterritus, quem plerique fugimus , non præſtitit, ego ad illum veniam ; quæque mihi

opus erunt, ex ejus ore excepta, mea manu describam. Nam propero, quod à me inceptum est opus, absolvere. Vale. Romæ, IV Kal. Augusti CIↃ IↃ C XLIV.

LXVIII.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

Ecclesia Rom. suo sibi duce ac pastore morte nuper erepto, in squalore luctuque versatur. Civitas, sine ullo jure est; sine dignitate Resp. Tantus, in Vrbe, armatorum numerus cernitur, quantum me alias vidisse, non memini. Nulla domus est, paulo locupletior, quæ non militum multorum præsidio muniatur. Ac si in unum omnes cogerentur, magnus ex eis exercitus confici posset. Summa, in Vrbe, armorum impunitas, summa licentia: passim cædes hominum fiunt: nil ita frequenter auditur quam, Hic, vel ille, notus homo, est interfectus. Patrum amplissimorum Senatus, de eligendo novo Pontifice, in quo sunt omnia, consultat. Ille enim solus tot malis potest occurrere. Atque utinam eum det, qui tanto muneri par esse possit. Qui, si suum officium velit facere, non eum in tanto dignitatis gradu constituet, qui unum aliquod afferat, ut juris scientiam, aut aliquem Reip. usum, aut solam castitatis virtutem; sed eum, qui sit virtutum omnium princeps. Nam quamvis, ut in ceteris rebus, sic etiam in virtutibus, alia species sit aliâ formosior atque illustrior, non tamen intra unius vel alteriùs virtutis terminos compellendus est ille, qui excurrere per omnes debeat: non præfiniendum est illi, quatenus progredi in bonorum operum profectu debeat, cui, pro viribus, danda opera sit, ut unusquisque ita directum illud ad omnes virtutes iter teneat, ut earum perfectionis metam attingat. Quid multis moror? omnibus virtutibus excellat oportet, qui omnibus specimen esse jubetur; Deo quam simillimus judicetur necesse est, qui sit in loco, Deo in terris proximo, constituendus. Non potest id, quod dicimus, tam diserte oratione cujusquam explicari, quam est à Deo re ipsa

ad vivum expressum. Qui Deus, daturus populo suo Regem, repudiatis omnibus aliis, Saulem potissimum, quem eo fastigio dignissimum arbitrabatur, Regem elegit. Qui ea corporis forma atque statura fuisse traditur, ut altior esset omni populo, *ab humero & sursum.* In humero, probitas, Sophoniæ voce, designatur; qui de populis Deo subjiciendis ait, *Servient ei humero uno,* hoc est, pari probitate atque justitia. Itaque cum de Pontifice in demortui locum subrogando consulitur, ille præferendus est ceteris qui altior sit omni populo; hoc est, qui communem usitatamque ceterorum hominum probitatem & sanctitatem excedat; qui, rerum divinarum ac cælestium contemplatione, sese ceteris altius extollat. Quod si, ad hanc ejus qui ceteris imperaturus est normam, à Deo nobis præfinitam, Romani Pont. electio dirigenda est; cogita tecum ipse, num in id fastigium recipiendus sit ille, qui solum in eo sit omni cura & cogitatione intentus, ut familiæ suæ opes ex minimis maximas faciat, ut suos omnes divitiis expleat, imperiis augeat, amplitudine Regibus, si fieri possit, exæquet? Merito igitur, ab humero sursum, sit ceteris ille major oportet, à quo, tanquam à capite spiritus in reliqua membra, ita bonorum operum exempla in populum defluunt. Hinc licet intelligere, quanto se peccato alligent, quantum in se hominum odium struant ii, ad quos Principis eligendi jus redit, si fasces indigno detulerint. Magnum irarum irritamentum, magna odii fax est, Principis non boni electio. Hoc enim inter parentem atque electorem Principis interest, quod ille naturæ vitio, hic judicio, peccat. Ille si minus utilem Reip. filium genuit, non continuo id ipsi vitio datur, non continuo civium odio premitur; quoniam non est in potestate nostra, nobis liberos ex animi sententia gignere; immo, nemo est, quin filios quam optimos velit: at, qui male elegit, quia omnis in ipso culpa residet, cum bene potuerit; illico omnium divûm atque hominum odium incurrit, illico diris & imprecationibus omnibus expetitur, exagitatur, laceratur. Accedit, quod non eadem est ratio ejus, quem parens minus feliciter genuit, ejusque, quem intemperans eligentium

cupiditas, vel temerarius favor, principem declaravit; quod illum æquiore homines animo ferunt, quoniam talis erat habendus; hunc perpeti ac tolerare nullo modo possunt, quod hominum improbitate atque nequitia contigerit, ut sub malo principe essent. Quid si novi Principis comitia incidant in id tempus, quo rebus afflictis ac perditis succurrendum sit maxime? quantam in se culpam concipient ii, quibus ejusmodi electio commissa est, si non, quantum student, & quantum possunt, conferunt ad communem salutis voluntatem, si non omni studio sibi enitendum putent, ut talis rebus afflictis ac perditis moderator existat, qui eas consilio sublevare, opera recreare, sapientia reparare ac reficere valeat! Atque haud scio, an ullum unquam tempus fuerit, quo tempore, pejorę loco, Ecclesiæ Romanæ res fuerint. Summi Pont. majestas ubique terrarum imminuta; Ecclesiastica potestas iniquis Principum legibus oppressa; libertas sub jugum missa: civitates ab iis, à quibus minime æquum erat, afflictæ, vexatæ, ac perditæ; earundem agri, antea viridissimi nitidissimique, nunc belli, quod in illis acerbum diuturnumque versatum est, calamitate vastati atque deserti; miseris mortalibus, qui sub ecclesiasticæ ditionis jure imperioque sunt, acerbis exactionibus, & ante hoc tempus inauditis vectigalibus, emunctis & expressis, vix anima relicta est. Itaque, concussa Rep. ruens pene orbis terrarum, confugit in sinum Patrum amplissimorum; orat, obsecrat, clamat, fidem eorum implorat, ut eum publicæ salutis gubernaculis admoveant, qui possit succurrere, qui, justitia, auctoritate, prudentia, prospiciat, ne in perpetuum pereat. At ubinam, inquies, hic, qui sit talis, quæratur? num inter eos, qui sint nobis, vel mutuo amicitiæ vinculo juncti, vel arcto cognationis nexu constricti? Minime quidem. Nam Christus, qui futurus erat Pontifex in æternum, inter cognatos ac notos noluit inveniri. Quamobrem hoc? Quia voluit nobis, per hanc rationem, insinuare, non eum esse in comitatu amicorum cognatorumque petendum, qui successurus esset vicarius sui muneris, qui esset alter ipse futurus. Tum ille, disertis verbis, omnem amicitiæ, omnem cognationis ne-

necessitudinem respuit, præter eam, quam Dei amor, ejusque divinarum legum obedientia cultusque, conjunxit. Nam, Qui fecerit, inquit, voluntatem patris mei, qui in cælis est, hic mater mea & frater vocabitur. At, si sola cognationis amicitiæque ratio non debeat enim nobis Pontificem dare quem quærimus, dabit saltem spes privatæ cujuspiam utilitatis, vel potentiæ, vel divitiarum. O semper humi defixas nostras cogitationes! ô terrena consilia! Ergo, orbis terrarum imperatoris, Ecclesiæ universæ moderatoris, animarum nostrarum pastoris, Christianorum omnium magistri ac domini comitiis, utilitatis privatæ ratio dominabitur? Ergo ille magis vel minus dignus, qui ceteris præsit, habeatur, ille magis vel minus idoneus, qui successor Petri, qui summæ potestatis Antistes sit, declarabitur, quem, plus minusve è re nostra sit, in tanto dignitatis gradu locari? Ergo illi tutius Christianorum omnium salus committi declarabitur, qui utilior ac fructuosior nobis futurus existimetur, contra, in eo omnium fortunas agi, communem salutem periclitari, orbis terræ interitum metui, unde parum vel nihil sit ad nos lucri redundaturum? Velle autem pluribus verbis demonstrare, quam hæc partim sint levia, partim intolerabilia, non modo superfluum ac non necessarium, verum etiam ineptum, existimo. Vbinam igitur is, quem quærimus, invenietur? Vbi inventus est Christus. Nimirum in templo. Ac, si ibi repertus fuerit, retinendus est, neque dimittendus, etiam si recuset, etiam si nolit, etiam si conetur elabi è manibus. Nullum enim bene imperaturi signum est majus, quam si imperare recuset. E templo igitur, hoc est, ex eo hominum genere petendus & constituendus est Pontifex, quibus templi Dei honor, cultus, ac dignitas, magis sit cordi, quam privatæ cujuspiam utilitatis & commodi ratio; quibus, in sacerdotiis demandandis, ii sint in primis eximii, qui sanctitate, doctrina, fide, atque prudentia, adsint, tanto oneri pares, non autem ii, qui, sacrosanctis illis muneribus, luxuriæ, avaritiæ, omniumque vitiorum materiam sibi esse oblatam, existiment: ex iis Pontifex sumendus, qui, tota ex civitate, atque adeo ex toto orbe terrarum, officiis atque

honoribus ecclesiasticis dignos efficiant, non autem ex suarum eos ædium administris, virtuti non maxime deditis, expetant; qui magis vitæ dignitate, exemplo, sanctimonia, abstinentia, justitia, operam dent, ut corrupti hominum mores ad frugem revocentur, quam ut urbes fossa, vallo, atque lapidum mole sepiantur; (nam illud pulcre munitum est oppidum, unde fraudes, avaritiæ, libidines, injuriæ, ac scelera exulatum abierunt; ceteroqui, ut in quodam poëta me legisse memini, centuplex murus rebus servandis parum est;) qui magis soliciti sint, quemadmodum Catholica ac Christiana religio longe lateque propagetur, quam quemadmodum fines imperii proferantur; quorum magis omnis in eo cura versetur, ut, sublatis discordiis, toto orbe terrarum pax agitetur, quam ut, à libidinis iracundiæque suæ æstu abrepti, summo cum Reip. damno, ac pene interitu, omnia bello, (quod deinde, re necessaria coacti, componant,) turbent atque permisceant; denique, qui jure, legibus, ratione, prudentia, atque auctoritate eorum, qui consuluntur, non temere, neque ex suo marte, neque ex animi sui libidine, Remp. gerant. At vide, quonam me vehemens mandatis tuis obtemperandi ardor studiumque provexerit, ut longam iis de rebus epistolam sim ausus intexere, in quibus ego rudis, tu excellens in primis; atque, ut dicitur, doctum docere. Itaque jam me ipse cohibeo, ac longius ferri non sino. Ille pulvis, cujus vi calculos, tenuem in arenam redactos, excerni scripseram, cujusque potiundi, si bene literarum tuarum sententiam novi, es cupidus, auctori suo decollavit, atque decoxit: ac nemo fere calculosus invenitur, qui eo audeat uti. Ac furnario illi, quamquam, eo sumto, non minimum morbo, quo premebatur, relevari visus sit, tamen nunc pejus quam antea est, neque usquam potest, præ dolore, consistere; quod animadversum sit, eam ardoris magnitudinem pulverem illum invehere, ut quidam, cum ejus vim ferre non posset, vita decesserit. Quibus autem ex rebus pulvis ille conficetur, auctor non dicit; sed istud tacitum, tanquam mysterium, tenet. Quamobrem, cum paucis prosit, obsit autem pluribus, ejus pulveris usus auctori suo remit-

tatur. Qui etiam ait, eum se, pharmaci cujusdam loco ad omne genus ægritudinis propulsandum, adhibere. Tu vero ab ejus cupiditate te avoca; atque, ad valetudinem tuendam, studium ac diligentiam confer. Vale. Romæ, III Non. Augusti CIↃ IↃ CXLIV.

LXIX.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

SChedula ad me tua, longæ cujusdam epistolæ loco fuit: magno enim honore ac beneficio me à te esse affectum existimo, cum tibi dignus videor, ad quem, unico tantũ versiculo comprehensum epistolium mittas. Hodie mane, V Id. Augusti, D. Laurentii pervigilio, sacris antea, quibus Spiritus Sancti auxilium implorabatur, à Cardinali Lante Decano peractis, Cardinales sex & quinquaginta numero, Cruce à Magistro cærimoniarum delata præcedente, bini incedentes, Conclave sunt ingressi, novi Pontificis in demortui locum subrogandi gratia. Nunquam eorum plures, ad ejus functionem muneris, coisse perhibentur. Tota Vrbe rumor increbuit, hoc paucorum dierum, vel unius diei potius, negotium fore; quod jam convenerit inter eos, quem potissimum eligant: ac nomen etiam illius palam enunciant. Quod si rumor ille verus, isque electus fuerit Pontifex, cujus nomen totâ aulâ dissipatur, scribam. Sed quamvis verisimile sit, rumorem istum non levibus conjecturis ac rationibus niti; tamen sæpe vidimus, eos, qui, opinione omnium, Pontifices ita proclamati, Conclave ingressi sunt, inde non nisi Cardinales exiisse, neque quidquam tam illis, quam hanc de ipsis opinionem ac famam, obfuisse. At, si iste, quem dicunt, est ejusmodi, ut Ecclesiæ usui sit futurus, quique iis incommodis ac malis, in quibus fuimus ac sumus, possit ac velit occurrere, quid reliquum est, nisi ut, quod vulgus ominatur, evenire cupiamus? Sed his omissis, nihil est tam optandum, quam ut negotium celerrime conficiatur, ne-

que, distractis in varias partes voluntatibus Cardinalium, res in longum protrahatur. cui rei operam dare videtur mensis Augustus, præter anni rationem ac temporum ordinem, sane frigidulus. nam, ex summis mensis Iulii caloribus, quibus non meminimus fuisse majores, tanta repente aëris temperies oborta est, ut leonis sævities, & canis rabies, in ovis mansuetudinem conversa esse videatur. Hac igitur occasione alliciente, nisi statim inter se conveniant, potest accidere, ut variæ Cardinalium sententiæ, & contraria studia, dies, ac fortasse hebdomadas aliquot auferant. Vaticanum, multis peditum millibus, atque equitum turmis, præterea validis ad omnes viarum aditus cancellis, atque exstructis ex tabulis domibus, ita munitum est ac septum, ut si jam jam hostium adventus metuatur. Quod non alias in morte summorum Pontificum, qui mea ætate descesserunt, factitatum esse vidi. nam tum, quatuor vel quinque peditum centuriæ, magis decoris cujusdam gratia, quam quod ita necesse esset, ad Conclavis custodiam conscribebautur. Sed arbitror, visum Patrum amplissimorum Senatui, majoribus se copiis, ad hujus muneris opus, munire, ne à nonnullis, externa aliqua vi, ipsorum comitiis impedimentum, vel mora afferretur. Ego epistolam hanc (quod ex die, illi adscripto, qui est tertius ab eo, quo Cardinales ingressi sunt Conclave,potes cognoscere,) obsignare distuli, ut, si quid novi interea contigisset, possem ad te scribere. Sed necdum accidit peculiare quidquam. Tota Vrbe delectus habentur. Quid timeatur, nescio; nisi, propinquus Parmæ ac Placentiæ Ducis adventus, sit in metu; ad quem etiam à collegio Cardinalium certos homines adlegatos esse dicunt, qui suis eum verbis hortentur ac moneant, ut iter supprimat, neque propius ad Vrbem conetur accedere. Multa alia divulgant curiosi homines, qui, ut est in proverbio, quicquid rex reginæ in aurem dixerit, se scire profitentur. Sed, quid attinet, ea referre? Epistolam claudo & obsigno. Vale. Romæ, prid. Id. Augusti, CIↃ IↃ C XLIV.

LXX. TYR-

LXX.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

CArdinales, xv Kal. Septembris, convenisse, jam noris. Ab eo die, usque in hunc diem, nihil actum est dignum, quod scribatur. Sed si quid deinceps erit certi vel incerti, de quo homines loquantur, faciam te de eo certiorem. Interea nulla voluptas est major hîc Romæ, quam in ea area dies consumere, quæ à foribus Palatii Vaticani venientibus prima objicitur: eo enim convenit quotidie, quicquid est in Vrbe, Episcôporum, Antistitum, aulicorum, omniumque qui vespere vivunt suo; nam est, ut nosti, satis ampla; neque inde discedunt antea, quam nox terras opacaverit. ibi sermones conventusque habentur de iis rebus, quæ fiunt intus & non fiunt: ibi variæ hominum audiuntur opiniones de eo, qui futurus vel non futurus sit Pontifex: ibi inpune multa leguntur. Me non exigua spes tenet, fore, ut jam Deo propitio pacatoque utamur, ac Pontifex eligatur, in quem omnes numeri probitatis sapientiæque conveniant. In quam spem eo libentius ingredior, quod istuc idem Collegio ipsi Cardinalium propositum esse intelligo. nam horum ea mens esse videtur, ut eum, ex ipsis, Ecclesiæ universæ Pontificem dent, qui rebus illius, quæ quo loco sitæ sint vident, maxime opportunus censeatur. Quod ut, divino illustrati lumine, præstare possint, superiori die Dominico, Sacrificio Missæ peracto, ex sacello Xysti, in alterum Pauli, sacrosancta Christi Domini corporis mysteria, cereos accensos manibus gestantes, detulerunt; ibique diem totum divinissima illa hostia precibus supplicantium exposita stetit. Calanius de Aciaria, vir nobilis ac doctus, plus ex se dedit, quam promiserat. nam, pro uno aut altero, ex suis popularibus, decem attulit, quorum ingenii doctrinæque imagines, in nostra Pinacotheca, omnibus, ad cognoscendum imitandumque, pateant. Vale. Romæ, x Kalend. Septemb. CIↃ IↃ C XLIV.

Innocentii X nomine, Pontificiis vestibus indutus, delatus est, inter faustas populi acclamationes, in Ædem, Apostolorum principi sacram; quo tota civitas, illud spectandi cupida, confluxerat, quod quisquam, totis uno & viginti annis, non viderat, ut ibi de more ille Cardinales, ad pedum, genuum, atque oris oscula admitteret. Ingens, omnis sexus, ætatis, atque ordinis, hominum multitudo, Palatii scalas, porticum, Ædemque compleverat: atque, ad primum novi Pontificis aspectum, tanti omnium, vitam & salutem illi deprecantium, clamores excitati sunt, ut palatium, porticus, Ædes, ac cœlum ipsum, ruere videretur. Quos ille sibi clamores gratos & acceptos accidere, vultu, significatione, manu, qua frequentissimas illis cruces dividebat, indicare conabatur. Qui clamor non antea constitit, quam ille in ara consedit. Homo est Romanus; præstat ingenio, doctrina, rerumque maximarum usu. Ideo populus Rom. magnam in spem venit, fore, ut rempub. gerat quam optime. Postremo, cærimoniis omnibus rite peractis, eodem cum plausu reductus est in ædes Pontificias, ibique Datarium Cecchinum, Domus præfectum sibi Androsillam elegit. Vale. Romæ, XVI Kalendas Octobr. CIↃIↃCXLIV. De Andro- silla, nil

LXXIII.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

Acceptis tuis literis, tua manu exaratis, quæ multos jam dies, ob summas & innumeras occupationes tuas, siluerant, perinde exhilaratus sum, ut ille, qui ex diuturnis tenebris, tandem fuerit ad aspiciendum lucem emissus. nam, & illarum suavitate mirabiliter sum recreatus, & incredibilem ex eo voluptatem accepi, quod intellexi, occupationes tuas, quantumvis maximas, nempe quæ ad pacem toti terrarum orbi pariendam spectent, quo nihil ne excogitari quidem utilius vel salutarius potest, non eam vim posse habere, ut me tibi ex me-

memoria prorsus evellant, neque adeo omne tempus eripiant, ut nulla ejus pars reliqua sit, qua ad literas, ad me daudas; utaris. Accepi ab humanissimo Calauio octerniones, quos mittis, mihi gratissimos; & proximis tuis literis alios duos. qui Calauius excusavit etiam occupationes tuas, quod meis literis responsum non dares. quod fuit mihi jucundum iu primis. nam verebar, perturbatioue eas temporum ad te uon pervenisse, vel omuino interiisse. Scribit Nihusius, Niciana Exempla, nuper impressa, jam penitus esse diveudita: cum fas nobis nou fuerit, uuicum saltem ejus operis exemplar aspicere. quod satis mirari non possum; cum impressores, istarum partium, ambitiose soleant ea, quæ typis mandaverint, cum bibliopolis uostris communicare; præsertim si spes aliqua utilitatis sese ostendat. At ego liquidò affirmare possum Cæsio si velit, librum hunc non minus multos emtores habiturum hic Romæ fuisse, quam Pinacotheca olim habuerit: cui, simul ac venit, non fuit necesse, tanquam iuveudibili merci, emtorem adducere; sed tam multi ultro se obtuleruut, ut, paucis diebus, omnia ejus exemplaria magno precio venierint. Cujus ego Pinacothecæ partem alteram iuchoavi, ueque ita longum post tempus, Deo juvante, absolvam: quæ, spes est fore, ut te magis etiam quam altera delectet, ob varietatem formarum, partim venustarum, partim deformium, quæ tum admiratiouem tum risum moveant: nam deformitas, ut uosti, est regio sedesque ridiculi. Nos hic Romæ, in summo ocio & tranquillitate, ævum agitamus, Innoceutii X. Pont. Max. providentia; qui nihil æque exhorret, atque strepitus armorum, ac tumultus. Et columba; ramum oleæ rostro ferens, vetus ejus familiæ insigue, quid aliud præsagire videtur, nisi, ut taudem, tua etiam opera, sublatis discordiis, toto orbe terrarum, pax iuter viros principes, æquis legibus, compouatur? Erit mihi pergratum, si, quod tuo commodo fiat, has duas epistolas, ad Nihusium quam primum peferendas curaveris. Vale. Romæ, IV Non. Octobris CIↃ IↃ C XLIV.

LXXIV. TYR-

LXXIV.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

VEnit, cum tuis ad me literis, domum meam Laurentius, familiaris tuus, & consiliorum omnium particeps. Quo quidem homine delectatus sum plurimum. nam mihi est visus vir probus, ac plenus humanitatis & officii: atque, quemadmodum ex prudentissimis ejus sermonibus conjicere potui, neminem arbitror, potuisse te, ad ea, quæ mandaveris, perficienda, aptiorem prudentioremve mittere. Litteras autem tuas legi, non solum avidissime, ut alias, verum etiam cum præcipuo quodam animi sensu, ex virtutum tuarum admiratione concepto. Visus sum enim, in eis videre animum tuum, rejectis omnium humanarum rerum cupiditatibus, arctissimis cum Deo amplexibus circumplicatum atque conjunctum. Quocirca jure te beatum existimo. Quid enim illi deesse, ad beate vivendum, potest, qui spes suas, & cogitationes omnes, fixas ac locatas habeat in Deo qui non potest amitti, ab illis autem rebus abstractas atque sejunctas, quæ vix tenentur, cum fugiunt, extinguuntur, & cadunt; qui illam maxime optatam & expetitam securitatem, hoc est, vacuitatem ab angoribus, obtineat, quam nusquam fas est reperire, nisi in Deo? Habeant igitur sua Reges Regna, suas divitias divites, suas opes opulenti; nihil in eis invenio, quod sit magnopere invidendum; illi ego invideo, illum beatum judico, qui possit cum Rege Davide gloriari ac dicere, *Mihi autem adhærere Deo, bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Etenim humanus animus, decerptus ex mente divina, si pacis ociique est cupidus, cum alio, nisi cum ipso Deo, copulari conjungique non potest. Itaque, cui tantum obtigit boni, nihil melius expeti potest, quam ut ille cum Deo nexus atque conjunctio sit ipsi perpetua, neque quavis opum honorumque accessione dirimatur distrahaturque; tum, ut lumen illud,

divi-

divinitus, ad ipsum illustrandum, immissum, non aliquo secundo fortunæ, dolose blandientis, flatu hac illac impulsum, extinguatur atque depereat. Iam Pinacothecam alteram, propemodum instructam, atque refertam clarorum virorum imaginibus, habeo: & cogito, cujusnam amici doctique hominis nomini inscriptam emittam. Non enim est consilium, multorum hac in re morem & consuetudinem sequi, qui egregios multorum annorũ labores suos non aliis commendandos statuunt, nisi iis, qui æquam ceterorum mortalium condicionem, præstantia dignitatis aut fortunæ suæ, transeunt, ut opes honoresque adipiscantur. Nam primum, omnis ab animo meo excessit pecuniæ cupiditas, omne ambitionis studium evasit. tum illi tota errant via, si quid, his artibus, fieri posse existimant. bene cum ipsis actum erit, si beati illi, quibus opera dedicant sua, fastidiosa atque superba manu, illa receperint, & in angulum aliquem rejecerint; idque non statim, sed postquam sæpius redire eos jusserint, ac, multas horas expectando, enecaverint. Quis enim non experiatur, quemadmodum apud istos probis, honestis, ac literatis viris omnes ardui difficilesque sint aditus? nam, cui nota non sint illa, in aulis usitata, & ad excruciandum inventa, tormenta! Redito alio die; nunc non est ocium; occupatus est; adiri non vult; aliaque his similia: quæ non sunt verba, sed lapides, stimuli, flammæ, quæ miseros, expectatione suspensos, lacerant, fodicant, urunt. tum, nonne, plus quam velimus, notum est atque perspectum, quantus iis honor habeatur, in quibus aliqua virtutis exsuperantia redundet? nonne, superioribus annis, totus orbis terrarum vidit, admiratus est, ingemuit, quos, ob ætatis maturitatem, ob generis splendorem, ob artium liberalium studia, ob vitæ morumque integritatem, florere, in Rep. honores maximos gerere, opibus præstare oporteret, iis pueros, infima de fæce homines, rerum omnium imperitos ac rudes, &, quod pejus cœno collinit, turpibus moratos moribus, anteponi? Verum, quidquid alii loquantur ac sentiant, nunquam committam, ut, mea opera, ita virtutis precium ad terram concidat, ut florentem hominum fortunam, nulla cognitione rerum,
nulla

nulla ſcientia ornatam,tanquam aream habendam exiſtimem, in qua, ad aucupium honorum vel pecuniæ, optimi ingenii cujuſque partus, res longe iis, quæ petuntur, præſtantiores, quaſi cibus, offundantur. Stephanus Vajus, Hoſpitalis S. Spiritus in Saxia domus Præceptor, magna eſt apud Innocentium X, ejuſque fratris filium, in amore & gratia. hic miros de te ſermones mecum habet, tuas virtutes in cœlum effert, atque adeo ſe tibi addictum oſtendit, ut ſit ultro pollicitus, quoties occaſio ſe dederit, tuam apud Pontificem rem, majore etiam diligentia ſtudioque quam ſuam, acturum, tuaque eidem merita in memoriam revocaturum. Non eſt contemnenda officioſa hominis, in primis gratioſi eloquentiſque, ſedulitas. Hæ enim domeſticæ familiareſque commendationes majorem habere vim ſolent, quam externa ſummorum Principum officia; propterea quod ab ambitionis ſuſpicione longius abſint. Vale. Romæ, Idibus Octobr. CIƆIƆCXLIV.

LXXV.

TYRRHENO,

Viro Clariſſimo.

Redditæ mihi ſunt, uno tempore, abs te literæ duæ: quarum ſingulæ binos epiſtolarum, typis commiſſarum, octerniones continebant. Gaudeo, opus procedere: tuæque ſingulari in me benevolentiæ tantum hoc beneficium acceptum refero. Earum literarum in alteris, dies erat adſcriptus XVII Kal. Octobris; quo die, octavo poſt feſtum Nativitatis Deiparæ Virginis, longo ſeculorum intervallo renovatum eſt vetus illud Virginis ejuſdem in hanc ſanctam Sedem, atque adeo in totum Chriſtianum orbem, beneficium. Nam, quemadmodum olim, in Rom. Pontificis electione, diſtracti, in varia ſtudia, Patrum ampliſſimorum animi, tandem ad eligendum, ni fallor, Innocentium IV coaluerunt; ita etiam nunc eodem die, poſt longas unius & eo amplius menſis diſceptationes ac controverſias, omnium fere Cardina-

lium

lium consensu, præter admodum paucos, collocatus est in summa Petri Apostolorum principis Sede, Ioannes Baptista Cardinalis Pamphilius, & Innocentii X nomine appellatus. Et sane miraculo tribuenda est ejusmodi electio. Tum enim accidit, cum minus expectabatur: adeoque hi, qui propensi non erant in ipsum, tandem subito, mutata voluntate, egregia hominis merita sibi in animum subjicientes, quibus ille summus ac Deo proximus dignitatis locus deberi existimabatur, majori etiam studio quam ceteri, in eorum sententiam ierunt, qui eum potissimum eligendum esse censebant. Atque, ad illorum voluntates commutandas, magnus Innocentio fuit usus in Cardinalis Panciroli opera: qui merito apud illum auctoritate & gratia pollet maxime, ac primum fere locum tenet ædium Vaticanarum, negotiis principum virorum, ab arcanis, præest, nunquam fere à Pontificis latere discedit, cum eo sermones familiares confert, eosque, singulis prope diebus, in multam noctem producit. Magna Pontifex in suis rebus utitur maturitate: nullum adhuc magistratum loco movit, eidemque alterum subrogavit: solum Latinas literas scribendi provinciam, quam olim Rospigliosus administrabat, Gaspari de Simeonibus, homini erudito, quem tibi notum esse arbitror, demandavit. Nihil ab eo tam postulatur, quam ut severa judicia fiant, quibus suum unicuique tribuatur. Hoc si præstiterit, explebit omnem exspectationem Pontificatus sui, ac desiderii nostri. Existimo, non minimæ fore utilitati, tum Sacerdotibus tū aliis, si typis mandaretur opusculum illud, quod olim ad te misi, de Sacerdotis dignitate atque præstantia: multa enim continet, nec vulgaria, quæ Sacerdotes ad magnitudinem sui muneris agnoscendam, aliosque ad majorem iliis cultum honoremque præstandum, possint impellere. At nihil statuere audeo, sed omnem tui esse arbitrij rem volo. Vale. Romæ, x Kal. Novemb. CIƆ IƆ C XLIV.

LXXVI.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

NOn levem mihi molestiam attulit, quod scribis, fasciculum literarum, quæ ad te mittebantur, à prædonibus direptum, interiisse. Nam in eo, ut arbitror, meæ etiam ad te erant inclusæ, in quibus diligenter narrabam, Io. Baptistam Cardinalem Pamphilium, omnium fere Cardinalium consensu, dignum fuisse habitum, (ac merito,) cui Reip. Christianæ universæ regendæ tuendæque partes committerentur, simulque populi Rom. lætitiam, ex illius electione conceptam; quam ex plausu ostendit, quo illum exceperat, dum è conclavi, in Ædem Apostolorum Principis, pontificia in sella, suorum humeris, deportabatur, ut, in ara ejusdem Ædis maxima insidens, Cardinales, debitum sibi obedientiæ officium deferentes, ad pedum atque oris osculum admitteret. Qua lætitia ideo affici videbatur, quod magnam in spem venerat, fore, ut, ejus opera ac liberalitate, ex iis incommodis ac malis eriperetur, in quibus, superiorum temporum vitio, inhæserat. Quod difficile erit. nam, quod fecimus damnum, ejusmodi est, ut multorum annorum cursu sarciri vix possit. Tum, IV Non. hujus mensis, non minori populi Rom. concursu atq; frequentia, quoniam fere innumeris, ob longum Vrbani VIII Pontificatum, hujusmodi spectaculo interesse non contigerat, magna pompa præcedentibus Cardinalibus, ac totius aulæ Magistratibus, oratoribus Principum, (nam Præfectus Vrbis, qui cum oratoribus illis de loco contendit, ne tumultus aliquis oriretur, fuerat admonitus, ne illuc accederet,) aurea in sella in templum, Apostolorum principis in honorem, Deo dicatum, fuit evectus. Vbi primum sacrum, de more, solemni ritu peregit. Cui illæ ceremoniæ antecesserant, quæ adhiberi in ejus muneris functione solitæ sunt; atq; ea in primis, qua, stuppa bis vel ter incensa & in altum elata, clara voce admonetur Pontifex, ut

meminerit, perinde omnem humanam gloriam atque ſplendorem inflammari atque extingui, ut in ſtuppa illa conſpiceret. Quod utinam omnibus, qui inflammato ſtudio ad honores dignitateſque rapiuntur, in animo defixum hæreret: profecto modeſtius hi ſe gererent, neque rei, quæ momento pene temporis abit, alligarentur; immo tam incitatum ſuum ad honores curſum inhiberent, atque compeſcerent. His actis, eadem pompa delatus eſt eum in locum, ubi Rom. Pontifices populo benedicere conſueverunt: ibique publice à Card. Lante, Patrum ampliſſimorum Collegii Decano, detracta mitra, ejus eſt capiti Pontificia tiara impoſita, ut Populus Rom. novum Salomonem inſpiceret in diademate, quo coronavit eum mater ſua Eccleſia, in die deſponſationis ſuæ. cujus ille aſpectu recreatus, magna voce exclamavit, Vivat Pontifex Innocentius. Novi deinceps nihil accidit, niſi unum; quod ego non auderem ſcribere, niſi notum eſſet omnibus atque teſtatum, & in omnium ſermonibus palam verſaretur, ac pro certo ſcirem, fore ut de eo in hiſtoriis Latinæ Etruſcæque literæ loquerentur. Nudius tertius, ab oratoris Regii Gallici filio, nam ipſe ægrotus lectulo detinetur, fuerunt allatæ, ad Card. Antonium, Regis literæ, quibus illi Regni Galliarum patroni provinciam abrogabat, imperabatque, ut patrocinii diploma in medium afferret, ejuſque inſignia ab oſtio domus removeret. Et, quo teſtatior res eſſet, factum hoc eſt, ſcriba publico ac teſtibus præſentibus. Ille, ſimulans, ſe in aliud cubiculum ire, ut diploma afferret, illorum conſpectui ſe ſurripuit. Cauſæ diſſidii, quamvis tibi ab aliis eas eſſe perſcriptas non ignorem, eæ traduntur; quod, cum propoſitum Antonio & Franciſco, ejus fratri germano, fuiſſet, Card. Sacchettum, eo faſtigio digniſſimum, ſuis ſuorumque ſuffragiis Pontificem maximum creare, quod ita Eccleſiæ in rem eſſe exiſtimarent; quia verebantur, ne Pamphilius, qui erat illi par meritis, ſed ætate multo ſuperior, conatibus ſuis obſtaret, quoque honeſte poſſent tantum à Sacchetto æmulum removere, dederat operam Antonius quantum poterat, ut à Rege Galliarum ad ipſum epiſtola daretur, qua ſignificaret, ſe à Pamphilio abhorrere; ſed deinde, mutata voluntate, nihil illis

uſus

usus,suum,ad Pamphilium, studiū cogitationemq; convertit. Quod ubi ad Regem, ejusque ministros, est allatum, illico, Regem fuisse ludibrio habitum, existimatum est, ac justam Pontifici occasionem prabitam suspicandi,Regem, alienum ab eo animum gerere. At, sicuti neutrum inde est consequens, ita ego Card. Antonio ignoscendum, neque continuo id illi vitio dandum, existimo. Nam, ut ille ait, nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, quin res, aut etiam usus, aliquid apportet novi,aliquid moneat,ut illa, quæ te scire credas, nescias,&,quæ tibi putaris prima,in experiendo repudies. Ita etiam Card. Antonius, id quod antea Reip. expedire existimabat, deinde,experientia edoctus, à rationibus illius maxime alienum esse intellexit.Prope est, ut Cardinalium comitia fiant, quibus, Camillus Pamphilius in illud Collegium fortasse,una cum Io.Carolo Principe Mediceo,cooptabitur.Qui Camillus,nulla habita posteritatis ratione, nam masculæ stirpis solus est in sua familia, in sortem Domini vocari se ait. Vale. Romæ, IV Kal. Novemb. CIƆIƆCXLIV.

LXXVII.

TYRHENO

Viro Clarissimo.

HOc tabellario, nihil à te, neque à Nihusio, literarum accepi. Vereor, ne,tum eas, tum octerniones epistolarum mearum, quæ reliquæ sunt, adversus aliquis casus exceperit.Quod minime velim: nam octernionum aliorum seriem disturbarent atque dirimerent.Cupimus scire, quid istic agatur de pace.Nam velim scias,Pontificem hunc, in cujus insigni, columba, ore ramum olivæ præferens, continetur, hujus in primis gloriæ cupidum esse, ut, se auctore atque administro, toto orbe terrarum pax componatur. Faxit Deus,ut gloriam istam obtineat, & tranquillitas illa,quam tot discordiarum bellorumque tempestates abegerunt,revertatur. Ex quo,maxima in te laus redundabit,cui ejus componendæ, seu consiliis pro-

nere administrando se gerere debeant, præscripsit, ita etiam Cardinalibus, quemadmodum recte ordinem illum ac locum tuerentur, ostenderet. Mittendum eum ajunt in Hispaniam, ad Regem illum, Nuncium. Qui quidem, si illuc proficisceretur, imminutam ac prope collapsam Apostolicæ Sedis auctoritatem dignitatemque, prudentia, veterem in locum restituet, ac, vitæ innocentia, omnes eas regiones ad sui spectaculum advocabit. Omnes fere hic Romæ, gravedines ac distillationes, & febres etiam, quæ plures opprimunt, male habent, ex mira tempestatum inæquabilitate exortæ. Nam quemadmodum ex tempestatibus illæ sunt optimæ, quæ æquales; ita etiam pessimæ, quæ variant maxime. Etenim, modo calores, modo frigora, corpus excipiunt: quod, quandocunque evenit, periculum affert. Deinde, ferme sub initiū autumni, summis caloribus, ex improviso, intolerabilia frigora successerunt, quæ, relaxata superioribus caloribus corpora, invaserunt occuparuntque. Vale. Romæ, XVIII Kal. Decem. CIↃIↃCXLIV.

LXXX.

TYRRHENO,

Viro Clarissimo.

Heri, die, D. Clementi celebri ac festo, Innocentius X Pont. Max. Basilicæ ac Palatii Lateranensis in possessionem est profectus, ea pompa ac magnificentia, quam non alias me vidisse memini. Quid multa? Cælū ipsum ejus honori gloriæq; favere visum est. nam cum pridie magnam vim aquæ fudisset, ac postridie mane, ex densis atrisque nubibus, quæ illud occupaverant, maximus futurorum imbrium metus ostenderetur, tanta repente aëris serenitas ac suavitas extitit, ut verni temporis amœnitas, hilaritas, claritas, atque festivitas, ad illustrandum celebrandumque diem illum rediisse videretur. Quà, ab ædibus Vaticanis, unde pompa prodibat, ad Basilicam Constantinianam itur, exteriores domorum omnium parietes, qua aulæis, qua sericis vestibus, qua Attalicis peristromatis, pulcre vestiti aspiciebantur.

A Capitolio vero usque ad Basilicam illam, ubi per ingens spacium nullæ sunt ædes, trabes præaltæ, certo quodam ordine ac situ, humi defixæ, ac superne aliis transversis tignis adjunctæ, aulæa itidem sustinebant: quæ partim Hebræorum natio, partim singula artificum corpora, ex S. P. Q. R. decreto, deportanda ibique affigenda curaverant. Ex singulis singularum ædium fenestris, aurea, vel serica, varii coloris ornamenta dependebant; quæ, operum colorumque varietate, satis verbis dici non potest, quantã aspicientium oculis voluptatem afferrent. Ingens, à Pop. Rom. in Capitolii vertice, erat arcus extructus, cum inscriptionibus, quæ Romani Pontificis, singulari Dei beneficio sibi concessi ac traditi, laudes continebant. Alter item arcus, multo majori magnificentia sumtuque, à Duce Parmensi, via sacra, prope suos hortos excitatus, sed nondum, ob temporis brevitatem, absolutus, inspiciebatur. Qui Dux, etiam fictilia atque marmorea hortorum suorum septa, atque mœniana, aulæis, quorum similia nusquam iuvenias, aliisque aureis ac sericis vestibus, mirum in modum ornanda curaverat. Equestris vero pompæ ordo hic erat. Levis armaturæ milites aliquot, ex Pontificis custodia, præibant: hos Catdinalium vestiarii, in equis, sequebantur, quorum colla bulgis, Phrygio opere, auro argentoque elaboratis, constraverant, triginta numero: proximi his succedebant Cardinalium eorundem tonsores, totidem numero; qui clavas argenteas, miro opere artificioque perfectas, quas suis dominis præferunt, cum publice Sacellum Pontificium vel Consistorium intrant, vel alium aliquem in locum veniunt, ante pectus, demissas, equorumque collis innixas, habebant. Sequebatur hos, equitatus nobilium; quorum ingens numerus, tum ex nobilitate Romana constabat, tum ex iis conflabatur, quos, genere, opibus, ac divitiis, omnium primos, ex suis civitatibus, Cardinalis Mediceus, Parmensis Mutinensisque Duces, Romam evocaverant. hos regiæ opulentiæ cultus adornabat. horum singulos, pro cujusque opibus, plures, varia induti veste, circumpedes comitabantur. hos vehebant equi, eximiæ magnitudinis pulcritudinisque. Post

ton-

tonforem farcinatoremque Pontificis, haud longe erant ii, quos fcutiferos Apoftolicos vocant. hos fequebantur lecticæ, purpura auroque conftratæ, tres numero; mulæ, holofericis villofis purpureis, multo auro diftinctis, phaleratæ, fex; mannique, aureis item ungulis phalerati viginti: regentes eos, purpureæ tunicæ adornabant. Poft hos, exiguo intervallo, tubicines fex, & tympanotribæ decem ac tres, cantu ftrepituque, auribus non injucundo, aërem complebant: rubra illos amicula, hos chlamydes, decorabant elegantiffime. Tum, è familia Pontificis, ante omnes equitabant cubicularii, quibus quia in eum ædium locum, quem Pontifex tenet, pedem intro ferre non licet, Extra muros, eft nomen. hos longæ, manicatæque, ac paululum in vertice crifpatæ, rubri coloris veftes honeftabant. proximi his, Advocati Confiftoriales, eodem pene quo illi cultu; nifi quod color erat violaceus, & circa collum, involucrum, albis pellibus fubfutum, habebant. Sequebatur hos magnus eorum numerus, quos Pontificis clavatores appellant: hos argenteæ clavæ, fed puræ, ac violacea amicula, adornabant. Proximi ibant, intimi honorariique cubicularii. poft hos alii quatuor, galeros Pontificios quatuor, holoferico villofo purpureo tectos, rubra item impofitos virga, geftabant: qui quoniam multa, quæ proveniunt, commoda inter fe foli partiuntur, Cubicularii participes appellantur. His omnibus idem erat; qui Advocatis Confiftorialibus, habitus; fed colore tantum diftabat, quia purpureus. Iam omnium in fe oculos atque ora converterat Magiftratus Populi Rom. qui Populus, quo majorem Pontifici, civi fuo, honorem haberet, ferme quinquaginta viros nobiles, qui Magiftratus in Vrbe geffeferant, elegerat, atque eorum fingulis confularem veftem, equi phaleras, ac tegmen capitis quod biretum vocant, ex holoferico villofo nigro, dono dederat: quo ornatu, Magiftros Curiarum, quos capita regionum appellant, anteibant. his, tredecim regionibus Vrbis paribus numero, femoralia ac thoraces albi, fagique purpurei, ex rafo ferico, erant: iifque poftremus, Dux Cæfarinus, S. P. Q. R. fignifer, in auro fulgebat, Confu-

fu-

ſulibus tribus proximus. Qui conſules, die tam pulcro, tam celebri, ac venuſtatis pleno, ſericas veſtes depoſuerant, atque aureas ſumſerant. Deinde, aulæ Rom. Antiſtites procedebant. quorum primi ſe in conſpectum dabant Abbreviatores, tum Rotæ auditores, illi hyperendyma carbaſinum violaceis tunicis, hi nigris ſuperjectum habebant, præter Decanum, cui, & phaleris & veſtibus violaceis uti, jus eſt; at galeri, omnium capitibus, nigri hærebant. Ab his non ita longo intervallo aberat Subdiaconus Apoſtolicus, poſt oratorem Cæſaris & urbis rectorem, Crucem præferens Pontifici. Quem, lectica aperta, purpura auroque decora, albi vehebant muli: utrumque lecticæ latus decorabant quinquaginta ephebi, quos ex Romana nobilitate ſelectos, Pop. Rom. varia veſte, ex ſerico albo auroque contexta, induerat; qui etiam Pontificis honoris gratia, tegmen capitis, cui albentes plumæ hærebant, detractum, manu gerebant. ſed ante lecticam præcedebant circumpedes, ad ſexaginta, ex familia Pontificis. quam ſequebatur Secretarius domeſticus, medius inter cubiculi præfectum atque pincernam. ſequebatur etiam medicus. Pontificem comitabantur Cardinales triginta. nam alii, quibus vel ob ætatem, vel ob infirmam valetudinem, equitandi facultas non erat, rheda vecti, ad Lateranenſem Baſilicam ſeſe contulerunt, ut ibi Pontifici præſto eſſent. Singulis Cardinalibus, phaleratis purpura auroque mulis, purpurea in veſte hærentibus, purpureumque in capite galerum habentibus, bini præibant circumpedes, ligneis cum clavis atque prælongis, inauratis, ubi uniuſcujuſque inſignia erant depicta. Comitabantur etiam poſt illos Pontificem, una cum domus ejuſdem præfecto, Epiſcopi, quos, quia Pontifici in ſacrificiis aſſiſtunt, Epiſcopos aſſiſtentes appellant. hi mulorum phaleris, ac veſtium amplitudine ornatuque, ſi recte animadverti, quamvis colore violaceo, haud ita multum à Cardinalium cultu abhorrebant, ſed viridi caput galero inſertum habebant. Verum, quod ſum oblitus, ac volui dicere, Pontificis ac Cardinalium fere omnium latera, Helvetii armati muniebant. Augebant poſtremo Antiſtitum numerum Protonotarii Apoſtolici; quibus ca-

capita violacei galeri tegebant. Claudebant deniq;agmē plures, levis armaturæ equitū, turmæ. Vbi ad Ædem Lateranenfem ventum eft, Pontifex, fumto Pontificali amictu & mitra, auro gemmifq; diftincta clariffimis, in porticu ejufdem Ædis, clerum illum ad pedum ofculum excepit, & oblatas à Card. Columna Ædis claves accepit. Hoc interim fpacio Cardinales, facerdotales veftes induerunt, & mitras capitibus addiderunt. His peractis, aurea Pontifex in fella, deferentium humeris, fub umbella, eft elatus in templum, præcedentibus cantoribus, qui modulatis vocibus concinebant hymnum, *Te Deum laudamus*. In fummo templo parata erat fedes, auro conftrata, fub umbella, ad quam, multis gradibus, iter erat. hanc Pontifex confcendens, Cardinales, fidem & obedientiam fibi deferentes, humaniter eft amplexus. His quoque peractis, geftatoriam rurfus fellam infcendens, eadem pompa, qua venerat, locum, fupra porticum, ad benedictiones extructum, unde jam diu pecunia, recens excufa, ab ærarii præfecto in populum jaciebatur, adiit; ibique populo, qui frequens convenerat, benedixit. Et hic finis fuit ejus diei celebritatis. Nos, impranfi, hora diei vigefima tertia domum reverfi fumus. Hæc raptim ac curfim ad te fcripfi; ne mihi è memoria elaberentur. Vale. Romæ, VIII Kalend. Decembr. CIↃ IↃ C XLIV.

LXXXI.

TYRRHENO,

Viro Clariffimo.

SEmper, tuæ ad me literæ, lepidæ, elegantes, amœnæ: femper, cum aliquid fcribis, illud affequeris, ut nemo fcripfiffe melius exiftimetur. Verum, in iis, quas proxime ad me dedifti, tanta vis eloquentiæ, nitoris, elegantiæque, vifa eft ineffe, ut non alia, ab alterius cujufvis ingenii fonte, quam ab eo qui emanat ex tuo, neque copiofior neque nitidior profilire potuerit. Quocirca, ob hanc caufam, & quia longiores erant omni-

bus iis, quas hoc anno à te accepi, quanta sim voluptate affectus, quibus gaudiis exultaverim, non dico, sed in cogitatione tua relinquo; cui plusquam ceteris notum est atque perspectum, quantum tibi tribuam, quamque mihi decorum & honestum existimem, non solum à te aliquo in numero haberi, verum etiam diligi, laudari, ac sæpius literis, plenis amoris officiique, recreari. at à quo viro? ab eo, cujus similes si plures proferre possemus, bene cum Rep. Christiana ageretur. Canticum vero Moysis, Latinis à te versibus explicatum, tantum habet elegantiæ, splendoris, & ornamentorum, ut non videam, cuinam debeas eorum cedere, qui in hoc scribendi genere sunt versati; ac ne Buchanano quidem, qui primas tulisse existimatur. Eadem fuit eorum sententia, quibus illud ostendi; & in his Hugonis Vbaldini, Roberti Card. Vbaldini fratris; qui illud mecum carmen, semel, iterum, ac sæpius legit. Qui quanti te faciat, quamque, quocunque accedit, pleno, ut dicitur, modio, verborum honore prosequatur, satis dici verbis non potest. Ille tuas egregias singularesque virtutes, quas, partim ex literis quas ad me scribis, iisque quibus tibi respondeo, partim ex ore illorum qui istinc ad nos veniunt, perspectas habet, enarrat. ille, omnibus audientibus, dicit, ex tui similibus ornamentum curiæ, augustissimo Patrum amplissimorum ordini splendorem, esse petendum. Voluit etiam à me tui oris imaginem habere: quam Cardinali Cappono, qui apud se diversatur, ostendit. Quamobrem æquum est, te, in amore, homini sanctissimo nobilissimoq; respondere, cum eoq; mutuum facere. Scripseram, superioribus literis, de inscriptione, in aula Pontificiæ domus regia, restituta; qua, egregia quædam Reip. Venetæ in Sedem Apostolicam merita, ibi depicta, declarantur. Quæ Pontificis libera, neque, cujusquam admonitione, coacta ejus restituendæ voluntas, ita Senatui illi grata accidit, ut non usitatis, sed singularibus animi significationibus, compensandam eam esse decreverit. Nam & Equitem Angelum Contarenum, unum ex Reip. Procuratoribus, ad Pontificem allegavit, qui immortales eidem gratias agat: tum, Camillum, fratris illius filium, nunc Cardinalem, omnem

mnemque deinceps Pamphiliam familiam, Veneta Nobilitate donavit: postremo, quod refert, statuit, ut Ecclesiasticorum hominum causas Nuncius Apostolicus, in cujus illi forum conveniunt, cognoscat. Quod etiam factum est à Duce Sabaudiæ: cujus Pontifex literas, plenas veræ animi demissionis humilitatisque, cum legeret, lacrimas non tenuisse narratur. Sed, quod fueram oblitus, Senatus Venetus, in familia Pamphilia, Nobilium suorum numero adscribenda, Senatus consulto, olim ab ipso facto, derogavit, quo sanciebatur, ne quis Romanorum Pontificum cognatus in Nobilium numerum reciperetur, nisi antea honorem illum in beneficio & gratia postulasset. Quid multis opus est? Id unum Pontifex videtur agere, in idque tota mente & cogitatione incumbere, ut Christianos Principes, magis officiis beneficiisque, quam terrore ac minis, in officio contineat. Ac, per hanc rationem, Reip. Christianæ vulnera sanari posse confidit. Nec ridicula eorum interpretatione commovetur, qui idcirco putant ipsum bene audire velle, ut ii, qui ante ipsum remp. administrarunt, male audiant, neque hoc se modo gerere suæ laudis, sed illorum contumeliæ causa. Namque est ipse sibimet conscius, cum de Principibus bene mereri studet, non illorum consilia damnare, qui nulli rei tam visi sunt operam dare, quam ut eos à Sedis Apostolicæ amicitia, quantum potest, abalienarent; sed in corpore Reip. ægro, quod tum illi tum ipse curandum acceperit, ad sanitatem revocando, se diuersa uti ratione. Quod si illi in suam contumeliam fieri existimant, errant; perinde ac erraret medicus, qui ab eo medico, qui ipsi successisset, se injuria affectum esse quereretur, si, quæ ipse, in ægroto curando, constituerat, mutet ille: quod nulla ratione ab eo fieret; nam eadem de re variæ sunt hominum voluntates atque sententiæ; ac difficile est de unaquaque judicare. Illi ægram Remp. optime curari posse credebant, sanguinem mittendo, sumtibus & jacturis eam exhauriendo, finitimos Principes, armorum strepitu, concutiendo. hic contra, meliorem medicinam, ad eam sanandam, esse arbitratus est, crebra sanguinis missione ac dejectione amissas, illi vires repa-

 rare,

rare, graviſſima onera quibus opprimitur adimere, Chriſtianos Principes, ad illius dignitatem ac decus augendum, mutui inter ſe amoris nexu conſtringere, honorem, ut par eſt, illis habere, nihil, quod honeſte petatur, denegare, fidem, in eo quod promiſerit, non fallere. Atque hæc curandi ratio adhuc illi ex ſententia ſuccedit. nam vix quidquam venit in mentem optare ab illis, quin perficiat. Ac modo ardebat cupiditate incredibili, ut Cardinales omnes uno eodemque cognomento appellarentur; neque Celſitudinis nomen inter eos amplius audiretur: ſed non audebat hoc palam efferre. at cum id leviter odoratus eſſet Cardinalis Mediceus, qui nunc nomen mutavit, & Cardinalis Etruriæ ſibi titulum indidit, &, quem uſurpabat antea, Medicei, Io. Carolo, fratris filio, nuper Cardinali creato, reliquit; cum, inquam, id ille perſenſiſſet, ſponte Celſitudinis cognomento ſe abdicavit, ac, ſuis omnibus ad ſe venire juſſis, pœnam ſtatuit in eos, qui ſe non eodem, quo ceteros Cardinales, titulo affeciſſent. eademque opera, ſuis ex inſignibus, diadema juſſit expungi. Magnus fit omnis generis hominum, tum virorum tum mulierum, concurſus in viam ſacram, quæ nunc forum boarium, quod ibi boves ſint venales, appellatur, arcum triumphalem viſendi cauſa, ab Odoardo Farneſio, Parmæ ac Placentiæ Duce, Innocentio Pontifici, ad pompam ejus diei, quo ad Ædem Lateranenſem profectus eſt, excitatum; qui arcus, ob magnitudinem operis, tum non potuit abſolvi, nunc autem, abſolutionem perfectionemque ſuam adeptus, ab omnibus viſitur. Opus eſt ſane amplum, magnificum, ſumtuoſum, dignum eo Principe qui dedit, dignum illo cui datum eſt, dignum ea frequentia qua celebratur. Omnino, principes viros inter, certamen eſſe videtur, quiſnam eorum, majorem huic Pontifici amorem, cultum, ac reverentiam exhibeat. Vale. Romæ, pridie Kal. Dec. CIↃIↃCXLIV.

LXXXII. TYR-

LXXXII.

TYRRHENO,

Viro Clariſſimo.

REddidi literas tuas Epiſcopo Cyrenenſi: quæ (ut ex vultus hilaritate, quâ eas accepit, & ex verborum humanitate, qua eaſdem proſecutus eſt, conjicere potui,) fuerunt illi gratiſſimæ: ſummaque ex eis voluptate ſe fuiſſe affectum oſtendit, cum, me præſente & audiente, legit, quam propenſam, quamque mirificam erga ipſum voluntatem gereres. quam humaniſſimam animi tui ſignificationem ſe pluris facere dixit, quam ſi quodvis aliud lucrum, quantumvis maximum, feciſſet; ſemper enim ſe amicitiam tuam optaſſe, ſemper aliquo ſuo beneficio tuam gratiam promereri ſtuduiſſe, ſed nunquam ejus rei occaſionem ſibi fuiſſe oblatam. Ac rurſus id, quod mihi ſæpe dixerat, affirmavit, te, non tam magni facere, quod antiquiſſima honeſtiſſimaque ſis familia, nec, quod plures deinceps magiſtratus geſſeris, nec, quod honorificum ſuſtineas munus; nunquam enim veſtra iſta nomina multum apud ſe valuiſſe, nunquam ea, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima, ſe eſſe admiratum: non igitur, inquit, tam te diligere, colere, in oculis ferre ob eas res, quas ſolas ſtulti primas ducunt, quam ob ornamenta virtutis, quæ maxima ac pene innumerabilia in te conveniunt, quibus tuum, apud iſtas gentes, quæ tua, tum abſtinentia, tum juſtititia, facilitate, doctrina, ſanctitate, liberalitateque recreantur, nomen in honore, celebritate, & amore verſatur. Et, quamvis ea, quæ in te laudantur, etiam ſine cujuſquam comparatione, ſatis ſint per ſe ipſa magna & clara; tamen quorundam, tuarum virtutum laudibus, mores diſſimilimi, fecerunt ea longe majora atque clariora. Non eſt neceſſe, à me quemquam nominari, ne, cum tua laude, cujuſquam præterea dedecus conjungam. Quamobrem id jam es conſecutus, ut nullius muneris onus ſit ita magnum & grave, quod non

tuis par viribus habeatur: neque verendum est, ne, si tibi credatur, clitellæ, ut est in proverbio, bovi impositæ esse videantur; hoc est, ne illud plane non esse tuum onus existimetur. Sed, ut ad Vajum redeam, sic ab eo discessi, ut diceret, omnibus in rebus, quæ ad tuam dignitatem pertinerent, vel conservandam vel augendam, se tibi non amicum modo verum etiam amicissimum esse, suis omnibus officiis effecturum ut judices. Nec minorem erga te benevolentiam studiumque præ se ferre videtur Card. Capponus, qui summum Pont. istum magno sibi amoris nexu habet adstrictum: idque mea, atque Hugonis Vbaldini, Basilicæ Vaticanæ Archidiaconi, opera; cujus ille domi habitat. Etenim vir hic, tum generis, tum doctrinæ, tum virtutum omnium splendore clarissimus, mira illi de te prædicat, oris etiam tui imaginem ostendit; ex cujus delineamentis, de sui animi specie pulcritudineque conjecit: nec male: est enim, inquit Ambrosius, ipsa corporis species simulacrum mentis, figura probitatis. Quamobrem, de ejus in te voluntate, simul ac usus venerit, dubitare non debes. Perge igitur de Rep. Christiana bene mereri, virtutis & honestatis amore, ut facis: quam qui sequitur, cum sit stabilis & æterna, eum semper beatum esse contingit: non autem opum, divitiarum, honorum, gloriæque cupiditate; quæ cum sint fluxa, caduca, & injuriis apta fortunæ, iis abundantem licet esse miserrimum. Vale. Romæ, VI Idus Decembr. CIↃ IↃ C XLIV.

FINIS.